

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СУЛІК ОЛЕКСАНДРА АНАТОЛІЙВНА

УДК [373.5.016:811'243]:81'246.3(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

014 – Середня освіта (Іноземні мови)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на джерело

О. А. Сулік

Науковий
педагогічних наук, доцент

керівник Каневська Ольга Борисівна, кандидат

Кривий Ріг – 2023

АНОТАЦІЯ

Сулік О. А. Методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 Середня освіта (Іноземні мови). – Криворізький державний педагогічний університет, Кривий Ріг, 2023.

У дисертаційній роботі теоретично обґрунтовано, створено й експериментально перевірено методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Установлено, що соціокультурна компетентність – це здатність особистості свідомо використовувати набуті знання соціального й культурного контекстів у самовизначенні в іншомовному соціумі.

Виявлено, що соціокультурна компетентність є самостійним елементом у структурі іншомовної комунікативної компетентності (вміння спілкуватися в іншомовному та інокультурному суспільстві); соціокультурна компетентність передбачає формування низки взаємообумовлених компетенцій (соціокультурної, комунікативної, лінгвокраїнознавчої, культурознавчої, загальнокультурної, соціолінгвістичної), з яких вона складається; компоненти соціокультурної компетентності щільно пов'язані з культурним і соціальним контекстом; змістовний і компонентний склад соціокультурної компетентності визначається конкретними завданнями та цілями навчання іноземної мови; процес формування соціокультурної компетентності відбувається шляхом зіставлення іншомовної та рідної культур.

Формування соціокультурної компетентності у процесі навчання іноземних мов у повному обсязі узгоджується із соціокультурною лінією мовної освіти, головною метою якої є досягнення вільного володіння

виучуваною мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності на підґрунті сформованості мовленнєвої, мовної, комунікативної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій.

Схарактеризовано багатомовне навчання як навчання кількох мов, на відміну від білінгвального навчання, що є навчанням різних предметів двома мовами.

Результатом багатомовного навчання є формування багатомовної (полілінгвальної) особистості, яка володіє двома, трьома або більше мовами, розуміє національну специфіку інших культур, може реалізувати себе в межах діалогу культур.

Виявлено труднощі, що спостерігаються в процесі вивчення декількох мов, пов'язані з механізмом міжмовного перенесення, який характеризується використанням знань, умінь, навичок, сформованих при вивченні першої мови, у процесі оволодіння другою або третьою мовою. Для методики навчання іноземних мов в умовах багатомовності суттєвим є те, що різні види перенесення можуть бути як позитивними (транспозиція), тобто сприяють засвоєнню другої або третьої мови, або негативними (інтерференція), тобто гальмують цей процес.

Формування багатомовної особистості неможливе без створення необхідного соціокультурного середовища, без засвоєння важливих для народу виучуваних мов елементів культури, що транслують важливі для розуміння лінгвокультурної ідентичності цінності, ідеї, смисли, презентують національно-культурні об'єкти реального світу.

Виявлено та проаналізовано сучасні технології та форми багатомовного навчання, що впливають на оптимізацію процесу формування соціокультурної компетентності учнів.

Установлено, що впровадження в систему іншомовної освіти сучасних технологій (CLIL, PlurCur, EuroComGerm) суттєво розширює стандартні рамки навчання іноземних мов і адаптує цілий спектр іноземних мов до освітньої системи.

CLIL схарактеризовано як дидактичну методику, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну та комунікативну компетенції в тому ж навчальному контексті, в якому відбувається формування загальних знань та умінь. Цей тип мовної освіти узгоджується з білінгвальним (двомовним) навчанням і поділяє багато принципів, спільних з програмами зануреного вивчення мови.

Наскрізний мовний курикулум як інструмент модернізації мовної освіти та освіти загалом підпорядковано політиці багатомовності та стандартам, установленим Радою Європи.

Виявлено головні завдання проєкту EuroCom: формування рецептивних навичок сприймання нових мовних і мовленнєвих одиниць; систематизація мовних одиниць; інформування про особливості мов порівняльної системи EuroCom.

Упровадження сучасних технологій (CLIL, PlurCur, EuroComGerm) в освітньому процесі сприятиме: закріпленню ідей багатомовності в навчальних планах; одночасному навчанню кількох мов; залученню міжкультурного матеріалу до змісту інших шкільних предметів; системному формуванню мовної свідомості на міжпредметному рівні.

Застосування проаналізованих технологій навчання іноземних мов допомагає учням освоїти знання про культуру та традиції країн, мови яких вивчаються, і формувати соціокультурну компетентність.

Проаналізовано особливості дистанційного навчання іноземних мов як форми навчання за допомогою використання сучасних технічних засобів, спрямованої на формування комунікативної, мовленнєвої, мовної і соціокультурної компетентностей. Визначено риси дистанційного навчання: гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, позитивний вплив на учня, якість.

Дистанційне навчання, що базується на принципах відкритої освіти, за допомогою сучасних телекомунікацій створює нове інформаційне освітнє

середовище, суттєво розширює можливості для втілення ідей багатомовності та полікультурності в освіту.

Визначено аспекти дистанційного навчання іноземної мови: основа навчання – іншомовне спілкування; функціональна обумовленість навчального матеріалу для кожного виду мовленнєвої діяльності; урахування особливостей рідної мови та інших іноземних мов; розвиток активної мовленнєвої та пізнавальної діяльності учнів.

Установлено, що в процесі дистанційної освіти важливо зберегти основні методичні закономірності навчання іноземних мов, які наявні в класно-урочній формі навчання.

Виокремлено та схарактеризовано критерії, показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий) сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, що відповідають рівням мовних, мовленнєвих, соціокультурних знань, умінь, навичок, які є дієвими для ефективної адаптації до життя в іншомовному та інокультурному суспільстві.

Визначено лінгводидактичні умови як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів освітнього процесу, спрямована на формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання у загальноосвітній школі: урахування рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетенцій з рідної мови у процесі навчання першої та другої іноземних мов; доцільний вибір іноземних мов для вивчення; усвідомлення іншомовної картини світу; урахування дистанційної форми навчання; мотивація учнів до саморозвитку через розвиток творчих здібностей.

Установлено, що головна мета навчання другої іноземної мови – оволодіння нею як засобом спілкування. Досягненню цієї мети сприяє свідомо-практичне здійснення навчання другої іноземної мови: комунікативна та культуро-спрямована парадигми навчання, ситуативно-тематична презентація навчального матеріалу; функціональний підхід до добору та поданню мовного, мовленнєвого, соціокультурного матеріалу, його

концентроване розміщення; усвідомленість і вмотивованість учнів до вивчення другої іноземної мови.

Теоретично обґрунтовано та розроблено трьохрівневу (методологічний, технологічний, результативний блоки) лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі з урахуванням етапів створення моделі та вимог до її побудови (незалежність результатів, змістовність, дедуктивність, індуктивність), в якій визначено цілі, функції (дескриптивна, прогностична, нормативна), методи, технології, засоби, сформульовано очікувані результати.

Лінгводидактичну модель, яка є системною, імплементарною, керованою, функціональною, актуальною, було покладено в розробку відповідної методики.

Констатувальний етап педагогічного експерименту показав, що рівень сформованості соціокультурної компетентності здобувачів освіти середній: учні можуть сприймати просту соціокультурну, культурознавчу, лінгвокраїнознавчу інформацію, працювати з вправами до тексту, правильно розуміють інформацію та вірно добирають заголовки до параграфів, уміють використовувати (нові) соціокультурні знання в простих реченнях на практиці, але припускаються помилок при перекладі реалій та усталених лексико-граматичних конструкцій. В учнів наявна недостатня обізнаність у культурних, історичних, суспільних особливостях країн виучуваних мов, що суттєво впливає на рівень сформованості соціокультурної компетентності.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було реалізовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі: розроблено та апробовано на практиці програму «Німецька мова (друга іноземна мова). 7, 8, 9 класи», спрямованої на формування соціокультурної компетентності; розроблено навчально-методичний супровід до уроків німецької мови як другої іноземної

мови та дидактичний матеріал для розвитку соціокультурної компетентності; проведено по 32 уроки німецької мови для кожного класу.

На уроках другої іноземної мови були використані різноманітні методи навчання (евристичний, дослідницький, проблемний, проєктний тощо), прийоми (узагальнення, класифікація, диференціація, введення у власне мовлення лексичних одиниць із соціокультурним значенням, культурологічні та творчі завдання тощо), а також сучасні технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Отримані під час контрольного експерименту дані засвідчили позитивну динаміку на всіх рівнях сформованості соціокультурної компетентності учнів експериментальної групи. Сформований рівень соціокультурної компетенції дозволяє учням легко адаптуватися до іншомовного суспільства, іномовної культури, переборювати міжкультурні непорозуміння та мовні бар'єри, сприймати та розуміти мовлення та наміри інших людей, брати участь у соціальному житті країни виучуваної мови.

Статистично значущу різницю отриманих результатів експериментальної та контрольної груп підтверджено за допомогою *t*-критерію Стьюдента.

Результатом дослідно-експериментальної перевірки стало підтвердження нашого припущення про те, що методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі буде ефективною та сприятиме розвитку багатомовної особистості учня, якщо: вона базуватиметься на теоретичних засадах багатомовної освіти; буде теоретично обґрунтовано, створено та враховано відповідну лінгводидактичну модель; буде здійснюватися систематична робота з формування соціокультурної компетентності учнів на уроках другої іноземної мови з опорою на знання першої іноземної мови; буде упроваджено в уроки іноземної мови сучасні методи, прийоми, технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Упровадження запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі засвідчило її ефективність і дієвість.

Матеріали дослідження, його результати та висновки можуть бути використані у практиці навчання іноземних мов (першої, другої, третьої), що підтверджено під час апробації роботи у загальноосвітніх школах.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективним напрямом дослідження є розробка серії підручників з німецької мови (другої іноземної) для учнів 5–9 класів загальноосвітньої школи та онлайн підтримки для учнів і вчителів, яка б підкріплювала роботу з підручниками на уроках і розв'язувала проблеми дистанційного навчання; створення методичних рекомендацій для вчителів іноземної мови, які будуть спрямовано на впровадження сучасних засад багатомовності в навчальний процес, на розвинення міжпредметних зв'язків на уроках.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, багатомовність, багатомовне навчання, багатомовна особистість, лінгводидактична модель, дистанційне навчання, технології навчання, рівні сформованості соціокультурної компетентності, урок іноземної мови (перша мова), урок іноземної мови (друга мова).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати

1. **Sulik O.**, Kanevska O. Method of bilingual education: foreign language through the art. *Literary discourse: theoretical and practical aspects* / [M. Vardanian, V. Hamaniuk, M. Berezhna et al.]. Riga, Latvia: Publishing House "Baltija Publishing", 2020. 236 p. P. 174–192. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-009-4>

2. Сулік О. EUROCOM для української освіти. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. Випуск № 2 (8). С. 559–607. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-599-607](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-599-607). (фаховий, категорія Б).

3. Сулік О. Кореляція процесу формування білінгвальної особистості в закладах освіти з сучасною парадигмою навчання іноземної мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Brighton, Great Britain, 2022. № 99. С. 252–263. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.030>. (індексовано в базі **Index Copernicus**).

4. Сулік О. Лінгводидактична модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. № 3(9). С. 564–574. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3\(9\)-564-574](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3(9)-564-574) (фаховий, категорія Б).

5. Сулік О. Проблематика дистанційного навчання іноземних мов в Україні. *Scientific Collection «InterConf+»*. Orléans, France, 2022. № 20 (105). С. 143–153. DOI: 10.51582/interconf.19-20.04.2022.013. (індексовано в базі **Index Copernicus**).

6. Сулік О. Розробка уроку німецької мови «DEN ELTERN HELFEN» для учнів 7 класів (3 рік вивчення). *Scientific Collection «InterConf»*. Orléans, France, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>. (індексовано в базі **Index Copernicus**).

7. Сулік О. Серіали як засіб для мотивації та розвитку мовленнєвих навичок на уроці англійської мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>. (індексовано в базі **Index Copernicus**).

8. Sulik A. A. Philosophy on bilingual education: Sociocultural competence and Identity. *Educational Dimension*. Kryvyi Rih, 2020. № 2. P. 198–212. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v54i2.3868> (фаховий, категорія Б).

9. Sulik O. A. Research and experimental work on implementation of multilinguality in secondary educational institutions. *Наукові інновації та*

передові технології – Scientific innovations and advanced technologies. Київ, 2023. Випуск № 5(19). Р. 419–426. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-419-426](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-419-426) (фаховий, категорія Б).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Сулік О. Генеза методики навчання другої іноземної мови після першої. *Scientific Collection «InterConf»*. Santa Rosa, Argentina. 2022. №. (98). Р. 131–142. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18468>. (індексовано в базі Google Scholar).

11. Сулік О. А. Проблема реалій у соціокультурній компетенції. *Актуальні питання філології і методики викладання мов: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / [редкол.: С. І. Ковпик (голова), С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк, О. Б. Каневська (відп. ред.)]*. Кривий Ріг, 2020. Вип. 3 (15). Ч. 2. С. 199–206.

12. Sulik O. Formation of sociocultural competence through epistemes in foreign language lessons. *Матеріали конференцій МЦНД (31.03.2023; Суми, Україна)*. Суми, 2023. С. 169–171. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-31.03.2023>. (індексовано в базі Google Scholar).

ABSTRACT

Sulik O. A. The method of formation of sociocultural competence in the conditions of multilingual education in a comprehensive school. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in the specialty 014 Secondary Education (Foreign Languages). – Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, 2023.

In the dissertation, the method of formation of sociocultural competence in the conditions of multilingual education in a secondary school is theoretically substantiated, created and experimentally verified.

It was established that sociocultural competence is the ability of an individual to consciously use the acquired knowledge of social and cultural contexts in self-determination in a foreign-language society.

It was revealed that sociocultural competence is an independent element in the structure of foreign language communicative competence (the ability to communicate in a foreign-language and foreign-cultural society); sociocultural competence involves the formation of a number of interrelated competences (sociocultural, communicative, linguistic, cultural, general cultural, sociolinguistic), of which it consists; the components of sociocultural competence are closely related to the cultural and social context; the substantive and component composition of sociocultural competence is determined by specific tasks and goals of foreign language learning; the process of forming socio-cultural competence occurs by comparing foreign and native cultures.

The formation of sociocultural competence in the process of learning foreign languages is fully consistent with the sociocultural line of language education, the main goal of which is to achieve fluency in the studied language in all types of speech activity on the basis of the formation of speech, language, communicative, sociocultural and activity competences.

Multilingual education is characterized as the teaching of several languages, in contrast to bilingual education, which is the teaching of different subjects in two languages.

The result of multilingual education is the formation of a multilingual (polylingual) personality who knows two, three or more languages, understands the national specificities of other cultures, and can realize himself within the limits of cultural dialogue.

The difficulties observed in the process of learning several languages are revealed, which are related to the mechanism of interlanguage transfer, which is characterized by the use of knowledge, skills, and abilities formed during learning the first language in the process of mastering a second or third language. For the methodology of teaching foreign languages in conditions of multilingualism, it is essential that different types of transfer can be either positive (transposition), i.e., they contribute to the acquisition of a second or third language, or negative (interference), i.e., they inhibit this process.

The formation of a multilingual personality is impossible without the creation of the necessary sociocultural environment, without the assimilation of the cultural elements of the learned languages that are important for the people, which convey the values, ideas, and meanings important for understanding the linguistic and cultural identity, and present the national and cultural objects of the real world.

Modern technologies and forms of multilingual education, which influence the optimization of the process of forming the sociocultural competence of students, have been identified and analyzed.

It has been established that the introduction of modern technologies (CLIL, PlurCur, EuroComGerm) into the system of foreign language education significantly expands the standard framework of teaching foreign languages and adapts a whole range of foreign languages to the educational system.

CLIL is characterized as a didactic method that allows students to develop foreign language linguistic and communicative competence in the same educational context in which general knowledge and skills are formed. This type of

language education is consistent with bilingual education and shares many principles in common with language immersion programs.

The comprehensive language curriculum as a tool for the modernization of language education and education in general is subject to the policy of multilingualism and standards established by the Council of Europe.

The main tasks of the EuroCom project were identified: the formation of receptive skills for perceiving new language and speech units; systematization of language units; informing about the peculiarities of the languages of the EuroCom comparative system.

The introduction of modern technologies (CLIL, PlurCur, EuroComGerm) in the educational process will contribute to: consolidation of ideas of multilingualism in curricula; simultaneous learning of several languages; involvement of intercultural education in the content of other school subjects; systematic formation of language awareness at the interdisciplinary level.

The use of the analyzed foreign language learning technologies helps students to master the knowledge of the culture and traditions of the countries whose languages are studied, and to form sociocultural competence.

The peculiarities of distance learning of foreign languages as a form of learning using modern technical tools aimed at the formation of communicative, speech, linguistic and sociocultural competences are analyzed.

The features of distance learning are defined: flexibility, modularity, parallelism, large audience, economy, technology, positive impact on the student, quality.

Distance learning, based on the principles of open education, with the help of modern telecommunications creates a new informational educational environment, significantly expands the possibilities for implementing the ideas of multilingualism and multiculturalism in education.

Aspects of distance learning of a foreign language are defined: the basis of learning is foreign language communication; functional conditioning of educational material for each type of speech activity; taking into account the

peculiarities of the native language and other foreign languages; development of active speech and cognitive activity of students.

It has been established that in the process of distance education it is important to preserve the main methodical regularities of learning foreign languages, which are available in the classroom-class form of education.

Criteria, indicators and levels (initial, average, sufficient, high) of the formation of socio-cultural competence of students in the conditions of multilingual education in a comprehensive school, which correspond to the levels of language, speech, socio-cultural knowledge, abilities, skills that are effective for effective adaptation to life in a foreign language and foreign cultural society are identified and characterized.

The linguistic didactic conditions are defined as a set of external and internal factors of the educational process, aimed at forming the sociocultural competence of students in the conditions of multilingual education in a comprehensive school: taking into account the level of formation of language and speech competences from the native language in the process of learning the first and second foreign languages; appropriate choice of foreign languages for study; awareness of the foreign world picture; taking into account the distance form of education; motivation of students for self-development through the development of creative abilities.

It was established that the main goal of learning a second foreign language is mastering it as a means of communication.

Achieving this goal is facilitated by the conscious and practical implementation of learning a second foreign language: communicative and culturally oriented paradigms of learning, situational and thematic presentation of educational material; a functional approach to the selection and presentation of language, speech, socio-cultural material, its concentrated placement; students' awareness and motivation to learn a second foreign language.

A three-level (methodological, technological, result-oriented blocks) linguistic-didactic model of the formation of sociocultural competence of students

in the conditions of multilingual education in a comprehensive school has been theoretically substantiated and developed, taking into account the stages of creating the model and the requirements for its construction (independence of results, content, deductive, inductive), which defines goals, functions (descriptive, prognostic, normative), methods, technologies, means, expected results are formulated.

The linguistic didactic model, which is systematic, implemented, managed, functional, and relevant, was put into the development of the appropriate methodology.

The confirmatory stage of the pedagogical experiment showed that the level of formation of students' sociocultural competence is average: students can perceive simple sociocultural, cultural, linguistic and regional information, work with exercises to the text, correctly understand information and correctly select headings for paragraphs, are able to use (new) sociocultural knowledge in simple sentences in practice, but mistakes are made when translating realities and established lexical-grammatical constructions. Students have insufficient awareness of the cultural, historical and social features of the countries of the studied languages, which significantly affects the level of formation of sociocultural competence.

At the formative stage of the pedagogical experiment, the methodology for the formation of sociocultural competence was implemented in the conditions of multilingual education in a comprehensive school: the program "German (second foreign language)" was developed and tested in practice. 7, 8, 9 classes" aimed at the formation of sociocultural competence; educational and methodological support for German lessons as a second foreign language and didactic material for the development of sociocultural competence were developed; 32 lessons of the German language were held for each class.

A variety of teaching methods (heuristic, research, problem-based, project, etc.), methods (generalization, classification, differentiation, introduction of lexical units with socio-cultural meaning into one's own speech, cultural and creative

tasks, etc.), as well as modern technologies of multilingual education (CLIL, PlurCur, EuroComGerm, etc.).

The data obtained during the control experiment showed positive dynamics at all levels of formation of the sociocultural competence of the students of the experimental group. The formed level of socio-cultural competence allows students to easily adapt to a foreign-language society and culture, to overcome intercultural misunderstandings and language barriers, to perceive and understand the speech and intentions of other people, to participate in the social life of the country of the studied language.

A statistically significant difference in the obtained results of the experimental and control groups was confirmed using the Student's t-test.

The result of the research-experimental verification was the confirmation of our assumption that the method of formation of socio-cultural competence in the conditions of multilingual education in a comprehensive school will be effective and will contribute to the development of the student's multilingual personality, if: it is based on the theoretical foundations of multilingual education; the appropriate linguistic didactic model will be theoretically justified, created and taken into account; systematic work will be carried out on the formation of sociocultural competence of students in the lessons of the second foreign language based on the knowledge of the first foreign language; modern methods, techniques, technologies of multilingual education (CLIL, PlurCur, EuroComGerm, etc.) will be introduced into foreign language lessons.

The implementation of the proposed methodology for the formation of sociocultural competence in the conditions of multilingual education in a secondary school proved its effectiveness and efficiency.

Research materials, its results and conclusions can be used in the practice of teaching foreign languages (first, second, third), which was confirmed during the approbation of work in secondary schools.

The dissertation does not cover all aspects of the given problem. A promising direction of research is the development of a series of textbooks on

German (second foreign language) for students 5-9 grades and online support for students and teachers, which would reinforce work with textbooks in classes and solve the problems of distance learning; creation of methodological recommendations for foreign language teachers, which will be aimed at introducing modern principles of multilingualism into the educational process, at developing interdisciplinary connections in lessons.

Key words: sociocultural competence, multilingualism, multilingual education, multilingual personality, linguistic didactic model, distance learning, learning technologies, levels of formation of sociocultural competence, foreign language lesson (first language), foreign language lesson (second language).

LIST OF PUBLISHED PAPERS

Scientific papers, in which published the main scientific results of the thesis

1. **Sulik O.**, Kanevska O. Method of bilingual education: foreign language through the art. *Literary discourse: theoretical and practical aspects* / [M. Vardanian, V. Hamaniuk, M. Berezhna et al.]. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. 236 p. P. 174–192. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-009-4>.
2. **Sulik O.** EUROCOM dlya ukrayinskoyi osvity. *Visnyk nauky ta osvity*. Kyiv, 2023. Vyp. № 2 (8). P. 559–607. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-599-607](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-599-607).
3. **Sulik O.** Korelyatsiya protsesu formuvannya bilinhval'noyi osobystosti v zakladakh osvity z suchasnoyu paradyhmoyu navchannya inozemnoyi movy. *Scientific Collection «InterConf»*. Brighton, Great Britain, 2022. №. 99. S. 252–263. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.030>.
4. **Sulik O.** Linhvodydaktychna model formuvannya sotsiokulturnoyi kompetentnosti v umovakh bahatomovnoho navchannya v zahalnoosvitniy shkoli. *Visnyk nauky ta osvity*. Kyiv, 2023. № 3(9). S. 564–574. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3\(9\)-564-574](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3(9)-564-574).

5. **Sulik O.** Problematyka dystantsiynoho navchannya inozemnykh mov v Ukraini. *Scientific Collection «InterConf+»*. Orléans, France, 2022. №. 20 (105). P. 143–153. DOI: 10.51582/interconf.19-20.04.2022.013.

6. **Sulik O.** Rozrobka uroku nimets'koyi movy «DEN ELTERN HELFEN» dlya uchniv 7 klasiv (3 rik vyvchennya). *Scientific Collection «InterConf»*. Orléans, France, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>.

7. **Sulik O.** Serialy yak zasib dlya motyvatsiyi ta rozvytku movlennyevykh navychok na urotsi anhliys'koyi movy. *Scientific Collection «InterConf»*. Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>.

8. **Sulik A. A.** Philosophy on bilingual education: Sociocultural competence and Identity. *Educational Dimension*. Kryvyi Rih, 2020. № 2. P. 198–212. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v54i2.3868>.

9. **Sulik O. A.** Research and experimental work on implementation of multilinguality in secondary educational institutions. *Scientific innovations and advanced technologies*. Kyiv, 2023. Vyp. № 5(19). P. 419–426. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-419-426](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-419-426).

Scientific papers certifying the approbation of the materials of the thesis

10. **Sulik O.** Geneza metodyky navchannya druhoyi inozemnoyi movy pislya pershoyi. *Scientific Collection «InterConf»*. Santa Rosa, Argentina. 2022. №. 98. P. 131–142. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18468>.

11. **Sulik O. A.** Problema realiy u sotsiokul'turniy kompetentsiyi. *Aktual'ni pytannya filolohiyi i metodyky vykladannya mov: zb. materialiv III Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi / [redkol.: S. I. Kovpik (holova), S. M. Amelina, V. A. Hamanyuk, O. B. Kanevska (vidp. red.)]*. Kryvyi Rih, 2020. Vyp. 3 (15). CH. 2. S. 199–206.

12. **Sulik O.** Formation of sociocultural competence through epistemes in foreign language lessons. *Materialy konferentsiy MTSND* (31.03.2023; Sumy, Ukraine). Sumy, 2023. S. 169–171. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-31.03.2023>.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	32
1.1. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у науковому дискурсі	32
1.2. Багатомовне навчання як сучасна лінгводидактична проблема	53
1.3. Сучасні методики та форми багатомовного навчання	70
1.3.1. Методика CLIL: ознаки та труднощі впровадження в українських закладах освіти	70
1.3.2. Методика PlurCur (наскрізний мовний курикулум)	72
1.3.3. EuroComGerm «Die sieben Siebe»	81
1.3.4. Проблема дистанційного навчання іноземних мов в загальноосвітніх школах України	92
Висновки до першого розділу	102
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ	105
2.1. Аналіз засадничих документів і методичного забезпечення процесу навчання другої іноземної мови в аспекті ідей багатомовності	105
2.2. Визначення лінгводидактичних умов, критеріїв і показників сформованості соціокультурної компетентності	112
2.3. Розробка лінгводидактичної моделі формування	126

соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі	
Висновки до другого розділу	142
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	144
3.1. Аналіз стану сформованості соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої школи на констатувальному етапі педагогічного експерименту	144
3.2. Реалізація методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання	168
3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи та їх інтерпретування	178
Висновки до третього розділу	194
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	229
Додаток А	233
Додаток Б	235
Додаток В	238
Додаток Г	240
Додаток Д	263
Додаток Е	278
Додаток Ж	294
Додаток З	301

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування багатомовної особистості – важливе завдання іншомовної освіти. Так, у Законах України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, у рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя», Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти наголошується на необхідності інтенсифікації навчання іноземних мов у закладах освіти задля забезпечення майбутнього покоління важелями, що допоможуть ефективно адаптуватися до викликів сучасності, уможливають усвідомлення важливості безперервності освіти та самоосвіти для досягнення професійного та життєвого успіху в Україні та в інших країнах світу.

У сучасному глобалізованому світі нагальна потреба в обов'язковому володінню людиною декількома іноземними мовами зумовлена інтеграційними процесами в усіх галузях соціально-суспільного, політично-економічного, наукового та культурного життя, зростанням попиту на багатомовних співробітників та умовами життя без кордонів. Більш того, неочікуваний перехід на дистанційне навчання, масові імміграції, складнощі при адаптації в міжкультурне середовище, зростання потреби у швидкому вивченні мов спричиняють необхідність модернізації освіти у відповідності до парадигми обов'язкової багатомовної освіти. У зв'язку з цим, діяльність науково-педагогічного співтовариства з питань іншомовної освіти спрямовується на створення, розвиток і вдосконалення освітніх програм, підручників, методів, прийомів, технологій навчання іноземних мов в закладах освіти. Спільною метою науковців і вчителів-мовників стає забезпечення учнів таким рівнем володіння іноземною мовою / іноземними мовами, який би відповідав соціальному замовленню XXI століття.

Проблеми багатомовності та багатомовного навчання широко обговорюються в науково-педагогічних колах, стають предметом досліджень українських і зарубіжних науковців: Дж. Андерсон [122], І. Баженова [5], А. Басіна [7], К.-Р. Бауш, Б. Хелб'іг-Ротер [132], Р. Бейкер, С. Прайс [129], В. Гаманюк [22], Л. Гончаренко [29], У. Джесснер [178], С. Дофф, А. Ленц [156], І. Лощенова [53], О. Першукова [78], Я. Сенос [143], О. Фідкевич, Н. Богданець-Білоskalенко [112], Б. Хуфайзен, Б. Ліндерманн [173] та ін. Але, на наш погляд, ідеї багатомовної освіти лише тепер поступово набувають розповсюдження в шкільній практиці навчання іноземних мов і потребують популяризації у широкому загалі.

Важливим аспектом іншомовної освіти є навчання іноземних мов через знайомство з культурою їх носіїв. Соціокультурна компетентність, разом з іншими компетентностями (мовною, мовленнєвою, комунікативною та іншими), визнається необхідною складовою результативності іншомовного навчання, що підтверджується багатьма нормативними документами та рекомендаціями (Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, Програма «Іноземна мова», Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти та інші).

Науковці плідно розробляють питання щодо сутності соціокультурної компетентності, її структури, лінгводидактичних особливостей її формування в процесі навчання іноземних мов: О. Бігич, Г. Борецька, Н. Бориско [59], Дж. К. Брітелл [137], П. Дж. Джи, М. Хандфорд [166], І. Закір'янова [38], Ф. Зарифіан [217], Ю. Кажан [180], В. Карпюк [179], Т. Колодько [45], Д. Кост, Д. Мур, Г. Сарате [153], С. Ніколаєва [68], С. Перрі [196], Н. Скрипник [87], Б. Томалін [210], О. Усик [108], Т. Фоменко [114], С. Шехавцова [119], Л. Шутовська [120] та ін. У дослідженнях указується, що сформованість соціокультурної компетентності в особистості дозволяє людині визначити власну ідентичність і себе як частину українського суспільства, зрозуміти та прийняти іншу культуру, пристосовуватися до умов життя в іншомовному та інокультурному суспільстві. Подальшого вивчення

потребує проблема формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, пошук ефективних методик, які доцільно застосовувати на уроках як першої іноземної мови, так і другої (третьої) іноземної мови. Адже формування соціокультурної компетентності учнів на уроках іноземної мови здійснює великий вплив на розвиток їхньої багатомовної особистості, що може свідомо діяти в умовах діалогу культур.

Орієнтація освітнього процесу на багатомовність, на міжкультурну комунікацію передбачає оновлення традиційних методів, прийомів, технологій навчання іноземних мов, їх пристосування до потреб сучасності. Це надасть змогу зробити навчальний процес для вчителів гнучкішим, а для учнів більш усвідомленим і вмотивованим, що в перспективі сформує в них бажання пізнавати світ навколо себе через участь у діалозі культур, вивчати різні іноземні мови, самовдосконалюватися, навчатися протягом життя.

Існує низка зарубіжних методик, в яких реалізуються ідеї багатомовного навчання: CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін. В українських джерелах знаходимо їх опис, спроби адаптації, досвід і пропозиції щодо використання: А. Анісімова, І. Попова [102], О. Білозір [14], В. Гаманюк, Н. Жданова [26], А. Панченков [109], О. Першукова [76; 197], С. Шехавцова [119] та ін. Проте механізми застосування сучасних технологій на уроках другої іноземної мови задля формування соціокультурної компетентності недостатньо адаптовані для українських закладів освіти, тому вимагають подальшої роботи.

Таким чином, актуальність наукового осмислення проблеми наукового дослідження зумовлено **суперечностями між:**

- сучасними потребами суспільства та недостатнім ступенем упровадження ідей багатомовного навчання в освітній процес;
- наявним станом теоретичного обґрунтування проблеми формування соціокультурної компетентності учнів і недостатнім рівнем упровадження сучасних технологій багатомовної освіти в процес навчання іноземних мов;

– об'єктивною потребою науково-методичного забезпечення процесу формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі та недостатньою розробленістю цього питання в методиці навчання іноземних мов;

– важливістю формування соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої школи в умовах багатомовного навчання і відсутністю цілісного теоретичного та експериментального обґрунтування цього процесу.

Отже, необхідність розв'язання виявлених суперечностей, недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості зазначеної проблеми, відсутність її системного наукового аналізу, її актуальність і новизна зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри німецької мови і літератури з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету та теми комплексного наукового дослідження «Теоретичні аспекти розвитку лінгвістичної, комунікативної та соціокультурної компетентностей у закладах середньої та вищої освіти» (Державний реєстраційний номер 0120U101116 від 26.02.2020 р.).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 6 від 19 грудня 2019 р.), уточнено Вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 11 від 26 квітня 2023 р.).

Мета дисертаційного дослідження – теоретично обґрунтувати, створити й експериментально перевірити методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Відповідно до мети було поставлено такі **завдання дослідження**:

1. На підґрунті вивчення й аналізу наукової літератури з'ясувати стан розробленості проблеми формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі та висвітлити теоретичні засади дослідження.

2. Задля оптимізації процесу формування соціокультурної компетентності учнів виявити та проаналізувати сучасні методики та форми багатомовного навчання.

3. Виокремити та схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів.

4. На концептуальних засадах сучасної багатомовної освіти обґрунтувати та розробити лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

5. Дослідницьким шляхом перевірити дієвість створеної методики у процесі дослідно-експериментальної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес навчання іноземної мови в загальноосвітній школі.

Предмет дослідження – формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Відповідно до об'єкта і предмета дослідження було сформульовано **гіпотезу**: методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі буде ефективною та сприятиме розвитку багатомовної особистості учня, якщо:

– методика базуватиметься на теоретичних засадах багатомовної освіти;

– буде теоретично обґрунтовано, створено та враховано відповідну лінгводидактичну модель;

– буде здійснюватися систематична робота з формування соціокультурної компетентності учнів на уроках другої іноземної мови з опорою на знання першої іноземної мови;

– буде упроваджено в уроки іноземної мови сучасні методи, прийоми, технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Теоретико-методологічна основа дисертаційної роботи. Вихідні положення дослідження ґрунтуються на засадничих документах, а саме: Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти», Мовна політика Європейського Союзу, навчальна програма «Іноземна мова» та інші. *Методичними і теоретичними засадами дослідження* стали ідеї сучасної лінгводидактики щодо проблем багатомовності та багатомовного навчання, мультикультуралізму та полікультурної освіти (Е. Апелтауер, К.-Р. Бауш, К. Бейкер, Н. Бориско, У. Вайнрах, В. Гаманюк, У. Джесснер, С. Дофф, А. Ленц, І. Лощенова, С. Ніколаєва, Г. Нойнер, О. Першукова, Ч. А. Фергюсон, О. Фідкевич, Б. Хелбіг-Ротер, О. Чередниченко, А. А. Шеріл та інші); лінгвістичні та лінгводидактичні положення про сутність соціокультурної компетентності та компоненти її структури (І. Анужене, П. Л. Бергер, І. Закір'янова, Ю. Кажан, А. Д. Коен, Т. Лукманн, Г. Мішеніна, Е. Ольштейн, С. Перрі, Н. Скрипник, Ю. Ткаченко, Б. Томалін, М. Хандфорд та інші), про формування соціокультурної компетентності у процесі навчання іноземних мов (Дж. К. Брітелл, Ф. Заріфіан, О. Каневська, Т. Колодько, Д. Кост, Д. Мур, Г. Сарате, О. Усик, Т. Фоменко, С. Шехавцова та інші).

У дисертаційній роботі застосовувалася система методів **педагогічного дослідження**, адекватна її меті та завданням:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз й узагальнення педагогічної, лінгвістичної, лінгводидактичної та навчальної літератури для порівняння й зіставлення різних підходів до проблеми дослідження, визначення її теоретичних засад і понятійно-категоріального апарату, для виявлення результативності експериментальної роботи; методи теоретичного прогнозування для подальшого визначення динаміки формування

соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі;

– *емпіричні*: соціологічне опитування (анкетування) вчителів, методи самооцінки й експертної оцінки з метою конкретизації критеріїв, показників і рівнів сформованості соціокультурної компетентності учнів; констатувальний, формувальний, контрольний етапи педагогічного експерименту, спрямованого на з'ясування ефективності та доцільності реалізації запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі; педагогічне спостереження для вияву динаміки процесу експериментального навчання;

– *статистичні*: математична обробка результатів дослідно-експериментальної роботи (середнє арифметичне, t-критерій Ст'юдента) для статистичного порівняння отриманих результатів після формувального етапу педагогічного експерименту для контрольної й експериментальної груп; їх інтерпретація в контексті підтвердження достовірності здобутих результатів дослідження, правомірності висунутої гіпотези.

Експериментальною базою дослідження стали Криворізька гімназія №69, Криворізька гімназія №100, Криворізький ліцей академічного спрямування «Міжнародні перспективи», Комунальний навчальний заклад «Червоношахтарська загальноосвітня школа I–III ступенів». В експерименті на різних його етапах брали участь 269 учнів (7, 8, 9 класи). Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2021–2023 років.

Наукова новизна та теоретична значущість одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* в лінгводидактиці *обґрунтовано* формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі; *визначено* та *схарактеризовано* лінгводидактичні умови як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів освітнього процесу, спрямованого на формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного

навчання; *розроблено* лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі;

– *уточнено та конкретизовано* сутність базових для дослідження понять «багатомовне навчання», «соціокультурна компетентність», «багатомовна особистість»; *з'ясовано* рівні сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання через здатність здобувачів освіти розуміти та використовувати в міжкультурному спілкуванні інокультурні реалії та інші соціокультурні знання, вміння, навички; *визначено та схарактеризовано* критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів;

– *подальшого розвитку* набули змістові й технологічні аспекти навчально-методичного супроводу навчання німецької мови як другої іноземної мови в загальноосвітній школі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні та обґрунтуванні методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, в упровадженні її в процес навчання німецької мови як другої іноземної в 7–9 класах. Запропонована методика може бути використана для вдосконалення змісту програм із іноземної мови, підручників і навчально-методичного супроводу до них; у дослідженнях щодо соціокультурної лінії в навчанні іноземної мови для поглиблення культурознавчих, лінгвокраїнознавчих, соціокультурних знань учнів, їх розвитку як багатомовних особистостей. Матеріали дослідження можуть використовуватись у педагогічних закладах вищої освіти на факультетах іноземних мов у процесі викладання методичних і лінгво-практичних дисциплін («Методика навчання іноземної мови», «Методика навчання другої іноземної мови», «Методика дистанційного навчання», «Сучасні технології навчання іноземних мов», «Авторські методики навчання іноземних мов», «Педагогіка вищої школи та методика навчання іноземних мов і перекладу», «Основи лінгвокультурології», «Міжкультурна комунікація» тощо), під час написання здобувачами освіти

рефератів, курсових і кваліфікаційних робіт.

Апробація й упровадження результатів дослідження. Результати дослідження *впроваджено* в практику Криворізької гімназії №69 (довідка №58 від 19.09.2022), Криворізької гімназії №100 (довідка №12 від 14.09.2022), Криворізького ліцею академічного спрямування «Міжнародні перспективи» (довідка №55 від 10.02.2023), Комунального навчального закладу «Червоношахтарська загальноосвітня школа I–III ступенів» (довідка №6 від 27.01.2022) (Додаток 3).

Основні положення та результати дослідження обговорено на кафедрі німецької мови і літератури з методикою викладання Криворізького державного педагогічного університету; на засіданнях педагогічних рад Криворізької гімназії №69, Криворізької гімназії №100, Кіровоградського ліцею академічного спрямування «Міжнародні перспективи», Комунального навчального закладу «Червоношахтарська загальноосвітня школа I–III ступенів» (Додаток 3).

Результати дисертації презентовано в доповідях: на *міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях* – IV International Scientific and Practical Conference «International scientific discussion: problems, tasks and prospects» (Брайтон, Велика Британія, 2022); V та VII International Scientific and Practical Conference «Current issues and prospects for the development of scientific research» (Орлеан, Франція, 2022, 2023); II International Scientific and Practical Conference «Modern scientific trends and standard» (Санта-Роза, Аргентина, 2022); II International Scientific and Practical Conference «Modern directions and movements in science» (Люксембург, Велике Герцогство Люксембург, 2023); IV Міжнародній науковій конференції «Наукові тренди постіндустріального суспільства» (Суми, 2023); III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції, присвяченій 90-річчю створення Криворізького державного педагогічного університету та 25-річчю факультету іноземних мов (Кривий Ріг, 2020).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 12 робіт, з них – 4 статті у наукових фахових виданнях, 4 статті у закордонних виданнях, що індексуються в наукометричній базі Index Copernicus, 1 стаття (англійською мовою; у співавторстві) в закордонній монографії, 2 статті – у збірках матеріалів наукових конференцій, індексованих у базі Google Scholar; 1 стаття – у збірці всеукраїнської конференції. 4 статті написано англійською мовою (Додаток А).

Особистий внесок здобувача в публікаціях зі співавторами. У статті «Method of bilingual education: foreign language through the art», опублікованій у співавторстві з О. Каневською, розроблено уроки іноземної мови, які частково було апробовано на практиці, схарактеризовано особливості їх проведення.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (225 найменувань, із них – 96 іноземними мовами), списку використаних джерел (39 найменувань), 7 додатків (обсяг – 77 сторінок). Загальний обсяг дисертації становить 307 сторінок, обсяг основного тексту – 185 сторінки. У тексті вміщено 54 таблиці, 49 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

1.1. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у науковому дискурсі

За останні десятиліття парадигма викладання іноземних мов в освітніх закладах Європи значно змінилася, що зумовлено різким підвищенням рівня зацікавленості в політичній і культурній рівності країн Європейського Союзу. І як результат, в освітньому процесі стали приділяти більшу увагу модернізації засобів навчання та оснащенню уроків іноземної мови, підготовці сучасних учителів і формуванню особистості учня як такої, що може жити та функціонувати в новому міжкультурному суспільстві. У кожній з європейських країн активно починають розробляти освітні програми, методики навчання та курикулуми, які б допомогли вдосконалити та полегшити процес навчання і для вчителів, і для учнів. Але незважаючи на плідну та багаторічну працю у цьому напрямку, питання відповідності рівня попиту на багатомовну особистість до рівня навчання іноземної мови у закладах середньої та вищої освіти все ще залишається відкритим для зарубіжних і вітчизняних дослідників.

У нашій роботі ставимо за мету розглянути фактори розвитку *особистості «без кордонів»* через формування соціокультурної компетентності. За твердженням сучасних лінгвістів і лінгводидактів, навчання іноземної мови неможливе без урахування соціокультурної складової іншомовної освіти (Дж. Белл [131], М. Байрам [140], О. Бігич,

Г. Борецька, Н. Бориско [59], Ф. Заріфіан [217], С. Ніколаєва [69], Н. Склярєнко [86] та ін.). Хоча в науковій спільноті склалися різні погляди на визначення та шляхи формування соціокультурної компетентності в учнів, усе ж науковці погоджуються з тим, що саме ця компетентність сприяє розвитку світогляду учнів, подоланню стереотипів, мотивації учнів до навчання та полегшенню розуміння іншої культури.

Соціокультурна компетентність – предмет дослідження багатьох наукових розвідок як вітчизняних (З. Бакум, О. Пальчикова [130], О. Бирюк [12], Н. Бориско [15], І. Закір'янова [38], Ю. Кажан [180], В. Карпюк [179], С. Ніколаєва [68], Н. Склярєнко [86], Н. Скрипник [87], Ю. Ткаченко [105], Н. Ушакова [110], С. Шехавцова [119] та ін.), так і закордонних дослідників (І. Анужене [123], І. Дегіл, Дж. Рігнер [155], П. Л. Бергер, Т. Лукманн [133], Дж. К. Брітелл [137], Ф. Заріфіан [217], С. Єжицька [216], А. Д. Коен, Е. Ольштейн [146], С. Перрі [196], Б. Томалін [210], М. Хандфорд, П. Дж. Джи [166] та ін.). Але багато аспектів цієї багатогранної проблеми залишаються до кінця не розв'язаними, передусім, потребує подальшого вивчення пошук ефективних методик формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання.

Спочатку необхідно розмежувати такі поняття, як «компетенція» та «компетентність», що пов'язано з великою кількістю наявних тлумачень і з відсутністю чіткої розмежованості між потрактуванням цих термінів у науковій царині. А це, в свою чергу, викликає багато суперечностей і непорозумінь між науковцями. Порівняємо деякі точки зору.

Компетенція (від. лат. *competencia*):

– «коло питань, з якими людина добре обізнана, володіє знаннями і досвідом»; «інтегрований результат опанування змістом загальної середньої освіти, який виражається в готовності учня використовувати засвоєні знання, уміння, навички, ... способи діяльності у конкретних життєвих ситуаціях для розв'язання практичних і теоретичних задач» (Н. Мойсеюк [66]);

- динамічна комбінація знань, умінь, навичок і здібностей, що формується у процесі навчання (CEFR [37]);
- вищий ступінь готовності до якісного виконання професійної діяльності, професійні сила й упевненість (О. Усик [108]);
- відповідність спеціаліста до вимог, що висуваються, визначених критеріями, стандартами у певних галузях професійної діяльності (С. Перрі [196]).

Отже, компетенція є пізнавальним інструментом, який дає можливість визначити об'єкт і предмет дослідження, здійснити процес перетворення цього предмета і отримати результат.

Компетентність (лат. *competes* – відповідний, здібний):

- коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі (Н. Мойсеюк [66]);
- готовність і здатність до використання і застосування однієї або багатьох компетенцій; «цілісна система» (І. Малафійк [55]);
- «спосіб існування знань, умінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходженню тому, хто навчається, свого місця в світі, внаслідок чого освіта стає високо мотивованою, особисто орієнтованою, забезпечує необхідність особистісного потенціалу, визнання особистості оточуючими та усвідомлення нею своєї значущості» (О. Дрогайцев [33, с. 49]);
- система процедурних, ціннісно-сенсових знань і компонентів, що активуються у професійній, зокрема, професійно-педагогічній діяльності (Н. Бібік [47]);
- інтегрована характеристика якості підготовки випускника навчального закладу, категорія результату освіти (О. Малихін [56]);
- інтегративна сукупність характеристик (знання, вміння, навички), що забезпечує виконання професійної діяльності на високому рівні та досягнення позитивного результату (С. Ніколаєва [69]).

Більшість сучасних дослідників розмежовують поняття «компетентність» і «компетенція» у співвідношенні з категоріями частина – ціле за принципом особистісних якостей і професійних вимог: компетентність розглядається як якість особистості та ступінь володіння компетенцією. О. Пахомова слушно вказує, що «компетенція включає сукупність певного числа компонентів та не може бути визначена лише через відповідну суму знань, умінь, навичок» [74, с. 30].

Отже, компетентність є більш широким поняттям, ніж компетенція, та передбачає володіння сформованою компетенцією. Компетентність – комплексна інтегративна характеристика особистості, яка виявляється та здобувається в діяльності; уміння актуалізувати накопичені знання та вміння у діяльності.

Компетенція – соціальна вимога (норма), яка є заданою наперед, до освітньої підготовки здобувача освіти; сукупність взаємопов'язаних якостей, особливостей, що формуються по відношенню до певного кола предметів і процесів. Саме тому важливим аспектом формування будь-якої компетентності (у нашому випадку – соціокультурної) є вивчення технології формування відповідної компетенції.

Сучасні методисти стверджують, що опанування будь-якою іноземною мовою неможливо без сформованості трьох необхідних компетенцій:

1) *мовна компетенція*: мовні знання та навички (лексичні, граматичні, фонетичні, орфографічні);

2) *мовленнєва компетенція*: чотири види компетенцій (аудіювання, говоріння, письмо, читання);

3) *соціокультурна компетенція*: країнознавча та лінгвокраїнознавча компетенції [69, с. 42].

Узагальнено необхідні компетенції, якими повинен оволодіти учень у процесі вивчення іноземної мови, показано у табл. 1.1.

Компетенції іноземної мови (за С. Ніколасвою)

Компетенції іноземної мови									
мовна				мовленнєва				соціокультурна	
Мовні знання та навички				Рецептивні навички		Продуктивні навички		країнознавча	лінгвокраїнознавча
лексичні	граматичні	фонетичні	орфографічні	аудіювання	читання	говоріння	письмо		
Забезпечують функціонування лексик у спілкуванні	Передбачають вміння учнів вірно використовувати граматичні одиниці у мовленні	Оволодіння всіма звуками і звукосполученнями вивченої мови, наголосом та основними інтонаційними	Правильне написання тексту	Розуміння сприйнятого на слух мовлення	Включає в себе техніку читання та розуміння прочитаного	Забезпечує усне спілкування в діалогічній та монологічній формі	Специфічний код мовленнєвої діяльності, кодування інформації з урахуванням графічного способу зв'язку	знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається (історія, географія, економіка та ін.)	Володіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміка, жести) поведінки носіїв мови у певних ситуаціях спілкування

Отже, соціокультурна компетенція як ключова компетенція є якісною характеристикою особистості, що ґрунтується на сукупності здобутих знань із соціальних і культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; а також «здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур» (20).

Т. Мішеніна наголошує, що сучасний компетентнісний підхід у навчанні забезпечує формування культурної свідомості як сформованої системи духовних і соціальних цінностей та гуманістичних ідеалів. Тому визначальними в процесі надбання культурних знань повинні вважатися вектори духовного життя суспільства, морального становлення людини та ролі цінностей [64]. На думку дослідниці, для вчителів та учнів повинна

зростати значущість соціокультурного компоненту у навчально-виховній роботі [64].

Таким чином, однією із цілей навчання іноземної мови є розвиток соціокультурної компетентності учнів. Учителі вважають, що успіху можна досягти за допомогою застосування в процесі навчання іноземної мови моделі культури народу виучуваної мови, яка є сукупністю кліше, стереотипів про саму країну та народ, національний менталітет, традиції, свята, духовні цінності та ін.

Але, незважаючи на велику кількість робіт, стосовних цього питання, та інтерес до створення загальної моделі формування соціокультурної компетентності, вчителі все ще зустрічаються у своїй роботі з деякими проблемами, а саме:

- у розробці ефективних соціокультурних завдань;
- в організації індивідуальної та самостійної роботи, спрямованої на культурний розвиток учнів;
- у доборі відповідних до соціокультурної лінії іншомовної освіти вербальних і невербальних навчальних засобів.

Логіка нашого дослідження потребує визначення терміну «соціокультурна компетентність».

У сучасних наукових дослідженнях існує досить багато підходів до визначення терміну «соціокультурна компетентність», який розглядається як:

- сукупність знань мови та норм поведінки народу, мова якого вивчається; уміння обирати потрібний рівень етикету, необхідний до ситуації спілкування, залежно від статусу та положення адресата та адресанта у суспільстві (Л. Шутовська [120, с. 551]); уміння людини усвідомлено застосовувати соціальний і культурний контексти країни, мова якої вивчається, у процесі іншомовного спілкування (Т. Колодько [45, с. 7]); «уміння використовувати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування в соціальному контексті, тобто уміння обирати і використовувати адекватні

мовні форми і засоби залежно від мети, ситуації спілкування, соціальних ролей учасників комунікації» (Л. Мацько, Л. Кравець [57, с. 18]);

– складник міжкультурної комунікативної компетенції (В. Гаманюк [25]); «складова прагматичної компетенції; знання учасниками міжкультурної комунікації національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки і уміння користуватися тими елементами соціокультурного контексту, котрі релевантні для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв певної національної лінгвокультурної спільноти: звичаїв, правил, норм, соціальних умовностей, ритуалів, соціальних стереотипів тощо» (Ф. Бацевич [9, с. 80]); ключова складова комунікативної компетентності, що передбачає знання про національно-культурні особливості етносу, норми мовлення та немовленнєвої поведінки носіїв мови і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм (Т. Мішеніна, Г. Поливанна [63, с. 65]); «складова комунікативної компетентності, вміння співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування, організувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки носіїв мови, використовувати мовні засоби відповідно до національно зумовлених особливостей вживання» (А. Д. Хірш [170, с. 36]); полікомпонентна структура, інструмент виховання міжнародно-орієнтованої особистості (О. Гамалі, О. Каневська [21, с. 21]);

– здатність індивіда адекватно здійснювати комунікацію (Н. Склярєнко [86]); якісна характеристика особистості, що ґрунтується на сукупності набутих знань про соціальні та культурні сфери життя, ціннісні орієнтації; здатність і готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов і культур; важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення (Т. Фоменко [114, с. 154]); «якісна характеристика учасників освітнього процесу та важливий фактор розвитку соціальних і культурних сфер життя людини, її самореалізації та культурного самовизначення» (Н. Скрипник [87, с. 189]); «інтегративна особистісна якість, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та

досвіді, що набуваються у навчальному закладі, переважно у позанавчальній діяльності, і дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов та культур у соціокультурному просторі» (С. Шехавцова [118, с. 102]); «інтегративна властивість особистості, що має такі характеристики: толерантне і відкрите ставлення до різних мовних співтовариств; теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності; наявність глибоких і міцних знань і умінь, досвіду, спрямованих на вирішення завдань у міжкультурному спілкуванні» (К. Гостра [30, с. 127]).

Отже, узагальнюючи роздуми дослідників, визначимо **соціокультурну компетентність** як багатокомпонентну якісну здатність особистості, що ґрунтується на соціокультурних знаннях, уміннях і навичках та дозволяє якісно взаємодіяти у міжособистісних і міжкультурних комунікативних ситуаціях.

Більшість науковців указує на багатогранність поняття «соціокультурна компетентність». Так, О. Гамалі та О. Каневська виокремлюють у структурі соціокультурної компетентності такі компоненти, як-от: лінгвокраїнознавчий, культурологічний, соціолінгвістичний, соціально-психологічний [21, с. 21].

Т. Колодько вбачає структуру соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови як єдність трьох компонентів і відповідних до них країнознавчої, лінгвокраїнознавчої та соціолінгвістичної компетенцій [45].

Н. Скрипник підкреслює, що соціокультурна компетентність як багатоаспектне, багатокомпонентне явище «реалізується у процесі вирішення низки мовних та мовленнєвих завдань: аналітико-рефлексивних, конструктивних, діяльнісних, корекційних» [87, с. 187].

Л. Шутовська [120, с. 551] зазначає наступні складові соціокультурної компетентності:

1. Загальнокультурна компетенція (загальні знання про світ, здобуті під час навчання та які є структурою людської свідомості й світосприйняття).

2. Країнознавчо-маркована компетенція (специфічні культурно-країнознавчі знання, навички та вміння, які готують учнів до іншомовного міжкультурного спілкування).

3. Культурознавча компетенція (сукупність специфічних лінгвокраїнознавчих, соціально-психологічних, соціолінгвістичних, культурознавчих і міжкультурних знань, умінь і навичок, що є здатністю та готовністю особистості брати участь у міжкультурному спілкуванні і як учасник, і як посередник).

4. Лінгвокультурознавча компетенція (мовний, культурно-змістовний, соціальний аспекти міжкультурного спілкування, кожен із яких охоплює певні знання, вміння та навички).

5. Соціолінгвістична компетенція (знання особливостей мовленнєвого етикету та невербальної поведінки).

6. Соціальна компетенція (навички використовувати набуті знання на практиці, пристосовуючись до життя іномовного суспільства).

На думку ряду вчених (П. Дж. Джи, М. Хандфорд [166], Ф. Зарифіан [217], С. Шехавцова [119] та ін.), структура соціокультурної компетентності складається з двох основних компонентів (компетенцій), кожен з яких має власні методи формування (табл.1.2).

Структура соціокультурної компетентності у педагогічному дискурсі

Виміри соціокультурної компетентності	Склад соціокультурної компетентності	Методи формування соціокультурної компетентності
<p><i>Соціальна компетенція:</i> соціальні навички; соціальне сприйняття; самосвідомість; атрибуція; спілкування з однолітками</p>	<p>Інтеграція навчальної програми. Навички спілкування та соціалізації. Навички роботи в команді. Навички інтерпретації соціальних ролей. Навички адекватної поведінки залежно від ситуації. Здатність сприймати емоційний стан. Здатність допомагати іншим сприймати власний емоційний стан та контролювати емоції. Самореалізація в соціальному середовищі. Аналіз почуттів, пов'язаних із соціальними ролями; Здатність адаптуватися до нового середовища; Здатність сприймати ставлення, які існують у суспільстві.</p>	<p>Виховання навичок міжкультурного спілкування. Освітні ініціативи керівництва та роботи в команді. Аналіз та інтерпретація різних соціальних ситуацій. Аналіз питань спілкування та конфліктних ситуацій. Дискусії на уроках для формування здатності сприймати думку інших людей і залишатися толерантними, контролюючи власні емоції. Рефлексивна освіта. Робота в групах над розробкою проектів, генерацією ідей.</p>
<p><i>Культурна компетенція:</i> культурна чутливість; культурна обізнаність; культурні знання</p>	<p>Можливість спілкування з людьми різного соціокультурного походження. Можливість підтримувати власну позицію, коли наявні дискримінаційні дії. Можливість оцінки культурних відмінностей. Здатність приймати чужі переконання та погляди. Здатність дипломатичного спілкування з людьми певної культури з урахуванням відповідних культурних аспектів.</p>	<p>Перегляд документальних фільмів про різні культури з подальшим роздумом. Обговорення в контексті етнічних меншин. Формування таких якостей, як гнучкість, відкритість. Обговорення та аналіз звичаїв та традицій інших етносів. Формування знань з іноземної мови, що передбачає не лише вивчення мови, а й надання знань про національну культуру.</p>

Таким чином, у сучасних наукових дослідженнях вказується, що, по-перше, соціокультурна компетентність є важливою складовою комунікативної компетентності, по-друге, структура соціокультурної компетентності складається з двох щільно взаємопов'язаних компонентів –

соціального та загальнокультурного. Соціальний компонент – це готовність учнів до адаптації в соціумі, в якому вони перебувають і який умовно характеризується такими поняттями, як держава, рідний край, сім'я, школа, громадські місця. Загальнокультурний компонент передбачає володіння знаннями про особливості національної культури, звичаї, традиції, свята, вміння використовувати ці знання у мовленнєвій практиці, вживати у власному мовленні найбільш відомі малі фольклорні форми, а також сформованість морально-етичних якостей, відповідних до моральних норм, ціннісних орієнтирів носіїв мови.

Узагальнено структуру соціокультурної компетентності продемонстровано на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Структура соціокультурної компетентності

Як можна побачити на рис. 1.1, соціокультурна компетентність має ієрархічну структуру, тобто складається із ієрархічно вибудованих взаємопов'язаних компонентів: рівень сформованості однієї компетенції як складової соціокультурної компетентності впливає на рівень сформованості іншої компетенції. Так, для успішного міжкультурного спілкування, в першу чергу, варто приділяти увагу формуванню загальнокультурної компетенції (виховання власної культури, вміння розрізняти особливості культури своєї

країни з особливостями культури іншої країни), яка слугує основою для формування інших компетенцій.

Формування соціокультурної компетентності у процесі навчання як рідної мови, так й іноземних мов, у повному обсязі узгоджується із соціокультурною лінією мовної освіти, головною метою якої є досягнення вільного володіння виучуваною мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності на підґрунті сформованості мовленнєвої, мовної, комунікативної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій.

Маючи на увазі процес навчання іноземних мов, наголосимо на важливості формування, передусім, комунікативної та соціокультурної компетенцій як «здатності встановлювати та підтримувати необхідні контакти в спілкуванні з іншими людьми» [41, с. 130] у міжкультурній комунікації.

Зауважимо, що в нашій роботі розуміємо комунікативну компетенцію як «здатність та готовність здійснювати безособове та міжкультурне спілкування іноземною мовою»; а комунікативну компетентність як «здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, знання національно-специфічних моделей комунікативної поведінки представників інших мов та культур; вибір відповідного стилю спілкування; уміння використовувати особливості невербального спілкування» [120].

Загалом, у сучасному науковому дискурсі вказується: комунікативна компетентність передбачає вміння учасників міжкультурної комунікації спілкуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях (умовах), володіння комунікативними стратегіями, правилами, постулатами, максимами та конвенціями спілкування.

Підкреслимо, що дослідники, аналізуючи структуру комунікативної компетентності, частіше за все виокремлюють компетенції як її структурні компоненти: мовна, культурна, прагматична, предметна, соціокультурна.

Безперечно, поступово опановуючи нову для нас мову, ми опановуємо й її соціокультурний зміст. Для досягнення результатів у вивченні іноземних мов навчання повинно бути пов'язане з вивченням культури їхніх носіїв.

У методичній літературі плідно розробляється питання щодо лінгводидактичних аспектів формування соціокультурної компетентності у процесі навчання іноземних мов: Дж. К. Брітелл [137], П. Дж. Джи, М. Хандфорд [166], К. Гостра [30], Ф. Зарифіан [217], О. Каневська [41], Д. Кост, Д. Мур, Г. Сарате [153], О. Усик [108], Т. Фоменко [114], С. Шехавцова [119], Л. Шутовська [120] та ін.

Ф. Зарифіан, указуючи на те, що формування соціокультурної компетентності відбувається в декількох вимірах та за два етапи (соціальний та культурний), виокремлює чотири основні компоненти, які забезпечують реалізацію соціокультурної компетентності у навчальному процесі:

- 1) ініціативність (обов'язок і рішучість людини у прояві незалежності, вміння проявляти ініціативу та поєднувати її з ініціативною інших, досягаючи однієї спільної мети у навчанні);
- 2) відповідальність (дотримання моральних і соціальних норм);
- 3) обов'язкова участь у суспільному житті (громадських і культурних заходах);
- 4) індивідуальність (здатність людини до навчання та розвитку) [217].

На думку дослідника, важливими вимірами процесу формування соціокультурної компетентності є знання, навички та цінності, тобто те, що учні повинні отримати як результат навчання [217]. Отже, формування соціокультурної компетентності має бути поетапним (табл. 1.3).

Виміри та етапи формування соціокультурної компетентності у процесі навчання іноземних мов

Соціокультурна компетентність			
Виміри Етапи	знання	навички	цінності
Соціальна компетенція	Соціальне сприйняття	Соціальні навички	Атрибуція
		Спілкування з однолітками	Самосвідомість
Культурна компетенція	Культурні знання	Культурна обізнаність	Культурна чутливість

Таким чином, поетапне формування соціокультурної компетентності передбачає комплексне цілеспрямоване формування в учнів певних соціокультурних знань, умінь, навичок, цінностей:

- обирати, використовувати і розуміти мовні та мовленнєві засоби іншомовного спілкування з національно-культурною специфікою відповідно до міжкультурного і соціального контексту;

- набувати культурологічних, країнознавчих, лінгвокраїнознавчих, соціокультурних і міжкультурних знань;

- користуватися набутими знаннями для досягнення своєї мети в іншомовному міжкультурному спілкуванні;

- вступати в комунікативні стосунки з представниками інших країн у певних ситуаціях [69, с. 94].

О. Першукова, враховуючи потреби сучасного суспільства у багатомовних спеціалістах, вважає слушним включити до змісту соціокультурної компетентності такі важливі елементи, які передбачають формування та розвиток необхідних знань і умінь учнів:

- уявлення про геополітичний портрет сучасної Європи;

- уявлення про політичні і соціальні європейські структури;

- уявлення про історичну спадщину Європи, ідеї державності та свободи у суспільстві;

- уявлення про загальноєвропейську культуру та європейське культурне розмаїття;
- знання про багатомовність сучасної Європи та лінгвістичні права людини;
- уявлення про історію розвитку ідеї єдиного загальноєвропейського дому, про збереження культурного розмаїття його громадян;
- прагнення до збалансованості інтересів представників різних країн і народів Європи, до проведення спільних акцій, спрямованих на розв'язання екологічних, економічних, соціальних і політичних проблем сучасної Європи і світу [78].

Отже, компоненти соціокультурної компетентності щільно пов'язані з культурним і соціальним контекстом.

Сформовані компоненти соціокультурної компетентності є не тільки сукупністю знань про звичаї та традиції іномовної культури, уявлень про культурні особливості соціальної та мовленнєвої поведінки носіїв мови, яка вивчається, але й готовністю учнів до швидшого та легшого «входження» до іншомовної сфери спілкування. Тому необхідно давати учням певні знання про культуру поведінки, норми етикету, стереотипи, уявлення про особливості мовної картини світу загалом і лінгвокультурні та національно-культурні реалії зокрема.

Коротко визначимо ці поняття. Культура поведінки – це «складова частина культури людини», яка є зовнішнім проявом духовного багатства особистості та її внутрішнього світу; «сукупність форм повсякденної поведінки людини, в яких знаходять зовнішнє відображення моральні та естетичні норми поведінки» [50]. У міжкультурній комунікації поведінкова культура розглядається як «особливості стосунків у суспільстві, цінності, пов'язані з поведінкою, розмовні клішовані формули, в яких віддзеркалені етнічні поведінкові норми, паралінгвістичні засоби тощо, що фіксують прийняті в певному суспільстві норми поведінки» [9, с. 95]. Мовленнєва поведінка є культурно обумовленою, спирається на національно-культурні

стереотипи та здійснюється з використанням національно-культурних традицій, звичаїв, ритуалів.

До поняття «норми етикету» входять усталені норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві [19].

У межах міжкультурної комунікації розрізняють комунікативний етикет («дотримання принципів куртуазності спілкування з орієнтацією на особливості комунікативної поведінки етносу, мовою котрого відбувається спілкування; вживання системи стійких формул спілкування, прийнятих у певній національній лінгвокультурній спільноті» [9, с. 48]) і мовленнєвий етикет («використання засобів мовного коду конкретної ідіоетнічної мови, якою здійснюється міжкультурна комунікація, у повній відповідності з мовленнєвою ситуацією» [9, с. 48]). Зрозуміло, що мовленнєвий етикет у кожного народу різний, його норми, як й ідіоетнічні форми етикетності залежать від типів комунікативної взаємодії членів певної національної лінгвокультурної спільноти.

Стереотип, за словником української мови, є тим, що «часто повторюється, стало звичайним, загальноприйнятим і чого дотримуються, що наслідують у своїй діяльності» [90, с. 689]. Стереотипи культури: цільові, поведінкові, сприйняття, розуміння, спілкування тощо, тобто стереотипи загальної картини світу, – створюють цілісність культури певної лінгвокультурної спільноти. Так, національно-культурний стереотип реалізується в комунікації як «нормативно-локальна асоціація до стандартної в межах певної культури ситуації спілкування» [9, с. 166]. Етнічні комунікативні поведінкові стереотипи є усталеними, схематизованими уявленнями, судженнями, оцінками щодо моделей вербальної чи невербальної поведінки членів національно-культурної спільноти [9, с. 166]. У стереотипах зберігається та трансформується культурно значуща інформація. Культурним стереотипам, які є фактами поведінки, індивідуального несвідомого та свідомості та які є доступними для саморефлексії, можна навчати.

Поняття «мовна картина світу» будується на вивченні уявлень людини про світ, про предмети та явища зовнішнього світу. Мовна картина світу – «цілісне відбиття конкретною мовою всього того, що існує в людині й навколо неї» [9, с. 72]; «представлення предметів, явищ, фактів, ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках, категоріях, явищ мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості» [39, с. 365]. Отже, мовна картина світу фіксує відбиття реального світу в мові та засобами мови, а також формує тип відношення людини до світу.

Реалії, або «культурні предмети», – компоненти культури, які притаманні тільки певній культурі та народу [117]; реалії об'єктивної дійсності, артефакти, які «мали (мають) важливе значення у певній культурі, стали символічними у її межах, асоціюються з певною культурою» [9, с. 142]: предмети матеріальної культури, факти історії, державні інститути, імена національних, фольклорних і літературних героїв, міфологічних істот та ін. Реалії певною мірою символізуються в національній мові за допомогою метафоричного або метонімічного переносу, порівняння.

Важливим аспектом проблеми формування соціокультурної компетентності учня в умовах багатомовного навчання є дослідження, стосовні мовної особистості та вторинної мовної особистості.

У словнику-довіднику з української лінгводидактики термін «мовна особистість» визначається як «високорозвинена особистість, носій як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, що володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення» [75].

У дисертаційній роботі К. Гострої вказується, що «мовна особистість» є «інтегративним трансдисциплінарним поняттям, що означає особистість із точки зору її відносин зі світом, вираженим у комунікації, а також окремого

суб'єкта, носія мови, що володіє власним лінгвістичним досвідом» [30, с. 214].

Н. Дуда зазначає: мовна особистість повинна мати достатній рівень знань і навичок для готовності їх реалізації у реальній комунікації [34].

Отже, мовна особистість є носієм певної мови, представником певної лінгвокультурної спільноти.

Ф. Бацевич з позицій міжкультурної комунікації вказує, що вторинна мовна особистість повинна оволодіти «знаннями усіх рівнів ідіоетнічної мови, культури (перш за все духовної), гнучкими рольовими, комунікативними тощо стратегіями і тактиками спілкування, прийнятими у межах конкретної національної лінгвокультурної спільноти» [9, с. 126–127].

На думку А. Соломахи, вторинна мовна особистість є «сукупністю здібностей людини до іншомовного спілкування на міжкультурному рівні (враховуючи психологічний, культурний, історичний та особистісні аспекти)» [91, с. 2].

К. Гостра визначає вторинну мовну особистість як «комунікативно-активний суб'єкт, який легко залучається до міжкультурної комунікації та здатен демонструвати адекватну мовну поведінку в тій чи іншій ситуації міжкультурного спілкування» [30, с. 214].

М. Денисенко підкреслює: формування вторинної культурно-мовної особистості на основі мовної та вторинної мовної особистості є головним завданням навчання іноземної мови [32].

За твердженням В. Гаманюк, мовна особистість формується через заставлення рідної та іноземної мов, а також через розуміння результатів такого зіставлення [23, с. 166]. Саме тому головну роль у формування вторинної мовної особистості відіграє свідоме вивчення іноземних мов. Отже, для вчителів іноземної мови важливо навчити учнів правильному відношенню до предмету навчання. Необхідною навичкою для учнів повинно стати активне використання своїх знань на практиці при повноцінному та адекватному спілкуванні з іноземцями. Саме цьому справді важко навчити,

що зумовлено не тільки соціальними та політичними умовами, але й неумотивованістю учнів та їх невмінням навчатися [23].

Міжкультурні аспекти (Interkulturelle Kommunikation) змінюють орієнтацію сучасного навчання, ставлячи головним пріоритетом учня, його діяльність і процес роботи [24, с. 116]. У процесі роботи з соціокультурними компонентами відбувається розуміння «свого» та «чужого», що сприяє порозумінню з іншомовними реаліями та стереотипами. За рахунок цього учень може зрозуміти себе як частини соціуму і формувати свою адекватну самооцінку на тлі чужої культури [24, с. 117].

Більш того, соціокультурна компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

Формування соціокультурних знань і вмінь вимагає розширення в учнів обсягу лінгвокраїнознавчих і країнознавчих знань на основі розбору тематичних текстів іноземною мовою про країну цієї мови, вивчення проблематики та кліше у спілкуванні в іншомовному суспільстві, тобто розвитку вміння адекватно використовувати мовні та мовленнєві одиниці [102]. Така робота дозволяє більш ефективно формувати в учнів вторинну мовну особистість.

Вивчення на уроках іноземної мови соціокультурного аспекту мови через стереотипи, іншомовну картину світу, культурні реалії сприяє мовному, мовленнєвому, психологічному та соціальному розвитку учнів, а також забезпечує формування вторинної мовної особистості учнів на рівні з мовною особистістю їх рідної мови.

Отже, сформованість вторинної мовної особистості дає можливість швидко інтегруватися в іншомовне суспільство, що досягається за рахунок розуміння національно-культурних і соціальних традицій, норм, стереотипів носіїв мови.

У цьому сенсі, **соціокультурна компетентність** – це здатність особистості свідомо використовувати набуті знання соціального й

культурного контекстів у самовизначенні в іншомовному та інокультурному соціумі.

Для цього на уроках іноземної мови необхідно знайомити учнів зі «світом іншої країни»: культурою, традиціями, історією, святами, культурними надбаннями, соціальним устроєм та культурно-історичними особливостями країни виучуваної мови, працями відомих діячів культури та науки, митцями, навчити спілкуватися іноземною мовою в сучасному світі, спираючись на набуті знання. Але це буде неможливим без формування нового типу людини – «людини без кордонів», яка розуміє інші культури та вміє «вписуватись» в них, тобто людини із сформованою міжкультурною ідентичністю (полілінгвальною ідентичністю особистості). Зауважимо, що полілінгвальна ідентичність особистості в міжкультурній комунікації розуміється як «відчуття особистістю приналежності до кількох національних лінгвокультурних спільнот» [9, с. 64]. Таким чином, саме мова формує усі поняття, що нас оточують, в тому числі і саму людину [190]. Мета навчання іноземної мови – вивчити її через культуру.

Зауважимо, що на соціокультурний контекст зважають усі дослідники, які вивчають соціокультурну компетентність чи дотичні до неї компетенції. Так, О. Федорцова, аналізуючи структуру культурологічної компетентності, вказує, що вона «вміщує знання про світову і національну культуру, ціннісно-мотиваційну сферу майбутнього фахівця, уміння застосовувати їх у процесі творчого розв'язання практичних задач у професійній діяльності, навички соціокультурного спілкування, здатність до рефлексії, правильного орієнтування в сучасному соціокультурному просторі, а також критичне мислення, прагнення кожного індивіда до саморозвитку та самоосвіти, що проявляється у готовності до конструктивної культуротворчої діяльності в умовах культурних відмінностей між народами» [111, с. 36].

Н. Тропіна зазначає, що учасники мовленнєвої комунікації при її здійсненні є носіями соціальних ролей та використовують ті мовленнєві засоби, які їм приписує ця роль та їхні комунікативна, соціокультурна, мовна

компетенції, тобто враховують тему комунікації, її мету, умови, соціальні ролі (адресант – адресат) [107, с. 42]. Знання усіх цих параметрів може виявитися у результаті спеціального навчання або в результаті соціального досвіду – соціалізації особистості.

Отже, соціокультурна компетентність, яку вчені визнають ключовою у формуванні соціальної ролі особистості у процесі навчання, є важливим чинником соціалізації особистості в іншомовне та в інокультурне середовище.

Підкреслимо, що у процесі формування соціокультурної компетентності необхідно також зважати на добір дидактичного матеріалу для уроків іноземної мови, в якому яскраво презентовано певні соціокультурні відомості, традиції, уявлення, ціннісні орієнтації носіїв мови. Погодимося з думкою, висловленою у О. Савченко, що для формування соціокультурної компетентності в процесі навчання мови «доцільно використовувати народознавчий матеріал; тексти, в яких розкриваються сторінки історичного минулого країни, мову якої ми вивчаємо; інформацію про відомих людини минулого і сьогодення; залучати і готувати дітей до проведення народних та релігійних свят, обрядів, ознайомлювати з історією їх виникнення; використовувати тексти на морально-етичну тематику для побудови переказів, репродукції картин для написання тексту за картиною тощо» [85, с. 14].

Отже, аналіз різних наукових підходів до вивчення соціокультурної компетентності дозволяє зробити певні висновки:

1. Соціокультурна компетентність є самостійним елементом у структурі іншомовної комунікативної компетентності (вміння спілкуватися в іншомовному та інокультурному суспільстві).

2. Соціокультурна компетентність передбачає формування низки взаємообумовлених компетенцій, з яких вона складається, а саме: соціокультурної, комунікативної, лінгвокраїнознавчої, культурознавчої, загальнокультурної, соціолінгвістичної.

3. Компоненти соціокультурної компетентності щільно пов'язані з культурним і соціальним контекстом.

4. Змістовний і компонентний склад соціокультурної компетентності визначається конкретними завданнями та цілями навчання іноземної мови.

5. Процес формування соціокультурної компетентності відбувається шляхом зіставлення іншомовної та рідної культур.

Досягнення високого рівня сформованості соціокультурної компетентності в учнів можливо лише через створення моделі культури, мова якої вивчається. Завдяки надбанню фонових і країнознавчих знань, уявлень про реалії та мовну картину світу, можна сформувати вторинну мовну особистість учнів різних закладів освіти.

1.2. Багатомовне навчання як сучасна лінгводидактична проблема

Освіта в ХХІ ст. повинна стати освітою без кордонів. У європейських і українських наукових і педагогічних колах утвердилася думка про те, що нові педагогічні концепції необхідно спрямовувати не лише на процес здобуття знань, а й «на розвиток духу, трансформації духу через збагачення й обмін думками, через діалог культур, мов, людей, через пошук загального, універсального у сфері освіти, виховання, цінностей, щоб сприяти гармонії, взаєморозумінню між країнами, народами, вченими» [51, с. 23].

Одним з найактуальніших питань педагогіки є багатомовне навчання, що зумовлено багатьма соціальними, історичними, економічними, політичними та національно-культурними причинами, а саме: інтеграцією України в європейський освітній простір; постійним діалогом культур і розвитком міжкультурної комунікації; суспільними потребами у формуванні багатомовності громадян та ін.

В. Гаманюк справедливо зазначає, багатомовність сьогодні є невід'ємною складовою освітнього процесу: якщо раніше мови вивчалися в школах ізольовано і за примусом, то тепер багатомовність упроваджується на всіх ступенях навчання; володіння багатьма мовами не тільки відповідає вимогам Загальноєвропейських рекомендацій, але й забезпечує формування нового типу особистості, яка здатна адаптуватися у будь-якому суспільстві [23, с. 164]. Дослідниця вказує: мультикультурність і багатомовність «визначають обличчя сучасного суспільства і є визначальними факторами впливу на життя у всіх його проявах»; багатомовність людини – це показник її культури та освіченості; провідне завдання сучасної системи освіти – «розвинути у молодого покоління, яке вже давно демонструє риси мультикультурності та полілінгвальності, здатність до реалізації внутрішньої та зовнішньої багатомовності» [22, с. 255].

О. Першукова наголошує, що освітній напрям багатомовного навчання «...у рамках підходу Ради Європи має за мету формування у школярів індивідуальної багатомовності (plurilingualism) як здатності особистості послуговуватися кількома мовами, включаючи увесь мовний та культурний досвід. <...> Це відображає сучасна європейська мовна політика, що характеризується багатомовністю та різноманітністю в освіті й означає суттєве збільшення кількості виучуваних мов: окрім рідної та іноземних, ще й мов національних меншин, регіональних та мов мігрантів як європейського, так і не європейського походження» [77].

У CEFR підкреслюється, що учні є багатомовними та багатокультурними істотами, які можуть використовувати всі свої мовні ресурси, коли це необхідно, бачать подібності та закономірності, а також відмінності мов і культур [142, с. 27].

Отже, інтенсифікація іншомовної освіти та необхідність подолання існуючих мовних бар'єрів шляхом навчання іноземних мов на всіх ланках освіти на підґрунті визнання соціальної природи вивчення та використання

мови, взаємодії соціального й індивідуального в процесі навчання – головна мета багатомовної освіти.

У сучасному педагогічному дискурсі існує широке коло наукових розвідок щодо проблем багатомовності та багатомовного навчання, мультикультуралізму та полікультурної освіти, білінгвізму та білілінгвального навчання: Е. Анафієва [2], Дж. Андерсон [122], Е. Апелтауер [125], І. Баженова [5], А. Басіна [7], К.-Р. Бауш, Б. Хелбіг-Ротер [132], К. Бейкер [128], Е. Білосток [134], У. Вайнрах [18], Дж. Волтерс [212], В. Гаманюк [22], Л. Гончаренко [29], Ф. Гросіан [168], У. Джесснер [176], С. Дофф, А. Ленц [156], Н. Дуда [34], І. Лощенова [53], Г. Нойнер [193], О. Першукова [79], З. Подоляк [80], Я. Сеноз [143], Ч. А. Фергюсон [164], О. Фідкевич, В. Снегір'ова, Н. Бакуліна [113], О. Чередниченко [116], А. А. Шеріл [205], Дж. А. Ялден [216] та ін.

Узагальнено різні підходи до вивчення проблем багатомовності та багатомовного навчання представлено у табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Аспекти вивчення багатомовності та багатомовного навчання у педагогічному дискурсі

№	Аспект	Автор(и)
1	Лінгвістичний, лінгвокультурологічний	Е. Анафієва [2], Е. Апелтауер [125], Л. Ф. Бахман, А. С. Палмер [127], Л. Блумфілд [136], У. Вайнрайх [17], Р. Б. Габріотті, Р. Ю. Зомін'ян [165], О. Чередниченко [116], Ч. А. Фергюсон [164] та ін.
2	Соціолінгвістичний	У. Вайнрайх [18], Н. Тропіна [107], Р. Хадсон [171], А. А. Шеріл [205] та ін.
3	Лінгводидактичний, педагогічний	Дж. Андерсон [122], І. Баженова [5], А. Басіна [7], К.-Р. Бауш, Б. Хелбіг-Ротер [132], Р. Бейкер, С. Прайс [129], В. Гаманюк [22], Л. Гончаренко [29], У. Джесснер [178], С. Дофф, А. Ленц [156], І. Лощенова [53], О. Першукова [78], Я. Сеноз [143], О. Фідкевич, Н. Богданець-Білокаленко [112], Б. Хуфайзен, Б. Ліндерманн [173] та ін.

Множинність аспектів проблеми багатомовного навчання, незважаючи на інтерес науковців, залишає не розв'язаним широке коло питань, з-поміж них: пошуки нових шляхів упровадження ідей багатомовності та

полікультурності в освітній процес, розробка ефективних методик навчання декількох іноземних мов, втілення соціокультурного компоненту у процес формування вторинної мовної особистості учня тощо. На нашу думку, у вітчизняній іншомовній освіті процес багатомовного навчання гальмується через застарілі програми та підручники, недостатність зусиль вчителів у застосуванні сучасних технологій і методик тощо.

Поняття «багатомовне навчання» корелює, з одного боку, з такими поняттями, як: багатомовність (полілінгвізм, мультилінгвізм), двомовність (білінгвізм), полілінгвокультура, багатокультурність (мультикультуралізм), мультикультура, полілінгвокультура тощо; а з другого – іншомовна освіта, багатомовна освіта (дидактика багатомовності), навчання іноземної мови, білінгвальне навчання, полікультурність іншомовної освіти тощо.

Термін «багатомовність» у різних джерелах тлумачиться по-різному: як «користування кількома мовами в межах певного суспільства, зокрема держави» [4]; «здатність індивіда чи мовної спільноти почергово використовувати кілька мов для забезпечення комунікативних потреб [9, с. 138]; «мовна практика, за якої соціум використовує для спілкування більше ніж дві національні мови в одній або різних сферах спілкування» [109, с. 82].

Поняття «багатомовне навчання» ґрунтується на розумінні багатомовності як здатності особистості використовувати у спілкуванні декілька (три та більше) мов. В. Гаманюк підкреслює: «Багатомовність передбачає не просто вивчення двох іноземних мов, але й закладення основ для вивчення інших мов в рамках автономного навчання та навчання протягом життя, а також відмову від оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності на користь формування часткових компетенцій, наприклад, продуктивних або рецептивних, в залежності від потреб» [22, с. 317–318].

Науковці, наприклад О. Першукова, визначають багатомовну освіту (дидактику багатомовності) як «складне і багатокomпонентне педагогічне явище, що має на меті формування багатомовності учнів, а саме: розширення

мовного репертуару кожної особистості за рахунок збільшення кількості мов, якими вона може послуговуватися в житті» [79, с. 216].

О. Фідкевич, В. Снегірьова, Н. Бакуліна, які запропонували Концепцію моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти, зазначають, що багатомовна освіта – це «освітньо-організаційний процес, який передбачає компетентісно орієнтоване інтегроване навчання трьох і більше мов як систем (рідної, державної й іноземної) з метою формування в учнів здатності послуговуватися ними в реальному житті, зокрема використовувати їх як засоби опанування змісту немовних предметів» [113, с. 9].

Автори посібника «Успішні практики багатомовної освіти в Україні» за редакцією А. О. Панченкова розглядають багатомовну (мультилінгвальну) освіту як різновид двомовної (білінгвальної) освіти: «Багатомовна освіта – це тип двомовної освіти, яка інтегрує (це може бути в різний час протягом навчання) більш ніж дві мови у викладанні немовних академічних предметів, тобто математики, географії, історії тощо» [109, с. 10]. Дослідники вказують, що багатомовна освіта передбачає «використання в навчальному процесі більше ніж двох національних мов з відповідним його плануванням, використанням підручників, навчальних посібників і дидактичного матеріалу» [109, с. 82].

Н. Бакуліна, виходячи з аналізу досліджень науковців об'єднаної Європи, вказує, що «методологічними засадами сучасної іншомовної освіти є дидактика багатомовності, в основі якої лежить ідея ефективного використання наявного мовного та пізнавального досвіду учня в процесі оволодіння іншими іноземними мовами» [6].

Таким чином, у сучасному педагогічному дискурсі багатомовність розглядається як «важливий чинник забезпечення якості освіти, розвитку міжнародної співпраці в Європі та світі, збереження етнокультурної ідентичності представників національних меншин» [112, с. 67]. Адже «Знання мов є важливим складником ціннісної системи багатомовної

особистості. <...> Навчання кількома мовами залучає дитину у виміри кількох культур, що дає можливість сформувати уявлення про національно-культурне розмаїття, унікальність і цінність кожної культури, здатність безконфліктної взаємодії з представниками різних національно-культурних спільнот» [109, с. 44]. Звідси випливає мета багатомовної освіти – формувати багатомовність і полікультурність учнів.

Науковці О. Фідкевич та Н. Богданець-Білоskalенко підкреслюють, що перед багатомовною освітою в Україні висувається низка завдань [112, с. 69]:

- формування світогляду учнів на принципах визнання рівності прав і свобод особистості незалежно від її національної, соціальної, расової, гендерної належності;

- розвиток стійкої мотивації й свідомого прагнення до навчання мов, до самостійного розширення мовного репертуару в подальшому житті;

- прилучення через виучувані мови до духовного надбання народів, які є носіями цих мов, до культурних цінностей людства;

- формування в учнів здатності комунікативно доцільно використовувати виучувані мови відповідно до мети та умов спілкування в багатомовному і полікультурному середовищі як засоби навчання, як засоби отримання інформації в багатомовному інформаційному середовищі;

- розвиток толерантності у спілкуванні на міжособистісному і міжнаціональному рівнях, здатності протидіяти національній, расовій, гендерній та іншим формам дискримінації.

Отже, багатомовна освіта спрямована на формування високого ступеня мотивації до навчання мов, на розвиток пізнавальних здібностей учнів, готовності користуватися цими мовами в навчанні та спілкуванні та надалі самостійно вивчати мови, необхідні для успішної реалізації в багатомовному і полікультурному середовищі [109, с. 44].

Багатомовна освіта є поліфункціональним педагогічним явищем, що має на меті навчання кількох мов (три і більше) як засобів опанування навчальних предметів і забезпечує формування в учнів здатності

послугуватися виучуваними мовами в навчанні, реальному житті, в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Філософські основи багатомовної освіти було закладено ще в античні часи: давньогрецькі філософи (Аристотель, Сократ, Платон [3; 16]) указували на суспільну важливість мови як основного знаряддя для комунікації між людьми та для вираження істини. Р. Декарт, Б. Рассел [16] стверджували, що мова це не тільки засіб вираження думки, але й єдина можлива форма її вираження – відповідна реалізація мислення. Р. Декарт писав, що для уникнення помилок у мисленні необхідно уникати помилок у своїй мові, для цього треба формувати логіку та раціоналізм для удосконалення когнітивної структури і чим раніше цим зайнятися, тим краще – учень перемикає мовні коди, не допускаючи їх змішення [16]. Б. Рассел виділяв головні функції мови: вираження власних думок та емоцій; міжособистісна комунікація [16]. У працях цих філософів доводилася неможливість існування мислення без мови як коду мислення.

В обґрунтуванні теорії багатомовного навчання сучасні дослідники послугуються ідеями прагматики спілкування, що були висловлені в працях П.-Г. Грайса [167], Дж. Остіна [126], Дж. Серля [202]: мовні структури (мовний код, засоби мовного коду тощо) пов'язані з людськими вимірами комунікації (психологічним типом людини, оцінними аспектами людської взаємодії тощо).

Ряд філософів (Л. Вітгенштейн [214], Дж. Остін [126], Б. Рассел [16] та ін.) зазначає, що основною смисловою одиницею мови є речення. Дж. Остін доповнює: речення, в свою чергу, повинно обов'язково бути фонетично та символічно коректним, граматично правильно побудованим, мати сенс і доносити інформацію чітко та вірно [126].

За неогумбольдтівською концепцією (теорія Сепіра–Уорфа), мова визначає свідомість і процес пізнання загалом, а через нього – культуру та суспільну поведінку людей, світогляд і цілісну картину світу, яка утворюється в свідомості; люди, які розмовляють різними мовами, пізнають

світ по-різному, створюють різні картини світу, тому й є носіями різних культур і різної суспільної поведінки.

Філософські погляди на багатомовність узагальнено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Зміна парадигми багатомовності у філософському дискурсі

Отже, відмінності у філософських позиціях дослідників щодо мови призвели до значного розмаїття методологічних напрямів як у мовознавстві, так і лінгводидактиці. Сьогодні мовні проблеми розглядаються у широкому філософському, психологічному, історико-культурному контекстах.

Детально філософський аспект навчання іноземних мов в умовах багатомовності висвітлено у нашій статті «Philosophy on bilingual education: Sociocultural competence and Identity» [207].

Проблема багатомовності розробляється психологами та психолінгвістами. Першими на взаємозв'язок мови та поведінки полілінгва / білінгва указали представники біхевіористичного напрямку психології. Р. Браун стверджував: людина як соціальна тварина не можлива без мови, а мова, в свою чергу, відображає характер суспільства та впливає на створення поведінкових норм в певному мовному суспільстві; отже, скільки існує мов, стільки і поведінкових систем [138].

Формування соціальних навичок, за Р. Брауном, відбувається методом «винагороди». Перебуваючи в іншомовному суспільстві / групі людина намагається відповідати встановленим там поведінковим і мовним нормам, отримувати позитивні результати від іншомовних учасників комунікації. Таким чином і формуються поведінкові звички [138].

Представники нативістського напрямку філософії (Е. Леннерберг [187; 188], Н. Хомський [145]) дотримуються думки, що зі здатністю до мов можна лише народитися, що це генетична здатність – засвоювати мови, яка дозволяє білінгву легко та швидко будувати інтерналізовану мовну систему. Н. Хомський [145] та Е. Леннерберг [187] писали про те, що дитина вже народжується з певними задатками до сприйняття та категоризації мови (й іншими механізмами, які беруть участь у оволодінні мовою); здібності до мови є біологічно детермінованими. Саме це і пояснює ту легкість, з якою малюки починають розуміти, а згодом і розмовляти рідною мовою, використовувати граматичні правила, не знаючи їх [141]. За цією теорією, кожна дитина вже народжується з універсальними знаннями – здатностями до вивчення граматики через сприйняття навколишнього середовища, тому може використовувати її у власному мовленні.

В останні десятиріччя XX ст. розповсюдження набула рівнева модель Дж. Нія, Б. Пірсона [194], М. Е. Соколіка [203], за якою оволодіння мовою відбувається внаслідок декількох рівнів нейронних взаємозв'язків одночасно – Parallel Distributed Processing (PDP), що передбачає одночасну взаємодію багатьох клітин мозку на фонологічному, морфологічному, синтаксичному,

лексичному, семантичному, дискурсивному, соціолінгвістичному та стратегічному рівнях.

У межах функціоналістської теорії (Дж. Піаже, В. Інхельдер [199]) вивчаються дитяча психіка та особливості її розвитку, перцептивні пізнавальні здібностей, мовні функції, передусім її пізнавальна функція. Психологи вказують: загальний розвиток дитини залежить від її пізнавальних здібностей та її мовного досвіду, які є взаємозалежними феноменами у формуванні полілінгвальної / білінгвальної особистості в ракурсі суспільних комунікацій [199].

Ще в 1865 р. французький хірург П. Брок встановив, що півкулі головного мозку не є симетричними, у кожній не тільки своя будова але й свої власні функції [185]. Ліва півкуля відповідає за сприйняття та відтворення мовлення, права півкуля – за іконічні знаки.

У сучасних психологічних дослідженнях також доведено, що *передня частина мозку* відповідає за взаємозв'язок слів у реченні (синтагматика), а *задня частина* – за асоціативний зв'язок слів (парадигматика).

Взаємозв'язки мозку та мовлення продемонстровано на рис. 1.3.

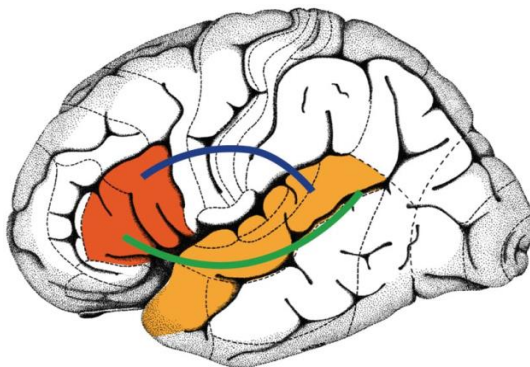

Рис.1.3. Мозкова організація мови [185]

На рис. 1.3 показано: ліва півкуля мозку (третя лобна звивина лівої півкулі) – *центр Брока* (виділено жовтим кольором) – відповідає за мову, а саме, за відтворення мови. Скронева частина лівої півкулі – *центр Верніке* (виділено червоним кольором) – відповідає за розуміння мови. *Нижні відділи передмоторної кори* відповідають за формування думки. *Кутова звивина,*

область де з'єднуються скронева, тім'яна і потилична частки лівої півкулі, відповідають за назви предметів та імен. Сині та зелені лінії ілюструють зв'язки, які з'єднують дві важливі зони та утворюють мережу мовних областей, де верхній нервовий зв'язок – синього кольору, а нижній нервовий зв'язок – зеленого кольору.

Спираючись на роботу Р. Сперрі [205] про асиметричність людського мозку, ми склали таблицю (табл. 1.5), яка демонструє функції лівої та правої півкуль під час спілкування.

Таблиця 1.5

Функціональність лівої та правої півкуль відповідно до мовних і мовленнєвих здібностей

Функції лівої півкулі	Функції правої півкулі
1) відповідає за фонологічну систему; 2) відповідає за морфологічні механізми граматичних форм і словотвору; 3) відповідає за структурне будовання думки; 4) відповідає за словниковий запас, який необхідний для побудов інших словоформ та висловлювань.	1) аналізує інтонацію та наголос свого співрозмовника; 2) відповідає за цілісність та відтворення номінацій; 3) визначає смисл тексту (аналіз, абстракція, членування тощо); 4) відповідає за збереження словникового запасу; 5) відповідає за наповнення висловлювання певним змістом.

Отже, проблема багатомовності не лише лінгводидактична, але й філософська, психологічна та лінгвістична.

Із лінгвістичної точки зору, багатомовність характеризується через поняття «мовний код», «комунікативна ситуація», «мовна картина світу», «лінгвокультурна ідентичність», «етнічна ідентичність особистості», «полілінгвокультурна ідентичність особистості» та ін.

Визначимо важливі для нашого дослідження поняття. Так, у дидактиці багатомовності дослідники послуговуються терміном «мовний код», що «присвоює літери або цифри як ідентифікатори або класифікатори для мови» [225]. Ф. Бацевич указує на те, що мовний код – «сукупність засобів мови» – застосовується в комунікації та «характеризується певною однорідністю (літературна мова, соціальні чи територіальні діалекти тощо)» [9, с. 76].

У міжкультурній комунікації значення набуває володіння суб'єктом і об'єктом комунікативної дії культурно-мовним кодом, тобто «єдністю мовних і культурних знань» [9, с. 75], що втілюється у вербальних повідомленнях.

У процесі багатомовного навчання формується не стільки мовна особистість (тобто представник певного культурного / етнічного соціуму, який використовує засоби мови для досягнення певної комунікативної-прагматичної мети за правилами цього соціуму), не монолінгвокультурна особистість, яка володіє нормами, правилами, законами однієї мови і культури, а **багатомовна** (полілінгвальна) **особистість**, що володіє знанням кількох мов і культур, стратегіями і тактиками спілкування у багатомовній комунікативній ситуації.

Лінгвокультурна особистість формується у процесі лінгвокультурної (етнічної) ідентифікації, що є «процесом усвідомлення особистістю своєї приналежності до певного етносу, встановлення духовного взаємозв'язку між собою і своїм народом, поділяння почуттів приналежності до певної національної культури і мови» [9, с. 63].

Результатом лінгвокультурної ідентифікації є створення лінгвокультурної ідентичності особистості. І. Закір'янова підкреслює: ідентичність є невід'ємною характеристикою людини, що виявляється у визнанні своєї унікальності, з одного боку, й відчутті приналежності до певної спільноти, з другого [38].

Суспільство створюється за допомогою історій окремих ідентичностей. У свою чергу, соціальні структури створюють типи мовної особистості, які можна ідентифікувати індивідуально. У цьому випадку можемо стверджувати, що ідентичність українця відрізняється від ідентичності англійця, а ідентичність англійця – від німця. Адже лінгвокультурна ідентичність особистості ґрунтується на відчутті спільності з представниками однієї лінгвокультурної спільноти, позитивному ставленні до культури, історії, духовних цінностей, мови власного народу.

П. Л. Бергер і Т. Лукманн стверджують, що соціалізована особистість має постійний діалектичний внутрішній зв'язок – взаємозв'язок ідентичності з її біологічним субстратом [133]. Цю точку зору підтримують інші дослідники (Д. Ватт, К. Ламас та ін. [191]), які зазначають, що мова та ідентичність пов'язані між собою, є основними елементами існування людини.

М. Білліг висловив думку, що ідентичність слід шукати у втілених звичках соціального життя, включаючи мову. Мова традиційно є ключовим компонентом процесу формування та відтворення національної ідентичності з таких причин [135]:

1. Мова має соціальні особливості, на яких базується національна приналежність. Але це лише тенденція, оскільки часто трапляється так, що існує однаковий спосіб говорити спільно з людьми з різними інтересами (наприклад, релігійні), а також існують помітно різні способи висловлювання серед групи людей, які, бачать себе частиною однієї нації.

2. Ідеологія національної єдності: нації є справжніми, оскільки ті, хто знаходиться в них, мають глибоку культурну єдність; глибока культурна єдність є продуктом спільної мови.

3. Мова так чи так не передає культуру та ідентичність своїм носіям – швидше, це той текст у постійній взаємодії, з яким люди старшого віку передають молоді культуру та ідентичність (місцеву та особисту, національну, етнічну, релігійну). Отже, мова є текстом культурної передачі.

4. Мова є основним носієм культури, за допомогою якого будуються тексти національної ідентичності (конституція, ключові твори національної літератури, державний гімн).

Багатомовна освіта передбачає розвиток в учнів відчуття приналежності до кількох національних лінгвокультурних спільнот (полілінгвальної ідентичності особистості), вмінь послуговуватися у повсякденному житті в умовах багатомовної ситуації кількома мовами, виховання толерантного ставлення до різних мов і культур.

Отже, **формування багатомовної (полілінгвальної) особистості** неможливе без створення необхідного соціокультурного середовища, без засвоєння важливих для народу виучуваних мов елементів культури, що транслюють важливі для розуміння лінгвокультурної ідентичності цінності, ідеї, смисли, презентують національно-культурні об'єкти реального світу.

П. Коен, Дж. Коен виокремлюють елементи культури, яким треба приділяти особливу увагу у процесі навчання іноземних мов в умовах багатомовності [147]:

- 1) традиції, звичаї та обряди (функція ознайомлення з культурою через дотримання соціальних норм);
- 2) режим життя (традиційна побутова характеристика);
- 3) випадкова поведінка, мімічні та пантомімічні коди, які використовуються носіями певної лінгвокультурної спільноти;
- 4) національні картини світу (відображення специфіки сприйняття світу, національних особливостей мислення);
- 5) мистецтво (специфіка національної культури загалом).

У процесі вивчення декількох мов є певні труднощі, пов'язані передусім, з механізмом міжмовного перенесення, який характеризується використанням знань, умінь, навичок, сформованих при вивченні першої мови, у процесі оволодіння другою або третьою мовою. Міжмовне перенесення охоплює увесь лінгвістичний матеріал (граматику, лексику, орфоепію тощо). Для методики навчання іноземних мов в умовах багатомовності суттєвим є те, що різні види перенесення можуть бути як позитивними (транспозиція), тобто сприяють засвоєнню другої або третьої мови, або негативними (інтерференція), тобто гальмують цей процес.

Наслідками процесу інтерференції є труднощі, з якими стикаються учні, вивчаючи декілька мов, помилки в їхньому усному та письмовому мовленні (орфоепічні, лексичні, граматичні, орфографічні, стилістичні тощо).

Транспозиція – позитивне перенесення – допомагає учневі більш швидко засвоювати виучувані мови. Доведено, що полілінгву легше засвоїти

ще одну мову, ніж монолінгву, адже у процесі вивчення кожної нової мови більш точно спрацьовує здатність психіки людини в нових умовах використовувати наявний досвід діяльності, у тому числі й мовленнєвої діяльності.

Підкреслимо, що в сучасній науці терміни «багатомовне (полілінгвальне) навчання» та «білінгвальне (двомовне) навчання» розрізняються.

До складу багатомовного навчання входить «навчання кількох мов (три і більше) як систем». В основу білінгвального навчання покладено «оволодіння знаннями із застосуванням двох мов як засобів опанування предметів» [79, с. 216].

Білінгвальна (двомовна) освіта – викладання академічного змісту двома мовами, рідною та другою мовами; використання двох мов як засобів навчання для дитини чи групи дітей, частково або повністю шкільної програми [146].

За словником міжкультурної комунікації, білінгвізм – «1. Здатність індивіда чи лінгвокультурної спільноти по чергово використовувати дві мови для забезпечення комунікативних потреб. 2. Реалізація здатності користуватись по чергово двома мовами; практика по чергового спілкування двома мовами» [9, с. 24].

Дослідники вказують, що білінгвізм є видом людської діяльності і процесом оволодіння знаннями, уміннями і навичками, що потребують інтелектуальних, емоційно-вольових і фізичних зусиль, з використанням двох мов [115, с. 14–15].

Погоджуємося з думкою О. Першукової, що багатомовне («навчання кількох мов як систем») і білінгвальне навчання («опанування предметним змістом з використанням двох мов як засобів навчання») «передбачають дещо різний шлях досягнення мети, яка для обох є спільною: формування здатності послуговуватися кількома мовами – багатомовності» [79, с. 216].

Отже, багатомовне навчання – це навчання кількох мов, а білінгвальне навчання – навчання предметів двома мовами.

Результатом багатомовного навчання є сформована багатомовна (полілінгвальна) особистість учня – полілінгв (тобто «людина, яка вільно володіє кількома мовами та може почергово використовувати їх у міжкультурній комунікації» [9, с. 138]).

Результатом білінгвального навчання є сформована білінгвальна особистість учня – білінгва, тобто «людини, яка володіє двома мовами і почергово (з урахуванням конкретної консітуації) використовує їх у межах міжкультурної комунікації» [9, с. 24]. З цього приводу К. Бейкер пише: «Білінгв – це завершена лінгвістична система, інтегрована цілісність. Білінгви використовують обидві мови з різними людьми, у різних контекстах і з різною метою» [10, с. 24].

Отже, результатом як багатомовного навчання, так і білінгвального, є формування не монолінгвальної особистості (яка володіє і використовує в спілкуванні, навіть міжкультурному, лише одну мову), а особистості, яка володіє двома або кількома мовами, розуміє національну специфіку інших культур, може реалізувати себе в межах діалогу культур.

К. Бейкер [10] визначив цілі білінгвального навчання, які можна розглядати як цілі багатомовного навчання загалом:

1. Асимілювати особу або групу в основне суспільство; соціалізувати людей до повної участі у спільноті.
2. Поєднати мультилінгвальне суспільство.
3. Дати змогу людям спілкуватися з навколишнім світом.
4. Забезпечити мовні навички, що є ринково потрібними, сприяють працевлаштуванню осіб і підвищенню їхнього статусу.
5. Зберегти етнічну й релігійну ідентичність.
6. Сприяти зближенню і взаємодії різних лінгвістичних і політичних спільнот.
7. Розширити розуміння мови і культури.

Співіснування різних культур на одній території вносить свої корективи в освіту країн ЄС. Велика кількість мов створює неоднорідне мовне середовище, що спричинює нові труднощі в навчанні іноземних мов: боротьба за національну ідентичність, проблеми інтеграції, формування європейської свідомості тощо.

В. Гаманюк зазначає: «формування європейської свідомості, а усвідомлення громадянами країн ЄС своєї європейськості можливе лише на підставі переходу від одномовності до багатомовності, від вивчення інших мов не як загрози, а як збагачення» [22, с. 236].

Дослідники (В. Гаманюк [22, с. 236], Н. Дуда [34]) підкреслюють, що «суспільна та культурна єдність» не означає відмову від власних мов, адже вона спрямована на збереження громадянами ЄС своїх рідних мов, своєї власної національної ідентичності та «вивчення мови сусідів».

Таким чином, життя людини неможливе без мови: від неї залежить не тільки якість спілкування з іншими людьми, але й формування людини як особистості. Сучасність вимагає від людини володіння як мінімум двома мовами. Багатомовність – це більше засіб виживання та найкращий шлях для своєї власної реалізації у світі. Мови, якими ми володіємо, якість наших мовних і мовленнєвих навичок, рівень соціокультурної компетентності (як ми думаємо, як ведемо себе і як живемо) – це ті чинники, які сприяють розумовому, особистісному та соціальному розвитку людини та її швидкій адаптації у будь-якій країні світу.

Отже, головною метою багатомовного навчання є формування особистості, яка вільно володіє декількома мовними кодами у мультикультурному світі.

1.3. Сучасні методики та форми багатомовного навчання

1.3.1. Методика CLIL: ознаки та труднощі впровадження в українських закладах освіти. Навчання іноземних мов вже давно вийшло за межі стандартного уроку в класній кімнаті, в чому ми неодноразово могли переконатися. Необхідність володіння розмовною іноземною мовою (в першу чергу англійською) в певній сфері навчальної діяльності (наприклад, інформатика, математика, фізика) послугувало створенню нового підходу до навчання іноземної мови на інших уроках. Так, в 1994 р. колективом дослідників (Р. Коул, Д. Марш, П. Мехісто, М. Фриголс, Ф. Худ) було створено методику CLIL [152; 154]. Зауважимо, що багато з її елементів вже використовувалися у методиці навчання іноземної мови роками, науковцям удалося об'єднати попередні розробки та зробити крок уперед.

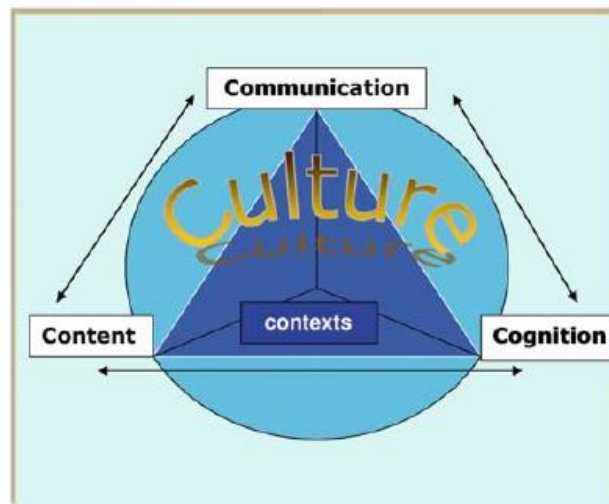
CLIL (Content and Language Integrated Learning) означає предметно-мовне інтегроване навчання; дидактичну методику, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну та комунікативну компетенцію в тому ж навчальному контексті, в якому відбувається формування загальних знань і вмінь. Цей тип мовної освіти узгоджується з двомовним навчанням і поділяє багато принципів, спільних з програмами зануреного вивчення мови [152]. Методика CLIL передбачає знаходження балансу між мовою навчання та іншим предметом. У Європі цю методику використовують дуже часто на різних ланках освіти (починаючи з трьох років).

Методика CLIL – це урок, в якому поєднується два шкільних предмети. Основним предметом може бути математика, фізика, географія, біологія або мистецтво; допоміжним – іноземна мова. Отже, іноземна мова не є предметом вивчення, а є засобом (мовою) спілкування та навчання, завдяки чому досягається вдосконалення мовленнєвої та комунікативної компетентності з іноземної мови. Більш того, сьогодні вченими доведено, що

для учнів будь-якого віку є природним та результативним вивчати два предмети одночасно [152].

CLIL приваблює багатьох учителів своєю гнучкістю в освітньому процесі та доступністю для розвитку навичок спілкування учнів на уроці. Учні мають змогу розмовляти, отримувати інформацію та думати іноземною мовою, не зациклюючись на ній. Іноземна мова на уроці – лише інструмент спілкування. Предмет навчання – це те, що вони безпосередньо вивчають на уроці історії, географії чи математики тощо.

Д. Коул розробив систему навчання за допомогою іноземної мови – схему мовної програми 4Cs Framework (рис. 1.4), яка відрізняється від світових стандартів навчання іноземних мов у XXI ст., опублікованих АСТFL (Американською радою з питань викладання іноземного мови).

The 4Cs framework for CLIL (Coyle, 2005).

Рис. 1.4. Система Д. Коула 4К

Система Коула 4К (The 4Cs framework for CLIL, 2005) включає в себе взаємопов'язані чотири елементи, що забезпечують освоєння освітнього матеріалу іноземною мовою [154]:

1. *Content*: Контент або зміст – знання, навички та вміння з конкретних предметів навчального плану.

2. *Communication*: Комунікація – використання мови, щоб вивчати предмет і одночасно вчитися застосовувати мову.

3. *Cognition* (розумові здібності): Когніція – розвиток навичок мислення.

4. *Culture* (культурологічні знання). Культура – альтернативні точки зору і загальне розуміння тих чи тих питань, які сприяють кращому усвідомленню інших і себе.

Структура 4Cs для CLIL починається зі змісту (наприклад, теми, проблеми, міжшкільні підходи) та фокусується на взаємозв'язку між змістом (предмет), спілкуванням (мова), пізнанням (мислення) та культурою (усвідомлення себе та інших), щоб спиратися на взаємодію інтеграційного навчання (зміст і пізнання) та вивчення мови (спілкування та культура) [154].

На жаль, ця методика має труднощі в її впровадженні в навчальний процес закладів освіти України. Однією з головних труднощів є невідповідність між підготовкою кадрів – учителів. В основному, наші університети готують учителів з однієї основної спеціальності – математики, фізики, біології, історії, географії, мистецтва тощо. Фахівці цих галузей не володіють іноземною мовою на такому рівні, щоб нею навчати своїх учнів, тому не можуть самостійно проводити двомовний урок.

З цього виникає і друга проблема – один урок викладають відразу два вчителі. З одного боку, два вчителі різних предметів повинні засвоїти предмети один одного, щоб спільно спланувати урок. З другого боку, далеко не вигідно фінансування таких уроків для держави або для закладу освіти. І відповідно, все це призводить до нерегулярності проведення та недостатньої якості уроку, отже, і до відсутності необхідних результатів. Методику CLIL необхідно застосовувати системно, лише тоді вона дасть хороші результати.

У Додатку Е розміщено розроблений нами урок за методикою CLIL.

1.3.2. Методика PlurCur (наскрізний мовний курикулум). За останні двадцять років значного прогресу в розвитку системи навчання іноземних мов досяг Європейський центр модернізації мов (The European Centre for

Modern Languages (ECML)), який активно займається модернізацією мовної освіти на базі 33 європейських країн. Розробниками моделі мовного курикулуму закордоном стали такі дослідники, як: К. Броган, Е. Олгоєр-Хакл, У. Хенінг, Б. Хуфайзен, Й. Шлабах [192]. Пропонована центром модель полілінгвальної освіти PlurCur є досить новою методикою навчання іноземних мов в шкільній системі закордоном (з 2011 р.), яка зараз набирає все більше популярності і експериментально впроваджується в заклади освіти Нідерландів, Німеччини, Австрії, Швейцарії та інших країн Європи. На території України ця модель недостатньо вивчена, і тільки декілька вчених у публікаціях висвітлюють її особливості (О. Білозір [14], В. Гаманюк, Н. Жданова [26], О. Першукова [76; 197]).

Б. Хуфайзен, яка вперше заговорила про створення наскрізного мовного курикулуму ще в 2005 р., вбачає мету розробленої моделі не лише в успішному вивченні однієї іноземної мови, а, передбачаючи потреби суспільства та складність вивчення іноземних мов у школі, в повній модернізації шкільної та університетської освіти, що б дозволило учням і студентам на достатньому та / або просунутому рівні оволодіти як мінімум чотирма мовами [174]. Отже, ця методика відповідає цілям та завданням багатомовної освіти.

Упровадження навчального плану PlurCur відбувається на декількох рівнях, які забезпечують функціонування нової шкільної освіти на усіх її рівнях. Тільки при наявності усіх регулювальних компонентів з'являється можливість побудувати чіткий, якісний і функціональний навчальний процес [121].

У табл. 1.6 показано рівні реалізації PlurCur в мовній освіті.

Рівні реалізації PlurCur в мовній освіті

Назва	Рівень	Наприклад
SUPRA	міжнародний	міжнародні довідкові інструменти, Загальні європейські рекомендації для мови, міжнародні оцінювальні дослідження, Європейський індикатор мови, компетентність, аналізи
MACRO	національний/ регіональний	навчальний план, стратегічні специфічні цілі, загальне ядро, стандарти навчання
MESO	шкільний	навчальний план, стратегічні специфічні цілі, загальне ядро, стандарти навчання
MICRO	класний/груповий	курс, використаний підручник, ресурси
NANO	індивідуальний	індивідуальний досвід навчання, безперервний розвиток особистості

Наведена таблиця демонструє функціонування державних програм і документів на п'яти рівнях державної освіти. Отже, курикулум забезпечує загальну узгодженість, планування навчання в різних його аспектах (цілі, компетенції, зміст навчання, підходи, матеріали тощо) та координує темп набуття компетентностей у різних шкільних предметах та якість формування компетенцій в учнів [121].

The Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) стверджує, що курикулум (рамкова система) є неоднозначним і складним в своєму визначенні, вимагає дуже плідної подальшої роботи для того, щоб отримати заплановані результати. Наскрізнний мовний курикулум є частиною більш масштабного мовного процесу, який не завершується шкільною освітою і впливає на розвиток білінгвальної або полілінгвальної особистості за шкільними стінами [149; 150; 151].

У першу чергу, варто звернути увагу на те, що курикулум націлено на теоретично обґрунтований, заснований на наукових методах *опис* того, чому та за яких умов повинен відбуватися навчальний процес. Курикулум – це «план для дисципліни чи загальноосвітнього закладу з визначенням мети, змісту, методів, засобів навчання та форм контролю» [22, с. 58], що підпорядковано політиці багатомовності та стандартам, установленим Радою

Європи (The Council of Europe); це інструмент модернізації мовної освіти і освіти загалом.

О. Першукова у статті «Міжкультурність та багатомовність як напрями модернізації змісту мовної освіти школярів у Європі» пише про модернізацію освіти через ведення наскрізного мовного курикулуму в сучасну освіту, чого в епоху глобалізації нам ніяк не уникнути. У межах багатомовної освіти першим завданням учителя повинно стати формування міжкультурної сенситивності (розуміння культурних особливостей на чуттєвому рівні), що забезпечується модернізацією змісту навчального матеріалу [78]. І лише за допомогою письмових вправ у вербальному спілкуванні можливо надбання учнями знань про культуру та традиції країни, мова якої вивчається, і формувати соціокультурну компетентність.

Відповідно до методики, було створено «Платформу ресурсів і довідників для багатомовної та міжкультурної освіти» («The Platform of resources and references for plurilingual and intercultural education»), завданням якої було допомогти країнам, що беруть участь в проєкті PlurCur, розробити свій власний мовний курикулум таким чином, щоб були враховані всі мови, яким можна навчати в школі [218].

На рис. 1.5 показано структуру цієї платформи.

Рис.1.5. Платформа ресурсів і довідників для багатомовної та міжкультурної освіти

Отже, не існує єдиного мовного курикулуму для всіх шкіл світу. Освітні заклади, спираючись на модель наскрізного мовного курикулуму, повинні орієнтуватися на мовні та культурні особливості своїх учнів.

Цікавою з лінгводидактичної точки зору є пропонована Б. Хуфайзен актуальна модель наскрізного мовного курикулуму, який був взятий за основу масштабного експериментального проєкту ESML [172].

Мета цієї моделі:

- урахування наявної індивідуальної багатомовності учнів, яку вони так чи інакше вносять у навчальний контекст, та її поширення на всіх учнів;
- усвідомлення учнями власної багатомовності як надбання, навіть якщо йдеться про маловідомі і малопоширені мови;
- сприяння шкільній багатомовності, закріпленій у навчальних планах;

- сенсибілізація вчителів мови і фахових дисциплін до питань багатомовності, одночасного навчання кількох мов, до загальних питань дидактики багатомовності;
- сприяння системному формуванню мовної свідомості та мовної уваги на міждисциплінарному рівні;
- використання актуальних для вивчення мов навчальних стратегій в інших навчальних контекстах;
- залучення міжкультурного навчання до змісту інших дисциплін;
- використання синергетичного ефекту від вивчення кількох мов;
- спрощення вивчення та навчання мов;
- системна інтеграція індивідуальної й суспільної багатомовності в усі навчальні дисципліни [172, с. 266–267] (переклад В. Гаманюк – О. С.).

Мета реалізується за схемою, запропонованою Дж. Ерін в 2017 р. [221] (рис. 1.6).

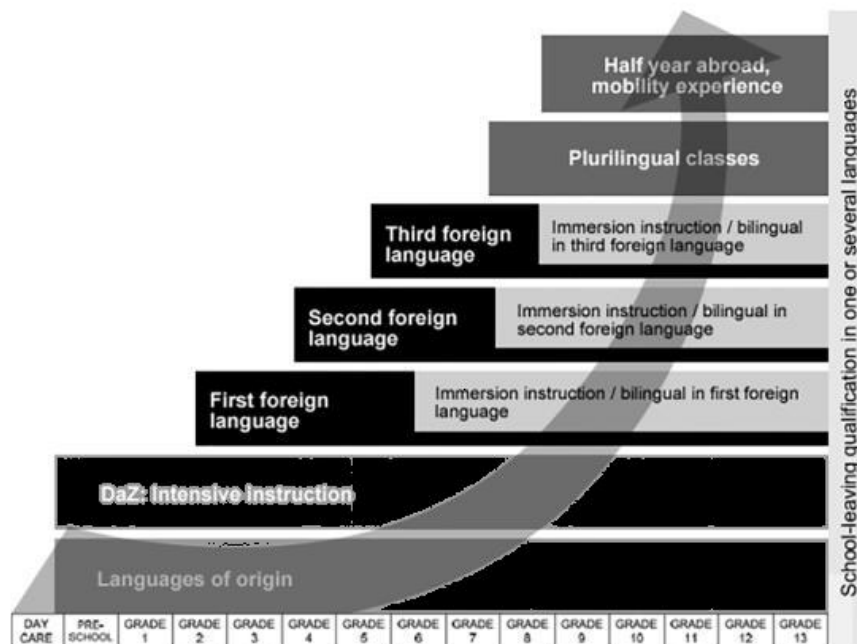

Рис. 1.6. Програма полілінгвальної освіти (Дж. Ерін)

Отже, за запропонованою програмою, навчання іноземної мови починається лише з 2 класу. Відповідно до цього:

2–3 класи: традиційне навчання ІМ1.

4–5 класи: традиційне навчання ІМ1 / введення 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ1 / навчання традиційно ІМ2.

6–7 класи: навчання традиційно ІМ2 / введення 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ2 / вивчення 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ1 / традиційне навчання ІМ3.

8–9 класи: навчання традиційно ІМ3 / введення 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ3 / вивчення 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ2 / навчання 2 (чи більше) білінгвальних предметів на ІМ1/ навчання традиційно ІМ3 (або введення мовного вакууму) [221].

Варто звернути увагу на декілька аспектів моделі:

1. Перша мова – німецька (як мова більшості в Німеччині, Австрії, Ліхтенштейні). Мовна та мовленнєва компетенції з першої мови формуються протягом усього шкільного навчання.

2. За іноземні мови можна брати як «класичні мови» (французька, англійська), так і мови меншин (які притаманні регіону закладу освіти чи наявності спеціалістів).

3. Для іноземців, чиєю рідною мовою не є німецька мова, передбачений курс «Німецька як іноземна» (Deutsch als Fremdsprache або DaF/DaZ).

4. Вивчення рідної мови має за мету популяризувати рідну мову як культурну та формувати національну ідентичність.

5. Активне інтегроване навчання предмету та мови через методику CLIL.

6. Обов'язкова загальна структуризація навчання: міжмовне, міжпредметне, міжмовленнєве.

7. Проєкт навчання повинен включати в себе декілька мов і безліч інших шкільних предметів.

Отже, сутність наскрізної програми полягає в забезпеченні для кожного шкільного предмету чіткої варіації мов, які були б зрозумілими як для вчителя, так і для учнів.

Наскрізний мовний куррикулум, представлений у роботах Б. Хуфайзен, був оснований на функціональних моделях білінгвального навчання The Dynamic Model of Multilingualism [176] та The Factor Model for learning multiple languages [172], а також та факторах, які впливають на вивчення другої іноземної (лінгвістичний, когнітивний, афективний, нейрофізіологічний, зовнішні фактори й культура навчання самих учнів) (рис.1.7).

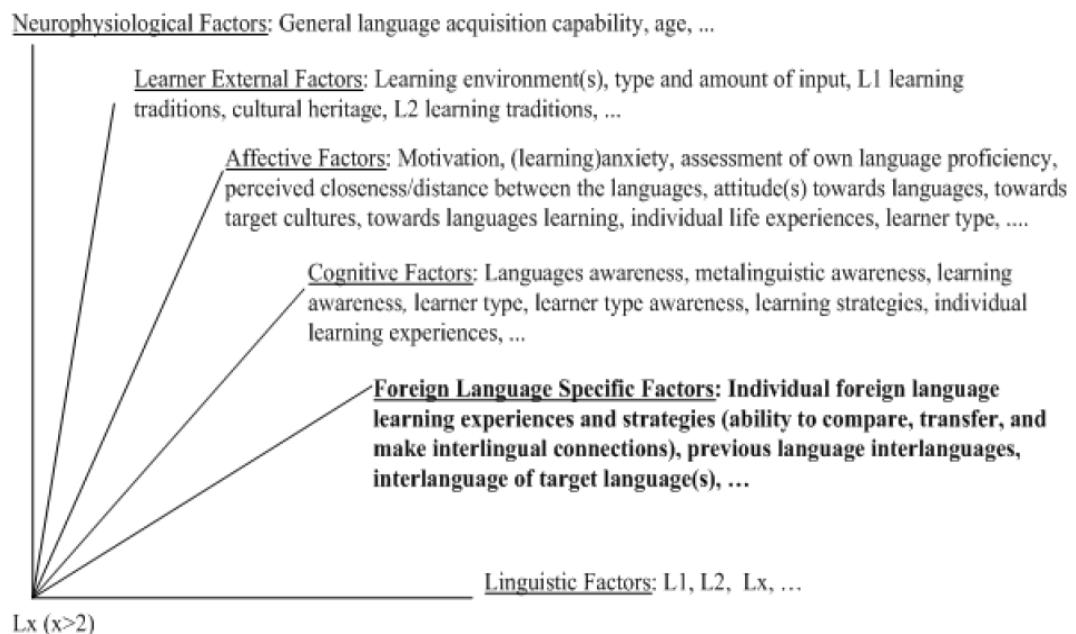

Рис. 1.7. Фактори, які впливають на специфіку роботи за наскрізним мовним курикулумом (за Б. Хуфайзен)

Для реалізації наскрізного мовного курикулуму в навчальному процесі вчителі повинні послуговуватися сталими методиками та враховувати особливості навчання кожної мови: дидактикою навчання другої (третьої / четвертої) іноземної мови після першої, дидактикою багатомовності, інтегрованим навчанням мови та фаху, рецептивною багатомовністю [26]. Більш того, у наскрізному мовному курикулумі приділено увагу формуванню комунікативної компетенції, підкреслено необхідність врахування стратегічної компетенції (strategic competence – навичка балансувати та задовольняти потреби спілкування у контексті). Стратегічна компетенція

завжди повинна спиратися на чотири метакогнітивні принципи, які відбиваються в будові навчального плану [221]:

- pre-planning (попереднє планування): підготовка, репетиція, визначення ресурсів для комунікації тощо;
- execution (виконання): на базі вже наявних знань уміти орієнтуватися в ситуації;
- monitoring execution (моніторинг виконання): оцінка власної діяльності через отримані результати комунікації чи оцінки слухача;
- rectifying any difficulties encountered (усунення будь-яких труднощів): виправлення помилок у мовленні у процесі аналізу власних відповідей.

Зазначимо також, що перераховані принципи є базовими для формування усіх мовленнєвих компетенцій.

Проілюструємо стратегічні принципи фрагментом уроку, запропонованим Хорватською Національною Програмою (The Croatian National Programme) (рис.1.8).

Comprehension, in the language of schooling (2nd stage)

I. LISTENING

1. Preparation for listening

[...]

2. Applying listening strategies

Students will:

- ▶ select and apply key cognitive, metacognitive, and social-affective strategies prior to and while listening to (and looking at) simple, non-literary and literary texts, either assigned or individually selected;
- ▶ differentiate between and identify the necessary, significant and interesting information in simple, non-literary and literary texts, either assigned or individually selected;
- ▶ acquire and apply key strategies of individual and collaborative learning both inside and outside the classroom.

3. Listening comprehension (various sources: traditional and electronic)

Рис.1.8. Фрагмент уроку за методикою PlurCur

На думку Я. Аккер, Д. Фасогліо та Х. Малдер, розробка мовного курикулуму тривалий і циклічний процес з великою кількістю учасників, чий інтереси необхідно враховувати при конкретизації ідей у програмах і матеріалах для успішної реалізації цілей навчання [121]. Тому європейськими

експертами був розроблений спільний освітній контекст для всіх мов у навчальному процесі в рамках наскрізного мовного курикулуму, що має за мету об'єднати всі мови проєкту в одному секторі мовної освіти, створити спільну структуру та зміст мовного курикулуму [197]:

- затвердження єдиної термінології, принципів і стандартів в сфері мовних предметів (особливо в оцінюванні);
- створення рекомендацій щодо єдиних методичних підходів для встановлення міжпредметних зав'язків між мовними предметами для формування наскрізних навичок і створення умов міжмовного перекладу.

На даному етапі розвитку модель наскрізного мовного курикулуму знаходиться у фазі педагогічного експерименту PlurCur на базі європейських шкіл (Нідерланди, Німеччина, Чехія, Естонія, Франція, Італія та ін.). Ця методика активно удосконалюється з кожним новим кроком для майбутнього впровадження в систему освіти цих країн. Адже саме завдяки програмі PlurCur маємо ідеальну можливість розширити стандартні рамки навчання іноземних мов і адаптувати цілий спектр іноземних мов до освітньої системи.

1.3.3. EuroComGerm «Die sieben Siebe». Нова дидактико-лінгвістична методика EUROCOM є взірцем моделі формування рецептивних навичок у читанні та подолання міжмовного непорозуміння.

Проєкт EuroCom (*EuroComprehension* – акронім) був розроблений на початку ХХІ ст. німецькими лінгвістами Х. Г. Кляйном та Ф. Й. Майснером [183]. Колектив дослідників із різних країн Європи (Л. Зубатов, Х. Г. Кляйн, Ф. Й. Майснер, Б. Хуфайзен, Т. Д. Штеганн) останні двадцять років присвятив розробці концепції EuroCom, що дозволяє синхронно вивчати мови однієї мовної групи, а також комплексу підручників для масової реалізації проєкту.

Цей метод передбачає формування на базі вже наявних знань учнів з однієї мови мовні та мовленнєві компетенції у споріднених мовах. Для цього

науковці розробили *систему семи сит* (die sieben Siebe) (метафорична назва «die Transferinventare» – «передача запасів»). Саме на це вказує форма методики і особливості роботи з текстами, коли обов'язково враховуються все спільне та відмінне у мовах однієї мовної групи.

Після виходу навчального комплексу «EuroComRom – Die sieben Siebe: Romanische Sprachen sofort lesen können» (Х. Г. Кляйн, Т. Д. Штегман [183]) інтерес до концепції EuroCom значно виріс, було створено підручники й для інших мовних груп – EuroComGerm та EuroComSlav (31–39):

- Eurocomprehension – Der romanistische Beitrag für eine europäische;
- EuroCom – Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien;
- EuroComSlav – a road to Slavic languages;
- Europa international. Einführung ins Leseverstehen romanischer Sprachen EuroCom;
- EuroComGerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen;
- Wie sprechen unsere Nachbarn? – Eine Gesamtübersicht über die Länder und Sprachen Europas;
- Rezeptive Mehrsprachigkeit und EuroCom;
- Spanisch über schulische Englisch – und Französischkenntnisse: Leitfaden zur multimedialen Anwendung der Methode EuroCom;
- EuroComGerm: Germanische Sprachen lesen lernen. Seltener gelernte germanische Sprachen (Editiones EuroCom).

Отже, до проєкту залучено три мовні родини:

1. Романські мови: французька, іспанська, португальська, італійська румунська.
2. Германські мови: німецька, англійська, датська, нідерландська, шведська, ісландська, норвезька.
3. Слов'янські мови: українська, російська, білоруська, болгарська, сербська, македонська, хорватська, боснійська, словенська, польська, чеська, словацька.

Детальніше розглянемо значення кожного сита (табл. 1.7–1.14).

Таблиця 1.7

Зведена таблиця die Sieben Siebe

№ Сита	Назва	Значення
Sieb Nr.1	Сито інтернаціоналізмів / Internationaler Wortschatz	Вправи та тексти направлені на вивчення нового вокабуляру, який є спільний/схожий у багатьох мовах світу (інтернаціональні слова, культурні реалії, географічні назви, місяця та ін.). Табл. 1.8.
Sieb Nr.2	Сито спільних слів німецьких мов / Lexikalische Gemeinsamkeiten und Verbindungen	Вивчення вокабуляру спільного / схожого у мовах однієї мовної групи. Знання однієї іноземної мови із групи мов дає змогу легко та швидко вивчити інші мови цієї групи. Табл. 1.9.
Sieb Nr.3	Сито слів звукових відповідностей / Lautensprechungen	Вивчення звукових одиниць у мовах однієї мовної групи для формування розуміння звукової відповідності, що дає змогу розпізнати зв'язок між словами та їх значенням. Табл. 1.10.
Sieb Nr.4	Сито вимови та написання / Graphien und Aussprachen	Вивчення орфографії та орфоєпії сприяє підвищенню якості володіння мовою і уникнення інтерференції у правописі між спорідненими мовами. Табл. 1.11.
Sieb Nr.5	Сито граматики (морфосинтаксису) / Morphosyntax	Вивчення граматичних (морфо-синтаксичних) одиниць мови для формування навички розпізнавання граматичних елементів мови (утворення множини, використання часів, граматична структура тексту). Табл. 1.12.
Sieb Nr.6	Сито службових слів / Funktionalwörter	Вивчення службових слів для встановлювання зв'язків між частинами мови у реченні, а саме: артиклів, прийменників, сполучників, часток. Табл. 1.13.
Sieb Nr.7	Сито словотвору / Wortbildung (Präfixe und Suffixe)	Розуміння та розпізнавання префіксів та суфіксів для визначення значення нових слів. Табл. 1.14.

Таблиця 1.8

Сито інтернаціоналізмів / Internationaler Wortschatz

Німецька мова	Англійська мова	Нідерландська мова	Шведська мова	Датська мова
Das Problem	problem	probleem	problem	problem
Das Museum	museum	museum	museum	museum
international	international	internationale	internationell	international
Der Oktober	october	oktober	oktober	oktober
Der Natur	nature	natuur	natur	natur

Сито спільних слів німецьких мов / Lexikalische Gemeinsamkeiten und Verbindungen

Німецька мова	Англійська мова	Нідерландська мова	Шведська мова	Датська мова
ja	yes	ja	så	ja
tag	day	dag	dag	dag
Nacht	night	nacht	natt	nat
hören	hear	horen	höra	høre

Таблиця 1.10

Сито слів звукових відповідностей/ Lautensprechungen

Німецька мова	Англійська мова	Нідерландська мова	Шведська мова	Датська мова
Німецькі <i>ff/f</i> в інших германських мовах реалізуються як <i>p</i> або <i>b</i>				
offen	open	open	öppna	åben
schiff	ship	schip	ship	skip
Німецька <i>z</i> на початку слова, після коротких голосних в інших германських мовах реалізуються як <i>t</i> або <i>d</i> [ð] в датській мові				
Zeit	tide	tijd	tid	tið
Herz	heart	hart	hjärta	hjarta

Таблиця 1.11

Сито вимови та написання / Graphien und Aussprachen

Графема	Позиція	Вимова			
		англ.	нідерл.	норвез.	швед.
c		k	k	-	-
	попереду e, i, y	s	с	-	-
	ch	tʃ	χ	-	-
g		g	ɣ/ç	g	g
	g попереду i, e, y, ö/ø, ä/æ	g	ɣ/ç	j (попереду i, y, ei)	j

Таблиця 1.12

Сито граматики (морфосинтаксису) / Morphosyntax

Мова	Futur	Perfekt	Plusquamperfekt
німец.	ich werde lesen	ich habe gelesen	ich hatte gelesen
англ.	I will read	I have read	I had read
нідерл.	ik ga lezen	ik heb gelezen	ik had gelezen
датс.	jeg skal læse	jeg har læst	jeg havde læst
швед.	jag ska läsa	jag har läst	jag hade läst

Сито службових слів / *Funktionalwörter*

Німецька мова	Англійська мова	Нідерландська мова	Шведська мова	Датська мова
ich	I	ik	jag	jeg
mir/mich	me	me, mij	mig	mig
wir	we	we, wij	vi	vi
nicht	not	niet	inte	ikke

Таблиця 1.14

Сито словотвору / *Wortbildung (Präfixe und Suffixe)*

Німецька мова	Англійська мова	Нідерландська мова	Шведська мова	Датська мова
<i>aufstehen</i>	<i>stand up</i>	<i>opstaan</i>	<i>stiga up</i>	<i>Stå op</i>
<i>einpacken</i>	<i>put in</i>	<i>inpakken</i>	<i>stoppa in</i>	<i>pakke ind</i>
<i>denkbar</i>	<i>(-able)</i>	<i>denkbaar</i>	<i>tänkbar</i>	<i>tænkelig</i>
<i>freundschaft</i>	<i>friendship</i>	<i>vriendschap</i>	<i>vänskap</i>	<i>venskab</i>

Для наочності, як саме працюють на практиці описані сита, наведемо приклад (шведською мовою) з підручника «Die siebe Sieben lesen lernen» та продемонструємо етапи розуміння тексту після проходження кожного сита (рис. 1.9).

Alfred Bernhard Nobel, född 21 oktober 1833 i Stockholm, död 10 december 1896 i San Remo, Ligurien, Italien, var en svensk kemist, uppfinnare av dynamiten, industriman, donator, ingenjör och stiftare av Nobelpriset.
Alfred Nobel var mycket begåvad, hade stor arbetsförmåga och fast på mänsklighetens utveckling genom fredlig kamp med naturens krafter. Hans uppfinningar banade ny väg på flera områden. Hans testamente har gjort Sverige berömt i hela världen.
Де* Сито 1 / Сито 2 / Сито 3 / Сито 4 / Сито 5 / Сито 6 / Сито 7

Рис. 1.9. Етапи розуміння тексту (за методикою Die siebe Sieben)

Отже, пройшовши сім етапів «просіювання своїх знань», учень отримує значний словниковий запас з нових мов (до 8 мов).

Головним, як зазначають, Х. Г. Кляйн та Б. Хуфайзен, є формування рецептивних навичок сприймання нових мовних і мовленнєвих одиниць з семи аспектів: інтернаціональний словниковий запас; словниковий запас, характерний для мовної родини; фонетичні відповідності; правила орфографії та вимови; синтаксичні та морфологічні особливості; спільні елементи словотворення [160]. Більш того, систематизація мовних одиниць не тільки надає учням важливі підказки для розуміння нової інформації, але й додаткову інформацію про особливості мов, які розглядаються в порівняльній системі EuroCom.

Автори EuroComGerm поділяють роботу з ситами на дві групи:

1) вивчення значення слова (Die Wortbedeutung: Kognaten, Lautensprechung, Aussprache, Wortbildung);

2) розуміння значення у реченні (die Bedeutung im Satz: Funktionswörter, Morphosyntax, Syntax) [184, с. 7].

З концепцією EuroCom можна ознайомитися на її офіційному сайті, а методику застосовувати у навчальному процесі не тільки за допомогою підручників, але й за спеціально розробленим комплексом онлайн вправ, які підручники супроводжують. На рис. 1.10 продемонстрована Головна Сторінка EuroComGerm, на якій описуються основні положення проєкту, стандарти та особливості методики. Інші сім вкладок відповідають семи ситам і дають змогу ознайомитися з прикладами, добраним словниковим запасом і відпрацювати отримані знання на практиці (рис. 1.11). Більш детально з сайтом можна ознайомитися за посиланням: <http://www.eurocomgerm.de/BIN/inhalt.htm>.

																				
Einleitung	Experimente	Lexikalisches	Funktionswörter	Lautenzeichnungen	Rechtschreibung Ausdrücke	Syntaktische Strukturen	Morphosyntaktische Elemente	Phon- und Stimme												
<p>EuroComGerm – Basiskurs</p> <p>Einleitung</p> <p>Einsprachigkeit ist heilbar. Mehrsprachigkeit in Sprachfamilien ist über rezepive Methoden sehr schnell erreichbar. Die Sprachen im Haus Europa sind einander nicht fremd.</p> <p>In den romanischen, germanischen und slawischen Sprachfamilien versteht man sich.</p> <p>Europäische Interkomprehension ist die kultursensitive Ergänzung zum Englischen als Welthilfssprache.</p> <p>EuroCom schützt den sprachlichen und kulturellen Reichtum Europas.</p> <p>EuroCom weist den Weg zur Mehrsprachigkeit in Europa.</p>																				

Рис. 1.10. Головна сторінка EuroComGerm

Einleitung	Experimente	Lexikalisches	Funktions- Wörter	Lautensprechungen	Rechtschreibung Aussprache	Syntaktische Strukturen	Morphosyntaktische Elemente	Prä- und Suffixe
<p>EuroComGerm - Basiskurs</p> <p>Internationalismen und gemeinsamer germanischer Wortschatz</p> <p>Die Internationalismen sind das Bindeglied für transkulturelles Handeln. Die Zunahme der Internationalismen im vergangenen Jahrhundert zeugt von zunehmender internationaler Verflechtung von Information und soziokulturellem und politischem Verhalten.</p> <p>Die Internationalismen sind die Elemente, die in einem nahverwandten Text am schnellsten erschießbar sind. Häufig sind es nur kleine Veränderungen an der Endung oder in der Schreibweise, die Internationalismen sofort erkennbar machen.</p> <p>Häufig sind es die Internationalismen, die eine Globalinformation über den Textinhalt liefern und die damit die Erwartungshaltung steuern.</p> <hr/> <p>EuroComGerm - Dieser Kurs ist im Aufbau</p> <div style="border: 1px solid black; height: 20px; width: 100%;"></div>		<p>Texte zu Internationalismen und Pangermanischem :</p> <p>EuroComprehension</p> <p> Ein norwegisches Beispiel</p> <p> Ein niederländisches Beispiel</p> <p> Allgemein germanische Wörter</p> <p> Engere und weitere Verbindungen</p> <p> Verstecktere Zusammenhänge</p> <p> Leihwörter (Internationalismen) und puristische Ersatzwörter</p> <p> Liste des IW im Deutschen</p> <p> Textproben</p> <p> Übungen</p> <p> </p>						

Arbeitsblätter MindCourse

Рис. 1.1.1. Сито 1. Інтернаціональний та германський словниковий запас

Вузьким спектром діяльності EuroComGerm є навчання германських мов. Методика сприяє виявленню взаємозв'язків у германських мовах, що дає можливість реалізувати у дуже короткий час через вже наявні знання англійської або німецької мови в текстах інших германських мов (шведської, датської, нідерландської тощо).

Отже, EuroCom-Methodе, завдяки спрямуванню на формування та розвиток рецептивних навичок учнів (знайомі синтаксичні структури, граматичні правила; новий вокабуляр), допомагає освоїти їм нову мову (мови).

Дослідження в рамках проєкту EuroCom, у першу чергу, зосереджені на розв'язанні лінгвістичних і психологічних завдань у процесі навчання іноземних мов, а саме: синхронізувати зв'язки між мовами однієї мовної родини, формувати навичку інтуїтивного розпізнавання мов групи та розробити стратегії міжкомплексного розуміння текстів [184].

Модель EuroCom передбачає два рівні оволодіння іноземною мовою:

1. Надбання рецептивних навичок у читанні та аудіюванні мовами однієї мовної родини (романської, германської або слов'янської).
2. Формування навичок активного чіткого мовлення [184].

На першому рівні Читання (роботи з навчальними текстами) у межах одного навчального модуля описано навчальний процес у чотири кроки [184, с. 238] (рис. 1.12).

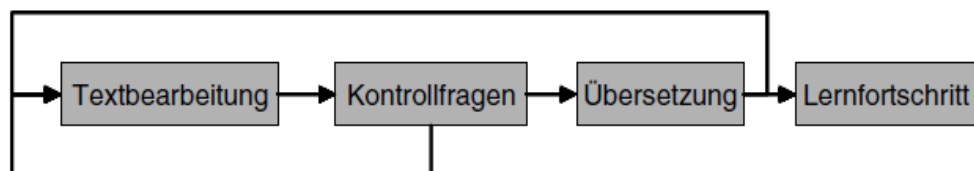

Рис. 1.12. Етапи процесу роботи з текстом (за Х. Г. Кляйном)

Перший етап. *Der Textbearbeitung* (опрацювання тексту) – учень читає та слухає текст частинами (*abschnittsweise*). Він визначає подібне із вже

знайомих мов і отримує нові позатекстові знання, які можуть бути у формі малюнків або міжкультурного посилання («Interkultureller Link») у спливаючому вікні (створеного спеціально для полегшення розуміння тексту) (рис. 1.13). Усі слова в тексті мають посилання, які допомагають учневі зрозуміти його на кожному з рівнів сприйняття, до тих пір поки учень самостійно не почне розуміти особливості використання цих слів. До того ж на сторінці можливо виконувати, нотувати та зберігати свій власний переклад тексту. Така форма роботи націлена на максимально самостійне опрацювання, час вивчення матеріалу повністю залежить від можливостей кожного учня [184, с. 238].

The screenshot displays the EuroCom online interface. At the top left is the EuroCom logo with a circle of stars. Below it is a navigation menu with icons for 'Inhalt', 'Interkultureller Link', 'Sprachportrait', and 'Hilfe'. The main content area is titled 'Daewoo Automobile România' and contains a list of bullet points in German describing the company's policies and services. To the right of the text is a 'Bearbeitungshinweis' box with a car image and instructions to click on words for more information. At the top right, there is a map of Europe and a navigation bar with tabs for 'Textbearbeitung', 'Kontrollfragen', 'Übersetzung', and 'Lernfortschritt'.

Рис. 1.13. Опрацювання тексту онлайн

Другий етап. *Die Kontrollfragen zum Textverständnis* – питання до розуміння тексту. Запитання можуть стосуватися не лише змісту тексту, але й використаних у ньому граматичних форм, синтаксичних особливостей, що допомагає активізувати раніше здобуті знання.

Третій етап. *Die Übersetzung* – Переклад. На цьому етапі учень отримує три тексти: оригінальний текст іноземною мовою, запропонований готовий переклад і свій власний переклад, який він виконав на попередніх етапах.

Четвертий етап. *Lernfortschritt* – Прогрес навчання, який необхідний для пояснення учневі результатів, що він досяг, аналіз редагування опрацьованого тексту.

Проходження чотирьох кроків роботи з текстом стимулюють асоціативні та трансферні можливості знань учнів, дозволяють знайти власний підхід до вивчення кожної мови.

Після проходження курсу Семи Сит, запропонованих методикою EuroCom, для самостійного вдосконалення мовних і мовленнєвих навичок обираються автентичні тексти.

Отже, базовими цілями роботи за проектом EuroCom є такі:

- забезпечення багатомовності для європейців, при цьому без збільшення або зниження зусиль у навчанні та без залучення перебільшених вимог до компетенцій, які формуються;
- урахування лінгвістичної компетенції, хоча і частково, в процесі досягнення комунікативних цілей навчання.

Б. Хуфайзен зауважує: головна мета проекту ніяк не буде новою для політики багатомовності, хоча він і ґрунтується на ідеї «інтернаціонального порозуміння». І більш того, як указували В. фон Гумбольд та У. Еко [158], мета навчання іноземної мови буде залежати від можливостей білінгвізму / багатомовності в освітній системі, що діє [160, с. 7–8].

EuroComGerm надає чудову можливість у зовсім невідомому відкрити для себе дуже багато відомого.

1.3.4. Проблема дистанційного навчання іноземних мов в загальноосвітніх школах України. Сучасність висуває нові вимоги до іншомовної освіти загалом і методики навчання іноземних мов зокрема. Одних лише підручників, які, на жаль, мають низку недоліків і не можуть повною мірою відповідати соціальному замовленню, а також освітніх технологій, навіть найкращих, недостатньо для втілення ідей багатомовності та полікультурності в освіту.

Із врахуванням непростих умов існування української освіти в останні роки (карантинні та воєнні умови життя на території України), актуальності, навіть, необхідності набуває дистанційне навчання. А через недостатню готовність закладів освіти, учителів і учнів до такої різкої зміни усталеного порядку навчання в Україні на перший план вийшли нові завдання, які потребують негайного їх розв'язання.

В Україні дистанційна освіта регулюється державними документами: доктриною про Національну стратегію розвитку освіти в Україні, Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, наказами МОН, положеннями (14; 16; 18; 19; 21 25; 26 та ін.).

Розробкою проблем дистанційної освіти та дистанційного навчання іноземної мови займається багато науковців, серед них: С. Амеліна, В. Гаманюк, Ю. Кажан [181], В. Биков [11], С. Галецький [20], О. Каневська [42], Д. Кіган, Дж. Магнус [182], Т. Колодько [44], А. Комарова [46], С. Кудрявцева, В. Колос [48], І. Постапенко [82], В. Прибилова [83], Дж. Тейлор [209] та ін. Але багато питань щодо підвищення ефективності дистанційної освіти потребують свого вирішення.

Дистанційне навчання – це така форма організації та реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально [11], тобто така форма навчання, що передбачає наявність дистанції між викладачем і учнями.

С. Кудрявцева, В. Колос наголошують на тому, що дистанційне навчання – нова форма навчання у межах дистанційної освіти, технологія, що

базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [48].

Дистанційне навчання іноземних мов – це форма навчання іноземних мов за допомогою використання сучасних технічних засобів, спрямована на формування всіх комунікативних, мовленнєвих, мовних та соціокультурних компетентностей.

Важливими особливостями дистанційної освіти, на які треба зважати при дистанційному навчанні іноземної мови, на погляд О. Каневської, є такі: 1) відокремленість (віддаленість) учня від учителя; 2) самостійність; 3) активна інтеграція інформаційних засобів і ресурсів у процесі навчання [42, с. 52]. Так, система Tandem дозволяє знайти партнера з вивчення однієї з європейських мов, є посередником у навчанні, пропонує певну методику організації процесу спілкування.

Д. Кіган і Дж. Магнус виокремили шість обов'язкових елементів, без яких не можливе дистанційне навчання [182]:

- 1) дистанція між учителем та учнем;
- 2) вплив освітньої організації;
- 3) використання масової інформації для зв'язку вчителя та учня;
- 4) двосторонній обмін комунікаціями;
- 5) переважання самостійної форми роботи перед груповою;
- 6) вихователь –промислово розвинена форма сучасного вчителя.

Аналіз наукової літератури [48, с. 176; 83] дозволяє визначити такі риси дистанційного навчання, як-от: гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, позитивний вплив на учня та якість.

У процесі дистанційної освіти важливо зберегти основні методичні закономірності навчання іноземних мов, які наявні у класно-урочній формі навчання.

Дослідники (С. Амеліна, В. Гаманюк, Ю. Кажан, Р. Тарасенко, С. Толмачев [181], Д. Кіган, Дж. Магнус [182], А. Комарова [46], С. Кудрявцева, В. Колос [48], І. Посталенко [82] та ін.) виокремлюють такі важливі аспекти дистанційного навчання іноземної мови, як-от:

- основа навчання – іншомовне спілкування;
- навчання іншомовного спілкування тематично й ситуативно обумовлене;
- навчання різних видів мовленнєвої діяльності здійснюється у взаємозв'язку при диференційному підході до кожного з них;
- добір та організація навчального матеріалу функціонально обумовлені для кожного виду мовленнєвої діяльності;
- розвиток активної мовленнєвої та пізнавальної діяльності учнів;
- основні структурні одиниці навчальної інформації: слово, словосполучення, речення, текст;
- прийом, переробка і передача навчальної інформації реалізується у формі вправ;
- навчання іноземних мов проходить з урахуванням особливостей як рідної мови, так й інших іноземних мов.

Зауважимо, що в дистанційній освіті головним навчальним засобом є інтернет. Інтернет – всесвітня система взаємозв'язаних комп'ютерних мереж, яка побудована на використанні протоколу IP і маршрутизації пакетів даних [89]. Інтернет утворює глобальний інформаційний простір, слугує фізичною основою для Всесвітньої павутини (World Wide Web, WWW) і великої кількості інших систем передачі даних [209].

У наукових дослідженнях (наприклад, [20; 209]) виділено етапи становлення та розвитку дистанційного навчання, що зумовлено змінами засобів комунікації у навчальному процесі.

У табл. 1.15 схарактеризовано моделі дистанційної освіти в її історичному розвитку.

Отже, дистанційне навчання починалося з моделі листування, де єдиним засобом спілкування було написання листів: учитель – учень. Друге покоління спиралося на мультимедійну модель на основі технологій друку, аудіо та відео. Третя модель телекомунікацій уже давала можливість для синхронного спілкування. Четверта модель гнучкого навчання викликана виникненням інтернету. І вже п'яте покоління поступово переходить саме на онлайн навчання та передбачає цифрову грамотність учнів і вчителів.

Зауважимо, що в наукових колах цифрову компетентність (грамотність) трактують як впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства, а також вміння здійснювати комунікацію та співпрацю за допомогою комп'ютерних технологій, створення цифрового контенту (зокрема програмування) [124].

С. Кудрявцева, В. Колос визначають педагогічні технології дистанційного навчання як такі технології, що застосовуються для опосередкованого активного спілкування викладачів з учнями і учнів один з одним з використанням телекомунікаційного зв'язку, а також методології індивідуальної роботи учнів / студентів із структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді [48, с. 178].

Не зайвим буде роздивитися різницю між онлайн навчанням і дистанційним навчанням. У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні зазначено, що онлайн навчання є лише одним із методів дистанційного навчання, а дистанційне навчання – грамотно побудований навчальний процес на онлайн платформі, що передбачає власний спектр технічних засобів навчання (6). Досить часто вчителі відносяться до онлайн уроку як до вимушеної форми проведення звичайного уроку дистанційно.

Отже традиційне колись визначення «дистанційне навчання» повільно розвивається разом зі зміною навчальних технологій, змушуючи вчителів повністю змінювати парадигму навчання та форми комунікації з учнем. Необмежені можливості сучасних цифрових засобів навчання викликають

все більше інтересу до себе, відкривають численні шляхи до розвитку нових моделей навчання, зокрема й дистанційного навчання іноземних мов.

Безперечно, що дистанційне навчання на сучасному етапі свого розвитку повністю залежить від комп'ютерних технологій, які дають широкий спектр можливостей для побудови більш результативної моделі навчання, також і лінгводидактичної моделі іноземної мови в сучасних закладах освіти. Набуття учнями цифрової компетентності протягом усього навчання забезпечує їхню швидку адаптацію до сучасного суспільства і здобуття необхідних навичок для роботи дистанційно.

Комп'ютерні технології прийнято поділяти на три групи [36, с. 14]:

1. Електронні навчальні матеріали (електронні підручники, методичні посібники, бази даних).
2. Комп'ютерні тестові системи (інструментарій для контролю проведеної роботи та знань учнів).
3. Системи управління навчанням (технічні системи, призначені для організації робочого простору учнів і вчителів).

У процесі дистанційного навчання іноземних мов послуговуються різними технічними засобами, з-поміж них: Viber, Skype, ZOOM, Classroom, Google-forms, Moodle, Mozabook, програма перевірки мовних вправ, Office 365 IXI, онлайн підручники (наприклад, Macmillan), відео- та аудіоматеріали, онлайн дошка тощо.

Вибір онлайн платформ та електронних матеріалів повністю залежить від учителя та закладу освіти й повинно відповідати віковим та фізіологічним особливостям учнів і вибраній моделі навчання [70].

У науково-методичних джерелах пропонуються різноманітні моделі дистанційного навчання. І. Ставицька виокремила та схарактеризувала ті з них, які набули найбільшого впливу на освітній процес [93] (табл. 1.16).

Моделі дистанційного навчання (за І. Ставицькою)

№	Назва	Особливості
модель 1	навчання за типом екстернату	консультування учнів, які не можуть відвідувати заняття
модель 2	університетське навчання на базі одного університету	система навчання певних предметів університету / школи дистанційно
модель 3	навчання засноване на співробітництві декількох закладів освіти	створення нового дистанційного середовища між декількома університетами / школами
модель 4	навчання в спеціалізованих закладах освіти	спеціально створенні дистанційні заклади освіти
модель 5	автономні навчальні системи	дистанційне навчання з використанням теле- або радіопередач
модель 6	неформальне інтегроване дистанційне навчання на основі мультимедійних програм	повний доступ до онлайн ресурсів і можливість працювати з ними онлайн та офлайн

С. Кудрявцева та В. Колос [48] виокремлюють три моделі реалізації дистанційного навчання:

Модель 1. Розподілена класна кімната (distributed classroom) – одночасний навчальний процес для учнів в аудиторії та для тих, хто навчається дистанційно, передбачається синхронне використання технологічних засобів комунікації; декілька занять на тиждень проводиться в аудиторії, всі інші – дистанційно.

Модель 2. Незалежне (кореспондентське) вивчення (independent learning) – навчання повністю дистанційне та самостійне через друкарські матеріали за чіткою навчальною програмою.

Модель 3. Навчання / вивчення з використанням комп'ютерних комунікації (імітація класної кімнати) (opening learning – (-class)); індивідуальне та групове навчання через онлайн платформи.

Для навчання іноземної мови більшість науковців і методистів рекомендують дотримуватися моделі з використанням комп'ютерної комунікації, щоб не втратити розвиток в учнів комунікативної компетентності як головного завдання уроку іноземної мови. Адже саме постійний контакт із вчителем гарантує коректний розвиток мовних і

мовленнєвих компетенцій. Тому при роботі з мовними матеріалами вчителя іноземної мови повинні уважно ставитися до форм дистанційного навчання та не забувати про важливість розвитку мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенцій, про залежність цієї роботи від обраних засобів навчання.

За способами отримання навчальної інформації у дистанційному навчальному процесі вирізняють такі три системи:

1. Синхронні системи – онлайн конференції, які передбачають візуальний або аудіальний зв'язок між вчителем і учнями у певний встановлений час. Це навчання найбільш наближене до класичної поурочної форми, що зберігає комунікативну функцію у навчанні іноземної мови.

2. Асинхронні системи – можливе навчання через навчальні платформи, без постійного та одночасного контакту між вчителем і учнем. Найчастіше це самостійна робота учнів над завданнями та запропонованими темами. Учитель гарантує лише систему завдань і контроль. Розвиток комунікативних і мовленнєвих навичок мінімізований.

3. Змішані системи – перемінне використання синхронних і асинхронних систем, що аргументується діяльністю самого вчителя та вимогами до вивчення певних тем [83].

Сьогодні в освітніх колах переважає думка, що за дистанційним навчанням – майбутнє освіти. І на підтвердження цього тезису виокремлюють більше позитивних сторін, ніж негативних [83, с. 30]. У табл. 1.17 схарактеризовано позитивні та негативні риси дистанційного навчання.

Таблиця 1.17

Позитивні та негативні риси дистанційного навчання

Позитивні риси	Негативні риси
Формує новий освітній простір і світогляд учнів	Час для навчання користуватися новими гаджетами та технологіями як від учителя, так і від учнів
Можливість обирати зручний для себе час і темп навчання	Відсутність у деяких учнів відповідних умов для навчання вдома
Доступ до більшої кількості нової інформації в електронному вигляді	Розрахованість на самостійних і самоорганізованих учнів
Постійний зв'язок з вчителем або однокласниками в соціальних мережах	Можливі проблеми з інтернетом
Постійний доступ до навчальних матеріалів онлайн/офлайн	Відсутність «живого» спілкування: вчитель – учень/ учень – учень
Використання нових комп'ютерних технологій	Відсутність можливості в учителя бачити реакцію учнів на свої слова і дії
Допомагає оминати психологічних бар'єрів у колективі	Ризик виникнення академічної недоброчесності
Велика кількість освітніх безкоштовних онлайн курсів для дітей будь-якого віку	Відсутність добре розробленого курсу навчання іноземних мов на всеукраїнському рівні для усіх шкіл
Залучення закордонних викладачів і експертів	Необхідність збільшення уваги на мотивацію учнів
Постійний доступ до навчальних матеріалів, що регулярно оновлюються	Тривала підготовка / створення нових дистанційних курсів та навчальних матеріалів
Реалізація колективних форм навчання шляхом проведення дискусій, семінарів, розробки та виконання спільних проектів	
Забезпечення швидкості оновлення знань, які поступають з світових інформаційних ресурсів	
Розширення аудиторії вчителя, ігнорування географічних меж	
Максимальна приближеність до учнів із особливими потребами при отриманні ними освіти	
Можливість скорочення витрат на реорганізацію освіти	
Зменшення штату адміністративного персоналу	

Отже, наявність великої кількості переваг у дистанційній освіті, поки ніяк не зменшує тих похибок і проблем у дистанційному навчанні іноземних мов, над вирішення яких ще необхідно працювати, щоб досягти високого рівня успішності навчання серед учнів загальноосвітніх шкіл.

У науково-методичній літературі [42; 82; 83; 182] вказується на такі проблеми, пов'язані з дистанційним навчанням загалом та навчанням іноземної мови зокрема, як-от:

1. Відсутність добре розроблених вправ для розвитку комунікативної компетенції та мовленнєвих навичок.
2. Переважна асинхронна система у навчальному процесі.
3. Відсутність можливості розвивати діалогічне мовлення.
4. Понижена мотивація учнів до навчання.
5. Підвищений рівень недоброчесності серед учнів (використання ключів і перекладачів, списування).
6. Неможливість відстежувати активність кожного учня.
7. Не досить добре розвинена цифрова грамотність як учителів, так і учнів.
8. Відсутність доступу до дистанційного навчання для учнів з-за умов проживання.
9. Дистанційне вивчення іноземних мов потребує певного рівня самостійності у плануванні власної роботи, чого переважно не має в учнів молодших класів і робить неможливим вивчення іноземної мови учнями початкової школи без допомоги батьків.
10. Відсутність добре структурованих і змістовних навчальних програм і платформ для навчання іноземних мов у деяких закладах освіти (наприклад, відсутність чітко вибудованої роботи на платформі Moodle).

Загалом, у сучасній методиці навчання іноземних мов є чимало досліджень, які дають можливість створювати гарні результативні уроки іноземної мови, що будуть сприяти формуванню комунікативної, мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетентностей учнів закладів освіти України. Однак, завжди залишається необхідність у подальшому вдосконаленні та розвиненні програм іноземних мов, які б допомагали не тільки навчати, але й б розвивати особистості учнів, формували в них здатність сприймати адекватно інші культури та швидко адаптуватися у

будь-якому іншомовному суспільстві. І шлях до цього прокладено через вірне використання ресурсів дистанційного навчання, які пропонують різноманітні методи, прийоми, технології, вправи.

Наші роздуми щодо особливостей дистанційного навчання іноземних мов знайшли відбиття у публікації автора [99].

Висновки до першого розділу

У першому розділі дисертаційної роботи було визначено та схарактеризовано теоретико-методологічні основи формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. Студювання наукової лінгводидактичної літератури дозволило зробити певні висновки:

1. Установлено, що в науковому дискурсі компетентність розуміється як комплексна інтегративна характеристика особистості, що виявляється та здобувається в діяльності; уміння актуалізувати накопичені знання та вміння у діяльності.

Компетенція – соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки здобувача освіти, яка є заданою наперед; сукупність взаємопов'язаних якостей, особливостей, що формуються по відношенню до певного кола предметів і процесів.

Соціокультурна компетентність – це багатокомпонентна якісна здатність особистості, що ґрунтується на соціокультурних знаннях, вміннях і навичках та дозволяє якісно взаємодіяти у міжособистісних і міжкультурних комунікативних ситуаціях.

Соціокультурна компетентність є важливою складовою комунікативної компетентності; структура соціокультурної компетентності складається з двох щільно взаємопов'язаних компонентів – соціального та культурного.

Визначено та схарактеризовано компоненти соціокультурної компетентності: сукупність знань про звичаї та традиції іномовної культури, уявлень про культурні особливості соціальної та мовленнєвої поведінки носіїв мови, яка вивчається, про особливості мовної картини світу загалом і лінгвокультурні та національно-культурні реалії зокрема; готовність учнів до швидкого та легкого «входження» до іномовної сфери спілкування.

2. Визначено мету багатомовної освіти – формувати багатомовність і полікультурність учнів.

Багатомовна освіта є поліфункціональним педагогічним явищем, що має на меті навчання кількох мов (три і більше) як засобів опанування навчальних предметів і забезпечує формування в учнів здатності послуговуватися виучуваними мовами в навчанні, реальному житті, в різноманітних комунікативних ситуаціях.

У процесі багатомовного навчання формується багатомовна (полілінгвальна) особистість, що володіє знанням кількох мов і культур, стратегіями і тактиками спілкування у багатомовній комунікативній ситуації.

3. Установлено, що в межах багатомовної освіти завданням учителя повинно стати формування міжкультурної сенситивності (розуміння культурних особливостей на чуттєвому рівні), що забезпечується модернізацією змісту навчального матеріалу. Цієї головної мети можна досягти, якщо застосовувати у практиці навчання іноземних мов сучасні технології: методика CLIL, модель наскрізного мовного курикулуму (програма PlurCur), EuroComGerm «Die sieben Siebe».

Методика CLIL – це урок, в якому поєднується два шкільних предмети, де іноземна мова не є предметом вивчення, а є засобом (мовою) спілкування та навчання, завдяки чому досягається вдосконалення мовленнєвої та комунікативної компетентності з іноземної мови.

Сутність наскрізної програми полягає в забезпеченні для кожного шкільного предмету чіткої варіації мов, які є зрозумілими для вчителя і для учнів. Це частина більш масштабного мовного процесу, який не

завершується шкільною освітою і впливає на розвиток багатомовної особистості за шкільними стінами.

Базові цілі роботи, за проектом EuroCom: забезпечення багатомовності для європейців, при цьому без збільшення або зниження зусиль у навчанні та без залучення перебільшених вимог до компетенцій, які формуються; часткове урахування лінгвістичної компетенції в процесі досягнення комунікативних цілей навчання.

Згідно з нормативними документами України, дистанційне навчання – це грамотно побудований навчальний процес на онлайн платформі, що передбачає власний спектр технічних засобів навчання.

Визначено важливі аспекти дистанційного навчання іноземної мови:

- 1) основа навчання – іншомовне спілкування;
- 2) розвиток активної мовленнєвої та пізнавальної діяльності учнів;
- 3) добір та організація навчального матеріалу функціонально обумовлені для кожного виду мовленнєвої діяльності;
- 4) основними структурними одиницями навчальної інформації є слово, словосполучення, речення, текст;
- 5) прийом, переробка і передача навчальної інформації реалізується у формі вправ;
- 6) навчання іншомовного спілкування тематично й ситуативно обумовлене;
- 7) навчання іноземних мов відбувається з урахуванням особливостей рідної мови та інших іноземних мов;
- 8) навчання різних видів мовленнєвої діяльності здійснюється у взаємозв'язку при диференційному підході до кожного з них.

Матеріали першого розділу знайшли відбиття в низці публікацій автора (О. С.) [95; 98; 99; 178; 206; 207].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ БАГАТОМОВНОГО НАВЧАННЯ

2.1. Аналіз засадничих документів і методичного забезпечення процесу навчання другої іноземної мови в аспекті ідей багатомовності

Процес навчання іноземної мови в загальноосвітніх закладах України регулюються національними стандартами освіти та нормативними документами, з-поміж них: тематичні навчальні плани, Програми з іноземної мови, поурочні плани, рекомендації НУШ та інші нормативно-правові документи (1; 2; 3; 4; 12; 13; 20; 27; 29; 30 та ін.), а також Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у ЗЗСО [61].

Згідно із засадничими документами щодо іншомовної освіти, головна мета навчання іноземної мови – здобуття комунікативної компетенції, що залежить від соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві [37]. Для досягнення поставленої мети обов'язкове формування соціокультурної компетентності – здобуття нових знань про країну, традиції та культуру країни, мова якої вивчається (на базі іноземних автентичних текстів).

Як уже було визначено у першому розділі дисертаційної роботи, багатомовність є пріоритетом сучасної системи навчання іноземних мов у загальноосвітній школі. Її сутність – «у різноманітності мов, що вивчаються, і в рівноправності кожної окремої мови», тому що «Підрастаюче покоління має виховуватися на кращих традиціях і здобутках багатьох країн, а цьому

сприяє вивчення різних іноземних мов і культур» [59, с. 25]. Отже, в Україні активізовано вивчення різних іноземних мов.

Наші роздуми щодо розвитку багатомовної освіти в Україні, зв'язків процесу навчання іноземних мов із формуванням соціокультурної компетентності в учнів привели до висновку: сучасні парадигми навчання іноземних мов (комунікативна, культуро-спрямована, принципово-прагматична) корелюють процес навчання іноземної мови та сприяють формуванню багатомовної особистості: розвивають її мовні та мовленнєві компетенції, надають знання про життя і традиції країн, мови яких вивчаються, готують до співіснування в іншомовному та інокультурному суспільстві.

Детально проблема кореляції процесу формування багатомовної (полілінгвальної) особистості в закладах освіти з сучасною парадигмою навчання іноземної мови висвітлена в нашій статті [96].

Зауважимо, що поняття «парадигма» є загальнонауковим. У галузі освіти розрізняються «освітня парадигма» і «парадигма навчання (певного предмету)». Так, освітня парадигма – це «культурно-історичні типи педагогічного мислення і педагогічної дії» (І. Зязюн [40, с. 22]); парадигмальна ідея розвитку освіти (Н. Батечко, М. Михайленко [8]).

На думку дослідників, «місія педагогіки полягає в зміні та динаміці освітньої парадигми, як такої, що надає підґрунтя інноваційним підходам щодо розвитку освітньої галузі, змісту та організації навчання і взаємодії основних суб'єктів освіти» [8].

У сучасних педагогічних концепціях виокремлюються такі освітні парадигми, як-от: освіта як формування наукової картини світу; освіта як професіоналізація; освіта як формування культури розумової діяльності; освіта як підготовка до життя; концепція безперервної освіти.

Таким чином, освітня парадигма – це практична реалізація найновітніших ідей і концепцій у практиці освіти, постійне їх оновлення, розвиток методів, засобів навчання для досягнення цілей освіти.

Сучасна освітня парадигма в Україні не заперечує ідеї окреслених вище підходів до освітнього процесу, зорієнтована, передусім, на пріоритет людини як особистості.

Парадигма навчання є організованим процесом навчання, в якому увага учнів концентрується на основних фактах, явищах, подіях.

Протягом усього існування методики іноземної мови науковці виокремлювали ту чи ту її парадигму, що приходила на зміну одна одній або виникала в межах попередньої. О. Тарнопольський схарактеризував історичний розвиток парадигм методики навчання іноземної мови з ХІХ сторіччя до сучасності [103]. Важливим для сучасної іншомовної освіти, на погляд дослідника, є такі парадигми методики: свідомо-порівняльна (перекладно-граматична), прямістська, змішана, неопрямістська, комунікативна, культуро-спрямована, принципово-прагматична. Так, свідомо-порівняльна (перекладно-граматична) парадигма навчання іноземної мови має граматичну спрямованість; основним прийомом є детальний переклад кожного слова, запам'ятовування. Метою прямістської парадигми є розвиток усного мовлення учня; передбачається повне виключення рідної мови з навчального процесу [104]. За змішаною парадигмою, увага повинна приділятися навчання іншомовному мовленню через вивчення граматичних одиниць, а рідна мова використовується для систематизації та контролю вивченого матеріалу. Неопрямістська парадигма спрямовує зусилля на вільне володіння вивченими одиницями мови за допомогою аудіолінгвального та аудіовізуального методів. Широко розповсюджена в освітньому процесі комунікативна парадигма, яка має за мету навчання іноземної мови через іншомовне спілкування. Культуро-спрямована парадигма наголошує на необхідності навчання іноземної мови через культуру її народу, через діалог культур. На початку ХХІ ст. стала поширюватися принципово-прагматична парадигма, метою якої є розвиток учня як особистості та вчителя, що може самостійно «складати та обирати необхідні методики, підходи та комплекси відповідно до існуючих умов навчання» [103], необхідні для формування в

здобувачів освіти самостійності в отриманні знань. Мета навчання – забезпечення комунікативної та соціальної функціональності іншомовного мовлення, усвідомлення учнями культурних аспектів мовлення.

Парадигми реалізуються в Програмах «Іноземна мова» (12; 13).

У концепції Нової української школи серед 10 компетентностей, які необхідно сформулювати у здобувача освіти, знаходять відбиття й ті, що відповідають завданням іншомовної освіти: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовою, спілкування іноземними мовами, інформаційно-цифрова компетентність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні і громадянські компетентності, загальнокультурна грамотність (20). Саме ці компетентності передбачають обов'язкове вивчення та володіння іноземними мовами, розуміння культури країни виучуваної мови.

Сьогодні заклади освіти України мають право самостійно обирати іноземну мову для навчання: як першу іноземну, так і другу. Відповідно розрізняють першу та другу іноземні мови.

Так, першою іноземною мовою (L1) вважається іноземна мова, яку учні вивчають з 1-го по 11-ий клас і яка є обов'язковою для вивчення усіма учнями (7). Найчастіше це англійська або німецька мова.

Друга іноземна мова (L2) – це іноземна мова, що йде як додаткова в шкільній навчальній програмі (з 5-го класу по 9-ий чи 11-ий роки навчання) (7).

Чинниками необхідності введення у навчальний процес другої іноземної мови стали:

- інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків між Україною і країнами Європейської Союзу в різних сферах діяльності;
- розширення безпосередніх зв'язків між українськими і зарубіжними закладами освіти;
- активізація розробки та впровадження програм з культурного та освітнього обміну учнями, участі українських школярів у спільних міжнародних проєктах тощо.

Уперше друга іноземна мова для вивчення була введена у 2005–2006 навчальному році з 5-их класів (8). Але, зауважимо, часто саме вивчення другої іноземної мови страждає на практиці: її викладають не в усіх класах, вона не є актуальною для учнів та їхніх батьків. Хоча спочатку друга іноземна мова набула статусу «обов'язкової для вивчення» в усіх загальноосвітніх закладах (7), вже через рік з-за браку кадрів і небажання деяких закладів освіти вводити новий предмет у навчальний план вона перетворилася на «мову за бажанням».

Як указано в нормативних документах і у наукових дослідженнях, мета і зміст навчання другої іноземної мови узгоджуються з урахуванням досвіду учнів в оволодінні рідною мовою і першою іноземною, а також з кількістю годин, відведених на її вивчення [59, с. 25]. Завданнями навчання другої іноземної мови є такі:

- сформувати мовні, мовленнєві та лінгвосоціокультурну компетентності учнів (відповідно до вимог програми);
- поглиблювати та розширювати філологічні, соціокультурні та країнознавчі знання учнів;
- розвивати комунікативну культуру і соціокультурну освіченість школярів;
- сприяти формуванню сучасної особистості, готової до діалогу з представниками інших національних культур;
- ознайомити учнів зі способом і стилем життя однолітків, мова яких вивчається, у контексті діалогу культур;
- розвивати в учнів уміння соціальної взаємодії, що передбачає вільне висловлювання своєї думки, вміння аргументувати власні погляди і переконання; уміння розуміти позицію свого опонента, критично ставлячись до неї;
- розширити знання учнів про молодіжну субкультуру, яка перебуває за межами їхнього власного мовного простору, сприяти критичному

осмисленню соціальних проблем, розмірковуванню про різноманітні проблеми життя, усвідомленню життєвих цінностей тощо;

– формувати толерантне ставлення до народів, мова яких вивчається, розвивати готовність до досягнення взаєморозуміння, знаходження компромісів, нехтуючи інколи національними стереотипами, які заважають порозумінню [59, с. 536].

У закладах освіти України для вивчення як другої іноземної мови запропоновано широкий спектр мов: німецька, англійська, польська, французька, іспанська.

У профільних закладах освіти з навчання іноземних мов встановлений стандарт: 3/5 годин на тиждень – на вивчення першої іноземної мови, 2 години на тиждень – на вивчення другої іноземної мови (7). Указане навантаження є достатнім для розвинення комунікативних навичок учнів і подолання міжкультурних бар'єрів, щоб навчити учнів уживатися з традиціями та звичаями інших країн.

У програмах «Іноземна мова» зазначено: вивчення першої та другої іноземних мов здійснюється відповідно до чотирьох змістових ліній мовної освіти: мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної (2; 13).

В українських закладах освіти вчителі та учні працюють за підручниками з першої та другої іноземних мов, затвердженими державним стандартом Міністерства освіти та науки (Додаток Б).

Аналіз підручників з другої іноземної мови в закладах освіти України, за якими зараз навчаються учні 5–9 класів, показав таке:

– підручники відповідають змісту навчальної програми з іноземної мови;

– підручники оновлюються кожні 5–10 років за встановленими стандартами актуальності навчальних посібників [84];

– автори працюють над створенням не одного підручника, а навчально-методичного комплексу – низки підручників, робочих зошитів, методичних указівок тощо, де підтримується однакова структура викладення навчального

матеріалу, кожен новий матеріал розширює вже засвоєнні до цього знання учнів;

– вибір підручників, які пропонуються для опрацювання, не завжди досить різноманітний. Тому дуже часто вчителям необхідно звертатися до іншої літератури або комбінувати роботу за декількома підручниками для урахування всіх потреб та інтересів учнів.

Таким чином, зміст навчання другої іноземної мови, форма подання мовного матеріалу, методи і прийоми диференціюються у різних підручниках у залежності від цілей навчання.

Головна мета навчання – оволодіння другою іноземною мовою як засобом спілкування.

Програми з другої іноземної мови, нормативні документи, а також фахівці у царині лінгводидактики висувають такі головні вимоги до оволодіння іншомовним мовленням:

– досягнення достатнього для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) і письмовій (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер рівня іншомовної комунікативної компетентності;

– мовленнєвий, мовний, соціокультурний розвиток здобувачів освіти відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів;

– формування комунікативних умінь на підґрунті оволодіння мовними (лексичними, граматичними, фонетичними, орфографічними тощо) засобами реалізації усного або писемного висловлювання;

– формування соціокультурної компетентності, тобто оволодіння соціокультурними знаннями, вміннями, навичками, необхідними для розуміння іншомовної культури країн виучуваної мови.

Досягненню цих цілей сприяє свідомо-практичне здійснення навчання другої іноземної мови: комунікативна та культуро-спрямована парадигми навчання, ситуативно-тематична презентація навчального матеріалу; функціональний підхід до добору та подання мовного, мовленнєвого,

соціокультурного матеріалу, його концентроване розміщення; усвідомленість і вмотивованість учнів до вивчення другої іноземної мови.

Взаємозв'язки у навчанні першої та другої іноземних мов в умовах багатомовної освіти виявляються при урахуванні:

- 1) загального та відмінного в системах обох мов;
- 2) ступеня подібності та відмінності явищ, що вивчаються, в обох мовах;
- 3) знання, вміння, навички учнів рідної мови: мовна, мовленнєва, соціокультурна компетенції рідної мови.

Упровадження головних ідей багатомовної освіти, зазначених у засадничих документах України, програмах, підручниках, потребує вдумливого відношення вчителя до організації освітнього процесу.

2.2. Визначення лінгводидактичних умов, критеріїв і показників сформованості соціокультурної компетентності

Важливим етапом у розробці моделі формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі та у створенні відповідної до неї методики є визначення та обґрунтування необхідних лінгводидактичних умов, відтворення яких в освітньо-виховному процесі сприятиме ефективності експериментальної навчальної діяльності.

Перш за все, визначимо чинники, що дозволяють створити методику формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. Уважаємо, що такими чинниками є:

- усвідомлення специфіки багатомовного навчання в сучасній українській освіті;

- установлення особливостей парадигми багатомовного навчання в сучасній методології іншомовної освіти;
- визначення соціокультурної компетентності та її структури;
- виявлення особливостей формування соціокультурної компетентності та до дотичних до неї компетенцій у процесі навчання іноземних мов;
- виявлення специфіки навчання другої іноземної мови після першої іноземної мови;
- характеристика дистанційного навчання іноземних мов, аналіз його переваг і недоліків;
- установлення сучасних технологій багатомовного навчання, які сприяють формуванню соціокультурної компетентності учнів, та їх характеристика;
- урахування культурознавчих, лінгвокраїнознавчих, соціокультурних знань у формуванні соціокультурної компетентності в процесі навчання другої іноземної мови в учнів 7–9 класів загальноосвітньої школи;
- розробка необхідного навчально-методичного забезпечення (підручників, методичних рекомендацій, вправ, засобів навчання) процесу формування соціокультурної компетентності (з урахуванням всіх її складових) учнів середньої освітньої ланки при урахуванні набутих знань про культуру, традиції, звичаї народів країн виучуваних мов.

Зазначимо, що слово «умова», за словниковою статтею, – це «необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь, як фактор, рушійна сила будь-якого процесу, явища» [19].

Як указує Г. Голубова, педагогічні умови – це особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості; такі особливості організації навчально-виховного процесу, які забезпечують цілісність навчання та виховання, сприяють всебічному гармонійному розвитку особистості» [28].

У наукових джерелах педагогічна умова визначається як внутрішні та зовнішні причини, що зумовлюють підвищення якості підготовки здобувачів

освіти та піддаються корекції або компенсації в межах навчального процесу [58]; «система органічно взаємопов'язаних психолого-педагогічних і практичних дій, спрямованих на розв'язання конкретних педагогічних завдань навчального процесу» [67, с. 72].

Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам у педагогічному процесі реалізуються компоненти технології.

У лінгводидактиці оперують поняттям «лінгводидактичні умови», тому що об'єктом дослідження стає процес навчання мов. У межах нашої дисертаційної роботи лінгводидактичні умови повинні віддзеркалювати структуру формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання, вміщувати передбачені методикою компоненти лінгводидактичної моделі та технології багатомовного навчання.

На рис. 2.1 показано основні чинники створення лінгводидактичних умов у межах певного навчального процесу, які відповідають освітнім вимогам, враховують умови навчання, психофізіологічні та вікові особливості учнів та спрямовані на досягнення освітньої мети.

Отже, **лінгводидактичні умови** – сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів освітнього процесу, спрямована на формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання у загальноосвітній школі.

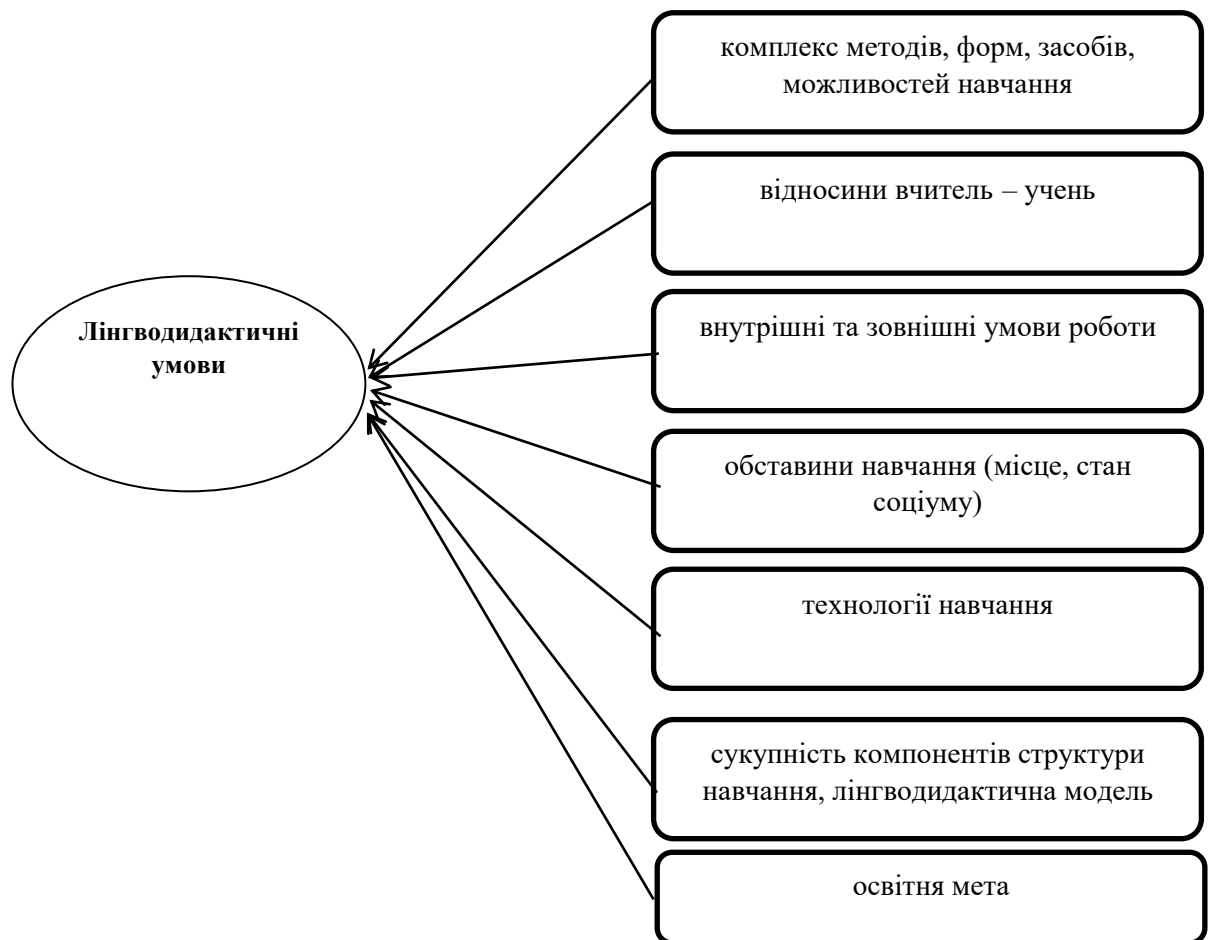

Рис. 2.1. Чинники створення лінгводидактичних умов

Висхідні позиції дозволили визначити лінгводидактичні умови, створення яких у навчальному процесі сприятиме ефективному формуванню соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі:

1. Урахування рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетенцій з рідної мови у процесі навчання першої та другої іноземних мов.

Лінгвісти та лінгводидакти (Н. Бакуліна [6], К. Бейкер [10], Н. Бориско [15], У. Вайнрах [17], В. Гаманюк [24], І. Лощенова [53], С. Ніколаєва [68] та ін.) сходяться у думці, що рівень сформованих компетенцій з рідної мови впливає на якість засвоєння іноземної мови або декількох нових мов. При

урахуванні подібного в мовах (граматика, фонетика, словотворення, семантика, лексика), тобто при врахуванні транспозиції як міжмовного перенесення, друга іноземна мова швидше засвоюється.

Упевнені, що прості наочні таблиці з граматичними конструкціями та іншими мовними одиницями, що демонструють подібності, а також більш складні методики, наприклад *Die sieben Siebe* (1.3 дисертаційної роботи – О. С.), в яких ураховуються мовні та мовленнєві знання учнів рідної мови, сприяють ефективному формуванню базових знань з 1ІМ, а потім і з 2ІМ.

2. Доцільний вибір іноземних мов для вивчення. Бажано, щоб обрані для вивчення іноземні мови (1ІМ та 2ІМ) були однієї мовної родини (EuroCom).

За твердженням Х. Г. Кляйна, Т. Д. Стегманна [183], Б. Хуфайзен, Г. Нойнера [75], за короткий час можна вивчити декілька іноземних мов (до 8), якщо ці мови будуть однієї мовної групи, а технології навчання будуть опиратися на знання першої іноземної мови для здобуття нових мовних і мовленнєвих знань із другої іноземної мови.

3. Усвідомлення іншомовної картини світу. Формування соціокультурної компетентності, культурознавчих, лінгвокраїнознавчих і соціокультурних знань не можливе без набуття об'єктивних, змістовних знань про традиції, звичаї, культурні надбання народу країни, мова якої вивчається. Для забезпечення діалогу культур, уникнення фальшивих стереотипів і швидкої адаптації в новому іншомовному та інокультурному суспільстві – картина світу повинна бути максимально зрозумілою та наближеною до справжніх реалій. У цьому якнайкраще допомагають автентичні тексти та відео, які надають наочний і змістовний матеріал для вивчення та розуміння актуальних іншомовних реалій, ціннісної системи, національної специфіки культури.

4. Урахування дистанційної форми навчання. В умовах нового формату існування вітчизняної освіти – дистанційного навчання (1.3 дисертаційної роботи – О. С.) – необхідна онлайн підтримка навчально-

тематичного плану для вчителів і довідкова для учнів: розробка онлайн довідників, підручників, робочих зошитів, дидактичних матеріалів, засобів навчання та ін. Це дозволило б у будь-яких економічних, політичних або соціальних умовах підтримувати навчальний процес як комфортний, ефективний, структурований та цікавий і для учнів, і для вчителів.

5. Мотивація учнів до саморозвитку через розвиток творчих здібностей. Обов'язкова наскрізна лінія будь-якого навчально-тематичного плану, згідно з Концепцією НУШ, – формувати в учнів здатності до постійного безперервного навчання та бажання до саморозвитку. У нашій роботі вбачаємо найкращою мотивацію учнів будь-якого віку – розвиток їхніх творчих здібностей. На уроках іноземної мови можна застосовувати різноманітні методи, прийоми та засоби навчання (театральні постанови, живопис, проєктні роботи, CLIL – Art and Language та ін.), що мають творче спрямування та можуть надати учневі стовідсоткову мотивацію до навчання, бажання проявити себе через ту діяльність, в якій він відчуває себе комфортно. (Приклади творчої роботи на уроках іноземної мови [178]).

Мистецтво як основна змістовна галузь є невід'ємною частиною всебічної освіти. Крім того, багато хто із вчителів і психологів підтверджує позитивний вплив мистецтва на формування особистості учня: воно формує духовний світ, ідеали, моральні настанови; високий ступінь сприйняття прекрасного, працьовитість, креативність. У той же час, мета мистецтва – це не лише виховати духовно розвинену особистість, а й сформувати повноцінну особистість. (Приклади фрагментів творчих уроків – Додаток Е).

На рис. 2.2 продемонстровано види мистецтва, які можна застосовувати на уроках іноземної мови.

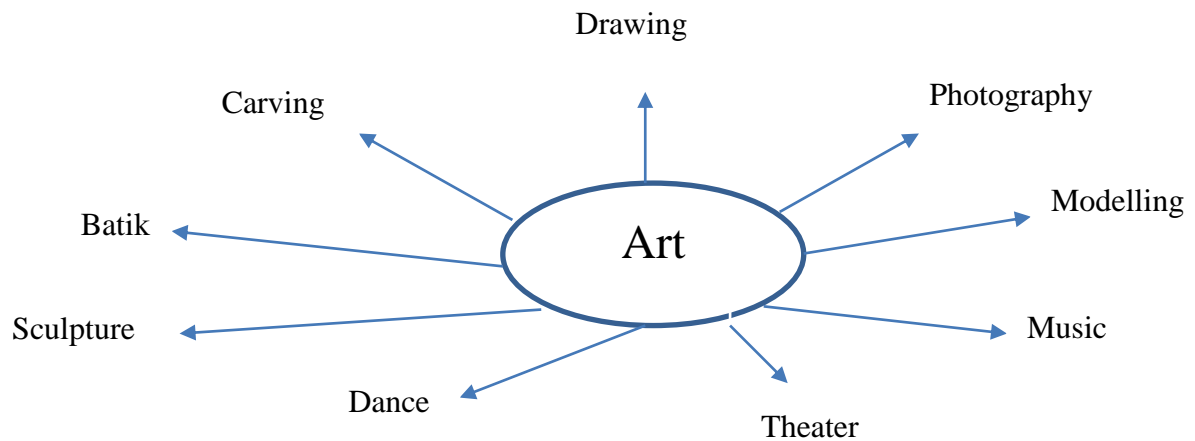

Рис. 2.2. Види мистецтва на уроках іноземної мови

Отже, на нашу думку, створення в освітньому середовищі визначених лінгводидактичних умов сприятиме ефективності процесу формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання, усвідомленню ними іншомовної картини світу, а також їх всебічному розвитку, вмотивованості до навчання іноземних мов, що дозволить полегшити процес адаптації в іншомовному та інокультурному середовищі.

Відповідно до предмету нашого дослідження та схарактеризованих лінгводидактичних умов, визначимо критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі через здатність здобувачів освіти розуміти та використовувати в міжкультурному спілкуванні інокультурні реалії та інші соціокультурні знання, вміння, навички.

Зазначимо, що критерій – це підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило [1]. Критерії призначені для оцінки альтернатив з урахуванням усіх істотних властивостей та особливостей; повинні бути засобом відображення переваг або недоліків пропонованої лінгводидактичної моделі.

У науковій літературі визначають такі вимоги до критеріїв:

- бути представницькими, тобто враховувати всі головні аспекти діяльності системи;
- бути критичними (чутливими) до зміни досліджуваних параметрів, тобто при їх порівняно малих змінах змінюватися в значних межах;
- бути за можливості простими [71].

Уважаємо, що визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності, перш за все, повинно базуватися на нормах, встановлених Радою Європи згідно з концепцією багатомовної освіти, відповідати до змісту програм з іноземної мови, орієнтуватися на рівні володіння іноземною мовою (табл. 2.1 [37]).

Розрізняють три рівня володіння іноземною мовою, кожен з яких має два дескриптори. Зазначимо, що дескриптор – це лексична одиниця (слово або словосполучення) інформаційно-пошукової мови, яка слугує для опису основного смислу змісту документа або формування запиту в системі [88]. Отже, дескриптор є ключовим словом для визначення чогось в системі. У нашому випадку – це зашифроване визначення рівня мови. У 2018 р. Асоціацією мовних експертів ALTE (The Association of Language Testers in Europe) виокремлено шість рівнів володіння іноземною мовою.

У табл. 2.1 дескриптори можна розшифрувати наступним чином:

- A1 – Breakthrough – інтродуктивний рівень;
- A2 – Waystage – середній рівень або «виживання»;
- B1 – Threshold – рубіжний рівень;
- B2 – Vantage – просунутий рівень або «незалежний користувач»;
- C1 – Effective Operational Proficiency – ефективна операційна компетенція або автономний рівень;
- C2 – Mastery – Глобальне володіння.

Рівні володіння іноземною мовою: глобальна шкала

Рівень володіння мовою	Дескриптори	Знання, вміння, навички
Елементарний користувач	A1	Може розуміти і вживати побутові повсякденні вирази, будувати елементарні речення з метою задоволення конкретних потреб; відрекомендуватись або представити когось; запитувати і відповідати на запитання про деякі деталі особистого життя, про людей, про речі тощо; взаємодіяти на простому рівні, якщо співрозмовник говорить повільно і чітко та готовий прийти на допомогу.
	A2	Може розуміти ізольовані фрази та широко вживані вирази, необхідні для повсякденного спілкування у сферах особистого побуту, сімейного життя, здійснення покупок, місцевої географії, роботи; спілкуватись у простих і звичайних ситуаціях, де потрібен простий і прямий обмін інформацією на знайомі та звичні теми; описати простими мовними засобами вигляд свого оточення, найближче середовище і все, що пов'язане зі сферою безпосередніх потреб.
Незалежний користувач	B1	Може розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення на теми, близькі і часто вживані на роботі, у навчанні, під час дозвілля тощо; вирішити більшість проблем під час перебування у країні, мова якої вивчається; просто і зв'язано висловитись на знайомі теми або теми особистих інтересів; описати досвід, події, сподівання, мрії тощо.
	B2	Може розуміти основні ідеї тексту як на конкретну, так і на абстрактну тему, у тому числі й дискусії за фахом; вільно спілкуватися з носіями мови; чітко, детально висловитись на широке коло тем, виражати свою думку з певної проблеми, наводячи різноманітні аргументи за і проти.
Досвідчений користувач	C1	Може розуміти широкий спектр достатньо складних та об'ємних текстів і розпізнавати імпліцитне значення; висловлюватись швидко і спонтанно без помітних утруднень, пов'язаних з пошуком засобів вираження; ефективно і гнучко користуватись мовою у суспільному житті, навчанні та роботі; чітко, логічно, детально висловлюватись на складні теми, демонструючи свідоме володіння граматичними структурами, конекторами та зв'язними програмами висловлювання.
	C2	Може розуміти без утруднень практично все, що чує або читає; вилучити інформацію з різних усних чи письмових джерел, узагальнити її і зробити аргументований виклад у зв'язній формі; висловлюватись спонтанно, дуже швидко і точно, диференціюючи найтонші відтінки смислу у доволі складних ситуаціях.

Визначені дескриптори використовують для загальної оцінки комунікативної компетентності у володінні мовою з чотирьох видів мовленнєвих компетенцій: читання, говоріння, аудіювання та письма.

До функцій оцінювання мовного рівня у Рекомендаціях Ради Європи відносять [37]:

- 1) орієнтація змісту тестів та екзаменаційних матеріалів;
- 2) встановлення критеріїв ступеня досягнення навчальної мети щодо володіння як усним, так і писемним мовленням окремо та щодо безперервного само-, взаємооцінювання та оцінювання з боку вчителя;
- 3) опис рівнів володіння в існуючих тестах та екзаменаційних матеріалах з метою створення можливості для порівняння різних кваліфікаційних систем.

Наприклад, у загальноосвітній школі середньої ланки освіти учні 9-го класу повинні досягти по закінченню свого навчання рівня A2 (Дескриптор володіння іноземною мовою як другою у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням та у загальноосвітніх закладах), A2+ (Дескриптор володіння іноземною мовою у загальноосвітніх закладах) або B1 (Дескриптор володіння іноземною мовою у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням).

Наша дослідно-експериментальна методика орієнтована на навчання іноземних мов у 7–9 класах, тому рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів орієнтовно повинні бути від A1 до B1 (табл. 2.2; 2.3).

**Шкала рівнів соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої
школи в умовах багатомовного навчання**

Клас	Дескриптор	Критерії
5	A1	Добре розвинені навички описувати, розповідати, характеризувати, порівнювати за темами (я, моя родина, мої друзі; одяг, харчування, відпочинок і дозвілля, природа, подорож, рідне місто, свята і традиції та шкільне життя); вміння запитувати, надавати інформацію, розпитувати з метою роз'яснення та уточнення інформації; аргументувати свій вибір; навички пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію.
6	A1+	Добре розвинені навички описувати, розповідати, характеризувати, уточнювати інформацію з тем (я, моя родина, мої друзі; покупки, харчування, спорт, подорож, Україна, Велика Британія (Німеччина), шкільне життя); навички пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію; вміння висловлювати свої враження, почуття та емоції; аргументувати свій вибір, точку зору.
7	A2	Добре розвинені навички описувати, розповідати, характеризувати, уточнювати інформацію з тем (я, моя родина, мої друзі; харчування, охорона здоров'я, кіно і театр, спорт, Україна, Велика Британія (Німеччина), шкільне життя); навички пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію; вміння висловлювати свої враження, почуття та емоції; аргументувати свій вибір, точку зору; просити про допомогу; надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям; оцінювати стан речей, подій та фактів; вміти обмінюватися думками.
8	A2+	Добре розвинені навички описувати, розповідати, характеризувати, уточнювати інформацію з тем (я, моя родина, мої друзі; стиль життя, засоби масової інформації, музика, література, Україна, Велика Британія (Німеччина), шкільне життя); вміння пропонувати, приймати, відхиляти пропозицію; висловлювати свої враження, почуття та емоції; аргументувати свій вибір, точку зору; надавати оцінку подіям, ситуаціям, вчинкам, діям; оцінювати стан речей, події, факти; вміти обмінюватись думками; коментувати статистичні дані.
9	B1	Уміння надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації; висловлювати своє ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей; порівнювати події, факти, явища; висловлювати свої почуття та емоції; приймати або відхиляти пропозицію; аргументувати свій вибір, точку зору, власну думку; вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника з тем (я, моя родина, мої друзі; природа і погода, одяг, засоби масової інформації, молодіжна культура, наука і технічний прогрес, Україна англomовні (німецькомовні) країни, робота і професія); висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду.

Показники оцінювання навчальних досягнень учнів і сформованості соціокультурної компетентності

Рівні навчальних досягнень	Бали	Показники оцінювання
Початковий	1	Учень не володіє мовними одиницями, має складнощі з передаванням основної думки у мовленні і на письмі, з помилками використовує граматичні та лексичні конструкції, не розуміє зміст прочитаного чи прослуханого тексту. Жодне завдання не виконане правильно.
	2	Учень має значні складнощі з передаванням основної інформації власного висловлювання на письмі та у мовленні. Намагається будувати прості невеличкі речення, але допускає багато граматичних помилок, але які все ж таки не заважають зрозуміти головну інформацію. Зміст прочитаного чи прослуханого тексту розуміється лише окремими фрагментами. Менше третини завдань виконується правильно (15-29%).
	3	Учень має значні складнощі з передачею основної думки письмових та усних висловлювань. Може використовувати окремі непов'язані фрази, складає прості речення але з великою кількістю помилок. Зміст прочитаного чи прослуханого тексту розуміється лише окремими фрагментами. Лише третина завдань виконується правильно (30%).
Середній	4	Учень має значні складнощі з передачею основної думки письмових та усних висловлювань навіть у знайомих ситуаціях спілкування. Використовує основний запас ізольованих слів і фраз із залученням декількох простих граматичних конструкцій. Вимова часто нечітка і нерозбірлива, зі складнощами відповідає на запитання та підтримує діалог. Зміст прочитаного чи прослуханого тексту розуміється лише окремими фрагментами. Трохи більше третини завдань виконується правильно (33-40%).
	5	Учень має значні складнощі з передачею основної думки письмових та усних висловлювань навіть у знайомих ситуаціях спілкування. Використовує основний запас ізольованих слів і фраз із залученням декількох простих граматичних конструкцій. Вимова часто нечітка і нерозбірлива, зі складнощами відповідає на запитання та підтримує діалог. Зміст прочитаного чи прослуханого тексту розуміється ключовими лише окремими фрагментами. Менше половини завдань виконується правильно (41-49%).

Продовження табл. 2.3

	6	Учень має значні складнощі з передачею основної думки письмових та усних висловлювань, навіть у знайомих ситуаціях спілкування. Використовує основний запас ізольованих слів і фраз із залученням декількох простих граматичних конструкцій. Вимова часто нечітка і нерозбірлива, зі складнощами відповідає на запитання та підтримує діалог. Зміст прочитаного чи прослуханого тексту розуміється лише окремими фрагментами, детальний зміст тексту розуміється лише за допомогою. Половина завдань виконується правильно (50%).
Достатній	7	Змістове наповнення письмових та усних повідомлень здебільшого актуальне та при цьому використовується коректно основний словниковий запас. Учень створює правильно та зрозуміло короткі висловлювання, застосовуючи прості граматичні форми вірно. Наявні деякі помилки, які заважають зрозуміти повністю сказане чи написане. Вимова є в більшості чіткою та зрозумілою, але містить деякі недоліки фонетичного або граматичного характеру. Учень розуміє прослуханий або прочитаний текст загалом і може виокремити основну думку тексту. Виконує більшість завдань коректно (55%).
	8	Змістове наповнення письмових та усних повідомлень здебільшого актуальне, коректно використовується основний словниковий запас. Учень створює правильно та зрозуміло короткі висловлювання, застосовуючи прості граматичні форми вірно. Наявні деякі помилки, які заважають зрозуміти частково або повністю сказане чи написане. Учень розуміє прослуханий або прочитаний текст загалом і може виокремити основну думку тексту. Виконує більшість завдань коректно (60%).
	9	Змістове наповнення письмових та усних повідомлень здебільшого актуальне з використанням основного словникового запасу належним чином. Учень вміє створювати короткі висловлювання, правильно застосовуючи прості граматичні конструкції. Деякі помилки можуть заважати зрозуміти написане чи сказане повністю. В усному мовленні вимова є зрозумілою, наявність дрібних помилок не заважає зрозуміти смисл висловлювання. Учень розуміє прослуханий чи прочитаний текст загалом і може виокремити основні ідеї змісту. Виконує переважну більшість завдань правильно (75%).

Продовження табл. 2.3

Високий	10	Учень уміло використовує повсякденну лексику в усному та письмовому мовленні, вживає правильно прості граматичні конструкції. Мають місце незначні неточності у використанні лексики та граматики, що не заважає розумінню письмового та усного висловлювання. Вимова є чіткою та зрозумілою. Учень повністю розуміє та може аналізувати зміст прочитаного та прослуханого тексту відповідного рівня. Виконує правильно 80% завдань.
	11	Учень уміло використовує повсякденну лексику в усному та письмовому мовленні, вживає правильно прості граматичні конструкції. Мають місце незначні неточності у використанні лексики та граматики, що не заважає розумінню письмового та усного висловлювання. Учень намагається використовувати складніші граматичні конструкції. Вимова є чіткою та зрозумілою. Учень повністю розуміє та може аналізувати зміст прочитаного та прослуханого тексту відповідного рівня. Виконує правильно 90% завдань відповідного рівня.
	12	Учень уміло використовує повсякденну лексику в усному та письмовому мовленні, вживає правильно прості граматичні конструкції. Мають місце незначні неточності у використанні лексики та граматики, що не заважає розумінню письмового та усного висловлювання. Учень намагається використовувати складніші граматичні конструкції з добре заученими висловлюваннями. Вимова є чіткою та зрозумілою. Учень повністю розуміє та може аналізувати зміст прочитаного та прослуханого тексту відповідного рівня. Виконує всі завдання правильно відповідного рівня (100%).

Визначені критерії оцінювання та показники рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі не є остаточними. У процесі запровадження та реалізації лінгводидактичної моделі в освітньому процесі критерії можна вдосконалювати та змінювати, доповнювати відповідно до зовнішніх умов і вимог Навчальної програми з іноземних мов, Рекомендацій Ради Європи та Рекомендацій Нової Української школи.

Рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі відповідають рівням мовних, мовленнєвих, соціокультурних знань, умінь, навичок, які є дієвими для ефективної адаптації до життя в іншомовному та інокультурному суспільстві.

2.3. Розробка лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі

Створення методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі неможливе без теоретичного обґрунтування та практичної розробки лінгводидактичної моделі цього процесу.

Розробка моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі вимагає, перш за все, визначення особливостей методу моделювання в педагогічному дискурсі.

Моделюванню, що відіграє важливу роль у запровадженні нових технологій в освітній процес, присвячено велику кількість досліджень науково-теоретичного та науково-практичного характеру, серед них: В. Карпюк [43], Є. Лодатко [52], А. Лук'янова [54], А. Панфілова, А. Долматов [73], О. Пономарьов, Н. Середа, М. Чеботарьов [81] та ін.

Моделювання у сучасній педагогіці розглядається і як метод наукового дослідження, і як метод навчання, а також має такі різновиди: моделювання педагогічного процесу, моделювання педагогічної ситуації, моделювання процесу навчання, дидактичне моделювання, моделювання організаційно-педагогічної діяльності, моделювання образу сучасного вчителя, лінгводидактичне моделювання та ін.

Сутність моделювання полягає у створенні моделі як спрощеного аналогу об'єкту дослідження, подібного оригіналу, відносно його властивостей, зав'язків і характеристик, істотних з позиції дослідження.

Науковці (наприклад, А. Панфілова, А. Долматов [73], О. Пономарьов, Н. Середа, М. Чеботарьов [81] та ін.) визначають функції педагогічного моделювання:

- описова (абстрагування моделі пояснює спостережувані на практиці явища і процеси);
- прогностична (відображає можливість передбачати майбутні властивості і стан модельованих систем);
- нормативна (дає відповіді на питання «як повинно бути?»).

У дидактиці моделювання спрямовано на створення та апробацію певної педагогічної моделі, що імітує або відтворює певні ознаки та властивості об'єкту дослідження, принципи його організації тощо.

Модель повинна відповідати двом вимогам: об'єктивно відобразити (окреслювати) педагогічний процес і мати здатність замінити його в певній мірі [81, с. 6]. На рис. 2.3 показано загальну схему побудови педагогічної моделі.

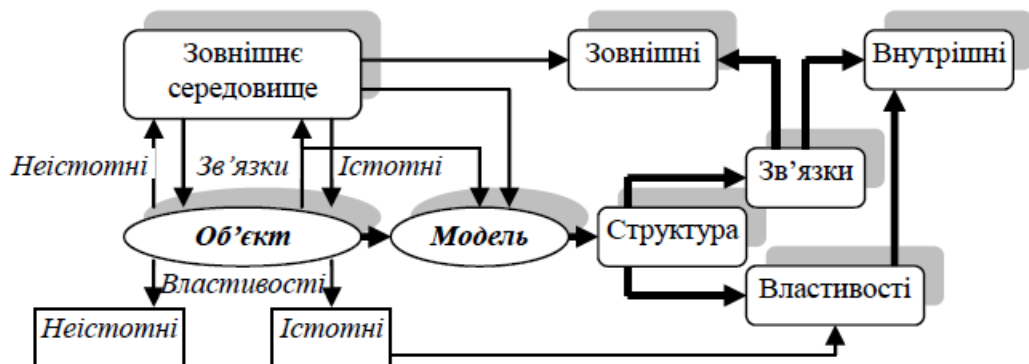

Рис. 2.3. Загальна схема побудови педагогічної моделі

У наукових працях виокремлюються такі типи моделей, як-от: фізичні, математичні, комп'ютерні, описові [81]; змістові, структурні, функціональні, структурно-функціональні, структурно-змістові [52].

У процесі розробки лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі урахували загальновизнані вимоги до такої роботи, а саме [65]:

- незалежність результатів розв'язання задач від конкретної фізичної інтерпретації елементів моделі;

- змістовність, тобто здатність моделі відображати важливі риси і властивості реального процесу, який вивчається і моделюється;
- дедуктивність, тобто можливість конструктивного використання моделі для отримання результату (управління, прогнозування);
- індуктивність – вивчення причин і наслідків, від окремого до загального, з метою накопичення необхідних знань.

Розробка лінгводидактичної моделі здійснювалася за такими етапами [35]:

- вихідний (за нашою термінологією, *мотиваційно-інформаційний етап*) – пошук моделі, коли інтуїтивно на евристичному рівні позначається контур первинної моделі за аналогією з іншими, в порівнянні з ними і в певній мірі – на основі їх;
- другий (*організаційно-методичний етап*) – визначення суттєвих характеристик моделі, понять;
- третій (*операційно-діяльнісний етап*) – прагматичне використання моделі (практичні результати);
- заключний (*прогностичний (контрольний) етап*) – включення досягнутого результату в наукові уявлення.

Наш інтерес прикутий до створення саме лінгводидактичної моделі, тому що в центрі дослідження знаходиться формування соціокультурної компетентності особистості в умовах багатомовного навчання. Саме метод моделювання надає нам можливість відстежити відповідність поставлених цілей на початку експерименту до отриманих результатів дослідження.

Загальну мету педагогічного експерименту вбачаємо в обґрунтуванні нашої гіпотези та перевірці дієвості впровадження розробленої лінгводидактичної моделі в освітньому процесі (7–9 класи).

Етапи роботи над лінгводидактичною моделлю формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі показано у табл. 2.4.

Етапи роботи над лінгводидактичною моделлю формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі

Етапи	Педагогічні завдання	Методи	Реалізація
мотиваційно-інформаційний етап	вивчення літературних джерел та збір даних; мотивація учнів до навчального процесу та актуалізація їх знань	аналіз, синтез, порівняння, узагальнення	написання статей та тез; аналіз отриманої інформації
організаційно-методичний етап	на базі зібраного та проаналізованого матеріалу модулювання лінгводидактичної моделі	модулювання; проектування	складання моделі розробка тем навчальної програми формувального експерименту
операційно-діяльнісний етап	запровадження лінгводидактичної моделі в навчальний процес; проведення експерименту	експеримент; комунікативний; бесіда	написання статей та тез; проведення експериментального навчання; запровадження розробленої моделі у навчальний процес
прогностичний (контрольний) етап	аналіз і систематизація отриманих результатів дослідження	аналіз; синтез; порівняння; опитування; анкетування; узагальнення	написання статей та тез; складання тестових завдань, опитувальника; проведення тестування, опитування; проведення тренінгу «Проблематика дистанційного навчання іноземних мов 2022»

Схарактеризуємо процес роботи над створенням лінгводидактичної моделі та саму модель більш детально.

Вивчення та аналіз науково-теоретичних досліджень стало підґрунтям розробки методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. Відповідно до цього, було створено лінгводидактичну модель, в якій процес формування соціокультурної компетентності здійснюється за допомогою нових технологій (CLIL, PlurCur, EuroCom).

Лінгводидактична модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі є цілісною системою структурних компонентів: мета, завдання, підходи, принципи, методи, прийоми, технології, засоби, лінгводидактичні умови, критерії та показники оцінювання результату, що визначають специфіку цього складного процесу. Лінгводидактичну модель продемонстровано на рис. 2.4.

Об'єктом моделювання є процес формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Предмет моделювання – система лінгводидактичних заходів, що забезпечують ефективність і результативність процесу формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Мета лінгводидактичної моделі – на концептуальних засадах сучасної багатомовної освіти розробити систему лінгводидактичних заходів, що забезпечують ефективність і результативність процесу формування соціокультурної компетентності в загальноосвітній школі.

Згідно із Загальноєвропейськими рекомендаціями до мовної освіти, визначеними у Концепції Нової української школи (20) основними компетенціями, змістовими лініями процесу навчання іноземної мови (12; 13), а також із схарактеризованими особливостями формування багатомовної особистості, було сформульовано *завдання* методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі:

- формування культурознавчої, лінгвокраїнознавчої, загальнокультурної, соціолінгвістичної компетенцій;
- формування комунікативної, мовної та мовленнєвої компетенцій;
- формування соціокультурної компетентності в умовах діалогу культур;
- формування компетенції навчання протягом усього життя;
- формування багатомовної (полілінгвальної) особистості.

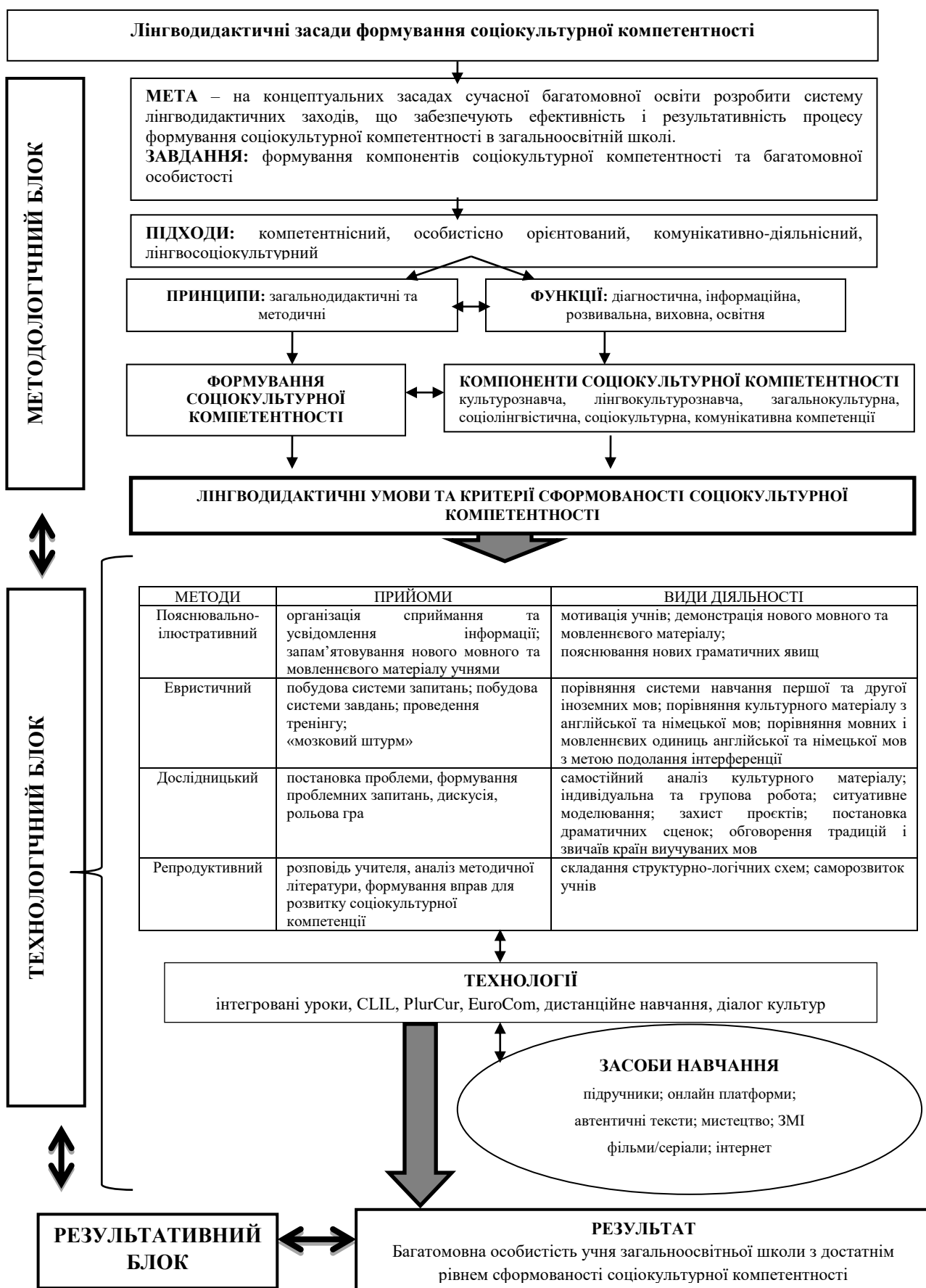

Рис.2.4. Лінгводидактична модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі

Створена модель підпорядкована меті дослідно-експериментальної роботи – формуванню соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, що передбачає цілеспрямований розвиток необхідних компетенцій (соціокультурної, комунікативної, соціолінгвістичної, загальнокультурної, лінгвокраїнознавчої, культурознавчої), формування багатомовної особистості, здатної до подолання міжкультурних бар'єрів, до діалогу культур, до постійного самовдосконалення, до навчання протягом життя.

Лінгводидактична модель складається з трьох блоків, які є взаємозалежними та структурованими:

Методологічний блок: встановлення мети та завдань; дидактичних підходів, функцій, принципів, компонентів соціокультурної компетентності, які обов'язково необхідно враховувати при її формуванні в учнів.

Технологічний блок описує методи, прийоми, види діяльності, технології, відповідно добрані засоби навчання, які застосовувалися на уроках іноземних мов.

Результативний блок репрезентує результати дослідно-експериментальної роботи у вигляді аналізу рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Зауважимо, що деякі складові елементи моделі можна змінювати відповідно до освітньої парадигми або лінгводидактичних умов.

Схарактеризуємо блоки моделі більш детально.

Методологічний блок. Модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі було створено відповідно до загальних дидактичних *підходів* до організації освітньо-виховного процесу в закладах освіти України та парадигми навчання іноземних мов:

– компетентнісного, спрямованого на формування в здобувачів освіти необхідних компетенцій, практичних умінь і навичок;

– особистісно орієнтованого, що передбачає орієнтацію на індивідуальність кожного учня, його культурні особливості, інтелектуальні та моральні якості, здатності до навчання, саморозвитку, самореалізації, самоутвердження, самовизначення та самоорганізації;

– комунікативно-діяльнісного, що розуміється як організація навчального процесу через комунікативну діяльність (реальну або модельовану) з метою оволодіння комунікативними вміннями та навичками;

– лінгвосоціокультурного, спрямованого на здобуття учнями знань про культуру, традиції, національні особливості та реалії країн виучуваної мови, на формування власної комунікативної поведінки з урахуванням особливостей і норм носіїв цієї культури та вміння швидко адаптуватися у будь-якій соціальній групі та/або в інокультурному соціумі.

У розробленій моделі враховано регулятивні та практичні вимоги до дій учнів і вчителів, що є підпорядкованими *принципам навчання*: загальнодидактичним (наочності, посильності, міцності, активності, свідомості, виховального навчання, індивідуалізації [69, с. 52]) та методичним (комунікативності, домінування вправ, урахування рідної мови та взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності [69, с. 53]).

Основними *функціями* лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, вважаємо такі:

1) діагностична – вивчення особистості учнів та оцінювання рівня їх володіння іноземною мовою, сформованості соціокультурної компетентності;

2) інформаційна – передавання наукової, світоглядної, морально-естетичної, національно-культурної інформації;

3) розвивальна – розвиток в учнів умінь перенесення знань про явища, об'єкти, мовні одиниці в нову ситуацію; мовної, мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної та інших компетенцій, інтелектуальних і пізнавальних здібностей, готовності до подальшої самоосвіти;

4) виховна – виховання в учнів системи особистого ставлення до виучуваної культури, позитивного ставлення до неї, толерантності, розуміння причин міжкультурних бар'єрів та шляхів їх подолання, вміння жити і діяти в умовах діалогу культур;

5) освітня – усвідомлення учнями мовних і мовленнєвих явищ, оволодіння мовною, мовленнєвою, комунікативною, соціокультурною та іншими компетенціями.

У процесі формування соціокультурної компетентності учнів освітню діяльність було побудовано таким чином, щоб цілеспрямовано формувалися її компоненти – компетенції (соціокультурна, комунікативна, лінгвокраїнознавча, культурознавча, загальнокультурна, соціолінгвістична).

У *технологічному блоці* добрані методи, прийоми, технології, тобто ті елементи освітнього процесу, без яких методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі була б неможливою.

Важливими складниками технологічного блоку є лінгводидактичні умови та критерії оцінювання результатів навчальної діяльності учнів (детально у 2.2 дисертаційної роботи – О. С.).

Вибір методів навчання (пояснювально-ілюстративний, евристичний, дослідницький, репродуктивний) корелюється з відповідними прийомами та видами діяльності, а також знаходить свою реалізацію в усіх формах навчання, сприяє ефективності взаємодії вчителя та учнів (рис. 2.5).

Зазначимо, що під поняттям «навчальні форми» розуміємо спеціальне конструювання процесу навчання – внутрішню організацію змісту навчального процесу на практиці. Робота над формуванням соціокультурної компетентності ніяк не обмежує дії ані учнів, ані вчителів, а навіть навпаки, пов'язує традиційні форми роботи (урочна, позакласна, позашкільна) з нетрадиційними, дозволяє створювати творчу атмосферу на уроці або на позакласному заході.

Рис. 2.5. Форми навчальної діяльності для формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання

Розв'язання питання формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання уможлиблюється завдяки раціонально створеній системі вправ (табл. 2.5), яка забезпечує формування соціокультурної компетентності та її компонентів.

Зауважимо, що загально прийнятими в лінгводидактиці є такі визначення терміну «вправа»: метод навчання, що передбачає цілеспрямоване, багаторазове повторення учнями певних дій чи операцій з метою формування умінь і навичок [49]; спеціально організоване в навчальних умовах багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними або їх удосконалення [69]. Отже, вправи – це той будівельний матеріал, за допомогою якого створюється власне навчальний процес.

Н. Склярєнко пропонує наступні критерії для створення системи вправ:

- вмотивованість – визначення актуальної соціокультурної інформації;
- ступінь комунікативності – вправи умовно-комунікативні та комунікативні;
- ступінь керування – на етапах розвитку соціокультурних умінь виконуються мінімально керовані вправи в плані змісту і форми мовлення;
- спрямованість на прийом або видачу інформації – рецептивно-репродуктивний, рецептивно-продуктивні, рецептивні та продуктивні;

- спосіб організації – індивідуальні, фронтальні та групові вправи;
- забезпечення опорами – наявність штучно створених опор (таблиці, макети, плакати);
- місце виконання – класно-урочне або дистанційне навчання [86].

Таблиця 2.5

Система вправ для формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання

Система вправ для формування соціокультурної компетентності			
Компоненти соціокультурної компетентності	Типи вправ	Підтипи вправ	
		мовні	мовленнєві
загальнокультурна компетенція	рецептивні	лексичні фонетичні	читання аудіювання
культурознавча компетенція	рецептивні репродуктивні рецептивно-продуктивні	лексичні фонетичні граматичні орфографічні	читання аудіювання говоріння письмо
лінгвокультурознавча компетенція	репродуктивні продуктивні рецептивно-репродуктивні	фонетичні лексичні граматичні	говоріння читання
соціолінгвістична компетенція	репродуктивні продуктивні рецептивно-репродуктивні	фонетичні лексичні граматичні орфографічні	говоріння письмо
соціокультурна компетенція	репродуктивні продуктивні рецептивно-продуктивні	фонетичні лексичні граматичні орфографічні	читання аудіювання говоріння письмо
комунікативна компетенція	репродуктивні продуктивні рецептивно-репродуктивні	фонетичні лексичні граматичні	читання аудіювання говоріння письмо

На уроках іноземної мови можна застосовувати різноманітні вправи, спрямовані на формування соціокультурної компетентності учнів, з-поміж них такі: мовленнєві вправи на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, на оволодіння соціокультурними знаннями, навичками; вправи на основі проблемних соціокультурних ситуацій; аналіз текстів різних жанрів і стилів (художні, публіцистичні, науково-популярні тощо); аналіз аудіо- та

відеоматеріалів (пісні, діалоги, передачі, документальні, науково-популярні, художні фільми тощо); інсценування; ігрові вправи та ін.

Формування соціокультурної компетентності буде ефективним, якщо учитель на уроках іноземної мови буде використовувати систему вправ з різноманітними соціокультурними завданнями:

1) мовні вправи: вивчення лексичних і фразеологічних одиниць з національно-культурним значенням (*Lesen Sie neue Wörter und finden Sie ihre Bedeutung! Füllen Sie die Lücken! Finden Sie das seltsame Wort!; Ordnen Sie Redewendungen und ihre Bedeutung zu! Finden Sie das ukrainische Äquivalent des Sprichworts!*); національно-культурних особливостей граматики та фонетики мови (*Sagen Sie, wo der Autor die amerikanische Grammatik verwendet und wo die britische; Hören Sie zu und sagen Sie, welche Wörter und Sätze mit amerikanischem/britischem Akzent gesprochen wurden!*); правил мовного етикету (*Ordnen Sie Phrasen und Situationen zu!*);

2) мовленнєві вправи з опорою або без опори: складіть діалог; прочитайте текст, визначте його тему; зробіть переказ тощо (наприклад, можна запропонувати такі теми та завдання: „*Kryviy Rih – meine Heimatstadt*“, *Sprechen Sie über die vorgeschlagene Situation: Sprechen Sie über Ihre Schule, den Ort, an dem Sie lernen; «Geografische Lage Deutschlands»*).

Вправи обов'язково повинні реалізувати мету навчання, для цього вони повинні відповідати наступним вимогам:

- адекватно відображати завдання, цілі, зміст та умови навчання;
- бути цілеспрямованими;
- повторювати мовний, мовленнєвий і соціокультурний матеріал;
- мати послідовність в організації системи вправ;
- бути актуальними та вмотивованими для учнів;
- бути зрозумілими та чіткими в своїх інструкціях;
- мати чітку структуру (завдання, зразок виконання, виконання завдання, контроль).

При складанні лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі значна увага була приділена педагогічним технологіям, які послуговували методичною базою для її створення.

За словником іншомовних слів, технологія (за походженням грецьке слово (*tehne* – мистецтво), «ремесло», «наука», *logos* – «поняття», «вчення») – форма реалізації людського інтелекту, сфокусованого на розв'язанні суттєвих проблем буття; «сукупність знань про способи й засоби здійснення виробничих процесів» [89]. На думку Т. Гришиної, педагогічна технологія є моделлю взаємної роботи учителя та учнів із планування, організації та проведення реального процесу навчання за умови забезпечення комфортності для всіх суб'єктів освітньої діяльності [31].

В. Ортинський вважає педагогічну технологію спеціальним набором форм, методів, способів, прийомів навчання та виховних засобів, системно використовуваних в освітньому процесі на основі декларованих психолого-педагогічних установок, що приводить завжди до досягнення прогнозованого освітнього результату з допустимою нормою відхилення [72].

Отже, педагогічна технологія – це продумана в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проєктування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя.

У навчальному процесі навчання декількох іноземних мов вважаємо за потрібне впровадження таких сучасних технологій, які побудовано за засадах багатомовної освіти, а саме: CLIL, PlurCur, EuroCom, а також методів і прийомів дистанційного навчання (1.3 дисертаційного дослідження – О. С.). Значний соціокультурний потенціал мають інтегровані уроки та технологія діалогу культур.

Зазначимо, що інтегрованим є такий урок, метою якого є розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, що відображені у різних науках і відповідних їм навчальних предметах (наприклад уроки: «англійська

мова – німецька мова», «англійська мова – німецька мова – українська мова», «англійська мова – німецька мова – зарубіжна література», «німецька мова – українська мова – зарубіжна література», «німецька мова – українська мова – історія», «німецька мова – зарубіжна література – історія» та ін.).

Технологія діалогу культур допомагає учням усвідомити безпосередні відношення та зв'язки, які формуються між різними культурами, а також результати, взаємовпливи культур і культурних запозичень.

Добрані нами для дослідно-експериментальної роботи технології відповідають всім необхідним ознакам [27]:

- концептуальність (опирається на конкретну наукову концепцію або систему уявлень);
- діагностичне визначення цілей і результативності (гарантує досягнення цілей навчання);
- економічність (якість, яка забезпечує резерв навчального часу, оптимізацію праці вчителя та досягнення запланованих результатів);
- алгоритмізованість, проєктованість, цілісність, керованість (легке відтворення конкретної технології будь-яким учителем у будь-якому закладі освіти);
- коригованість (наявність постійного зворотного зв'язку);
- візуалізація (використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, конструювання, застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників);
- координованість і поетапність дій, спрямованих на досягнення запланованого результату (послідовність і порядок виконання дій повинні базуватися на внутрішній логіці процесу).

На рис. 2.6 відтворено асоціограму засобів навчання, що сприяють формуванню соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

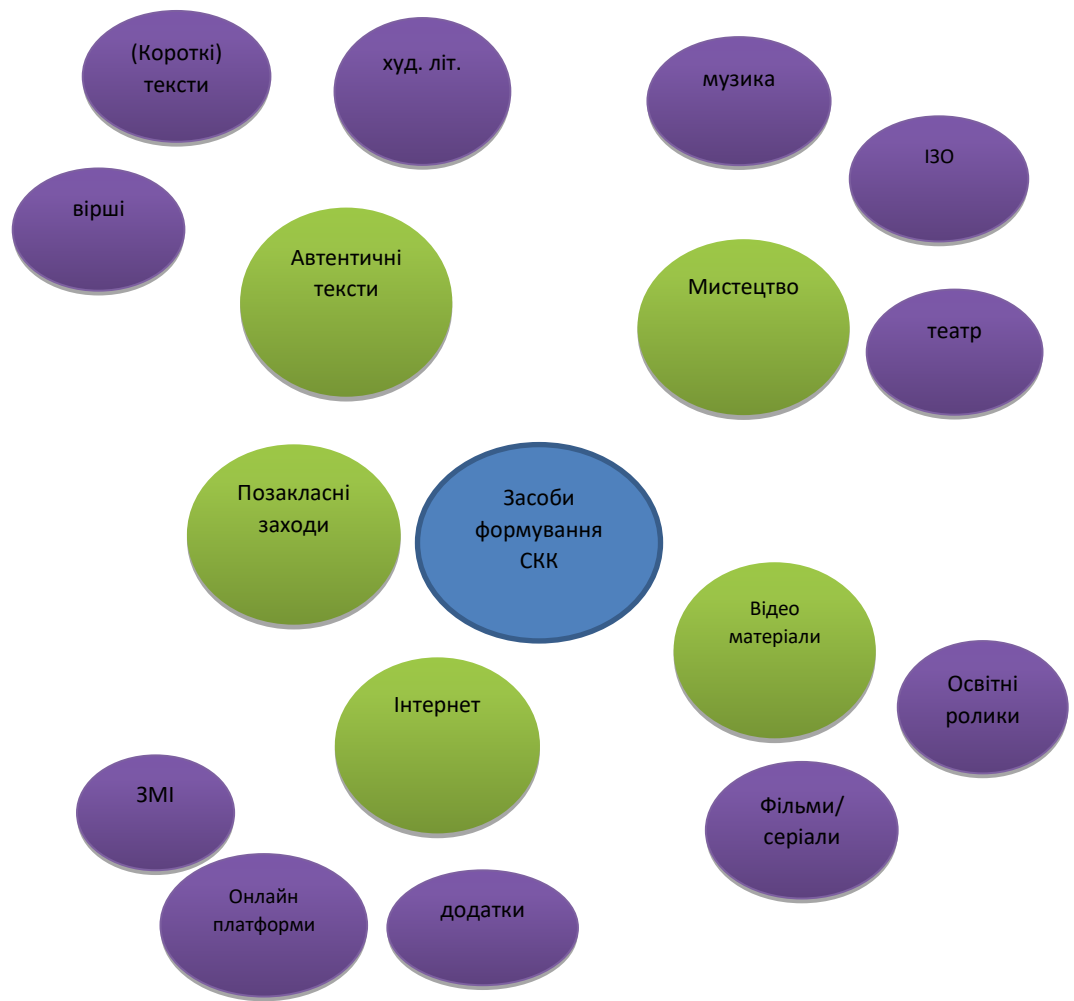

Рис. 2.6. Засоби формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі

Вибір засобів навчання зумовлено бажанням всебічно розвивати особистість учнів, мотивувати їх до навчання декількох іноземних мов, надавати соціокультурні знання, розвивати соціокультурну компетентність.

Отже, розроблену нами лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі можна вважати:

1) системною, тому що вона є структурованою системою навчання іноземних мов; її побудовано як ієрархічну систему функціонування усіх її

елементів (принципи, функції, методи, засоби та ін.) для досягнення чітко поставленої мети – формування соціокультурної компетентності;

2) імплементарною, тому що її розробка ґрунтувалася на засадничих документах держави та Загальноєвропейських рекомендаціях щодо організації іншомовного навчання в загальноосвітній школі, а також на власно створеній методиці формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання;

3) керованою, тому що моделлю можна керувати, доповнювати, змінювати або модернізувати, корегувати засоби навчання, технології та методи;

4) функціональною: вона адаптована до використання в закладах освіти України та країн світу; в ній дотримано всі стандартні умови освітньо-виховного процесу закладів освіти середньої ланки та враховано функції навчання іноземних мов;

5) актуальною: модель відповідає соціальному запиту на формування всебічно розвиненої особистості учня.

Отже, на засадах теорії моделювання з урахуванням етапів формування моделі та вимог до її побудови (незалежність результатів, змістовність, дедуктивність, індуктивність) розроблено трьохрівневу лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, в якій визначено цілі, функції (дескриптивна, прогностична, нормативна), методи, технології, засоби, сформульовано очікувані результати. Створену модель було покладено в розробку відповідної методики.

Висновки до другого розділу

У другому розділі теоретично обґрунтовано та створено лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

1. Вивчення та аналіз наукової літератури, засадничих документів щодо іншомовної освіти показало, що сучасні парадигми навчання іноземних мов (комунікативна, культуро-спрямована, принципово-прагматична) корелюють освітній процес з іноземною мовою та сприяють формуванню багатомовної особистості: розвивають її мовні та мовленнєві компетенції, надають знання про життя і традиції країн, мови яких вивчаються, готують до співіснування в іншомовному та інокультурному суспільстві.

Мета і зміст навчання другої іноземної мови узгоджуються з урахуванням досвіду учнів в оволодінні рідною мовою і першою іноземною. Визначено завдання навчання другої іноземної мови: сформувати мовну, мовленнєву та соціокультурну компетентності учнів; поглиблювати та розширювати соціокультурні, культурозначчі, лінгвокраїнознавчі знання; розвивати комунікативну культуру і соціокультурну освіченість школярів; сприяти формуванню сучасної особистості, готової до діалогу з представниками інших національних культур та ін.

2. Установлено та схарактеризовано лінгводидактичні умови, створення яких в освітньому процесі сприятиме ефективному формуванню соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовності в загальноосвітній школі: 1) урахування рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетенцій з рідної мови у процесі навчання першої та другої іноземних мов; 2) доцільний вибір іноземних мов для вивчення; 3) усвідомлення іншомовної картини світу; 4) урахування дистанційної форми навчання; 5) мотивація учнів до саморозвитку через розвиток творчих здібностей.

Визначено критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі через здатність здобувачів освіти розуміти та використовувати в міжкультурному спілкуванні інокультурні реалії та інші соціокультурні знання, вміння, навички, а також через рівень володіння іноземними мовами (першою та другою).

3. Розроблено лінгводидактичну модель, яка підпорядкована меті дослідно-експериментальної роботи – формуванню соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, що передбачає цілеспрямований розвиток необхідних компетенцій (соціокультурної, комунікативної, соціолінгвістичної, загальнокультурної, лінгвокраїнознавчої, культурознавчої), формування багатомовної особистості, здатної до подолання міжкультурних бар'єрів, до діалогу культур, до постійного самовдосконалення, до навчання протягом життя.

У лінгводидактичній моделі враховано підходи до навчання іноземних мов (компетентнісний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, лінгвосоціокультурний), загальнодидактичні та методичні принципи, регулятивні та практичні вимоги до дій учнів і вчителів. Визначено та схарактеризовано функції моделі (діагностична, інформаційна, розвивальна, виховна, освітня), методи, прийоми, технології, засоби навчання.

Лінгводидактична модель спрямована на формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання у загальноосвітній школі, що вимагає від нас подальших досліджень та апробації побудованої на основі моделі методики в загальноосвітній школі України.

Роздуми щодо теоретичного обґрунтування моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, її практична розробка знайшли відбиття в декількох публікаціях автора [95; 96; 97; 178].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

3.1. Аналіз стану сформованості соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої школи на констатувальному етапі педагогічного експерименту

Студіювання наукової літератури щодо проблем формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі спонукало нас до проведення дослідно-експериментальної роботи для перевірки функціональності розробленої методики на практиці.

Мета педагогічного експерименту – створити, обґрунтувати та перевірити ефективність методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Для аналізу рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовності експеримент проводився впродовж 2021–2022 н. р. та на початку 2022–2023 н. р. на базі закладів освіти: Криворізька гімназія №69, Криворізька гімназія №100, Криворізький ліцей академічного спрямування «Міжнародні перспективи», Комунальний навчальний заклад «Червоношахтарська загальноосвітня школа I–III ступенів» (Додаток 3).

Вибір закладів освіти було зумовлено можливістю перевірки успішності методики формування соціокультурної компетентності учнів, які мають можливість вивчати декілька мов у межах класно-урочної системи. Участь в експерименті брали лише класи, в яких упроваджувалося багатомовне навчання: українська мова, перша іноземна мова – англійська,

друга іноземна мова – німецька, за якою формувалася соціокультурна компетентність.

Педагогічний експеримент складався з трьох етапів: констатувального, формувального, контрольного.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту брали участь 269 учнів загальноосвітньої школи. Учасників експерименту було згруповано в дві групи – перша складалася з 136 учнів, друга – з 133 учнів. Групи формувалися за максимально однаковими умовами проведення експерименту.

Мета констатувального етапу – виявити вихідний рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів у загальноосвітній школі.

Завдання констатувального етапу:

– з'ясувати стан розробленості проблеми формування соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої школи у процесі навчання двох іноземних мов;

– установити рівні володіння німецькою мовою (другою іноземною мовою) та англійською мовою (першою іноземною мовою);

– виявити рівень якості соціокультурних знань;

– виокремити складнощі та труднощі у процесі формування соціокультурної компетентності учнів загальноосвітньої школи.

Для реалізації поставлених задач були застосовані наступні методи: аналіз, узагальнення, спостереження, анкетування, бесіда, тестування. На цьому етапі було проведено діагностичне тестування для встановлення рівнів володіння іноземними мовами, рівня якості соціокультурних знань учнів (Додаток Г). Тестові завдання було складено відповідно до чинних стандартів іншомовної освіти та навчальної програми «Іноземна мова» для учнів 7, 8 та 9 класів.

Діагностика рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів мала комплексний характер і ґрунтувалася на визначених нами критеріях і показниках (розділ 2 дисертаційної роботи – О. С.).

На самому початку дослідно-експериментальної роботи було проведено анкетування учителів іноземної мови.

Опитування вчителів проводилося впродовж 2021–2023 н. р. У ньому взяли участь 39 учителів іноземної мови (переважно англійської та німецької мов). Мета опитування – діагностувати рівень обізнаності вчителів у сучасних багатомовних методиках і визначити ступінь їхнього інтересу до формування соціокультурної компетентності учнів у загальноосвітній школі. Учасникам опитування було запропоновано відповісти на 12 питань (Додаток В): на множинний вибір, з відкритою формою відповіді.

За результатами опитування було встановлено, що 67% з анкетованих учителів як першу іноземну мову викладають англійську, 43% – німецьку. За віковим показником в опитуванні брали участь: 7,2% – 21–25 років; 35,7% – 25–35 років; 35,7% – 35–45 років; 21,4% – від 45 та старше.

Аналіз відповідей респондентів показав, що вчителі добре орієнтуються у визначеннях понять «багатомовне навчання» та «соціокультурна компетентність», розуміють їх роль у теорії та практиці навчання іноземних мов. 100% опитуваних вірно визначають багатомовне навчання як таке, що вимагає від учнів знання двох (трьох) та більше мов і передбачає введення уроку на декількох мовах. На питання про сутність соціокультурної компетентності 89,8% респондентів відповіли, що соціокультурна компетентність – це знання культурних особливостей та традицій країни виучуваної мови; 7,7% – володіння країнознавчою та лінгвокраїнознавчою компетенціями; 2,5% – етичні норми.

На запитання «Які парадигми навчання іноземних мов мають місце на Ваших уроках?» було отримано такі відповіді: граматично-перекладна – 50% опитуваних; аудіолінгвальна – 57,1%; комунікативна – 78,6%; змішана парадигма навчання іноземної мови – 71,4%; лише 28,6% вчителів обрали

культурно-спрямовану парадигму. При цьому варто зауважити, що прями́стською та неопря́ми́стською парадигмами навчання іноземних мов при складанні тематичних і поурочних планів ніхто не послуговується.

Було встановлено, що вчителі англійської мови загалом працюють за підручниками таких авторів, як О. Карпюк, А. Несвіт, друку Solution, Get200, Mitchel, Gateaway, ZNO Leader, Oxford exam training. Учителі німецької мови використовують підручники С. Сотникової, Т. Білоусової, М. Сидоренко або О. Палій. Різниця у виборі підручників для першої та другої іноземної мови є очевидною.

Усі вчителі ствердно відповіли на запитання: чи приділяють вони увагу формуванню соціокультурних знань в учнів, наголошуючи на тому, що соціокультурна компетентність є важливою на їхніх уроках і вони приділяють час перегляду відео та читанню текстів про культуру та традиції народу, мова якого вивчається; проводять дискусії з проблем культури, екскурсії (зокрема віртуальні). Деякі опитувані зауважили, що використовують міжкультурні зв'язки, які дозволяють розширити загальні знання учнів і поглибити їх розуміння мови.

Як поради до покращення навчального процесу вчителя в основному вказували на покращення навчальної програми, збільшення годин на навчання іноземної мови у школі, на використання можливостей живого спілкування з іноземцями, але найважливішими, на їхню думку, є мотиваційний аспект навчання та вдосконалення підручників (передусім, створення онлайн підтримки).

Аналіз відповідей на запитання «Які компетенції з іноземної мови з НУШ Ви виокремлюєте для себе як найсуттєвіші у навчальному процесі?» узагальнено показано на рис. 3.1.

Зазначимо, що вчителі вважають за необхідне приділяти увагу формуванню математичної та інформаційно-цифровій грамотності на уроках іноземної мови; однак, часто не зважають на важливість врахування

компетенції з рідної мови у процесі формування іншомовної мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенцій.

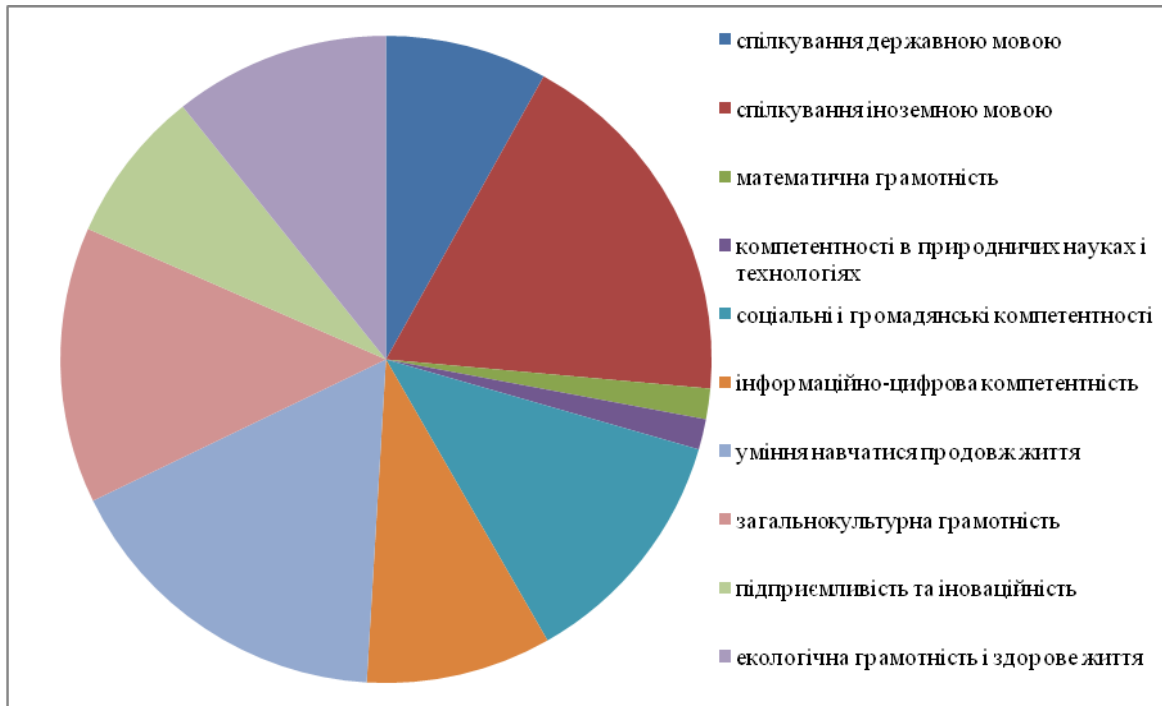

Рис. 3.1. Які компетенції з іноземної мови, згідно з НУШ, Ви виокремлюєте для себе як найсуттєвіші у навчальному процесі?

Стосовно обізнаності вчителів у сучасних багатомовних методиках (наприклад, CLIL, EuroComGerm, PlurCur, ESL), виявлено, що на даному етапі багато вчителів не розуміють про що йде мова, або знають про вказані підходи лише в теорії.

Після аналізу результатів анкетування було встановлено, що вчителі загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і гімназій загалом обізнані у проблемах багатомовного навчання та сутності соціокультурної компетентності.

Таким чином, опитування вчителів допомогло нам зорієнтуватися у напрямках дослідно-експериментальної роботи, з'ясувати, на що необхідно звернути увагу в першу чергу, які необхідно добрати матеріали до уроку, яким чином організувати роботу з актуальними шкільними підручниками, як мотивувати учнів до вивчення декількох іноземних мов, особливо за умови дистанційного навчання. А також було виявлено складнощі використання сучасних багатомовних методик в освітньому процесі для вчителів шкіл.

Надалі нами було проведено тестування 269 учнів, з них: 89 учнів 7-го класу, 88 – 8-го класу, 92 – 9-го класу. Кожному учаснику було запропоновано 3 тести: 1) тест на визначення рівня володіння німецькою мовою (другою іноземною); 2) тест на визначення рівня володіння англійською мовою (першою іноземною); 3) тест на визначення рівня якості соціокультурних знань.

Для визначення рівня володіння іноземною мовою було запропоновано чотирьохступінчатий тест (Додаток Г), який передбачав чотири рівні складності. Початковий (перший) рівень мав 20 тестових запитань на перевірку володіння граматичними одиницями; кожна правильна відповідь оцінювалась 0,5 балів, максимальна кількість балів за завдання – 10. Середній (другий) рівень тесту передбачав роботу з текстом для перевірки рівня сформованості мовленнєвої компетенції в читанні. До наданого тексту учням пропонувалося виконати 2 тести на визначення правильності твердження та на підбір вірного заголовка до параграфу з тексту. Кожна правильна відповідь оцінювалась 1 балом; максимально можна було отримати 10 балів. На достатньому (третьому) рівні учням надавалося 5 (10) речень на переклад з української мови німецькою або англійською (у другому тесті). Максимальна кількість балів – 10. На високому (четвертому) рівні тесту перевірялась мовленнєва компетенція у письмовому мовленні. Учням було запропоновано написати листа другу на визначену тему. Написання тексту з дотриманням усіх вимог оцінювалося 10 балів. Отже, в сумі за виконання усього тесту вірно учні могли отримати 40 балів.

Результати тестування на визначення рівня володіння німецькою мовою в учнів 7-ого класу засвідчили, що рівень знань німецької мови в них здебільшого середній, адже відповіді на питання мали багато помилок, кількість правильних відповідей не перевищувала 47%. Майже ніхто з учнів не зміг вірно перекласти речення третього рівня (12%).

Результати тестування учнів 7-го класу наведено в табл. 3.1 та узагальнено на рис. 3.2.

**Визначення рівня володіння німецькою мовою (другою іноземною)
учнів 7 класу (констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група (46)	Друга група (43)
Початковий	76%	78%
Середній	67%	67%
Достатній	10%	12%
Високий	9%	10%

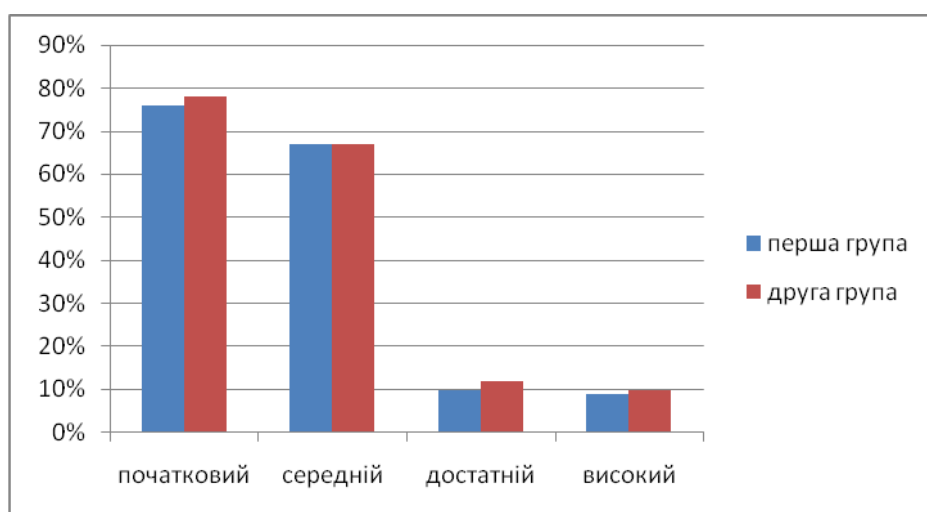

Рис. 3.2. Рівні володіння німецькою мовою (другою іноземною) учнів
7 класу (констатувальний етап)

Аналіз відповідей на питання тесту учнів 8-го класу показав невисокий рівень володіння німецькою мовою. Від 63% до 70% – правильні відповіді на питання початкового рівня. Схожий результат було отримано на питання середнього рівня (61% до 78%). Із питаннями достатнього рівня (переклад речень) впоралося лише 24% учнів. Високий рівень (написати листа другу) успішно виконали лише 9–11% учнів.

Результати тестування учнів 8-го класу продемонстровано у табл. 3.2 та на рис. 3.3.

**Визначення рівня володіння німецькою мовою (другою іноземною)
учнів 8 класу (констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група (43)	Друга група (45)
Початковий	70%	63%
Середній	68%	65%
Достатній	15%	14%
Високий	12%	15%

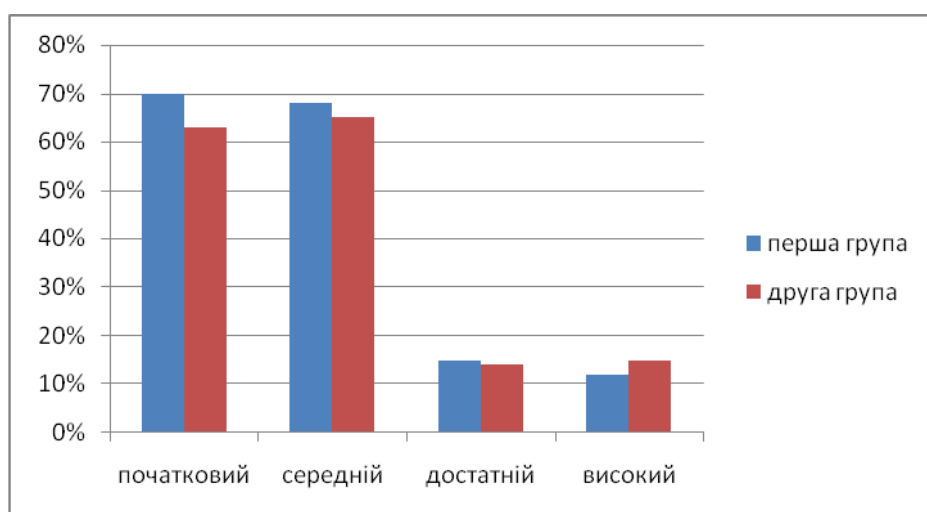

Рис. 3.3. Рівні володіння німецькою мовою (другою іноземною) учнів 8 класу (констатувальний етап)

Аналіз відповідей на питання тесту учнів 9-го класу показав таке: на питання початкового рівня правильно відповіли 83% опитуваних, на питання середнього рівня – 75%, достатнього – 20%, високого – 20%. Порівняння відповідей учнів 9-го класу з відповідями учнів 7-ого та 8-ого показує, що старші діти краще виконали завданнями (з різницею до 20%). Це свідчить, що у 9-ому класі підвищується рівень мовленнєвої компетенції у письмі.

Результати тестування учнів 9-го класу наведено у табл. 3.3 та на рис. 3.4.

Таблиця 3.3

**Визначення рівня володіння німецькою мовою (другою іноземною)
учнів 9 класу (констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група (47)	Друга група (45)
Початковий	84%	81%
Середній	72%	75%
Достатній	19%	21%
Високий	20%	20%

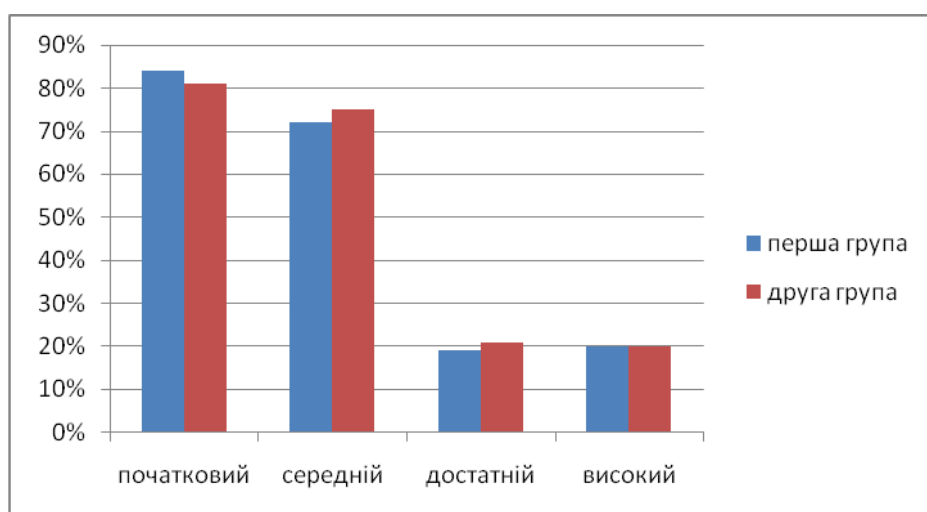

Рис. 3.4. Рівні володіння німецькою мовою (другою іноземною) учнів
9 класу (констатувальний етап)

Аналіз тестових відповідей учнів дозволив узагальнити отримані результати щодо рівня володіння німецькою мовою учнів 7, 8 та 9 класів у загальноосвітній школі (табл. 3.4 та рис. 3.5).

Таблиця 3.4.

**Визначення рівня володіння німецькою мовою (другою іноземною)
учнів, констатувальний етап**

Клас	Перша група	Друга група
Кількість правильних відповідей (у %)		
7 клас	41	42
8 клас	41	39
9 клас	49	49

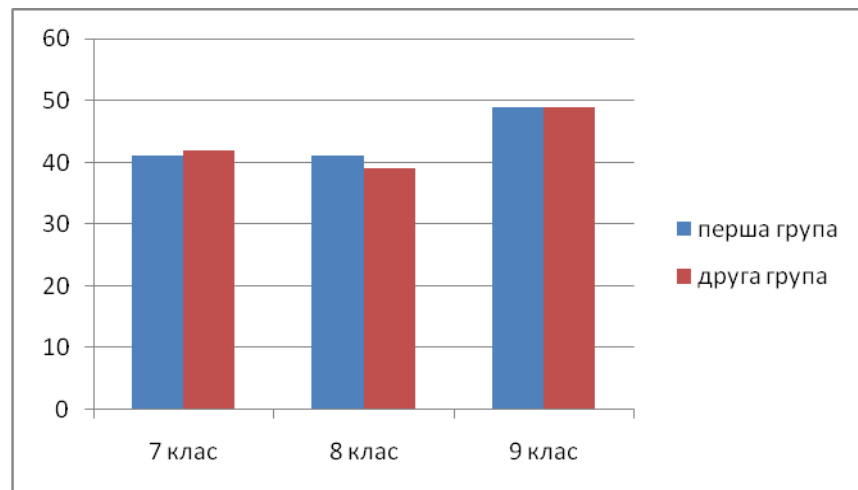

Рис. 3.5. Рівні володіння німецькою мовою (другою іноземною) учнів, констатувальний етап

Отже, кількість правильних відповідей на питання тестування не перевищують 50% у всіх класах. Відповідно, можемо зробити висновки: знання учнів другої іноземної мови є досить посередніми, здобувачі освіти мають обмежений словниковий запас, продуктивні мовленнєві компетенції (письмо та говоріння) слабо розвинені.

Надалі було проведено друге тестування з метою проаналізувати рівень володіння англійською мовою (першою іноземною). Тест було складено відповідно до чинних програм і вимог до знань, умінь, навичок учнів, визначених програми «Іноземна мова» (Додаток Г).

Було передбачено, що питання другого тесту трохи складніші від питань першого тесту, тому що було враховано те, що учні вивчали англійську мову з першого класу. Структурно тест для встановлення рівня володіння англійською мовою було складено відповідно до першого тесту, за допомогою якого було встановлено рівень володіння німецькою мовою. Другий тест також мав чотири рівня складності: початковий, середній, достатній, високий.

Схарактеризуємо отримані результати другого тестування.

Учні 7-го класу показали достатній рівень володіння англійською мовою, що перевищує їх результати з німецької мови. На початковому рівні

учні отримали більшість правильних відповідей – 89% та 91%. На середньому рівні – 90% та 87%. На достатньому рівні результати становлять 38% та 40%. Значно вищі результати на високому рівні – 41% та 43%. Результати тестування учнів 7-го класу наведено у табл. 3.5 та на рис. 3.6.

Таблиця 3.5

Визначення рівня володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 7 класу (констатувальний етап)

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	89%	91%
Середній	87%	90%
Достатній	38%	40%
Високий	41%	43%

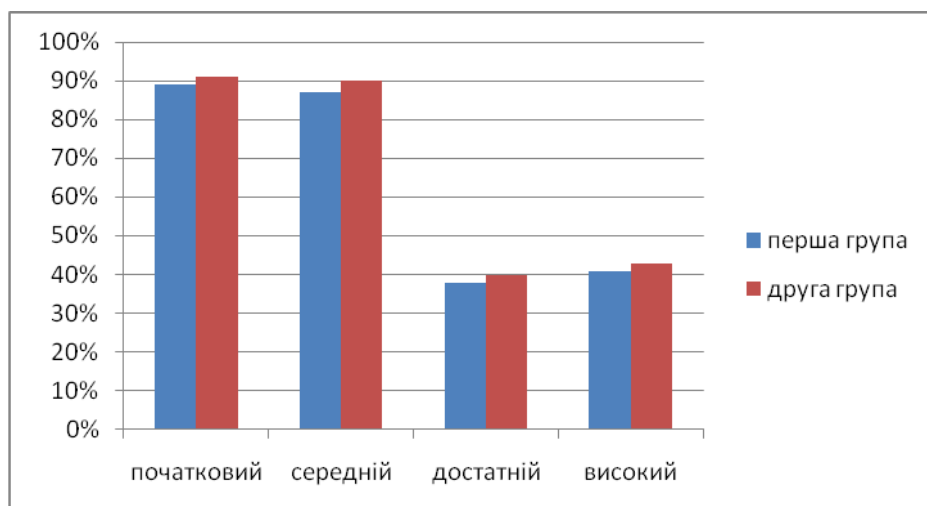

Рис. 3.6. Рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 7 класу (констатувальний етап)

Тестування учнів 8-го класу продемонструвало, що найкраще школярі впоралися із запитаннями початкового рівня (91% та 95%), відповіді на питання середнього рівня не гірші (90%); багато помилок було допущено на достатньому рівні (42% та 43%). Трошки кращі результати учні показали на високому рівні (45% та 47%). Хоча були допущені граматичні та лексичні помилки, учні написали листа з дотриманням структури та максимального викладу необхідної інформації.

Результати тестування учнів 8-го класу продемонстровано у табл. 3.6 та на рис. 3.7.

Таблиця 3.6

Визначення рівня володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 8 класу (констатувальний етап)

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	95%	91%
Середній	90%	90%
Достатній	43%	42%
Високий	45%	47%

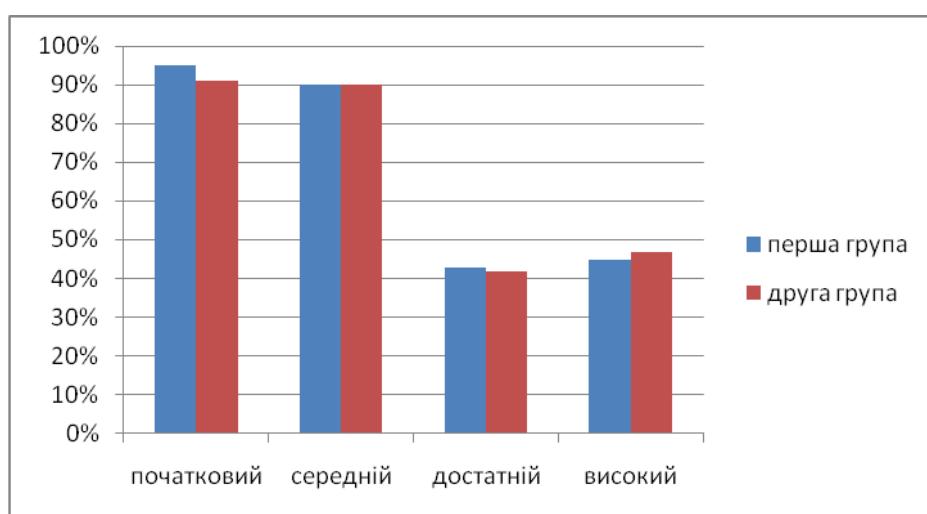

Рис. 3.7. Рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 8 класу (констатувальний етап)

Тестування учнів 9-го класу показало такі результати: початковий рівень – 89% та 90% правильних відповідей; середній рівень – 85% та 84%; на достатньому рівні відповіді також нижче середнього – 40% та 43%; на високому рівні кількість правильних відповідей значно вище – 52% та 54%.

Результати тестування учнів 9-го класу наведено у табл. 3.7 та узагальнено на рис. 3.8.

Визначення рівня володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 9 класу (констатувальний етап)

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	89%	90%
Середній	85%	84%
Достатній	40%	43%
Високий	52%	54%

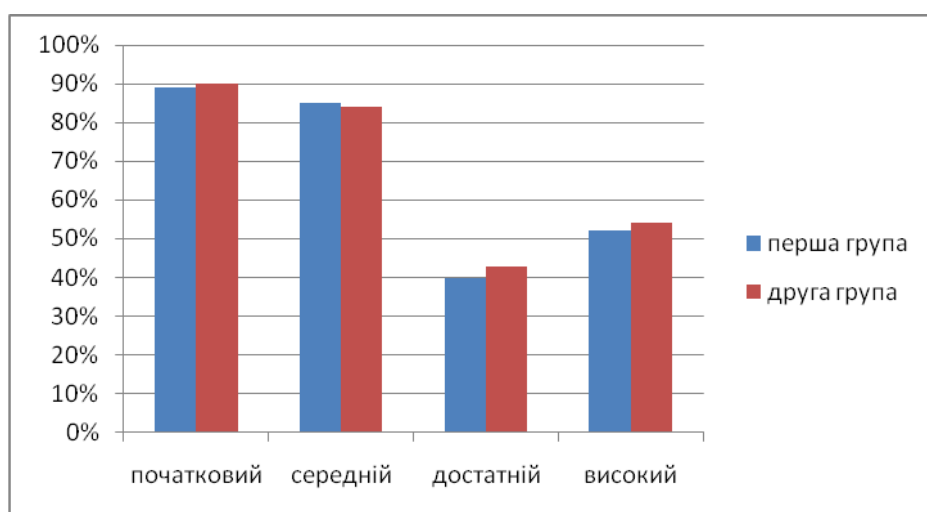

Рис. 3.8. Рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів 9 класу (констатувальний етап)

Отже, результати другого тестування показали, що учні набагато краще володіють першою іноземною мовою, ніж другою іноземною. Звісно не без недоліків: важко перекладати тексти та у письмовому мовленні дотримуватися правильної структури речень, вірно використовувати граматичні форми та структури.

Отримані результати тестування щодо визначення рівня володіння англійською мовою учнів 7, 8 та 9 класів у загальноосвітній школі показано в табл. 3.8 та узагальнено на рис. 3.9.

Визначення рівня володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів, констатувальний етап

Клас	Перша група	Друга група
Кількість правильних відповідей (у %)		
7 клас	64	66
8 клас	68	68
9 клас	67	68

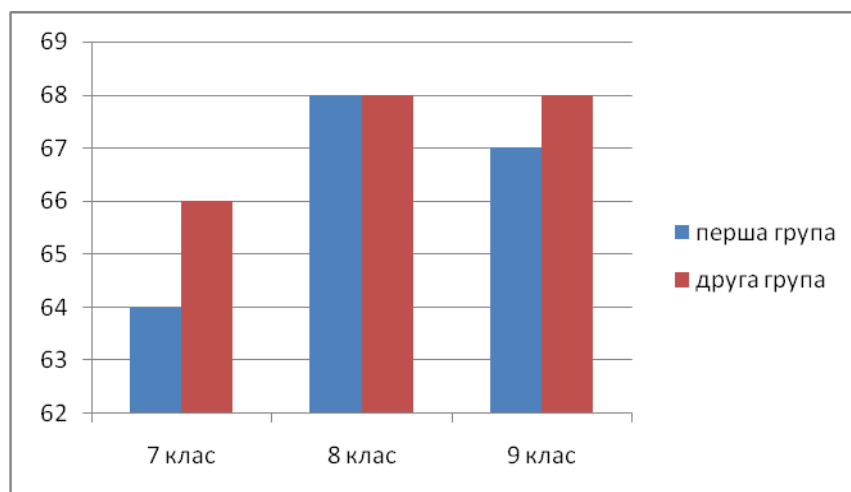

Рис. 3.9. Рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) учнів, констатувальний етап

Кількість правильних відповідей на питання другого тестування перевищують 50% у всіх класах. Відповідно, можемо зробити висновки: знання учнів першої іноземної мови є вище середнього; здобувачі освіти мають значний словниковий запас, але не завжди вірно можуть його використовувати самостійно на практиці при письмі та говорінні.

Проведення двох тестувань допомогло встановити різницю між рівнями володіння першою та другою іноземною мови. Це стало корисним для створення методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання загалом і для розробки уроків німецької мови. Було отримано відповідь на таке важливе питання: чи можемо ми використовувати міжпредметні зв'язки при формуванні мовних, мовленнєвих компетенцій з другої іноземної мови з опорою на знання учнів з першої іноземної мови.

Узагальнені результати першого та другого тестування дозволили порівняти рівні володіння першою (англійською) та другою (німецькою) іноземними мовами (табл. 3.9 та рис. 3.10).

Таблиця 3.9

**Визначення рівнів володіння англійською мовою (першою іноземною) та німецькою (другою іноземною) учнів,
констатувальний етап**

Клас	Рівень володіння німецькою мовою		Рівень володіння англійською мовою	
	Перша група	Друга група	Перша група	Друга група
	Кількість правильних відповідей (у %)			
7 клас	41	42	64	66
8 клас	41	39	68	68
9 клас	49	49	67	68

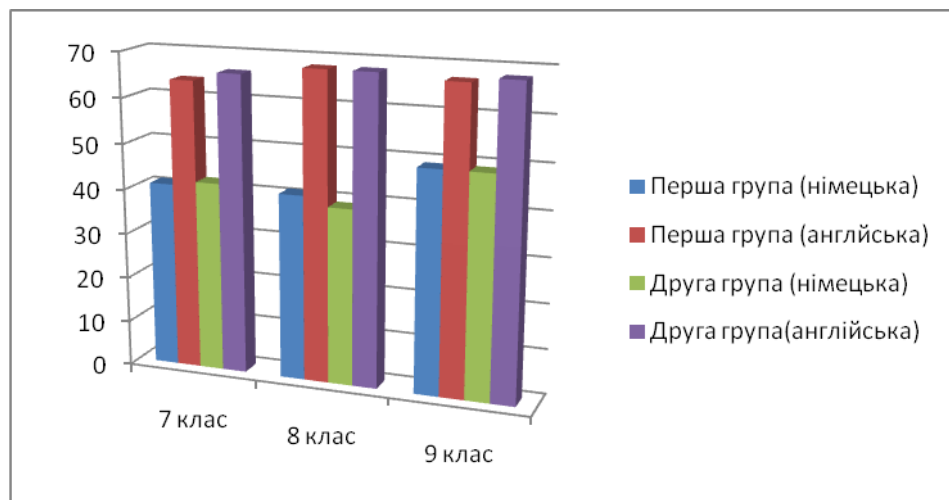

Рис. 3.10. Порівняння рівнів володіння англійською мовою (першою іноземною) та німецькою (другою іноземною) учнів, констатувальний етап

Отже, відмінності у рівнях володінні першою і другою іноземною мовами є досить очевидними: учні першої групи 7-го класу мають різницю в якості відповідей у 23%, а учні другої групи – 24% розриву; учні 8-го класу першої групи – 27%, другої групи – 29% розриву в рівнях з першої та другої іноземних мов; учні 9-го класу першої групи мають різницю у 18%, другої групи – у 19%. Безперечно, умови навчання першої іноземної мови дають

учням змогу сформувати мовні і мовленнєві навички краще, ніж умови навчання другої іноземної мови.

Третє тестування на констатувальному етапі дозволило проаналізувати рівень якості соціокультурних знань учнів загальноосвітньої школи (Додаток Г). Запропонований учням тест мав чотири рівня складності (початковий, середній, достатній, високий), за кожний з яких можна було отримати до 10 балів, максимальна кількість балів – 40. Початковий (перший) та середній (другий) рівні тесту передбачали завдання з перевірки соціокультурних, культурознавчих і лінгвокраїнознавчих знань (відповідно різної складності). На достатньому (третьому) рівні учням пропонувалось заповнити пропуски в тексті на суспільно-соціальну тему (система освіти, політичний устрій країни виучуваної мови, особливості суспільного життя громадян, їх соціальних відносин тощо). На високому (четвертому) рівні учні повинні були розкрити одну з запропонованих тем про особливості життя у Німеччині в усному мовленні (з трьох запропонованих тем учні мали обрати одну і розкрити її в своїй розповіді).

Аналіз відповідей учнів 7-го класу показав, що більшість правильних відповідей наявні на початковому рівні – 42% та 40%; на середньому рівні – 36% та 33%; на достатньому рівні – 20%; на високому – 12% та 11%.

Значну частину правильних відповідей пов'язано із загальновідомими фактами, подіями та явищами. Більш конкретизованими знаннями про традиції, звичаї та обряди Німеччини, реалії, які знайшли відбиття в німецькій мові, учні не володіють.

Результати тестування учнів 7-го класу наведено у табл. 3.10 та узагальнено на рис. 3.11.

**Визначення рівня якості соціокультурних знань учнів 7 класу
(констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	42%	40%
Середній	36%	33%
Достатній	20%	20%
Високий	12%	11%

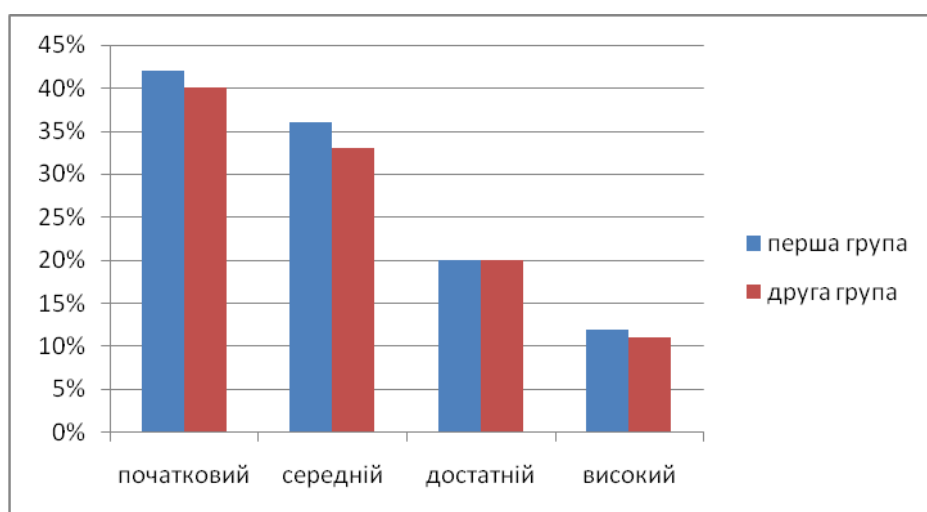

Рис. 3.11. Рівні якості соціокультурних знань учнів 7 класу
(констатувальний етап)

Тестування учнів 8-го класу показало наступні результати: початковий рівень – 39% та 41% правильних відповідей; середній рівень – 35%; на достатньому рівні відповіді нижче середнього – 27% та 26%; на високому рівні кількість правильних відповідей значно вище – 10% та 13%.

Результати тестування учнів 8-го класу показано у табл. 3.11 та на рис. 3.12.

**Визначення рівня якості соціокультурних знань учнів 8 класу
(констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	39%	41%
Середній	35%	35%
Достатній	27%	26%
Високий	10%	13%

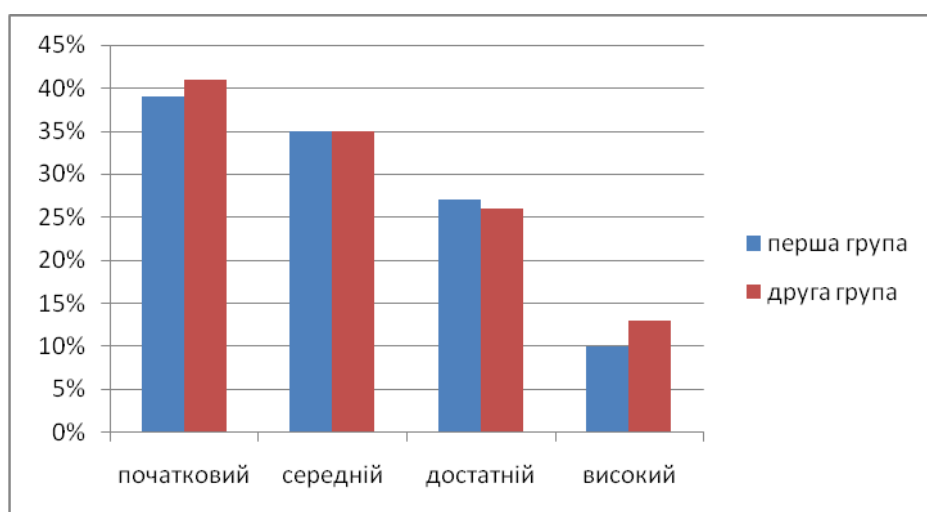

Рис. 3.12. Рівні якості соціокультурних знань учнів 8 класу
(констатувальний етап)

Аналізи результатів відповідей учнів 9-го класу не набагато кращі ніж в учнів 7-го та 8-го класів.

Лише 50% протестованих учнів показали певні соціокультурні знання. На початковому рівні учнів отримали максимально 47% правильних відповідей; на середньому рівні – 41%; на достатньому рівні – 24% та 23%; на високому рівні – 25% та 26%.

Результати тестування учнів 9-го класу продемонстровано у табл. 3.12 та на рис. 3.13.

Таблиця 3.12

**Визначення рівня якості соціокультурних знань учнів 9 класу
(констатувальний етап)**

Рівень якості знань	Перша група	Друга група
Початковий	47%	46%
Середній	41%	40%
Достатній	24%	23%
Високий	25%	26%

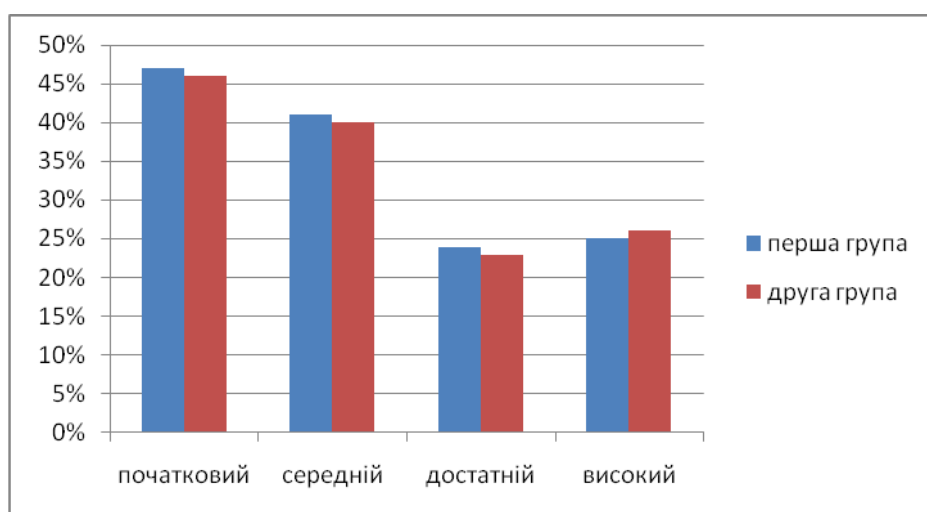

Рис. 3.13. Рівні якості соціокультурних знань учнів 9 класу
(констатувальний етап)

Аналіз відповідей учнів на питання тесту дозволив узагальнити отримані результати щодо рівня якості соціокультурних знань учнів загальноосвітньої школи (табл. 3.13, рис. 3.14).

Таблиця 3.13

Рівень якості соціокультурних знань учнів, констатувальний етап

Клас	Перша група	Друга група
Кількість правильних відповідей (у %)		
7 клас	28	26
8 клас	28	29
9 клас	34	34

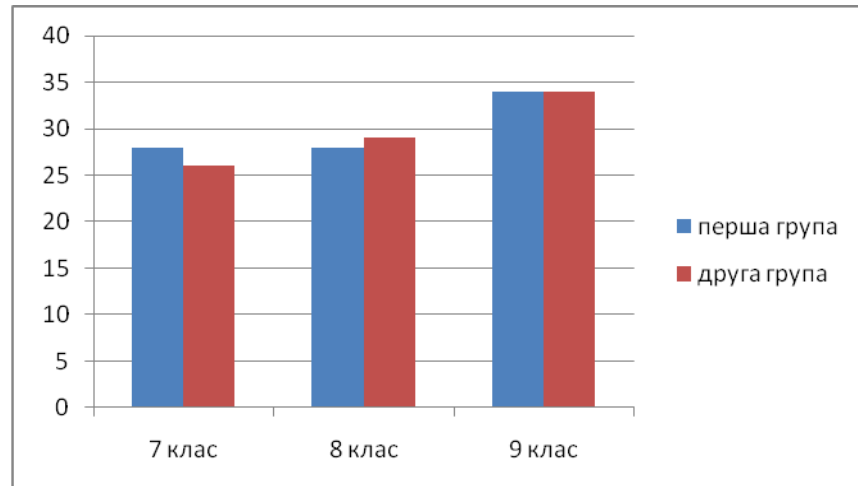

Рис. 3.14. Рівні якості соціокультурних знань учнів, констатувальний етап

Отже, кількість правильних відповідей на питання тесту з встановлення рівня якості соціокультурних знань учнів 7, 8 та 9 класів не перевищує 35% у першій і другій групі. Це свідчить про те, що сучасні учні мають опосередковані знання про світ, їхня іншомовна картина світу є неповною, вони не знають про особливі риси іншомовних культур, не розбираються в традиціях, звичаях та обрядах інших народів (наприклад, німців, мову яких вивчають), не володіють лексичними одиницями, що позначають реалії, необхідними фоновими знаннями, хоча їх список визначено у встановлених державою стандартах іншомовної освіти.

Схарактеризуємо частотні помилки учнів. Найчастіше діти помиляються при виборі лексичних і фразеологічних одиниць (реалій, усталених мовленнєвих конструкцій), що веде до прикрих помилок фактичного характеру. Так, на запитання, яка система оцінювання практикується в закладах освіти Німеччини, 49% учнів 8-го класу відповіли 5-бальна, 18% обрали 12-бальну. На запитання про історичні події чи відомих людей наявна найбільша кількість помилок. Наприклад, 75% неправильних відповідей було про діяльність Ангели Меркель; 93% помилок – про тривалість імператорської форми правління у Німеччині. Це свідчить,

що учні погано обізнані в історичних подіях. Також учні не знають національних свят Німеччини, а також зовсім не розрізняють назви країни за різних часів: ФРН, НДР та ГДР.

Багато помилок було допущено учнями у відповідях на такі запитання, як-от: «Що необхідно зробити школярам для того, щоб їздити на велосипеді по місту?»; «З якими країнами межує Німеччина?» та ін.

При виконанні завдань середнього рівня тесту учні продемонстрували свою необізнаність в географії, незнання особливостей святкування свят у Німеччині, плутанину в іменах відомих письменників, композиторів і філософів. Так, на запитання «Як брати Грімм вплинули на розвиток німецької мови», лише 8% учнів зазначили, що вони створили перший німецький словник.

На достатньому рівні учні усіх класів допускали багато помилок при виборі реалій – лексичних одиниць для заповнення пропусків у тексті. Особливо частотні помилки були щодо знань про шкільну систему або федеративний устрій країни. На високому рівні, де перевірялися вміння та навички монологічного мовлення, учні показали не дуже погані результати, але велика кількість невідповідностей часто заважали зрозуміти основний сенс розповіді; деякі відповіді загалом демонстрували поверхові знання учня з обраної теми; багато хто з учнів не зміг розповісти більш ґрунтовно про традиції або культурно-історичні факти. Так, учні 7-го класу, в своїй більшості, не змогли назвати найпопулярніші страви в Німеччині, а учні 9-го класу не змогли достатньо повно розповісти про землі Німеччини та їх географічні, кліматичні, політичні, соціальні особливості.

Сукупний аналіз відповідей учнів 7, 8 та 9 класів уможливив зробити загальну характеристику рівнів сформованості соціокультурної компетентності учнів першої та другої груп (табл. 3.14, рис. 3.15).

**Визначення рівня сформованості соціокультурної компетентності
учнів (констатувальний етап)**

Рівень	Перша група	Друга група
Початковий	43%	42%
Середній	38%	36%
Достатній	24%	23%
Високий	16%	17%

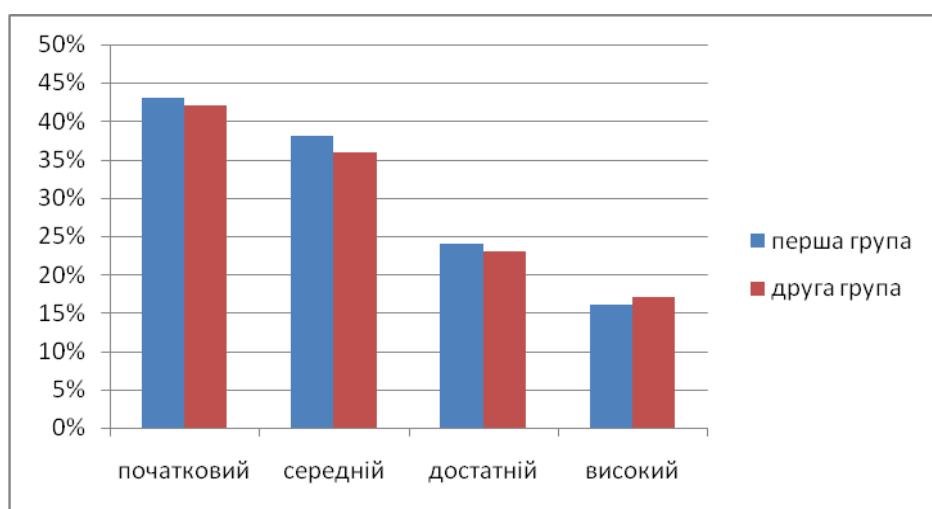

Рис. 3.15. Рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів
(констатувальний етап)

За результатами проведених тестувань можемо стверджувати, що рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) та німецькою (другою іноземною) та рівень якості соціокультурних знань учнів першої та другої груп майже однакові: рівень володіння англійською мовою дещо вище середнього рівня, рівень володіння німецькою нижче середнього рівня, рівень якості соціокультурних знань нижче 35%. Недоліки у володінні іноземною мовою найбільше помітні при перекладі та письмі, коли граматичні та лексичні помилки найчастіше є дуже грубими та заважають зрозуміти загальний зміст речення. Варто також зауважити, що рівень володіння німецькою мовою повністю впливає на обізнаність учнів у культурних, історичних, суспільних особливостей країни, де цією мовою

послугуються, тобто загалом на рівень сформованість соціокультурної компетентності.

Схарактеризуємо рівні сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в учнів 7–9 класів:

Початковий рівень. Учні володіють елементарними знаннями про країну, мова якої вивчається, розуміють значення реалій з контексту, але повне усвідомлення їх значення відсутнє; на практиці не вміють вірно використовувати соціокультурні знання і допускають багато помилок при перекладі реалій та усталених лексико-граматичних конструкцій.

Середній рівень. Учні можуть сприймати просту соціокультурну, культурознавчу та лінгвокраїнознавчу інформацію, працювати з вправами до тексту, правильно розуміють інформацію та вірно добирають заголовки до параграфів, уміють використовувати (нові) соціокультурні знання (реалії та усталені лексико-граматичні конструкції) в простих реченнях на практиці, але припускаються помилок при перекладі реалій та усталених лексико-граматичних конструкцій.

Достатній рівень. Учні можуть сприймати нові фонові знання, реалії, усталені лексико-граматичні конструкції, виокремлювати їх з тексту, вірно перекладають і пояснюють, наводять приклади з англійської або української мови, доречно використовують їх у міжкультурній комунікації з допущенням незначних помилок, які не заважають зрозуміти головну думку тексту.

Високий рівень. Учні володіють різноманітними фактами про особливості країни, мова якої вивчається, її традиції, звичаї та обряди, особливості побуту, суспільного життя; правильно вживають і перекладають складні соціокультурні, культурознавчі, лінгвокраїнознавчі явища, поняття, вірно знаходять еквіваленти для перекладу; у міжкультурному спілкуванні, залежно від умов, уміють визначати ступінь обов'язковості вживання реалій і усталених лексико-граматичних конструкцій в іншомовному мовленні; вміють визначити смислове наповнення свого мовлення.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту уможливили визначення головних недоліків у навчанні другої іноземної мови у загальноосвітній школі:

- відсутність чіткого уявлення про традиції, звичаї та обряди країни, мова якої вивчається; низький рівень умотивованості учнів для саморозвитку та вивчення світу навколо себе;

- недостатній рівень знань у вчителів про сучасні технології багатомовного навчання та, відповідно, відсутність уміння створити урок згідно з сучасними тенденціями в умовах сьогодення;

- відсутність навчальних і методичних розробок, навчально-методичного супроводу до них, лінгводидактичних матеріалів, шкільних підручників для роботи з учнями дистанційно, які б сприяли формуванню соціокультурної компетентності в реаліях XXI століття.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту довів необхідність розробки чіткої методики для підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі за допомогою створення відповідної лінгводидактичної моделі, спеціальної навчальної програми, навчально-методичних розробок та їх супроводу з другої іноземної мови.

Узагальнення емпіричної інформації констатувального етапу педагогічного експерименту дає підстави зробити висновки про можливість застосування створеної нами методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання у загальноосвітній школі.

3.2. Реалізація методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання

Проведені у процесі констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи діагностичні дослідження рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів дозволили визначити його як середній: у більшості учнів переважали початковий і середній рівні володіння іноземними мовами (першою – англійською, другою – німецькою), якості соціокультурних знань.

Було виявлено таке:

- спостерігається недостатня обізнаність здобувачів освіти в культурних, історичних, суспільних особливостях країни виучуваної мови;
- учні розуміють значення реалій з контексту, але повне усвідомлення їх значення відсутнє;
- учні не вміють зовсім або недостатньо вміють використовувати (нові) соціокультурні знання (реалії та усталені лексико-граматичні конструкції) та тільки в простих реченнях;
- учні не вміють вірно використовувати соціокультурні знання і допускають багато помилок при перекладі реалій та усталених лексико-граматичних конструкцій.

Другий етап дослідно-експериментальної роботи відбувався протягом 2021–2022 н. р. та 2022–2023 н. р. (1 семестр) у таких закладах освіти: Криворізька гімназія №69, Криворізька гімназія №100, Криворізький ліцей академічного спрямування «Міжнародні перспективи», Комунальний навчальний заклад «Червоношахтарська загальноосвітня школа I–III ступенів».

Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 269 учнів 7, 8, 9 класів, яких було поділено на дві групи за приблизно однаковими умовами

(кількість учнів, використаний навчальний матеріал, умови роботи, паралельні класи та підгрупи):

перша група – експериментальна – 136 учнів;

друга група – контрольна – 133 учнів.

Дослідно-експериментальну програму формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі було розроблено відповідно до засадничих документів України (1; 2; 3; 4; 5; 23; 24; 10; 27; 30), програми «Іноземна мова» (12), рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС (28), Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти [37; 142].

У процесі дослідно-експериментальної роботи ми спиралися на те, що формування соціокультурної компетентності учнів – необхідний компонент багатомовної освіти, тому потребує продуманої методики, систематичності, постійного оновлення. Це цілісна, багатокомпонентна система роботи, в якій потрібно ураховувати кожний компонент, що входить до структури соціокультурної компетентності (соціокультурна, комунікативна, лінгвокраїнознавча, культурознавча, загальнокультурна, соціолінгвістична компетенції), і яка мотивує учнів до вивчення нових іноземних мов, культури країн виучуваних мов, формує готовність до іншомовного спілкування.

Мета формувального етапу педагогічного експерименту – реалізувати методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Завдання:

– розробити програму формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання;

– розробити навчально-методичний супровід до уроків німецької мови як другої іноземної;

– розробити дидактичний матеріал для розвитку соціокультурної компетентності на уроках другої іноземної мови.

В експериментальній групі навчання німецької мови як другої іноземної після першої (англійської) мови здійснювалося за створеною програмою шляхом упровадження розробленої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання. У контрольній групі навчання було стандартним і відбувалося за чинними програмами без додавання експериментального матеріалу.

Програму формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі було створено на основі запропонованої методики та з урахуванням таких її складників, як-от:

- теоретичні засади багатомовної освіти та методики навчання другої іноземної мови;
- специфіка розвитку багатомовної (полілінгвальної) особистості;
- особливості сутності соціокультурної компетентності та компонентів її структури, які пов'язані з культурним і соціальним контекстом навчання;
- лінгводидактичні умови формування соціокультурної компетентності на засадах ідей багатомовної освіти.

Програму формувального експерименту «Німецька мова (друга іноземна мова)» було створено для 7-го, 8-го та 9-го класів (Додаток Д) на основі розробленої лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання. За розробленими тематичними планами було проведено по 32 уроки для кожного класу відповідно.

У табл. 3.15 розміщено фрагмент розробленої програми для 7-го класу.

Програма формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання «Німецька мова (друга іноземна мова). 7 клас»

№	Тема уроку	Зміст уроку. Компоненти соціокультурної компетентності	Методи	Форма проведення уроку	Прийоми
Тематичний Блок 1. Моя родина і мої друзі. Meine Familie und meine Freunde					
1.	Яким було літо? Wie war der Sommer?	Компетенції: <i>лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична.</i> Wo warst du im Sommer? Ich war am Meer/auf dem Land/in der Stadt /in den Bergen/in einem Ferienlager/bei meinen Großeltern/bei meiner Oma/ das Ferienlager, bei die Sommerferien. Вивчити улюблені місця німців для відпочинку. Знайомство з містами країни.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез абстрагування узагальнення класифікація диференціація введення у власне мовлення культурологічний творчі завдання
2.	Що ти робиш на канікулах? Was machst du im Urlaub?	Компетенції: <i>загальнокультурна, культурознавча.</i> Man kann im... Mit dem ... kann man... die Aktivität (- en),der Schläger (-,das Boot (-e), das Skateboard (- s), die Angel (-n), angeln (hat geangelt) tauchen (ist/hat getaucht), verbringen (hat verbracht), Spaß. Ознайомитися з особливостями проведення вільного часу в Німеччині. Улюблені водні види спорту.	репродуктивний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
3.	Мої друзі Meine Freunde	Компетенції: <i>соціолінгвістична, комунікативна.</i> befreundet sein mit (Dat.), vertrauen (hat vertraut), misstrauen (hat misstraut), die Klassenkameradin (-nen), gemeinsam der Nachbar (-n), Sinn für Humor haben, intelligent. Ознайомитися з особливостями спілкування однолітків у Німеччині. Популярність соцмереж у Німеччині.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	комбінований інтерактивний	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
4.	Мої найкращі друзі Meine Besten Freunde	Компетенції: <i>соціолінгвістична, комунікативна, соціокультурна.</i> befreundet sein mit (Dat.), vertrauen (hat vertraut), misstrauen (hat misstraut), die Klassenkameradin (-nen), gemeinsam der Nachbar (-n), Sinn für Humor haben, intelligent. Ознайомитися з психологічними, соціальними, віковими особливостями мовленнєвих і поведінкових взаємовідносин підлітків.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
5.	Моя родина. Meine Familie.	Компетенції: <i>загальнокультурна, соціолінгвістична.</i> bestehen (hat bestanden), gehören (hat gehört), der Ehemann (-''-er) Meine Familie besteht aus... Ознайомитися з родинними взаємовідносинами у Німеччині. Проблема батьків та дітей.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація

Продовження табл. 3.15

6.	Допомагати батькам Den Eltern helfen	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна, соціолінгвістична. die Spielsachen aufräumen (hat aufgeräumt), die Wäsche bügeln (hat gebügelt), babysitten (hat babygesittet), das Geschirr spülen (hat gespült) Ich möchte..., aber ich kann nicht. Ich muss... Die Mutter/Der Vater sagt, ich soll. Ознайомитися з особливостями побутового життя німців. Прибирання та розподіл обов'язків у родині.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація
7.	Можу тобі допомогти? Kann ich dir helfen?	Компетенції: комунікативна, соціолінгвістична, культурознача. Модальні дієслова в теперішньому часі müssen sollen können dürfen wollen mögen möchte. Вивчити етикетні слова, формули та правила їх вживання в мовленні.	дослідницький репродуктивний	інтерактивний інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація
8.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознача, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	евристичний дослідницький репродуктивний	Інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний

Навчальна робота вчителя, окрім спрямування на надання учням нових знань про іноземну мову та іншомовну культуру, передбачала формування багатосторонньо розвиненої особистості учня за спеціальними технологіями організації роботи з учнями (монолінгвальними, білінгвальними та полілінгвальними) в загальноосвітній школі.

На уроках німецької мови як другої іноземної мови використовувалися різноманітні методи (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, евристичний, дослідницький, проблемний, проектний та ін.) і прийоми навчання (аналіз і синтез, абстрагування, узагальнення, класифікація, диференціація, введення у власне мовлення, культурологічні та творчі завдання), а також упроваджувалися елементи сучасних технологій багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Наведемо приклад роботи з формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання на уроці німецької мови.

Тема уроку: Допомогати батькам — Den Eltern helfen

МЕТА:

Навчальна: повторити матеріал з теми «Hausarbeit», закріпити лексику з англійської мови з теми «Допомагати батькам», познайомити з граматичними особливостями німецьких модальних дієслів, порівняти уживання модальних дієслів у німецькій (*können, müssen, sollen*) та в англійській (*can, must, should*) мовах, працювати над розвитком навичок письма, удосконалити навички монологічного мовлення.

Розвивальна: розвивати логічне мислення, пам'ять, пізнавальну активність та увагу, створити сприятливі умови для мотивації учнів до вивчення іноземних мов та ефективного додання мовленнєвих бар'єрів.

Виховна: формувати моральні якості учнів: працелюбність, вихованість, толерантність, виховувати повагу до батьків, друзів, інших людей, розвивати інтерес до культури та традицій інших народів.

Методична: використання міжпредметних зав'язків між першою та другою іноземними мовами для активізації вже наявних знань і швидкого та ефективного засвоєння нових знань і навичок.

Тип уроку: комбінований.

Форма уроку: інтерактивний, інтегрований: німецька мова, англійська мова.

Методи: евристичний, дослідницький, репродуктивний.

Прийоми: аналіз і синтез, узагальнення, введення у власне мовлення, культурологічний, диференціація.

Обладнання: картки, таблиця, м'ячик.

ТЗН: мультимедійний проектор, комп'ютери.

Клас: 7

Хід уроку

I етап

Перевірка домашнього завдання. Активізація вивченого матеріалу:

L:Nach der Kontrolle eurer Hausaufgabe, möchte ich mit euch Wörter wiederholen. Ihr habt einen Ball, fragt einander nach Wörtern aus dem letzten Unterricht.

Уведення в іншомовну атмосферу

L: Hört zu. Lest dann den Zungenbrecher vor.

Griesbrei bleibt Griesbrei und Kriegsbeil bleibt Kriegsbeil. Kriegsbeil bleibt Kriegsbeil und Griesbrei bleibt Griesbrei.

II этап

Розбір нового лексичного матеріалу:

L: Heute werden wir über «den Eltern helfen» sprechen. Schreibt neue Wörter auf und übersetzen wir zusammen.

Таблиця 3.16

Wortschatz «Hausarbeit»

die Spielsachen auf räumen (hat aufgeräumt)	to clean up the toys	прибрати іграшки (прибрав)
die Wäsche bügeln (hat gebügelt)	to iron the laundry	прасування білизни
babysitten (hat babygesittet)	to babysit	нянїчитися
das Geschirr spülen (hat gespült)	to wash the dishes	мити посуд
Staub saugen (hat gesaugt),	to vacuum	пилесосити
den Fußboden wischen (hat gewischt)	to clean the floor	мити підлогу

L: Jetzt können wir ein kurzes Video sehen und diese Wörter wiederholen.

Wenn ihr noch neue Wörter findet, schreibt sie auch aus.

Рис. 3.16. Deutsch lernen – Wortschatz Hausarbeit

Розвиток монологічного мовлення:

L: Beschreibt das Foto. Was machen die Leute? Wie teilt ihr eure Hausarbeit mit Eltern?

Рис. 3.17. Den Eltern helfen

Розвиток монологічного мовлення:

L: Beschreibt, was ihr rund ums Haus tun müsst. Benutzt dabei die Wörter und Wendungen aus dem Wortschatzkasten.

Таблиця 3.17

Kasten mit Wörter

die Wäsche bügeln, kochen, die Blumen gießen, die Spielsachen aufräumen, babysitten, einkaufen gehen, das Geschirr spülen, den Fußboden wischen/ putzen, Staub saugen, den Tisch decken, die Wäsche waschen, die Wäsche aufhängen, Staub wischen, Hausaufgaben machen, das Geschirr aufräumen, das Bett machen, staubsaugen, den Boden kehren/ fegen,

Ich muss am Wochenende

Пояснення нового граматичного матеріалу:

L: Sehr gut. Und jetzt will ich über Modalverben sprechen. Könnt ihr mir sagen, wie man ihr die Bedeutung des Begriffs „Modalverben“ versteht?

K:

K:

L: Ok. Ja. Modalverben ändern den Inhalt einer Aussage. Heute lernen wir 3 Modalverben: können, müssen, sollen. Ich glaube, ihr wisst dieses Thema aus dem Englischunterricht sehr gut. erinnert mich an die Besonderheiten der Verwendung von Modalverben im Englischen, damit ihr es mit dem Deutschen vergleichen könnt.

K: In English – Modal verbs don't change;

K: we don't use any Infinitive or Gerund forms after modal verbs.

L: Yeah, you are right and something similar we have with modal verbs in German.

L: So Kinder, schreibt bitte in euren Heften:

Im Deutschen:

Modalverben geben genauere Auskunft über die Art und Weise einer Handlung. Sie bilden zusammen mit dem Infinitiv eines Vollverbs das Prädikat eines Satzes und drücken mit ihm zusammen aus.

Können=can= zeigt die Möglichkeit, Fähigkeit

müssen=must=zeigt Notwendigkeit

sollen=should= man hat eine Verpflichtung; es geht um Befehl, Verordnung.

Модальні дієслова в теперішньому часі (Modalverben im Präsens)				
Infinitiv	müssen (мусити)	sollen (бути повинним щось зробити на прохання, за законом)	können (могти, уміти)	
ich	muss	soll	kann	
du	muss-t	soll-st	kann-st	
er/sie/es	muss	soll	kann	
wir	müss-en	soll-en	könn-en	
ihr	müss-t	soll-t	könn-t	
sie/Sie	müss-en	soll-en	könn-en	
Infinitiv	dürfen (мати дозвіл, посміти)	wollen (хотіти)	mögen (любити)	möchte (хотілося б)
ich	darf	will	mag	möchte
du	darf-st	will-st	mag-st	möchte-st
er/sie/es	darf	will	mag	möchte
wir	dürf-en	woll-en	mög-en	möchte-n
ihr	dürf-t	woll-t	mög-t	möchte-t
sie/Sie	dürf-en	woll-en	mög-en	möchte-n

Рис. 3.18. Modalverben

Personalformen im Präsens könnt ihr in der Tabelle sehen.

L: Spielen wir. Ich sage einen Satz auf Englisch und ihr übersetzt ihn ins Deutsche.

Übersetzung ins Deutsch

I can help you.	Ich kann dir helfen.
We can cook very well.	Wir können sehr gut kochen.
You must water the flowers.	Du musst die Blumen gießen.
You should go shopping today.	Sie sollen heute einkaufen gehen.
You must wash the dishes.	Du musst das Geschirr spülen.
(Варіанти запропоновані учнями)	

Формування лінгвокраїнознавчої компетенції. Wie versteht ihr die Bedeutung des deutschen Sprichworts? Gebt die ukrainischen Entsprechungen an.

Mit Geduld kommt man am weitesten.

Закріплення нового навчального матеріалу – вдосконалення навички письма.

L: Und um besser, neues Material zu lernen, macht selbstständig die Übung 5 in euren Heften.

Übung 5. Ordnet die Sätze und schreibt sie in die Tabelle. Schreibt die Modalverben in der richtigen Form.

1. müssen / helfen / ihren Eltern / Sie.
2. Hausaufgaben machen / Jeden Tag / sie / müssen.
3. Nur am Wochenende / er / lange / schlafen / wollen.
4. kommen / dürfen / die Kinder unter 16 / In Deutschland / in die Gaststätten, Restaurants und Diskos nur mit Erwachsenen.
5. man // fotografieren / Hier / dürfen / nicht.
6. mögen / Bonbons und Kuchen / Ich.
7. aufräumen / schon / können / gut / Sie.
8. gehen / möchten / Er / in ein Café oder in ein Restaurant.
9. können / nicht / gehen / Er / noch.

Satzordnung mit Modalverben

№	Position 1	Position 2		Satzende
1				
2				
3				

III етап

Завершальний етап: виставлення оцінок; надання домашнього завдання: Прочитати та перекласти текст про ведення домашнього порядку в Німеччині; виконати вправи до тексту.

Мета розробленого уроку – засвоєння нового граматичного матеріалу учнями сьомого класу за темою «Модальні дієслова», розвиток компетенції у читанні. Синхронізація граматичного матеріалу з теми полегшує розуміння та засвоєння модальних дієслів у контексті. Учні швидше орієнтуються в новому матеріалі, що збільшує їх результативність у роботі з текстом вже з першого уроку з теми.

Були використанні наочно-ілюстративні (навчальні відео, таблиці) та друковані (підручник) матеріали.

Вправи: письмові та усні; комунікативні; рецептивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні.

На представленому уроці, як і на всіх інших уроках німецької мови, за запропонованою методикою велася цілеспрямована робота з формування соціокультурної компетентності, розширення соціокультурних знань, а також розвивалися мовні та мовленнєві компетенції здобувачів освіти, їхні творчі здібності, що загалом сприяє розвитку всебічно розвиненої особистості учнів, мотивує їх до вивчення декількох іноземних мов.

У дослідно-експериментальній роботі багато уваги приділялося створенню логічних та усталених зав'язків між першою та другою іноземними мовами. У Додатку Е розміщено фрагменти розроблених нами уроків німецької мови як другої іноземної.

Отже, на формувальному етапі педагогічного експерименту було реалізовано створену дослідно-експериментальну методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. Отримані під час педагогічного дослідження результати проаналізовано у підрозділі 3.3.

3.3. Результати дослідно-експериментальної роботи та їх інтерпретування

На констатувальному етапі педагогічного експерименту було встановлено переважання середнього рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів, що брали участь в дослідно-експериментальній роботі.

На нашу думку, причинами цього становища є такі, як-от:

1) з боку учнів:

- відсутність у них уявлення про реальну іншомовну картину світу;
- відсутність чіткого уявлення про національно-культурні та суспільно-соціальні особливості країн, мови яких вивчаються;
- низький рівень умотивованості учнів загальноосвітньої школи у вивченні іноземних мов (особливо другої іноземної мови) та пізнання світу навколо себе;

2) з боку вчителів:

- неврахування в педагогічній діяльності засад багатомовності та багатомовного навчання;
- відсутність упровадження сучасних багатомовних методик (CLIL, EuroCom, PlurCur та ін.) у практичну діяльність учителів іноземної мови для проведення уроків іноземної мови;
- низький рівень застосування на уроках іноземної мови методів інтегрованого навчання, нерегулярне використання можливостей міжпредметних зв'язків (німецька мова – англійська мова – українська мова – географія – історія – зарубіжна література тощо);
- неврахування особливостей формування соціокультурної компетентності в умовах дистанційного навчання.

Отже, все зазначене вище спонукало нас до створення методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного

навчання загальноосвітніх шкіл та її реалізації в освітньому процесі на формульованому етапі педагогічного експерименту.

Запропонована дослідно-експериментальна програма ґрунтувалася на державних стандартах навчання іноземної мови в закладах освіти України, на Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти та інших нормативних документах. Зміст навчальної програми «Іноземна мова» було поглиблено та конкретизовано за рахунок уведення нового дидактичного матеріалу соціокультурного, культурознавчого, лінгвокраїнознавчого змістовного наповнення та організації систематичної, цілеспрямованої роботи з сучасними багатомовними технологіями (CLIL, EuroComGerm, PlurCur та ін.), які забезпечують ефективний розвиток багатомовної особистості в умовах багатомовного навчання.

Підсумковий етап дослідно-експериментальної роботи передбачав виявлення динаміки в процесі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання учнів експериментальної та контрольної груп, завдяки чому ми могли визначити характер результативності впровадження запропонованої методики на уроках німецької мови (другої іноземної) в загальноосвітній школі.

Згідно з гіпотезою дослідження, очікувані позитивні результати можливі в тому разі, якщо:

- методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі базуватиметься на теоретичних засадах багатомовної освіти;
- буде теоретично обґрунтовано, створено та враховано відповідну лінгводидактичну модель;
- буде здійснюватися систематична робота з формування соціокультурної компетентності учнів на уроках другої іноземної мови з опорою на знання з першої іноземної мови;
- буде упроваджено в уроки іноземної мови сучасні методи, прийоми, технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Мета контрольного етапу педагогічного експерименту – визначити рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання після проведення формувального експерименту.

Завдання контрольного етапу педагогічного експерименту:

- виявити та схарактеризувати рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів після формувального експерименту;
- провести обробку даних експерименту за допомогою процедур математичної статистики (середнє арифметичне, t-критерій Ст'юдента);
- з'ясувати, чи відбулися зміни в рівнях сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної груп.

На цьому етапі дослідження було застосовано різноманітні методи: спостереження, бесіди, тестування, узагальнення, процедури математичної статистики (середнє арифметичне, t-критерій Ст'юдента).

Аналіз результатів дослідження здійснювався шляхом порівняння даних про рівні сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в учнів експериментальної та контрольної груп до та після формувального експерименту за визначеними показниками та критеріями. Приблизно однакові показники рівня сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в учнів обох груп на констатувальному етапі забезпечили об'єктивність результатів, отриманих на формувальному етапі. Вірогідність результатів забезпечується завдяки використанню єдиної методики діагностики в обох групах та однаковими умовами проведення констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту.

На контрольному етапі було проведено тестування учнів експериментальної та контрольної груп (Додаток Ж).

Мета тестування контрольного експерименту – виявити рівень сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в учнів, які брали участь в експерименті.

Аналіз відповідей учнів кожного класу експериментальної (ЕГ) та контрольної груп (КГ) на питання тестів надав нам можливість говорити про результати контрольного експерименту.

Контрольний тест на перевірку сформованості соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в учнів, які брали участь в експерименті, мав чотири рівні складності з урахуванням рецептивних і репродуктивних мовленнєвих навичок з німецької мови. Початковий рівень було спрямовано на перевірку культурознавчих і географічних знань про країну виучуваної мови. Наприклад: «*Яка площа Німеччини?*», «*Скільки років існувало ГДР?*», «*Яка видатна особистість вперше переклала Біблію німецькою?*» та ін. На середньому рівні учням пропонувалося 10 речень на підстановку лексичних одиниць за значенням. Наприклад: *Ich mache jetzt _____ an der Uni. a) Fach, b) Ausbildung, c) Bildung, d) Zertifikat. Wenn du Kopfschmerzen hast, sollst du _____ nehmen. a) Wasser, b) heißen Tee, c) Aspirin, d) Tropfen. Du kannst verschiedene _____ in IKEA finden. a) Möbel, b) Landschaften, c) Würstchen, d) Bücher.* На достатньому рівні були запропоновані 10 речень на переклад з української мови німецькою мовою: *Німці переважно їздять на своїх авто. Якщо ти хочеш піти до університету ти повинен закінчити гімназію. В Німеччині є більше 150 видів ковбас. Я мрію піти на Октоберфест у наступному році.* На високому рівні учням було запропоновано написати листа другу про подорож Німеччиною.

Результати тестування учнів 7-го класу показали, що рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів ЕГ є вищим (92%), ніж учнів КГ (61%). 83% учнів ЕГ правильно відповіли на запитання середнього рівня (порівняно з 49% у КГ). З роботою з реаліями та усталеними мовленнєвими конструкціями у тексті учні ЕГ впоралися значно краще (49%), ніж учні КГ (33%). 54% протестованих учнів ЕГ написали письмо на середньому рівні (порівняно з 31% КГ). Результати тестування учнів 7-го класу наведено у табл. 3.20 і на рис. 3.19.

**Визначення рівня сформованості соціокультурної компетентності
експериментальної та контрольної групи учнів 7 класу
(контрольний етап)**

Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
Початковий	92%	61%
Середній	83%	49%
Достатній	58%	33%
Високий	54%	31%

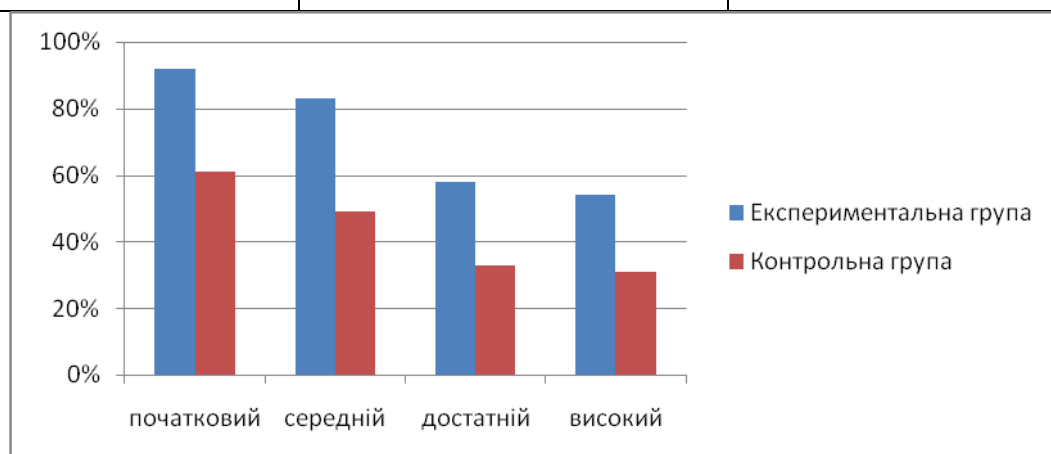

Рис. 3.19. Рівні сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної групи учнів 7 класу (контрольний етап)

Аналіз відповідей учнів 8-го класу ЕГ та КГ засвідчив підвищення рівня розуміння соціокультурних аспектів німецької мови та культури учнями експериментальної групи.

На питання початкового рівня в учнів ЕГ було 93% правильних відповідей, порівняно з 76% в учнів КГ; із запитаннями середнього рівня успішно впоралися 87% опитуваних ЕГ, порівняно з 64% КГ. Значно покращилися результати учнів ЕГ на достатньому рівні – 62%. Дещо гірше ситуація склалася із письмовим завданням: його правильно виконало 59% учнів ЕГ та 36% КГ.

Отримані результати тестування учнів 8-го класу наведено у табл. 3.21 та узагальнено на рис. 3.20.

**Визначення рівня сформованості соціокультурної компетентності
експериментальної та контрольної групи учнів 8 класу
(контрольний етап)**

Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
Початковий	93%	76%
Середній	87%	64%
Достатній	62%	49%
Високий	59%	36%

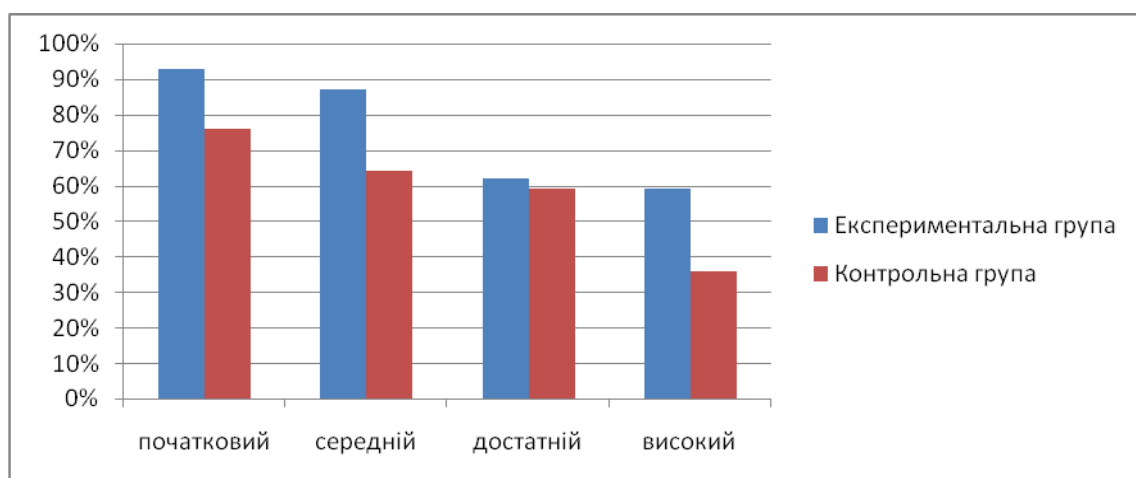

Рис. 3.20. Рівні сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної групи учнів 8 класу (контрольний етап)

Аналіз відповідей учнів 9-го класу показав таке: на питання початкового рівня правильно відповіли 96% опитуваних в ЕГ та 83% у КГ, середнього рівня – 84% ЕК і 57% КГ, достатнього рівня – 57% ЕГ і 37% КГ; високого рівня 57% ЕГ і 36% КГ.

Загальний результат тестування учнів наведено у табл. 3.22 і на рис. 3.21.

**Визначення рівня сформованості соціокультурної компетентності
експериментальної та контрольної групи учнів 9 класу
(контрольний етап)**

Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
Початковий	96%	83%
Середній	84%	57%
Достатній	57%	37%
Високий	57%	36%

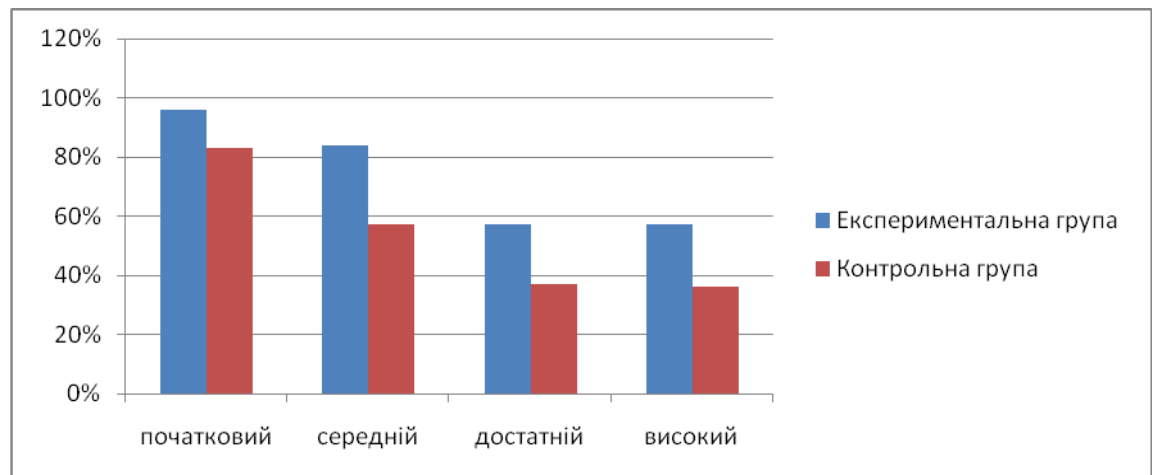

Рис. 3.21. Рівні сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної групи учнів 9 класу (контрольний етап)

Сукупний аналіз відповідей учнів усіх класів уможливив зробити загальну характеристику рівнів сформованості соціокультурної компетенції в умовах багатомовного навчання учнів експериментальної та контрольної груп. Установлено, що в експериментальній групі більше, ніж у контрольній групі, учнів, які впоралися краще із запитаннями всіх чотирьох рівнів: завдання початкового рівня правильно виконали 94% учнів ЕГ та 73% КГ; середнього рівня – 85% ЕГ і 57% КГ, достатнього рівня – 59% ЕГ і 40% КГ, високого рівня – 57% і 34% КГ відповідно.

Отримані результати продемонстровано в табл. 3.23 та на рис. 3.22.

**Визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності
учнів (контрольний етап)**

Рівень	Експериментальна група	Контрольна група
Початковий	94%	73%
Середній	85%	57%
Достатній	59%	40%
Високий	57%	34%

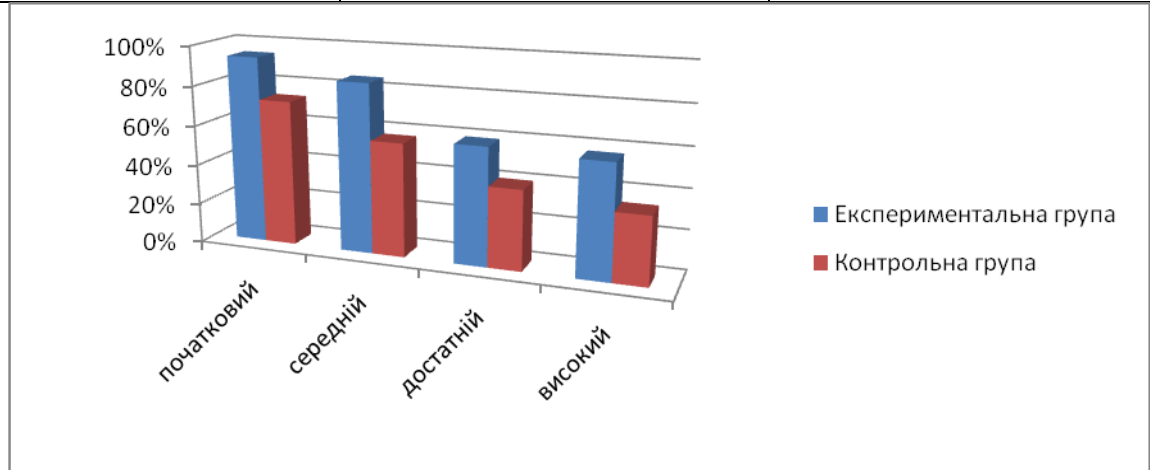

Рис. 3.22. Рівні сформованості соціокультурної компетентності учнів
(контрольний етап)

Для перевірки достовірності проведеного експерименту, було здійснено статистичну обробку отриманих результатів експериментальної роботи за t-критерієм Стьюдента, що застосовується для перевірки рівності середніх значень у двох незалежних вибірках.

Статистична обробка результатів експериментальної роботи за t-критерієм Стьюдента показала наявність вірогідно значущих відмінностей рівнів сформованості соціокультурної компетентності ($p \leq 0,001$) у контрольній та експериментальній групах.

Для цього нами було сформульовано дві наступні гіпотези:

H_0 : «Дані в експериментальній та контрольній групі на контрольному етапі експерименту статично не розрізняються» – $X_{\text{експ. гр.}} = X_{\text{контр. гр.}}$;

H_1 : «Дані в експериментальній та контрольній групі на контрольному етапі експерименту статично розрізняються» – $X_{\text{експ. гр.}} \neq X_{\text{контр. гр.}}$.

Значення досліджуваної величини розраховувалось у табличному процесорі Microsoft Excel за формулою:

$$t_e = \frac{|M_1 - M_2|}{\sqrt{\frac{(N_1 - 1) * \sigma_1^2 + (N_2 - 1) * \sigma_2^2}{N_1 + N_2 - 2} * \left(\frac{1}{N_1} + \frac{1}{N_2}\right)}}$$

Формула t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок, де: M_1 – середнє арифметичне першої вибірки, M_2 – середнє арифметичне другої вибірки, σ_1 – стандартна похибка першої вибірки, σ_2 – стандартна похибка другої вибірки, N_1 – обсяг першої вибірки, N_2 – обсяг другої вибірки.

За допомогою t-критерія Стьюдента, який уможливує знайти вірогідність того, що обидва середніх значення у вибірці належать до однієї сукупності, ми перевірили значимість різниці між учнями експериментальної та контрольної груп у рівнях сформованості соціокультурної компетентності. Загальна кількість членів вибірки 269 учнів: 136 (експериментальна група) та 133 (контрольна група). Середнє арифметичне 9 (ЕГ) та 7 (КГ); $N_1=136$, $N_2=133$. Стандартне відхилення 3,06 та 2,53 відповідно. Необхідно розрахувати ступінь свободи за формулою: $df=N_1+N_2-2$. У нашому випадку, ступінь свободи становить $136+133-2=267$.

Розрахунки критичного критерію в експериментальній і контрольній групах можна побачити на рис. 3.23.

137			
138		ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА	КОНТРОЛЬНА ГРУПА
139			
140	середнє арифметичне M	M1=СРЗНАЧ(B2:B137)	M2=СРЗНАЧ(C2:C134)
141	відхилення(дисперсії) - σ	σ_1 =ДИСП(B2:B137)	σ_2 =ДИСП(C2:C134)
142	масив - N	N1=СЧЁТ(B2:B137)	N2=СЧЁТ(C2:C134)
143	df	f=N1+N2-2	
144	t емп	=(B140-C140)/КОРЕНЬ(((B142-1)*B141+(C142-1)*C141)/(B142+C142-2)*(1/B142+1/C142))	
145	t 0,05	t 0,05=СТЮДРАСП(0,05;\$B142+\$C142-2)	
146	P емп	P емп=СТЮДРАСП(B144;B142+C142-2;2)	
147	t-test	t-test=ТТЕСТ(B2:B137;C2:C134;2;2)	

Рис. 3.23. Розрахункові формули t-критерія Стьюдента

Значення досліджуваної величини перевіримо у табличному процесорі Microsoft Excel. Звернення до t-критерію полягає у безпосередньому його обчисленні за допомогою інструменту «Результати двовибіркового t-тесту із різними дисперсіями для перевірки гіпотези» (рис. 3.24).

138		РОЗРАХУНКИ	
139		ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА	КОНТРОЛЬНА ГРУПА
140	середнє арифметичне M	9,279411765	7,360902256
141	відхилення(дисперсії) - σ	3,062091503	2,535429483
142	масив - N	136	133
143	df	267	
144	t емп	9,279396774	
145	t 0,05=	0,960159771	
146	P емп	2,598E-18	
147	t-test	2,598E-18	

Рис. 3.24. Результати двовибіркового t-тесту із різними дисперсіями для перевірки гіпотези

Для отримання $t_{0,05}$ (критичного значення) була використана таблична функція =СТЬЮДРАСПОБР, яка перевернула значення $t_{0,05}$ до 0,96 двобічного t-критерію, що відповідає варіанту неспрямованих гіпотез. Нульова гіпотеза H_0 приймається на рівні значущості 0,05. І як висновок, на рівні значущості 0,05 відсутні підстави стверджувати про неоднорідність незалежних вибірок.

Комірки Ремп та t-test необхідні для перевірки гіпотез через зазначені формули (рис. 3.23 – перша). Якщо в обох комірках значення співпадають (рис. 3.24 – друга) – нульова гіпотеза H_0 повинна бути прийнята.

Для порівняння отриманого $t_{емп}=9,27$ з табличним значенням t-Стюдента, визначаємо критичне значення t-критерію Стюдента ($\alpha=p$) при рівні значущості $p=0,001$ (чим менші α -рівні, тим більшою є упевненість, що встановлена альтернативна гіпотеза значуща), за даного числа ступенів свободи, за таблицею t-Стюдента, – 8,61 Якщо отримане в експерименті значення t перевищує табличне, то є підстава прийняти альтернативу (експериментальну) гіпотезу про те, що учні експериментальної групи

демонструють у середньому вищий рівень формування соціокультурної компетентності: $9,27 > 8,61$, отже, робимо висновок – методика навчання, що використовувалась в експериментальній групі, є продуктивною.

З метою визначення динаміки формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання було проведено порівняння результатів констатувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Отримані результати дають змогу стверджувати, що збільшилася кількість правильних відповідей при виконанні завдань з усіх чотирьох рівнів в учнів експериментальної групи. Так, на запитання початкового рівня на констатувальному етапі було 43% правильних відповідей, на контрольному – 94%; на питання середнього рівня на констатувальному етапі було 38% правильних відповідей, на контрольному – 85%; на питання достатнього рівня на констатувальному етапі було 24% правильних відповідей, на контрольному – 59%; з високим рівнем на констатувальному етапі впоралося 16%, на контрольному – 57%.

Порівняльна характеристика результатів констатувального та контрольного тестування учнів контрольної та експериментальної груп продемонстрована у табл. 3.24 та на рис. 3.25.

Таблиця 3.24

Порівняльна характеристика результатів тестування експериментальної та контрольної груп (констатувальний та контрольний етапи)

Рівень	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Початковий	43%	42%	94%	73%
Середній	38%	36%	85%	57%
Достатній	24%	23%	59%	40%
Високий	16%	17%	57%	34%

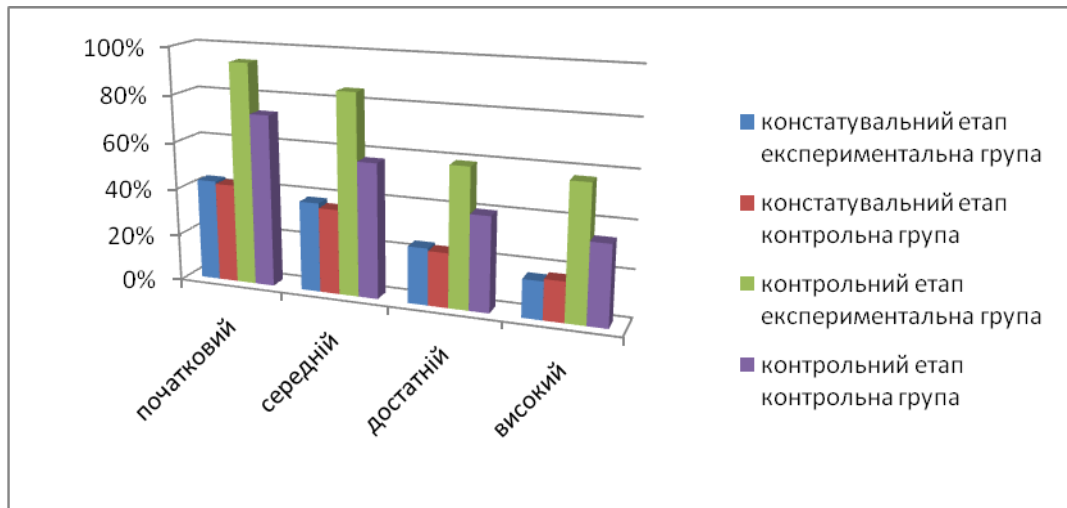

Рис. 3.25. Порівняльна характеристика результатів тестування експериментальної та контрольної груп (констатувальний і контрольний етапи)

Результати тестування засвідчили загальне зростання кількості правильних відповідей у експериментальній і контрольній групах. Але різниця в кількості вірних відповідей залишається значною: в учнів експериментальної групи більше правильних відповідей, ніж в учнів контрольної групи.

Так, збільшення правильних відповідей початкового рівня в учнів ЕГ склало +54, а в КГ – +31, середнього рівня – +47 ЕГ і +24 КГ, достатнього рівня – +35 ЕГ та +17 КГ, високого рівня – +41 ЕГ та +17 КГ.

Підсумкову діагностичну інформацію за кожним рівнем сформованості соціокультурної компетентності учнів експериментальної та контрольної груп після формуального експерименту подано в табл. 3.25, динаміку унаочнено на рис. 3.26.

Характеристика динаміки сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної груп після формувального експерименту

Рівні сформованості соціокультурної компетентності	ЕГ констант. етап	ЕГ контрол. етап	Динаміка	КГ констант. етап	КГ контрол. етап	Динаміка
Початковий	43%	94%	+54	42%	73%	+31
Середній	38%	85%	+47	36%	57%	+24
Достатній	24%	59%	+35	23%	40%	+17
Високий	16%	57%	+41	17%	34%	+17

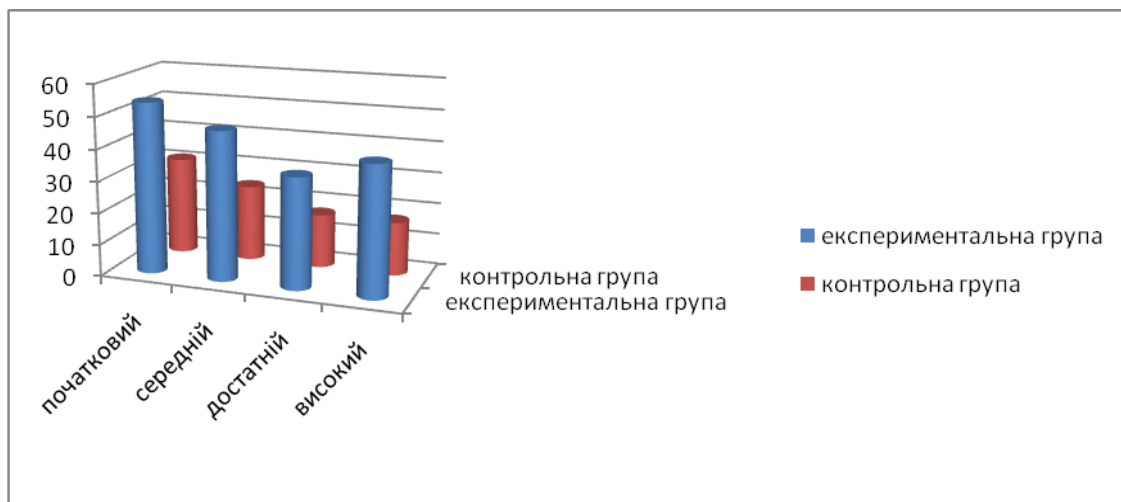

Рис. 3.26. Динаміка сформованості соціокультурної компетентності експериментальної та контрольної груп (контрольний етап)

Отже, під час порівняння кількості правильних відповідей на питання тесту учнів експериментальної групи на констатувальному та контрольному етапах експерименту зазначено загальну позитивну динаміку.

Варто зауважити, що на контрольному етапі експерименту у відповідях учнів обох груп зустрічалися деякі помилки. Наприклад, дітям складно дається запам'ятати важливі історичні факти та дати або географічні відомості про країну виучуваної мови: «Хто був останнім імператором Німеччини?», «Чим відомий Мартін Лютер?», «В якій частині Німеччини знаходиться Баварія?», «В якому році пала Берлінська стіна?».

Учні припускалися помилок при перекладі таких лексичних одиниць, як: *Realschule, Keller, Abitur, Bundesland, entdecken, ausmachen/einmachen*; спостерігалися помилки в правописі; у завданнях на український переклад німецьких текстів досить часто не було запропоновано свого варіанту перекладу реалії або усталеної мовленнєвої конструкції.

При виконанні завдань середнього рівня учні часто плутали *Erdgeschoß* та *Fußboden, Ausbildung* та *Bildung* або *Stadt* та *Staat*. Багато помилок виникало в писемному мовленні (орфографічні, граматичні помилки), особливо в правописі власних назв; не всі учні змогли повно розкрити свою думку в листі про подорож Німеччиною; не всі діти змогли навести приклади улюблених страв німців або назвати відомі пам'ятки німецької культури.

Проте зазначимо, що учні експериментальної групи загалом виявили достатній рівень сформованості соціокультурної компетентності: мовних і мовленнєвих компетенцій німецької мови, соціокультурних, культурознавчих, лінгвокраїнознавчих знань щодо німецької мови та культури, з-поміж них:

- уміння сприймати нові реалії та використовувати їх в практиці іншомовного мовлення;
- уміння продовжувати речення з використанням соціокультурних, культурознавчих, лінгвокраїнознавчих знань про предмети, об'єкти, явища культурного, суспільного, побутового життя німців;
- уміння правильно, виходячи із контексту, перекладати українською мовою реалії та усталені мовленнєві конструкції;
- уміння підтримувати міжкультурний діалог у межах вивчених тем;
- уміння формулювати думку німецькою мовою;
- розуміння особливостей побуту та поведінки іноземців.

Рівень сформованості соціокультурної компетенції багатьох учнів, які брали участь в експериментальній роботі, дозволяє їм легко адаптуватися до іншомовного суспільства, іномовної культури, переборювати міжкультурні

непорозуміння та мовні бар'єри, сприймати та розуміти мовлення та наміри інших людей, брати участь у соціальному житті країни виучуваної мови.

Було встановлено, що учні контрольної групи також мають позитивні зміни за всіма рівнями сформованості соціокультурної компетентності. Проте динаміка не значна, що пояснюється труднощами вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання та недостатньою увагою до формування соціокультурної компетентності на уроках іноземної мови.

Загалом учні контрольної групи показали середній рівень сформованості соціокультурної компетентності, а також відбулося збільшення кількості учнів із достатнім і високим рівнями сформованості цієї компетентності на 17% відповідно на обох рівнях, що зумовлено усталеною системою навчання другої іноземної мови в загальноосвітній школі.

Значно вищі результати були показані учнями експериментальної групи, що пояснюється, на нашу думку, таким:

- 1) зміною методики навчання, організацією систематичної роботи над засвоєнням соціокультурних, культурознавчих, лінгвокраїнознавчих знань, реалій та усталених мовленнєвих конструкцій;
- 2) урахуванням транспозиції (позитивного мовного перенесення) англійської мови на вивчення німецької мови;
- 3) цілеспрямованим розвитком в учнів умінь розуміти та використовувати соціокультурні знання в іншомовному мовленні;
- 4) регулярним застосуванням міжпредметних зв'язків;
- 5) систематичним використанням на уроках німецької мови сучасних технологій багатомовного навчання (CLIL, PlurCur; EuroComGerm та ін.), методів і прийомів.

Отже, маємо всі підстави стверджувати, що дослідно-експериментальна робота з формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі за запропонованою методикою має позитивний результат і засвідчує правильність нашого припущення.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дисертаційної роботи було описано проведення дослідно-експериментальної перевірки ефективності методики формування соціокультурної компетентності. Отримані результати сформульовано нами у вигляді висновків:

1. Констатувальний етап педагогічного експерименту показав, що рівні володіння англійською мовою (першою іноземною) та німецькою (другою іноземною), рівень якості соціокультурних знань, а отже, і рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів переважно середній: рівень володіння англійською мовою дещо вище середнього рівня, рівень володіння німецькою нижче середнього рівня, рівень якості соціокультурних знань нижче 35%. Виявлено, що учні можуть сприймати просту соціокультурну, культурознавчу та лінгвокраїнознавчу інформацію, працювати з вправами до тексту, правильно розуміють інформацію та вірно добирають заголовки до параграфів, уміють використовувати (нові) соціокультурні знання (реалії та усталені лексико-граматичні конструкції) в простих реченнях на практиці, але припускаються помилок при перекладі реалій та усталених лексико-граматичних конструкцій.

Визначено головні недоліки в процесі навчання другої іноземної мови у загальноосвітній школі: відсутність чіткого уявлення про традиції, звичаї та обряди країни, мова якої вивчається; низький рівень умотивованості учнів для саморозвитку та вивчення світу навколо себе; недостатній рівень знань у вчителів про сучасні технології багатомовного навчання та відповідно відсутність уміння створити урок згідно з сучасними тенденціями в умовах сьогодення; відсутність навчальних і методичних розробок, навчально-методичного супроводу до них, лінгводидактичних матеріалів, шкільних підручників для роботи з учнями дистанційно, які б сприяли формуванню соціокультурної компетентності в реаліях XXI століття.

2. На основі розробленої лінгводидактичної моделі формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання було створено та реалізовано на практиці програму формувального експерименту «Німецька мова (друга іноземна мова). 7, 8, 9 класи».

За запропонованою методикою було проведено по 32 уроки німецької мови (другої іноземної) в кожному класі, на яких велася цілеспрямована робота з формування соціокультурної компетентності, розширення соціокультурних знань, розвивалися мовні та мовленнєві компетенції здобувачів освіти, їхні творчі здібності, що загалом сприяло розвитку всебічно розвиненої особистості учнів, мотивувало їх до вивчення декількох іноземних мов.

На уроках іноземної мови використовувалися різноманітні методи (евристичний, дослідницький, проблемний, проєктний тощо), прийоми навчання (узагальнення, класифікація, диференціація, введення у власне мовлення, культурологічні та творчі завдання), а також сучасні технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur; EuroComGerm та ін.).

3. Результати контрольного етапу педагогічного експерименту підтвердили ефективність і доцільність запропонованої методики, оскільки в експериментальній групі спостерігається значна позитивна динаміка у сформованості соціокультурної компетентності на всіх її рівнях: початковому – +54 (43% – констатувальний етап, 94% – контрольний етап), середньому – +47 (38% і 85% відповідно), достатньому – +35 (24% і 59% відповідно), високому – +41 (16% і 57% відповідно).

Загалом учні експериментальної групи виявили достатній рівень сформованості соціокультурної компетентності, а також володінням німецькою мовою, соціокультурними, культурознавчими, лінгвокраїнознавчими знаннями про німецьку мову та культуру.

В учнів контрольної групи також наявні позитивні зміни за всіма рівнями сформованості соціокультурної компетентності, але значно менші, ніж в експериментальній групі: початковий рівень – +31 (42% –

констатувальний етап, 73% – контрольний етап), середній – +24% (36% і 57% відповідно), достатній – +17 (23% і 40% відповідно), високий – +17 (17% і 34% відповідно). Учні контрольної групи показали середній рівень сформованості соціокультурної компетентності, що зумовлено усталеною системою навчання другої іноземної мови, недостатньою увагою до формування соціокультурної компетентності на уроках іноземної мови, труднощами вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання.

Більш високі результати, показані учнями експериментальної групи, пояснюються організацією систематичної роботи над засвоєнням соціокультурних, культурознавчих, лінгвокраїнознавчих знань, реалій та усталених мовленнєвих конструкцій; урахуванням транспозиції (позитивного мовного перенесення) англійської мови на вивчення німецької мови; цілеспрямованим розвитком в учнів умінь розуміти та використовувати соціокультурні знання в іншомовному мовленні; регулярним застосуванням міжпредметних зв'язків; систематичним використанням на уроках німецької мови сучасних технологій багатомовного навчання (CLIL, PlurCur; EuroComGerm та ін.), методів і прийомів.

Отже, результатом дослідно-експериментальної перевірки стало підтвердження нашого припущення про те, що методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі буде ефективною та сприятиме розвитку багатомовної особистості учня, якщо: вона базуватиметься на теоретичних засадах багатомовної освіти; буде теоретично обґрунтовано, створено та враховано відповідну лінгводидактичну модель; буде здійснюватися систематична робота з формування соціокультурної компетентності учнів на уроках другої іноземної мови з опорою на знання першої іноземної мови; буде упроваджено в уроки іноземної мови сучасні методи, прийоми, технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

За матеріали третього розділу було опубліковано декілька статей [94; 95; 100, 101; 178; 206].

ВИСНОВКИ

Ідеї багатомовної освіти лише починають упроваджуватися в заклади освіти України, тому багато проблем, стосовних як організації освітньо-виховного процесу багатомовного навчання, запровадження відповідних освітніх технологій, так і формування багатомовної особистості, необхідних для міжкультурної комунікації, діалогу культур, залишаються не розв'язаними. Вивчення питання щодо методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі показує недостатній ступінь його розв'язання в науковому дискурсі.

У дисертаційній роботі теоретично обґрунтовано, створено й експериментально перевірено методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Результати проведеного дослідження підтвердили основні положення дисертації та дають підстави зробити такі **висновки**:

1. Аналіз різних наукових підходів до вивчення соціокультурної компетентності дозволив установити, що, по-перше, соціокультурна компетентність є самостійним елементом у структурі іншомовної комунікативної компетентності (вміння спілкуватися в іншомовному та інокультурному суспільстві); по-друге, соціокультурна компетентність передбачає формування низки взаємообумовлених компетенцій (соціокультурної, комунікативної, лінгвокраїнознавчої, культурознавчої, загальнокультурної, соціолінгвістичної), з яких вона складається; по-третє, компоненти соціокультурної компетентності щільно пов'язані з культурним і соціальним контекстом; по-четверте, змістовний і компонентний склад соціокультурної компетентності визначається конкретними завданнями та цілями навчання іноземної мови; по-п'яте, процес формування

соціокультурної компетентності відбувається шляхом зіставлення іншомовної та рідної культур.

Соціокультурна компетентність – це здатність особистості свідомо використовувати набуті знання соціального й культурного контекстів у самовизначенні в іншомовному та інокультурному соціумі.

Формування соціокультурної компетентності у процесі навчання іноземних мов у повному обсязі узгоджується із соціокультурною лінією мовної освіти, головною метою якої є досягнення вільного володіння виучуваною мовою в усіх видах мовленнєвої діяльності на підґрунті сформованості мовленнєвої, мовної, комунікативної, соціокультурної та діяльнісної компетенцій.

Багатомовне навчання – це навчання кількох мов, а білінгвальне навчання – навчання предметів двома мовами.

Виявлено певні труднощі, які спостерігаються в процесі вивчення декількох мов, пов'язані з механізмом міжмовного перенесення, який характеризується використанням знань, умінь, навичок, сформованих при вивченні першої мови, у процесі оволодіння другою або третьою мовою. Для методики навчання іноземних мов в умовах багатомовності суттєвим є те, що різні види перенесення можуть бути як позитивними (транспозиція), тобто сприяють засвоєнню другої або третьої мови, або негативними (інтерференція), тобто гальмують цей процес.

Результатом багатомовного навчання є формування багатомовної (полілінгвальної) особистості, яка володіє двома, трьома або більше мовами, розуміє національну специфіку інших культур, може реалізувати себе в межах діалогу культур.

Формування багатомовної особистості неможливе без створення необхідного соціокультурного середовища, без засвоєння важливих для народу виучуваних мов елементів культури, що транслують важливі для розуміння лінгвокультурної ідентичності цінності, ідеї, смисли, презентують національно-культурні об'єкти реального світу.

2. Задля оптимізації процесу формування соціокультурної компетентності учнів виявлено та проаналізовано сучасні технології та форми багатомовного навчання.

Установлено, що впровадження в систему іншомовної освіти сучасних технологій (методика CLIL, програма PlurCur – модель наскрізного мовного курикулум, EuroComGerm «Die sieben Siebe») суттєво розширює стандартні рамки навчання іноземних мов і адаптує цілий спектр іноземних мов до освітньої системи.

CLIL схарактеризовано як дидактичну методику, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну та комунікативну компетенції в тому ж навчальному контексті, в якому відбувається формування загальних знань та умінь. Цей тип мовної освіти узгоджується з двомовним навчанням і поділяє багато принципів, спільних з програмами зануреного вивчення мови.

Наскрізний мовний курикулум є інструментом модернізації мовної освіти і освіти загалом, підпорядкованим політиці багатомовності та стандартам, установленим Радою Європи.

Визначено головні завдання проєкту EuroCom: формування рецептивних навичок сприймання нових мовних і мовленнєвих одиниць; систематизація мовних одиниць; інформування про особливості мов із порівняльної системи EuroCom.

Упровадження сучасних технологій (CLIL, PlurCur, EuroComGerm) в освітньому процесі сприятиме: закріпленню ідей багатомовності в навчальних планах; одночасному навчанню кількох мов; залученню міжкультурного навчання до змісту інших шкільних предметів; системному формуванню мовної свідомості на міжпредметному рівні.

Застосування проаналізованих технологій навчання іноземних мов допомагає учням освоїти знання про культуру та традиції країн, мови яких вивчаються, і формувати соціокультурну компетентність.

Схарактеризовано дистанційне навчання іноземних мов як форма навчання за допомогою використання сучасних технічних засобів, спрямована на формування комунікативної, мовленнєвої, мовної і соціокультурної компетентностей учнів.

Визначено риси дистанційного навчання: гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, позитивний вплив на учня, якість.

Дистанційне навчання, що базується на принципах відкритої освіти, за допомогою сучасних телекомунікацій створює нове інформаційне освітнє середовище, суттєво розширює можливості для втілення ідей багатомовності та полікультурності в освіту.

Визначено аспекти дистанційного навчання іноземної мови: основа навчання – іншомовне спілкування; функціональна обумовленість навчального матеріалу для кожного виду мовленнєвої діяльності; урахування особливостей рідної мови та інших іноземних мов; розвиток активної мовленнєвої та пізнавальної діяльності учнів.

Установлено, що в процесі дистанційної освіти важливо зберегти основні методичні закономірності навчання іноземних мов, які наявні в класно-урочній формі навчання.

3. Виокремлено та схарактеризовано критерії, показники та рівні (початковий, середній, достатній, високий) сформованості соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, що відповідають рівням мовних, мовленнєвих, соціокультурних знань, умінь, навичок, які є дієвими для ефективної адаптації до життя в іншомовному та інокультурному суспільстві.

Визначено лінгводидактичні умови як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів освітнього процесу, спрямована на формування соціокультурної компетентності учнів в умовах багатомовного навчання у загальноосвітній школі: урахування рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетенцій з рідної мови у процесі навчання першої та другої

іноземних мов; доцільний вибір іноземних мов для вивчення; усвідомлення іншомовної картини світу; урахування дистанційної форми навчання; мотивація учнів до саморозвитку через розвиток творчих здібностей.

4. На підґрунті вивчення засадничих документів, програм з іноземної мови, Загальноєвропейських рекомендацій установлено, що головна мета навчання другої іноземної мови – оволодіння нею як засобом спілкування.

Досягненню цієї мети сприяє свідомо-практичне здійснення навчання другої іноземної мови: комунікативна та культуро-спрямована парадигми навчання, ситуативно-тематична презентація навчального матеріалу; функціональний підхід до добору та подання мовного, мовленнєвого, соціокультурного матеріалу, його концентроване розміщення; усвідомленість і вмотивованість учнів до вивчення другої іноземної мови.

Теоретично обґрунтовано та розроблено трьохрівневу (методологічний, технологічний, результативний блоки) лінгводидактичну модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі з урахуванням етапів створення моделі та вимог до її побудови (незалежність результатів, змістовність, дедуктивність, індуктивність), в якій визначено цілі, функції (дескриптивна, прогностична, нормативна), методи, технології, засоби, сформульовано очікувані результати.

Лінгводидактичну модель, яка є системною, імплементарною, керованою, функціональною, актуальною, було покладено в розробку відповідної методики.

4. Констатувальний етап педагогічного експерименту показав, що рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів середній: учні можуть сприймати просту соціокультурну, культурознавчу, лінгвокраїнознавчу інформацію, працювати з вправами до тексту, правильно розуміють інформацію та вірно добирають заголовки до параграфів, уміють використовувати (нові) соціокультурні знання в простих реченнях на практиці, але припускаються помилок при перекладі реалій та усталених

лексико-граматичних конструкцій. В учнів наявна недостатня обізнаність у культурних, історичних, суспільних особливостях країн виучуваних мов, що суттєво впливає на рівень сформованості соціокультурної компетентності.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було реалізовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі: розроблено та апробовано на практиці програму «Німецька мова (друга іноземна мова). 7, 8, 9 класи», спрямованої на формування соціокультурної компетентності; розроблено навчально-методичний супровід до уроків німецької мови як другої іноземної мови та дидактичний матеріал для розвитку соціокультурної компетентності; проведено по 32 уроки німецької мови для кожного класу.

На уроках другої іноземної мови були використані різноманітні методи навчання (евристичний, дослідницький, проблемний, проєктний тощо), прийоми (узагальнення, класифікація, диференціація, введення у власне мовлення, культурологічні та творчі завдання тощо), а також сучасні технології багатомовного навчання (CLIL, PlurCur, EuroComGerm та ін.).

Отримані під час контрольного експерименту дані засвідчили позитивну динаміку на всіх рівнях сформованості соціокультурної компетентності учнів експериментальної групи. Сформований рівень соціокультурної компетентності дозволяє учням легко адаптуватися до іншомовного суспільства, іномовної культури, переборювати міжкультурні непорозуміння та мовні бар'єри, сприймати та розуміти мовлення та наміри інших людей, брати участь у соціальному житті країни виучуваної мови.

Рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів контрольної групи незначно відрізняється від вихідного, що пояснюється природним процесом навчання іноземної мови.

Статистично значущу різницю отриманих результатів експериментальної та контрольної груп підтверджено за допомогою t-критерію Стьюдента.

Результати дослідно-експериментального навчання свідчать про ефективність і дієвість запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі, що підтверджує вірогідність висунутої гіпотези.

Матеріали дослідження, його результати та висновки можуть бути використані у практиці навчання іноземних мов (першої, другої, третьої), що підтверджено під час апробації роботи у загальноосвітніх школах.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Отримані результати дослідно-експериментальної роботи спонукають нас до подальших досліджень у цьому напрямку. Тому за перспективи нашого дослідження вважаємо: розробку серії підручників з німецької мови (другої іноземної) для учнів 5–9 класів загальноосвітньої школи та онлайн підтримку для учнів і вчителів, яка б підкріплювала роботу з підручниками на уроках і розв'язувала проблеми дистанційного навчання; створення методичних рекомендацій для вчителів іноземної мови, які будуть спрямовано на впровадження сучасних засад багатомовності в освітній процес, на розвинення міжпредметних зв'язків на уроках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/kryterij>. (дата звернення: 17.08.2022).
2. Анафієва Е. Проблеми двомовності і багатомовності в умовах нової мовної ситуації. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*: зб. наукових праць. Серія: Філологічні науки. 2010. Вип. 89(2). С. 135–139.
3. Аристотель. *Метафізика*; пер. О. Юдін. Харків: Фоліо, 2020. 300 с.
4. Багатомовність / О. Д. Пономарів // *Енциклопедія Сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. URL: <https://esu.com.ua/article-38707>. (дата звернення: 05.04.2023).
5. Баженова І. В. До проблеми розвитку змісту іншомовної освіти на сучасному етапі. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2009. Вип. 44. С. 84–87.
6. Бакуліна Н. Формування багатомовної компетентності: до актуальності проблеми в умовах воєнного стану. *Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти*. 2022. С. 5–11. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731708/1/20.05.22_-_Innovations_in_modern_education_Bakulina_5-11.pdf. (дата звернення: 13.01.2023).
7. Басіна А. М. Від багатомовного розмаїття до багатомовної освіти. Сучасна система європейської освіти і проекти з розвитку мовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2007. №4. С. 18–24.
8. Батечко Н., Михайліченко М. Еволюція освітніх парадигм у сучасному науковому дискурсі. *Освітологія*. 2020. №9. С. 29–37. URL: <https://doi.org/10.28925/2226-3012.2020.9.4> (дата звернення: 15.11.2021).

9. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205 с. (Словники України).
10. Бейкер К. Основи білінгвальної освіти і білінгвізму. Вид. 5-те. Дніпро: ЛПРА, 2016. 645 с.
11. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ. Атікаб, 2008. 684 с.
12. Бирюк О. В. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів засобами англomовних публіцистичних текстів. *Вісник ЖДПУ*. Житомир: Вид. центр ЖДПУ, 2003. Вип. 12. С. 157–159.
13. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/594/59430/20-11-2018rekviz.pdf> (дата звернення: 05.01.2022).
14. Білозір О. С. Загальнонаукові підходи до трактування поняття полілінгвальна компетентність. *Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами*: зб. тез I міжнародної наук.-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 2019. С. 84–88.
15. Бориско Н. Ф. Діалог культур: необхідність, можливість і межі. *Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті*: зб. тез доповідей міжнародної практичної конференції. Дніпропетровськ, 2002. С. 12–13.
16. Будко В. В., Зинчина А. Б., Фатеев Ю. А. Хрестоматія по філософії (для студентів всіх курсів всіх спеціальностей всіх форм освіти академії) / Харк. нац. акад. гор. хоз-ва. Харків: ХНАМГ, 2010. 365 с.
17. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике*. 1972. Вып. 6. С. 25–60.
18. Вайнрах У. Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования. Киев: Высшая школа, 1979. 263 с.

19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2009. 1736 с. URL: Словник.уа. <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%B4%D0%B5%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%82%D0%BE%D1%80> (дата звернення: 22.05.2022).
20. Галецький С. М. Історія розвитку дистанційної освіти. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2018. Вип. 1. С. 11–16. DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-1.
21. Гамали О. И., Каневская О. Б. Работа с текстами гляцевых журналов как средство аккультурации иностранных студентов. *Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 31 березня – 1 квітня 2016 р.)*. Дніпропетровськ, 2016. С. 20–22.
22. Гаманюк В. А. Іншомовна освіта Німеччини у контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів: теорія і практика: монографія / КПІ ДВНЗ «КНУ». Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. 376 с.
23. Гаманюк В. А. Концептуальні засади дидактики багатомовності в Німеччині. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 35. С. 162–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_35_24. (дата звернення: 16.09.2022).
24. Гаманюк В. Навчання другої іноземної мови у системі загальної освіти в Україні: проблеми та перспективи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. №1 (50). С. 116–124.
25. Гаманюк В. А. Стандартизація іншомовної підготовки в контексті інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. Вип. 42. С. 234–244.
26. Гаманюк В. А., Жданова Н. С. Модель наскрізного мовного курикулуму (Gesamtsprachencurriculum) у освіті ЄС. *Філологічні студії*.

Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2015. №5. С. 233–241.

27. Головні ознаки педагогічної технології: підручники онлайн. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/6054/49/>. (дата звернення: 20.05.2022).

28. Голубова Г. В. Педагогічні умови реалізації інтегративного підходу до роботи з педагогічно обдарованими майбутніми вчителями. 2012. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30438/Holubova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (дата звернення: 29.09.2022).

29. Гончаренко Л. А. Фактори актуалізації полікультурної освіти і виховання. *Таврійський вісник освіти*. 2004. №2. С. 97–101.

30. Гостра К. В. Методика роботи з прецедентними феноменами культури під час навчання російської мови в основній школі: дис. ... канд. пед. наук: 014 – Середня освіта (Іноземні мови). Кривий Ріг, 2021. 307 с.

31. Гришина Т. В. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи. Харків: Основа, 2003. 96 с.

32. Денисенко М. В. Формування компетентної вторинної культурно-мовної особистості. *Мовні і концептуальні картини світу*: збірник наукових праць. 2014. Вип. 47 (1). С. 331–337. URL: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/47-1/38.pdf (дата звернення: 08.07.2021).

33. Дрогайцев О. І. Формування інформаційної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі навчання гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. Кривий Ріг, 2009. 333 с.

34. Дуда Н. М. Білінгвізм як фактор формування мовної особистості. *Гуманізм та освіта*. Вінниця, 2006. С. 316–318.

35. Етапи розробки моделі. URL: https://stud.com.ua/125469/-sotsiologiya/etapi_rozrobki_modeli#50. (дата звернення: 10.05.2022).

36. Жарких Ю. С., Лисоченко С. В., Сусь Б. Б., Третяк О. В. Комп'ютерні технології в освіті: навчальний посібник. Київ: Видавничо-

поліграф. центр «Київський університет», 2012. 239 с. URL: <http://iht.univ.-kiev.ua/books-ih/comp-tech-osvita.pdf> (дата звернення: 03.02.2022).

37. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [науковий редактор українського видання проф. С. Ю. Ніколаєва]. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.

38. Закір'янова І. А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2006. 22 с.

39. Заремська І. М. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 7. С. 396–402. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2011_7_90. (дата звернення: 05.04.2023).

40. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2006. Вип. 1.33. С. 22–26.

41. Каневська О. Б. Дидактические возможности использования упражнений лингвострановедческого характера на уроках русского языка. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наукових праць*. 2013. Вип. 38. С. 130–133.

42. Каневская О. Б., Цыгуль О. В. Преподавание иностранных языков в контексте дистанционного обучения: постановка проблемы. *Психолого-педагогічні та методичні аспекти використання інноваційних технологій у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації: матеріали міської науково-методичної конференції (17 листопада 2006 р.)*. Кривий Ріг, 2006. С. 52–53.

43. Карпюк В. А. Технология реализации дидактической модели интеграции учебно-познавательной и самообразовательной деятельности

студентів на основі компетентного підходу. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. 2013. №8. С. 259–263.

44. Колодько Т. М. Комунікативний аспект в системі дистанційного навчання у вищих закладах освіти. *Система і структура східнослов'янських мов: До 175-річчя Національного педагогічного університету імені Н. П. Драгоманова*. Київ: Знання України, 2009. С. 229–234.

45. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2005. 33 с.

46. Комарова А. І. Використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 1. С. 116–122.

47. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: монографія / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина та ін.; [під заг ред. О. В. Овчарук]. Київ: К. І. С., 2004. 112 с.

48. Кудрявцева С. П., Колос В. В. Міжнародна інформація: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2005. 400 с.

49. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка в запитаннях і відповідях: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 312 с.

50. Культура поведінки та етикет як складові людської культури. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11166>. (дата звернення: 05.04.2022).

51. Левченко Т. І. Європейська освіта: конвергенція та дивергенція: монографія. Вінниця: «Нова книга», 2007. 656 с.

52. Лодатко Є. О. Моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2007. Вип. 112. С. 32–40.

53. Лощенкова І. Ф. Полікультурне виховання майбутніх вчителів у процесі вивчення іноземних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 –

теорія і методика виховання. Київ, 2004. 22 с.

54. Лук'янова Л. Б. Акмеологічний ресурс андрогогічної моделі навчання. *Проблеми освіти: збірник наукових праць*. Житомир–Київ, 2015. Вип. 84. С. 31–36.

55. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 632 с.

56. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. 307 с.

57. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.

58. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі: навчальний посібник для студ., магістрів, аспірант. і викл. вищ. навч. закладів / за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. Київ: Вища школа, 2003. 323 с.

59. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

60. Методичні рекомендації з розвитку багатомовної освіти у навчальних закладах України. URL: https://patrir.ro/wpcontent/uploads/2019/04/-Multilingual-education-in-Ukraine-Методичні-рекомендації_ПАТРИР.pdf. (дата звернення: 21.01.2021).

61. Методичні рекомендації про викладання навчальних предметів у ЗЗСО у 2019–2020 н.р. https://mmk.edu.vn.ua/uploads/images/-articles/english/2020-2021/202021-2022_F1.pdf. (дата звернення: 21.01.2021).

62. Методичні рекомендації, подані у листах МОН від 23.03.2020 №1/9-173; від 16.04.2020 №1/9-213 та методичні рекомендації «Організація

дистанційного навчання в школі» (авт. А. Лотоцька, А. Пасічник), розробленими за підтримки МОН.

63. Мішеніна Т. М., Поливанна Г. А. Система роботи з формування соціокультурної компетенції на текстовій основі учнів старших класів (аналіз результатів педагогічної практики майбутніх учителів філологічних спеціальностей). *Формування аксіологічного компоненту у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конференції. Ялта: РВВ КГУ, 2013. С. 64–68.

64. Мішеніна Т. Соціокультурні чинники формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у процесі гуманітарної підготовки. *Молодь і ринок*. 2012. №3 (86). С. 81–85.

65. Моделювання. Основні поняття. Види моделей, їх класифікація. Вимоги до моделей. URL: https://pns.hneu.edu.ua/pluginfile.php/293321/mod_resource/content/2/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%2016.pdf. (дата звернення: 16.05.2022).

66. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. Київ: СаммитКнига, 2007. 656 с.

67. Насіленко Л. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наукових праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 38. С. 71–74.

68. Николаева С. Ю. Индивидуализация обучения иностранным языкам: монографія. Київ: Вища школа, 1987. 140 с.

69. Николаева С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Николаєвої. Вид. 2-е випр. і перероб. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.

70. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendaziidustannciyna%20osvita-2020.pdf>. (дата звернення: 10.02.2022).

71. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Теорія систем і системний аналіз». URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/52519/LEK.pdf>. (дата звернення: 15.07.2022).

72. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Види педагогічних технологій: URL: http://pidruchniki.com/17190512/pedagogika/vidi_pedagogichnih_tehnologiy. (дата звернення: 11.09.2021).

73. Панфілова А. П., Долматов А. В. Взаємодія учасників освітнього процесу. 2014. 487 с. URL: https://stud.com.ua/88206/pedagogika/metod_modelyuvannya#35. (дата звернення: 14.10.2021).

74. Пахомова О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін у процесі загальнопедагогічної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Кривий Ріг, 2011. 271 с.

75. Пентиліук М. І. Словник-довідник з української лінгводидактики / М. І. Пентиліук, О. М. Горошкіна, Л. О. Попова, А. В. Нікітіна, Н. В. Мордовцева / за заг. ред. проф. М. Пентиліук. 2-ге вид., доповн. та переробл. Харків: Видавнича група «Основа», 2016. 172 с.

76. Першукова О. Аналіз моделей багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи. *Science and Education a NewDimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (66), Issue: 162. P. 41–45.

77. Першукова О. Диверсифікація структури багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Вінниченка, 2014. Вип. 132. С. 26–30.

78. Першукова О. Міжкультурність та багатомовність як напрями модернізації змісту мовної освіти школярів у Європі. Серія: *Педагогічні науки*. 2014. Вип. №119. С. 198–202.

79. Першукова О. Розвиток багатомовної освіти школярів у країнах Західної Європи. Київ: ТОВ «СІК груп Україна», 2015. 562 с.

80. Подоляк З. Дидактика багатомовності як методологічна основа сучасної іншомовної освіти. *Наукові записки Тернопільського національного*

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка. 2017. № 4. С. 207–213. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8935/1/27.%20Podoljak.pdf> (дата звернення: 11.09.2022).

81. Пономарьов О. С., Середа Н. В., Чеботарьов М. К. Моделювання діяльності фахівця: навчально-методичний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2015. 58 с.

82. Постоленко І. Навчання іноземних мов дистанційно: інтеграційний аспект. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9 (Ч. 2). URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych- vchutela/2014/9_2/7.pdf (дата звернення: 22.01.2022).

83. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах. *Проблеми сучасної освіти*. 2017. Вип. 4. С. 27–36. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/8791/8312> (дата звернення: 25.01.2022).

84. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2017. 628 с.

85. Савченко О. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2015. №3. С. 10–15.

86. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь. *Іноземні мови*. 1999. №3. С. 3–7.

87. Скрипник Н. І. Соціокультурна компетентність як складова мовної підготовки фахівців у вищому навчальному закладі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 6. С. 186–198. DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-32>

88. Словник.уа. URL: <https://slovnkyk.ua/index.php?sword=%D0%B4%-D0%B5%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BF%D1%82%D0%BE%D1%80>. (дата звернення: 09.12.2021).

89. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=8575&action=show> (дата звернення: 08.12.2021).
90. Словник української мови: в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
Т. 9 : ред. тому: І. С. Назарова [та ін.]. 1978. 916 с.
91. Соломаха А. Концепт «вторинна мовна особистість» в теорії та методиці навчання іноземних мов. *Вісник психології і педагогіки*. Київ, 2013. Вип. 13. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._- _Випуск_13 (дата звернення: 05.03.2021).
92. Сотникова С. І., Гоголева Г. В. Німецька мова (7-й рік навчання, рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 208 с.
93. Ставицька І. В. Технології дистанційного навчання. *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі: інтерактивні технології навчання»*, 15 січня 2013 р. Київ: НТУУ «КПІ», 2013. С. 100–102.
94. Сулік О. Генеза методики навчання другої іноземної мови після першої. *Scientific Collection «InterConf»*. Santa Rosa, Argentina, 2022. №. 98. Р. 131–142. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18468>.
95. Сулік О. EUROCOM для української освіти. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. Випуск № 2 (8). С. 559–607. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-599-607](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-599-607)
96. Сулік О. Кореляція процесу формування білінгвальної особистості в закладах освіти з сучасною парадигмою навчання іноземної мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Brighton, Great Britain, 2022. №. 99. С. 252–263. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.030>
97. Сулік О. Лінгводидактична модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі.

Вісник науки та освіти. Київ, 2023. № 3(9). С. 564–574.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3\(9\)-564-574](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3(9)-564-574)

98. Сулік О. А. Проблема реалій у соціокультурній компетенції. *Актуальні питання філології і методики викладання мов*: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / [редкол.: С. І. Ковпик (голова), С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк, О. Б. Каневська (відп. ред.)]. Кривий Ріг, 2020. Вип. 3 (15). Ч. 2. С. 199–206.

99. Сулік О. Проблематика дистанційного навчання іноземних мов в Україні. *Scientific Collection «InterConf+»*. Orléans, France, 2022. № 20 (105). С. 143–153. DOI: 10.51582/interconf.19-20.04.2022.013.

100. Сулік О. Розробка уроку німецької мови «DEN ELTERN HELFEN» для учнів 7 класів (3 рік вивчення). *Scientific Collection «InterConf»*. Orléans, France, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>

101. Сулік О. Серіали як засіб для мотивації та розвитку мовленнєвих навичок на уроці англійської мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>

102. Сучасні методи навчання дітей-білінгвів: хрестоматія / ред. кол.: А. І. Анісімова, І. С. Попова. Дніпро: ЛІРА, 2016. 217 с. URL: <http://dimtegu.tsu.ge/doc/04.pdf> (дата звернення: 18.07.2021).

103. Тарнопольський О. Три головних парадигми у викладанні іноземних мов у XXI сторіччі: пролегомени до створення єдиного підходу до їх навчання. *Науково-методичний журнал «Іноземні мови»*. 2019. №2. С. 3–9.

104. Тарнопольський О., Кабанова М. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі. Дніпро: Університет ім. Альфреда Нобеля, 2019. URL: https://studopedia.ru/19_224996_grammatiko-perevodnoy-metod.html. (дата звернення: 4.11.2021).

105. Ткаченко Ю. В. Особливості класифікації реалій та виявлення їх аксіологічного потенціалу. *Наукові записки Національного університету*

«Острозька академія». Серія: Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 68–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_28. (дата звернення: 18.07.2021).

106. Ткаченко О. Б., Фещенко Н. М., Плахотнюк С. О. Інтерференція. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12422. (дата звернення: 05.01.2022).

107. Тропина Н. П. Учебный социолингвистический словарь-справочник. Херсон: Изд-ль Гринь Д. С., 2013. 150 с.

108. Усик О. Ф. Формування соціокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 – теорія навчання. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 2010. 275 с.

109. Успішні практики багатомовної освіти в Україні / кол. авт., за ред. А. О. Панченкова. Київ: Ваіте, 2020. 134 с.

110. Ушакова Н. І. Лінгвокогнітивні засади методики формування іншомовної лінгвокультурної компетентності. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2015. Вип. 27. С. 117–127.

111. Федорцова О. Г. Формування культурологічної компетентності майбутніх інженерів енергетиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомир, 2016. 311 с.

112. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Зміст і функції багатомовної комунікативної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти з навчанням мов національних меншин. *Український педагогічний журнал*. 2020. №3. С. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2020-3-66-74>

113. Фідкевич О. Л., Снегір'ова В. В., Бакуліна Н. В. Концепція моделі багатомовної освіти в закладах загальної середньої освіти з навчанням мов корінних народів і національних меншин з урахуванням завдань європейської

інтеграції України / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України. Відділ навчання мов нац. меншин та зарубіж. літ. Київ: Педагогічна думка, 2023. 44 с.

114. Фоменко Т. М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 149–156.

115. Чайка В. М. Основи дидактики: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 240 с. (Серія «Альма-матер»).

116. Чередниченко О. І. Багатомовність і концептуальна картина світу. *Українознавство*. Київ, 2002. Ч. 3. С. 67–70.

117. Чикайло І. В. Слова-реалії як частина фонових країнознавчих знань. *Сучасна філологія: теорія і практика*. Київ, 20–21 березня 2015. С. 131–136. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/05march2015/32.pdf>. (дата звернення: 05.04.2023).

118. Шехавцова С. О. Соціокультурні технології викладання іноземних мов: навчально-методичний посібник для магістрантів закладів вищої освіти / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Полтава: Вид-во ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2018. 117 с.

119. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Луганськ, 2009. 20 с.

120. Шутовська Л. В. Мета та зміст формування соціокультурної компетенції майбутніх вчителів під час читання англomовних публіцистичних текстів. *Молодий вчений*. 2018. №5 (57). С. 550–552.

121. Akker J. van den, Fasoglio D., Mulder SLO H. A curriculum perspective on plurilingual education. (Netherlands institute for curriculum development). URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/-DisplayDCTMContent?documentId=09000016805a1e57> (дата звернення: 25.08.2022).

122. Anderson J., Hélot C., McPake J., Obied V. Professional development for staff working in multilingual schools. *The linguistic and educational integration of children and adolescents from migrant backgrounds studies and resources*. 2010. N°5. Document prepared for the Policy Forum ‘The right of learners to quality and equity in education – The role of linguistic and intercultural competences’. Geneva, Switzerland, 2–4 November 2010. 32 p.

123. Anužienė I. The structure of Socio-Cultural Competence (Self) Development. Vocational Training: Research And Realities, 2015. URL: http://ec.europa.eu/education/policy/vocationalpolicy/doc/brugescom_lt.pdf. (дата звернення: 06.12.2019).

124. ANNEX to the Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>. (дата звернення: 02.12.2019).

125. Apeltauer E. Bilingualismus und Mehrsprachigkeit. *Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturenfielfalt im Unterricht*. 1997. № 18. S. 5–37.

126. Austin J. L. How to Do Things with Words. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962. 174 p.

127. Bachman L. F., Palmer A. S. The Construct Validation of Some Components of Communicative Proficiency. *TESOL Quarterly*. 1982. Vol. 16. September. №3. P. 449–465.

128. Baker C. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. 4th edition. Clevedon: Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters, 2006. 497 p.

129. Baker C., Prys J. S. Encyclopedia of bilingualism and bilingual education. Clevedon, Avon, UK: Multilingual Matters, 1998. 758 p.

130. Bakum Z. P., Palchykova O. O., Kostiuk S. S., Lapina V. O. Intercultural competence of personality while teaching foreign languages. *Revista Espasios*. 2019. Vol. 40. P. 24–37.

131. Ball J. Enhancing learning of children from diverse language backgrounds: Mother tongue-based bilingual or multilingual education in the early. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. UNESCO, 2011. 87 p. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002122/212270e.pdf>. (дата звернення: 17.05.2020).

132. Bausch K.-R., Helbig-Reuter B. Überlegungen zu einem integrativen Mehrsprachigkeitskonzept: 14 Thesen zum schulischen Fremdsprachenlernen. *Neusprachliche Mitteilung aus Wissenschaft und Praxis*. 2003. Jg. 56. H. 4. S. 194–201.

133. Berger P. L., Luckmann T. *The Social construction of reality*. Penguin books, 1991. 125 p.

134. Bialystok E. *Bilingualism in Development: Language, literacy and cognition*. New York: Cambridge University Press, 2001. 26 p. URL: <http://assets.cambridge.org/97805216/32317/sample/9780521632317ws.pdf> (дата звернення: 25.01.2020).

135. Billig M. *Banal Nationalism*, London: Sage. 1995. 201 p.

136. Bloomfield L. *Language*. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1933. URL: http://ctlf.ens-lyon.fr/volumes/5327_eng_Bloomfield_01_1933.pdf. (дата звернення: 05.04.2023).

137. Britell J. K. Competency and Excellence. *Minimum Competency Achievement Testing* / Taeger R.M. & Tittle C.K. (eds.). Berkeley, 1980. P. 23–29.

138. Brown R. *A first language*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. 312 .

139. Busch B. Trends and innovative practices in multilingual education in Europe: An overview. *International Review of Education*. December 2011. Vol. 57, Issue 5–6. P. 541–549.

140. Byram M. Cultural studies and foreign language teaching. *Studying British Cultures* / In Bassnett (ed.). London: Routledge, 1997. P. 53–64.

141. Campbell R., Wales R. *The Study of Language Acquisition*. Penguin Books. 1970. URL: https://www.researchgate.net/publication/265778931_-The_Study_of_Language_Acquisition. (дата звернення: 06.04.2023).

142. CEFR. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with new Descriptors*, 2018. 235 p.

143. Cenoz J. *Towards Multilingual Education: Basque Educational Research from an International Perspective: Multilingual Matters*. Copyright, 2009. 288 p.

144. Cheryl A. R. *Bilingual education program models: a framework for understanding the bilingual research journal* Summer. Fall 1995, Vol. 19, Nos. 3 & 4. P. 369–378.

145. Chomsky N. *Aspects of the Theory of Syntacts*. Boston: MIT Press. 1965. 275 p.

146. Cohen A. D., Olshtain E. *Developing a measure of sociocultural competence: the case of apology*. MI: *Language Learning Research Club*, University of Michigan, 1981. № 31, P. 113–134. DOI: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-1770.1981.tb01375.x>

147. Cohen J., Cohen P. *Applied Multiple Regression / Correlation Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 1975. URL: [https://www.scirp.org/\(S\(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45\)\)-/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1324167](https://www.scirp.org/(S(czeh2tfqyw2orz553k1w0r45))-/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1324167). (дата звернення: 10.09.2020).

148. Cook V., Cummins J., Davison Ch. *The goals of ELT: reproducing native-speakers or promoting multicompetence among second language users?* *International Handbook of English Language Teaching*. Boston, MA: Springer, 2007. P. 237–248.

149. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment*. Council of Europe, 2001. 274 p. URL:

http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf. (дата звернення: 21.08.2021).

150. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume with new description. Council of Europe. 2018. URL: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>. (дата звернення: 21.08.2021).

151. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume. 2020. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>. (дата звернення: 21.08.2021).

152. Content and Language Integrated learning (CLIL) at School in Europe. Eurydice. The Information network on education in Europe, 2006. Printed in Belgium. 80 p. URL: <http://www/eurydice.org>. (дата звернення: 20.08.2020).

153. Coste D., Moore D., Zarate G. Plurilingual and pluricultural competence: with a foreword and complementary bibliography. Strasbutg: Council of Europe, 2009. 50 p.

154. Coyle D., Hood Ph., Marsh D. CLIL, Content and Language Integrated Learning. Cambridge. Cambridge University Press, 2010. 173 p.

155. Degil I. M., Mikhaleva L. V., Regnier J. C. Evaluation of the Sociocultural Competence on the Basis of the Platform Moodle According to the Competency-based Approach. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2000. 2015. Pp. 475–481. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.08.098>.

156. Doff S., Lenz A. Ziele und Voraussetzungen eines fachübergreifenden Fremdsprachenunterrichts am Beispiel von Englisch und Latein. *Pegasus – Onlinezeitschrift*. 2011. Heft I (XI). S. 31–49.

157. Dunbar R. I. M. Grooming, gossip and the evolution of language. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. 242 p.

158. Eco U. Semiotics and the Philosophy of language. Indiana: Indiana University Press, 1986. 252 p.

159. Ervin-Tripp S. M., Slobin D. I. Psycholinguistics. *Annual review of psychology*. 1966. Vol. 17. P. 435–474.
160. [EuroCom – Die sieben Siebe. URL: ulg.ac.be](http://www.ulg.ac.be)
161. EuroComGerm – Basiskurs. URL: <http://www.eurocomgerm.de/BIN/inhalt.htm>. (дата звернення: 09.09.2022).
162. [EuroCom Kompaktkurs. URL: eurocomgerm.de](http://www.eurocomgerm.de).
163. Extra G., Vallen T. Second language acquisition in elementary school. *A crossnational perspective on the Netherlands, Flanders and Germany*. In: L. Eldering and J. Kloprogge (eds), *different cultures? Same school. Ethnic minority children in Europe*. Amsterdam: Swets and Zeitlinger, 1989. P. 153–188.
164. Ferguson Ch. A. *Language structure and Language use*. Stanford: Stanford University Press, 1971. 327 p.
165. Gabriotti R. B., Zomignan R. The Bilingual Brain: Brain processes during language acquisition. *Revista Científica Multidisciplinar Núcleo do Conhecimento*. August 2020. Year 05, Ed. 08, Vol. 16. P. 68–96. ISSN: 2448-0959, Access link: <https://www.nucleodoconhecimento.com.br/education/-bilingual-brain>. (дата звернення: 19.08.2022).
166. Gee P. J., Handford M. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. London: Routledge, 2013. 720 p.
167. Grice P. *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press, 1991. 406 p.
168. Grosjean F. *Studying Bilinguals*. Oxford: Oxford University Press, 2008. 314 p.
169. Hamaniuk V. A. Deutsche Spuren in der Ukraine im Deutscheunterricht: illustrativ, interaktiv, kommunikativ. *Освітній вимір: зб. наукових праць*. Кривий Ріг. 2020. Вип. 2 (54). С. 34–56. URL: <https://www.uni-regensburg.de/assets/forschung/dimos/document.pdf>. (дата звернення: 25.06.2022).
170. Hirsh A. D. *The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American*

Needs to Know. Boston, 1988. 619 p.

171. Hudson R. A. Sociolinguistics. University College London, 1996. 296 p.

172. Hufeisen B. Gesamtsprachencurriculum: Weitere Überlegungen zu einem prototypischen Modell. „*Vieles ist sehr ähnlich*“: individuelle und gesellschaftliche Mehrsprachigkeit als bildungspolitische Aufgabe. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren. 2011. S. 265–282.

173. Hufeisen B., Lindermann B. Tertiärsprachen: Theorien, Modelle, Methoden. Tübingen. Stauffenburg, 1998. 186 S.

174. Hufeisen B., Marx N. EuroComGerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen. Aachen, 2007. 302 S.

175. Hufeisen B., Neuner G. Mehrsprachigkeitskonzept – Tertiärsprachenlernen – Deutsch nach Englisch. Strasbourg: Europarat, 2003. 248 S.

176. Jessner U. Teaching third languages: Findings, trends, and challenges. *Language Teaching*, 2008. P. 15–56. №41: 1. URL: http://www.unil.ch/webdav/site/magicc/shared/Ressources/Jessner_2008_Teaching_third_languages.pdf. (дата звернення: 04.03.2021).

177. Johnson K. E. Second Language Teacher Education *A Sociocultural Perspective*. London: Routledge, 2009. 159 p.

178. Kanevska O., Sulik O. Method of bilingual education: foreign language through the art. *Literary discourse: theoretical and practical aspects* / [M. Vardanian, V. Hamaniuk, M. Berezhna et al.]. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. 236 p. P. 174–192. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-009-4>

179. Karpiuk V. A. Entwicklung der landeskundlichen und kommunikativen Kompetenzen beim Erlernen des Deutschen in Kryvyi Rih. *Освітній вимір: зб. наукових праць*. Кривий Ріг. 2020. Вип. 2 (54). С. 70–84. URL: <https://www.uni-regensburg.de/assets/forschung/dimos/document.pdf>. (дата звернення: 08.07.2023).

180. Kazhan Y. M. Entwicklung der soziokulturellen Kompetenz der Lehramtsstudierenden auf der Grundlage der Funde zum Thema «Deutsche Spuren in der Ukraine». *Освітній вимір: зб. наукових праць*. Кривий Ріг. 2020. Вип. 2 (54). С. 56–70 URL: <https://www.uniregensburg.de/assets/forschung/-dimos/document.pdf>. (дата звернення: 08.02.2023).
181. Kazhan Y. M., Hamaniuk V. A., Amelina S. M., Tarasenko R. O., Tolmachev S. T. The use of mobile applications and Web 2.0 interactive tools for students` German-language lexical competence improvement. 2020. Издатель: Arnold E. Kiv, Mariya P. Shyshkina. С. 392–415.
182. Keegan D., Magnus J., eds. Distance education: new perspectives. London: Routledge. 1993. URL: <http://members.aect.org/edtech/ed1/pdf/13.pdf>. (дата звернення: 14.02.2022).
183. Klein H. G., Stegmann T. D. EUROCOMROM – Die sieben Siebe. Romanische Sprachen sofort lesen können. Aachen, 1999. 287 S.
184. Klein H. G., Rensing Ch. EuroCom online. Interaktive Online-Lernmodule zum Erwerb rezeptiver Sprachkenntnisse in den romanischen Sprachen. *Campus 2004*. Kommen die digitalen Medien an den Hochschulen in die Jahre? Münster u.a.: Waxmann 2004. S. 235–244.
185. Kuhl P. K. Brain Mechanisms in Early Language Acquisition. USA. *Neuron* 2010. September 9; 67(5). P. 713–727. DOI: [10.1016/j.neuron.2010.08.038](https://doi.org/10.1016/j.neuron.2010.08.038)
186. Leinyui U. S. Bilingualism Available URL: <https://www.translationdirectory.com/article419.htm>. (дата звернення: 19.12.2019).
187. Lenneberg E. Biological Foundations of Language. New York: John Wiley & Sons. 1967. 489 p.
188. Lenneberg E. New Directions in the Study of Language. Cambridge: M.I.T. Press. 1964. 194 p.
189. Leopold W. F. Speech Development of a Bilingual Child: A Linguist's Record, 4 vols. Evanston, IL: Northwestern University Press. New York: AMS Press, 1939–1949. URL: <https://www.worldcat.org/title/speech-development-of-a-bilingual-child-a-linguists-record/oclc/797591792>. (дата звернення: 05.04.2023).

190. Lessow-Hurley J. The Foundations of Dual Language Instruction. New York: Longman, 1990. 164 p.

191. Llamas C., Watt D. Language and Identities. Edinburg University Press Ltd, 2010. 320 p.

192. More languages? – PlurCur! Research and practice regarding plurilingual whole school curricula / E. Allgäuer-Hackl, K. Brogan, U. Henning, B. Hufeisen, J. Schlabach. Council of Europe, May 2018. URL: <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/ECML-resources/PlurCur-EN-final.pdf>.

(дата звернення: 05.04.2023).

193. Neuner G. Mehrsprachigkeitskonzept und Tertiärsprachendidaktik. Mehrsprachigkeitskonzept – Tertiärsprachenlernen – Deutsch nach Englisch / [B. Hafeisen, G. Neuner]. Strasbourg: Europarat, 2003. 248 S. S. 13–34.

194. Ney J., Pearson B. Connectionisms as a model of Language Learning: Parallels in Foreign Language Teaching. *Modern Language Journal*. 1990.

195. Ovando C. Bilingual Education in the United States. *Bilingual Research Journal*, 2003, № 27 (1). P. 1–24.

196. Parry S. B. The quest for competencies: competency studies can help you make HR decision, but the results are only as good as the study. *Training*, 1996. №33. P. 48–56.

197. Pershukova O. A. The European experience of integrated curriculum in the context of school multilingual education usage. *Curriculum convergences for plurilingual and intercultural education*. Report by Francis Goullier at the Seminar 29–30 November 2011. 21 p. Council of Europe, Language Policy Unit DG II. [http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/SemCurric11_report_EN.pdf]. (дата звернення: 10.09.2022).

198. Peterson C., Jesso B. Parent. *Caregiver: Narrative Development (37–48 Months)*. In L. M. Phillips (Ed.) Handbook of language and literacy development: A Roadmap from 0–60 Months. London, ON: Canadian Language and Literacy Research Network, 2008. URL: www.theroadmap.ualberta.ca/narratives/parents/37-48/. (дата звернення: 11.10.2020).

199. Piaget J., Inhelder B. *The Psychology Of The Child*. New York: Basic Books, 1969. 192 p.
200. Quine W. *Word and object*. Cambridge: MIT Press, 1960. 314 p.
201. Richard-Amato P. A. *Making it happen: From interactive to participatory language teaching. Theory and practice*. New York: Longman, 2003. URL: http://www.joanwink.com/newslett/2009/Richard-Amato_catalog-0709.pdf. (дата звернення: 16.04.2021).
202. Searle J. *Consciousness and language*. New York, 2002. 269 p.
203. Sokolik M. E. *Learning Without Rules: Pdo And A Resolution Of The Adult Language Learning Paradox*. *Tesol Quarterly*. 1990.
204. Solís A. *IDRA Newsletter Boosting Our Understanding of Bilingual Education: A Refresher on Philosophy and Models*, 2001. URL: <https://www.idra.org/resource-center/boosting-our-understanding-of-bilingual-education/#models>. (дата звернення: 21.12.2020).
205. Sperry R. W. *Some general aspects of interhemispheric integration. Interhemispheric Relations and Cerebral Dominance / In V. B. Mountcastle (Ed.)*, Baltimore: Johns Hopkins Press, 1962. P. 43–49.
206. Sulik O. *Formation of sociocultural competence through epistemes in foreign language lessons. Матеріали конференції МЦНД (31.03.2023; Суми, Україна)*. Суми, 2023. С. 169–171. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-31.03.2023>
207. Sulik A. A. *Philosophy on bilingual education: Sociocultural competence and Identity. Educational Dimension*. *Kryvyi Rih*, 2020. № 2. P. 198–212. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v54i2.3868>
208. Tabouret-Keller A. *Language and identity. The Handbook of Sociolinguistics / In F. Coulmas (ed.)*. Oxford: Blackwell, 1997. P. 315–326.
209. Taylor J. *Fifth generation distance education*. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.113.3781&rep=rep1-&type=pdf>. (дата звернення: 12.09.2022).

210. Tomalin B. Culture – The Fifth Language Skill. 2008. URL: <http://www.teachingenglish.org.uk/articles/culture-fifth-language-skill>. (дата звернення: 5.04.2023).
211. Tomalin B., Stempleski S. Cultural awareness. Oxford University Press, 2014. 159 p.
212. Walters J. Bilingualism: The Sociopragmatic-Psycholinguistic. New York: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 341 p.
213. Weinreich U. Languages in contact, findings and problems. New York, 1953. 148 p.
214. Wittgenstein L. Philosophical investigations. Oxford: Blackwell Publ., 2009. 322 p.
215. Yalden J. A. Typology of Bilingual Education. *Advances in the Sociology of Language*. 2005. Vol. II. P. 413–432.
216. Yezhitskaya S. The importance of the development of students' sociocultural competence at the Kazakh-American Free University. *The Kazakh-American Free University Academic Journal*. 2011. №3. URL: <http://www.kafu-academic-journal.info/journal/3/71/>. (дата звернення: 05.04.2023).
217. Zarifian P. Lechelle du monde: Globalisation, altermondialisme, mondialite, La Dispute, Paris, 2004. 190 p.
218. <https://www.coe.int/en/web/language-policy/platform>
219. <http://www.ecml.at/F1/tabid/756/language/fr-FR/Default.aspx>
220. <https://www.ecml.at/Portals/1/documents/ECML-resources/PlurCur-EN-final.pdf>
221. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/Display-DCTMContent?documentId=09000016806ae621>
222. <https://docplayer.org/31728061-1-zur-einfuehrung-plurcur-schulische-gesamtsprachencurricula-ihre-spracherwerbtheoretische-verortung-ihre-struktur-und-ihre-ziele.html>
223. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/Display-DCTMContent?documentId=09000016806ae621//>

224. <https://hkyson.wordpress.com/2010/09/02/the-seven-sieves-a-multilingual-gateway-to-the-romance-and-germanic-and-slavic-languages/>
225. <https://ewikiuk.top>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової 2 середньої освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України №898 від 30.09.2020 р. (діє з 1 вересня 2022 року).
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти затверджений постановою Кабінету Міністрів України №1392 від 23.11.2011.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова №1392 від 23.11.2011), відповідно до «Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня», затверджена наказом МОН № 405 від 20.04.2018.
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Постанова №1392 від 23.11.2011) та «Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня», затверджена наказом МОН № 408 від 20.04.2018 (у редакції наказу МОН №1493 від 28.11.2019 зі змінами, внесеними наказом МОН № 464 від 31.03.2020).
5. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.2016), Державного стандарту початкової освіти.
6. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В. Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
7. Лист МОН «Про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах і вивчення базових дисциплін в основній школі» № 1/9-343 від 01.07.14.
8. Лист МОН «Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі» № 1/9-368 від 24.05.13.

9. Лист МОН «Про переліки навальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2022–2023 навчальному році» № 1/10686-22 від 14.09.2022.

10. Лист МОН «Про укладання модельних навчальних програм» №4 /26-23 від 03.01.2023.

11. Лист МОН «Щодо організації освіти в закладах освіти у 2022/2023 н. р.» № 1/9105-22 від 10.08.2022.

12. Навчальна програма з «Іноземної мови» для 5–9-х класів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України №804 від 07.06.2017.

13. Навчальна програма з «Іноземної мови» для 10–11-х класів. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки №1407 від 23.09.2017.

14. Наказ МОН «Про затвердження Вимог до вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями» № 1518 від 30.10.2013.

15. Наказ МОН «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки від 27.08.2010 № 834» № 657 від 29.05.2014.

16. Наказ МОН «Про затвердження Змін до Положення про дистанційну освіту» № 761 від 14.07.2015.

17. Наказ МОН «Про оцінювання навчальних досягнень учнів 5–11 класів» № 1222 від 21.08.2013.

18. Наказ МОН «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» № 466 від 25.04.2013.

19. Наказ МОН «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси» № 1060 від 01.10.2012.

20. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: рішення колегії Міністерства освіти і науки № 10 від 27.10.2016.

21. Положення «Про дистанційне навчання» № 40 від 21.01.2004.

22. Положення «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013.

23. Про затвердження критеріїв оцінювання навальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки № 329 від 13.04.2011.

24. Про затвердження критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки № 371 від 05.05.2008.

25. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України № 347/2002 від 17.04.2002.

26. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України № 344/2013 від 25.06.2013.

27. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. С. 380.

28. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя: рекомендація Європейського Парламенту та Ради ЄС від 18.12.2006 р.

29. Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання: Постанова Кабінету Міністрів України № 1717 від 16.11.2000.

30. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 №463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 31. С. 226.

31. Eurocomprehension – Der romanistische Beitrag für eine europäische. Mehrsprachigkeit [Sabine Stoye](#), 2000.

32. EuroCom – Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien. [Gerhard Kischel](#), 2002.

33. EuroComSlav – a road to Slavic languages [Zybatov, Lev](#), 2003.
34. Europa international. Einführung ins Leseverstehen romanischer Sprachen EuroCom Stufe I. Klein, Horst Klein, Horst G, 2004.
35. EuroComGerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen. [Britta Hufeisen](#), [Nicole Marx](#), 2007.
36. Wie sprechen unsere Nachbarn? – Eine Gesamtübersicht über die Länder und Sprachen Europas. Jörn Jacobs, 2007.
37. Rezeptive Mehrsprachigkeit und EuroCom. Sarah Nitschke, 2010.
38. Spanisch über schulische Englisch- und Französischkenntnisse: Leitfaden zur multimedialen Anwendung der Methode EuroCom [Klein, Horst G.](#) 2011.
39. EuroComGerm: Germanische Sprachen lesen lernen. Seltener gelernte germanische Sprachen (Editiones EuroCom). [Janet Duke](#), 2019.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список праць здобувача

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати

1. **Sulik O.**, Kanevska O. Method of bilingual education: foreign language through the art. *Literary discourse: theoretical and practical aspects* / [M. Vardanian, V. Hamaniuk, M. Berezyna et al.]. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”, 2020. 236 p. P. 174–192. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-009-4>
2. **Сулік О.** EUROCOM для української освіти. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. Випуск № 2 (8). С. 559–607. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2\(8\)-599-607](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-2(8)-599-607). (фаховий, категорія Б).
3. **Сулік О.** Кореляція процесу формування білінгвальної особистості в закладах освіти з сучасною парадигмою навчання іноземної мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Brighton, Great Britain, 2022. № 99. С. 252–263. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2022.030>. (індексовано в базі **Index Copernicus**).
4. **Сулік О.** Лінгводидактична модель формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі. *Вісник науки та освіти*. Київ, 2023. № 3(9). С. 564–574. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3\(9\)-564-574](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-3(9)-564-574) (фаховий, категорія Б).
5. **Сулік О.** Проблематика дистанційного навчання іноземних мов в Україні. *Scientific Collection «InterConf+»*. Orléans, France, 2022. № 20 (105). С. 143–153. DOI: [10.51582/interconf.19-20.04.2022.013](https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.04.2022.013). (індексовано в базі **Index Copernicus**).
6. **Сулік О.** Розробка уроку німецької мови «DEN ELTERN HELFEN» для учнів 7 класів (3 рік вивчення). *Scientific Collection «InterConf»*. Orléans,

France, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/2709-4685/issue/archive>. (індексовано в базі Index Copernicus).

7. Сулік О. Серіали як засіб для мотивації та розвитку мовленнєвих навичок на уроці англійської мови. *Scientific Collection «InterConf»*. Luxembourg, Grand Duchy of Luxembourg, 2023. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/issue/archive>. (індексовано в базі Index Copernicus).

8. Sulik A. A. Philosophy on bilingual education: Sociocultural competence and Identity. *Educational Dimension*. Kryvyi Rih, 2020. № 2. P. 198–212. DOI: <https://doi.org/10.31812/educdim.v54i2.3868> (фаховий, категорія Б).

9. Sulik O. A. Research and experimental work on implementation of multilinguality in secondary educational institutions. *Наукові інновації та передові технології – Scientific innovations and advanced technologies*. Київ, 2023. Випуск № 5(19). P. 419–426. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-419-426](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-419-426) (фаховий, категорія Б).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Сулік О. Генеза методики навчання другої іноземної мови після першої. *Scientific Collection «InterConf»*. Santa Rosa, Argentina. 2022. №. 98. P. 131–142. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/18468>. (індексовано в базі Google Scholar).

11. Сулік О. А. Проблема реалій у соціокультурній компетенції. *Актуальні питання філології і методики викладання мов: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції / [редкол.: С. І. Ковпик (голова), С. М. Амеліна, В. А. Гаманюк, О. Б. Каневська (відп. ред.)]*. Кривий Ріг, 2020. Вип. 3 (15). Ч. 2. С. 199–206.

12. Sulik O. Formation of sociocultural competence through epistemes in foreign language lessons. *Матеріали конференцій МЦНД (31.03.2023; Суми, Україна)*. Суми, 2023. С. 169–171. DOI: <https://doi.org/10.36074/mcnd-31.03.2023>. (індексовано в базі Google Scholar).

Список підручників з другої іноземної мови*Друга іноземна мова*

Для **п'ятих класів** це:

1. Англійська мова: 5(2) авт. Пахомова Т. Г. (вид. «Методика Паблішінг», 2018 р.).
2. Німецька мова: 5(2) авт. Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф., (вид. «Ранок», 2018 р.).
3. Німецька мова: 5(2) авт. Сидоренко М. М., Палій О. А. (вид. «Грамота», 2018 р.).
4. Французька мова: 5(2) авт. Клименко Ю. М. (вид. «Методика Паблішінг», 2018 р.).
5. Французька мова: 5(2) авт. Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В. (вид. «Освіта», 2018 р.).
6. Іспанська мова: 5(2) авт. Редько В. Г., Береславська В. І. (вид. «Генеза», 2013р.).

Для **шостих класів** це:

1. Англійська мова: 6(2) авт. Пахомова Т. Г., (вид. «Методика Паблішінг», 2014 р.).
2. Німецька мова: 6(2) авт. Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф. (вид. «Ранок», 2014 р.).
3. Німецька мова: 6(2) авт. Сидоренко М. М., Палій О. А., (вид. «Грамота», 2014 р.).
4. Французька мова: 6(2) авт. Клименко Ю. М. (вид. «Методика Паблішінг», 2014 р.).
5. Іспанська мова: 6(2) авт. Редько В. Г., Береславська В. І. (вид. «Генеза», 2014 р.).

Для **сьомих класів** це:

1. Англійська мова: 7(2) авт. Пахомова Т. Г., Бондар Т. І. (вид. «Методика Паблішінг», 2020 р.).

2. Англійська мова: 7(2) авт. Морська Л. І., Кучма М. О. (вид. «Навчальна книга – Богдан», 2015 р.).

3. Німецька мова: 7(2) авт. Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф. (вид. «Ранок», 2020 р.).

Німецька мова: 7(2) авт. Сидоренко М. М., Палій О. А. (вид. «Грамота», 2015р.);

4. Німецька мова: 7(2) авт. Басай Н. П. (вид. «Методика Паблішінг», 2015 р.).

5. Французька мова: 7(2) авт. Клименко Ю. М. (вид. «Методика Паблішінг», 2018 р.).

6. Іспанська мова: 7(2) авт. Редько В. Г., Шмігельський І. С. (вид. «Генеза», 2016 р.).

Для **восьмих класів** це:

1. Англійська мова: 8(2) авт. Пахомова Т. Г., Бондар Т. І. (вид. «Методика Паблішінг», 2021 р.).

2. Англійська мова: 8(2) авт. Кучма М. О., Морська Л. І. (вид. «Навчальна книга – Богдан», 2021 р.).

3. Німецька мова: 8(2) авт. Сотникова С.І., Білоусова Т.Ф., (вид. «Ранок», 2021 р.).

4. Німецька мова: 8(2) авт. Сидоренко М. М., Палій О. А. (вид. «Грамота», 2016 р.).

5. Німецька мова: 8(2) авт. Басай Н. П. (вид. «Методика Паблішінг», 2021 р.).

6. Французька мова: 8(2) авт. Клименко Ю. М. (вид. «Методика Паблішінг», 2016 р.).

7. Французька мова: 8(2) авт. Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В. (вид. «ФОЛІО», 2016 р.).

8. Іспанська мова: 8(2) авт. Редько В. Г., Цимбалістий І. Ю. (вид. «Генеза», 2016 р.).

Для дев'ятих класів це:

1. Англійська мова: 9(2) авт. Пахомова Т. Г., Бондар Т. І. (вид. «Методика Паблішінг», 2017 р.).
2. Англійська мова: 9(2) авт. Кучма М. О., Морська Л. І. (вид. «Навчальна книга – Богдан», 2017 р.).
3. Німецька мова: 9(2) авт. Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф. (вид. «Ранок», 2017 р.).
4. Німецька мова: 9(2) авт. Сидоренко М. М., Палій О. А., (вид. «Грамота», 2017 р.).
5. Німецька мова: 9(2) авт. Басай Н. П. (вид. «Методика Паблішінг», 2017 р.).
6. Французька мова: 9(2) авт. Клименко Ю. М. (вид. «Методика Паблішінг», 2017 р.).
7. Французька мова: 9(2) авт. Чумак Н. П., Кривошеєва Т. В. (вид. «Освіта», 2017 р.).
8. Іспанська мова: 9(2) авт. Редько В. Г., Береславська В. І. (вид. «Генеза», 2017 р.).

Анкета

для вчителів іноземних мов

Вітаємо, будь ласка, виділіть декілька хвилин свого часу та допоможіть нашій освіті стати ще краще.

1. У якій школі Ви працюєте? _____

2. Яку мови Ви викладаєте?

- a. англійську
- b. німецьку
- c. французьку
- d. польську
- e. італійську
- f. російську
- g. іспанську
- h. угорську
- i. інше

3. Яку іноземну мову Ви викладаєте?

- a. Першу іноземну
- b. Другу іноземну

4. Скільки Вам років

- a. 20-25 років
- b. 25-35 років
- c. 35-50 років
- d. 50 і більше

5. Як Ви розумієте багатомовне навчання?

6. Як Ви розумієте соціокультурну компетентність?

7. Які парадигми навчання іноземних мов Ви використовуєте у навчальному процесі?

- a. граматично-перекладна
- b. аудіо-лінгвальна
- c. комунікативна
- d. змішана
- e. культуро-спрямована
- f. неопрямістська
- g. прямистська

8. Яку з методик багатомовності Ви використовуєте на своїх уроках?

9. За якими підручниками Ви працюєте?

10. Які компетенції з іноземної мови з НУШ Ви виокремлюєте для себе як найсуттєвіші у навчальному процесі?

- a. спілкування державною мовою
- b. спілкування іноземною мовою
- c. математична грамотність
- d. компетентності в природничих науках і технологіях
- e. соціальні і громадянські компетентності
- f. інформаційно-цифрова компетентність
- g. уміння навчатися продовж життя
- h. загальнокультурна грамотність
- i. підприємливість та іноваційність
- j. екологічна грамотність і здорове життя

11. Чи приділяєте Ви увагу формуванню соціокультурної компетенції у навчальному процесі? Так?/Ні? Якщо так – то як саме? Якщо ні – то чому?

12. Як Ви вважаєте що зможе допомогти учням загальноосвітніх навчальних закладів покращити їх знання з іноземної мови?

Тести констатувального етапу педагогічного університету

Тест на визначення рівня володіння німецькою мовою

**TEST ZUR FESTSTELLUNG DES NIVEAUS DER
DEUTSCHKENNTNISSE FÜR SCHÜLER DER 7. KLASSE**

Niveau 1. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Mein _____ ist Peter.
 - A. Familienname
 - B. Familie
 - C. Heiße
 - D. Vorname
2. Woher _____ du?
 - A. kommen
 - B. kommst
 - C. kommt
 - D. kam
3. Maximilian _____ gern Fußball.
 - A. spielen
 - B. spielst
 - C. gespielt
 - D. spielt
4. _____ kommt Pedro?
 - A. Wo
 - B. Woher
 - C. Was
 - D. Wer
5. Mein Stuhl ist unbequem. Ich kann nicht _____.
 - A. stehen
 - B. sitzen
 - C. kommen
 - D. laufen
6. _____ du gern Walzer?
 - A. Tanzen
 - B. Tanzet
 - C. Tanzt
 - D. Tanzest
7. Hier ist _____ Computer.
 - A. eine
 - B. eines
 - C. einen
 - D. ein
8. Danke, _____ Sie mit Kreditkarte?
 - A. Zahlen
 - B. Bestellen
 - C. Schenken
 - D. Reservieren
9. Braucht er _____ Terminkalender?
 - A. einen
 - B. eine
 - C. einer
 - D. ein
10. Ich _____ meine Hausaufgaben.
 - A. habe
 - B. mache
 - C. gebe
 - D. rechne
11. Der Drucker steht _____ Büro.
 - A. im
 - B. in
 - C. ins
 - D. auf
12. Wie lange _____ du in München?
 - A. wohnen
 - B. gewohnt
 - C. wohne
 - D. wohnst
13. Die Ausstellung interessiert _____ nicht.
 - A. mich
 - B. dir
 - C. ihm
 - D. mir
14. _____ Herr Müller schon angerufen?
 - A. Seid
 - B. Ist
 - C. Hat
 - D. Haben
15. Wir sind _____ Bus gefahren.
 - A. mit dem
 - B. mit der
 - C. mit die
 - D. mit den

16. Oma den Film schon zehnmal _____.
- A. Gesehen
A. Entfernen
B. Empfehlen
C. gekauft
17. Paul will unbedingt _____ eine Insel fliegen.
- A. auf
B. in
C. nach
D. ins
18. Auf der Autobahn steht man manchmal im _____.
- A. Ampel
B. Stau
C. Haltestelle
D. Tankstelle
19. An der Haltestelle kann man in den Bus _____.
- A. einsteigen
B. auslaufen
C. abfahren
D. vorbeifahren
20. Unsere Nachbarn haben ein _____ Auto gekauft, sie fliegen im Sommer nach Japan.
- A. neuen
B. neuer
C. neues
D. neue

Niveau 2. Lest und übersetzt den Text.

Ergänzt die fehlenden Verben.

können spielen haben (2 x) geben wohnen arbeiten finden gehen besuchen sein
möchten essen (2 x)

Liebe Beate,

viele Grüße aus Berlin! Ich wohne bei Familie Müller. Herr Müller ¹ _____ als Physiker bei Siemens und Frau Müller ² _____ Lehrerin. Sie ³ _____ zwei Kinder, Marie ist 13 Jahre alt und Gustav ist 16. Mit dem Essen ⁴ _____ ich ein paar Probleme. Zum Frühstück ⁵ _____ es nur Brötchen mit Butter, Marmelade, Honig oder Käse. Ich ⁶ _____ aber viel lieber Rührei zum Frühstück! Mittags ⁷ _____ man in Deutschland warm. Das ⁸ _____ ich seltsam. Ich ⁹ _____ jetzt mittags Wiener Schnitzel oder Spaghetti. Abends ¹⁰ _____ ich oft in ein kleines Restaurant. Dort ¹¹ _____ man gut und billig essen. Morgen früh ¹² _____ ich mit Marie und Gustav Tennis und nachmittags ¹³ _____ wir das Pergamon-Museum.

Bis bald,

Dein Paolo

Niveau 3. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

1. У мене в школі багато цікавих предметів: фізика, наука, економіка та музика.

2. Я не знаю чим вам допомогти, я тут новенький. _____

3. Хто є за професією твій вітчим? _____

4. В супермаркетах є багато біопродуктів. _____

5. Моя родина вже п'ять років живе у Німеччині. _____

6. Я хочу привітати тебе з днем народження. _____

7. Ми можемо Вам запропонувати примірити ці чудові блакитні туфлі. _____

8. Можете Ви мені допомогти з валізою? _____

9. Мій друг є дуже доброзичливий, розумний та талановитий. _____

TEST ZUR FESTSTELLUNG DES NIVEAUS DER DEUTSCHKENNTNISSE FÜR SCHÜLER DER 8. KLASSE

Niveau 1. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Meine _____ ist Deutsch.
 - A. Muttersprache
 - B. Vatersprache
 - C. Sprache
 - D. Sprachkenntnisse
2. Ich _____ Medizin.
 - A. studieren
 - B. studiere
 - C. studierst
 - D. studiert
3. Maximilian ____ der Sohn von Hans und Susanne.
 - A. ist
 - B. seid
 - C. sind
 - D. bin
4. _____ Sprachen sprechen Ihre Kinder?
 - A. Wie
 - B. Was
 - C. Welche
 - D. Warum
5. Mein Computer funktioniert nicht. Ich kann nicht _____.
 - A. singen
 - B. arbeiten
 - C. drucken
 - D. speichern
6. _____ Ihre Frau Gitarre spielen?
 - A. Können
 - B. Kann
 - C. Konnte
 - D. Könnt
7. Hier kann ____ lesen.
 - A. man
 - B. es
 - C. Sie
 - D. ihr
8. Hat das Zimmer _____ Internetanschluss?
 - A. einen
 - B. eine
 - C. ein
 - D. eines
9. Brauchen wir _____ Wörterbuch?
 - A. ein
 - B. die
 - C. dieser
 - D. dem
10. Wir brauchen ____ neuen Computer.
 - A. meiner
 - B. einen
 - C. welchen
 - D. kein
11. Wann ____ du das Ägyptische Museum?
 - A. besuchst
 - B. reservierst
 - C. zahlst
 - D. kommst
12. Unsere Mitarbeiter arbeiten täglich ____ 9.00 Uhr ____ 17.50 Uhr.
 - A. um, um
 - B. von, bis
 - C. bis, von
 - D. in, am
13. Marie ____ kein Geld.
 - A. haben
 - B. hatte
 - C. hast
 - D. hattet
14. Diese ____ steht immer auf Rot!
 - A. Bushaltestelle
 - B. Bus
 - C. Stau
 - D. Ampel
15. Peter mag _____.
 - A. ihm
 - B. ihr
 - C. mich
 - D. dir
16. _____ du die E-Mail schon gelesen?
 - A. Hast
 - B. Bist
 - C. Seid
 - D. Hat
17. Wir ____ erst 24.00 Uhr ins Bett _____.
 - A. haben, gegengen
 - B. seid, gegangen
 - C. sind, gegangen
 - D. habt, gegengen

18. Unser Chef fährt jedes Jahr
_____ Schweden.
A. in die
B. nach
C. in
D. auf

19. Früher war es in Frankreich noch nicht
so teuer, heute _____ zahlt man für eine
Tasse Kaffee in St. Tropez 3,48 Euro.

- A. aber
B. sondern
C. denn
D. dann
20. Der Blumentopf steht neben ____ Tür.
A. der
B. die
C. das
D. im

Niveau 2. Lest und übersetzt den Text.

Ergänzt die fehlenden Verben im Perfekt.

Fahren warten besuchen dauern regnen lesen ausgeben spielen essen trinken

Wir sind früher immer oft mit dem Auto nach Italien ¹_____. Das hat sieben Stunden ²_____ und an der Grenze haben wir immer lange ³_____. Ich war den ganzen Tag am Strand und habe Krimis ⁴_____. Manchmal hat es ⁵_____. Dann habe ich die Modegeschäfte ⁶_____ und viel Geld ⁷_____, viel zu viel Geld! Mein Bruder hat den ganzen Tag am Strand Fußball ⁸_____ – wie langweilig! Nachmittags haben wir natürlich italienisches Eis ⁹_____ und einen Espresso ¹⁰_____. Noch heute träume ich von Eis und Espresso in Italien.

Niveau 3. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

- Я люблю готувати цікаві блюда для моєї родини. _____
- На уроках літератури ми зараз вивчаємо «Три товариша». _____
- Я не можу вирішити цю проблему без твоєї допомоги. _____
- В наступному році я планую купити нове авто. _____
- Пауль народився в 1984 в родині видатного актора. _____
- Я подарував їй квіти та корзинку з фруктами на підвищення. _____
- Моя мама дуже сильно боїться павуків. _____
- Коли ти матимеш час для того щоб сходити у кіно? _____
- При грипі тобі краще залишатися у ліжку та випити ліки. _____
- Я рекомендую тобі сходити на цю виставу в наступному місяці. _____

Niveau 4. Schreibt einem Freund einen Brief über eure neue Schule.

TEST ZUR FESTSTELLUNG DES NIVEAUS DER DEUTSCHKENNTNISSE FÜR SCHÜLER DER 9. KLASSE

Niveau 1. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. . Was sind Sie ____ Beruf?
 - A. im
 - B. von
 - C. für
 - D. an
2. Wie ____ du?
 - A. heißen
 - B. heißt
 - C. heissest
 - D. heißet
3. Susanne ____ gern Kriminalromane.
 - A. lesen
 - B. liest
 - C. lest
 - D. lesest
4. ____ ist deine Telefonnummer?
 - A. Wie
 - B. Was
 - C. Welches
 - D. Wer
5. Das ist die Mensa. Hier können die Studenten _____.
 - A. spielen
 - B. essen
 - C. tanzen
 - D. rauchen
6. ____ du am Mittwoch nach Köln?
 - A. Fahrt
 - B. Fahren
 - C. Fährst
 - D. Fahrts
7. Susanne kommt auch __ Ludwigshafen.
 - A. aus
 - B. from
 - C. über
 - D. nach
8. Wie finden Sie ____ Sprachkurs?
 - A. eines
 - B. eine
 - C. der
 - D. den
9. Guten Morgen! Wo ____es hier billige Radios?
 - A. ist
 - B. gibt
 - C. ging
 - D. nahm
10. Frau Kümmel ____Abteilungsleiterin.
 - A. wird
 - B. werd
 - C. werden
 - D. wurde
11. Das Restaurant ____ eine große Auswahl an Fischgerichten.
 - A. geben
 - B. gibt
 - C. haben
 - D. hat
12. Wann ____ ihr angekommen?
 - A. ist
 - B. seid
 - C. sind
 - D. bist
13. Wie viele Stunden ____du diese Nacht ?
 - A. geschlafen
 - B. schlief
 - C. schläfst
 - D. schlafst
14. Meine Eltern reisen ____ Niederlande.
 - A. in die
 - B. nach
 - C. in der
 - D. in
15. Gefällt ____ meine Sonnenbrille?
 - A. dich
 - B. dir
 - C. mir
 - D. ihm
16. Kann ich die schwarze Bluse einmal ____?
 - A. geben
 - B. verkaufen
 - C. bügeln
 - D. anprobieren
17. Wir gehen gerne ____ *Goldfisch*, das Essen ist dort ausgezeichnet.
 - A. ins Restaurant
 - B. im Restaurant
 - C. in der Restaurant
 - D. in den Restaurant
18. Marie stellt den Sessel _____.
 - A. vor dem Fernseher

- B. an den Fernseher
C. vor den Fernseher
D. am Fernseher
19. ____ Gespräch lobten die Minister die gute Zusammenarbeit.
A. nach dem
B. während der
C. ins
- D. vor den
20. Ich wünsche Oma ein langes Leben und schenke ____ einen Blumenstrauß.
A. sie
B. ihr
C. ihm
D. ihn

**Niveau 2. Lest und übersetzt den Text.
Ergänzt die fehlenden Verben im Perfekt.**

Fahren kommen einladen absagen zeigen lachen hören spielen zeigen tanzen kochen essen

Wie war die Party?

Hallo Carsten,

wie war die Party am Freitag? - Super. Ich habe nicht so viele Leute ¹_____, und fast alle sind ²_____, nur Karin hat ³_____. Denn sie ist zu ihrer Oma ⁴_____. Wir haben einen großen Topf leckere italienische Nudeln ⁵_____ und dann alles ⁶_____. Sie hat uns tolle Fotos ⁷_____, wir haben ⁸_____ und Musik ⁹_____. Ach ja, wir haben auch verschiedene Spiele ¹⁰_____ und viel ¹¹_____.

Niveau 3. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

- Я не знаю як я можу тобі допомогти. _____

- Жирафа є самою високою твариною у світі. _____

- Я багато років вчилася грі на піаніно. _____

- Кожної неділі я допомагаю моїй мамі по дому: мою підлогу, протираю пил та прасую речі.

- Мої друзі повинні бути вірними, розумними та амбіційними. _____

- Я мрію полетіти на Гавайї у наступну мою відпустку. _____

- Ребекка та Луїз зустрілися ти роки тому, а зараз вони вже чоловік та дружина. _____

- Для того щоб вступити в Гете Університет я повинна отримати гарні оцінки у випускному екзамені. _____

- Можете Ви будь-ласка зачинити вікно. Тут дуже холодно. _____

- Юліану витратив всю свою зарплатню на ігри, тому він хочу взяти в борг у його брата.

Niveau 4. Schreibt einem Freund einen Brief aus eurer neuen Wohnung.

ENGLISH TEST FOR DIAGNOSING THE LEVEL OF ENGLISH IN 7TH GRADE STUDENTS

Level 1. Choose the correct answer.

1. She's my _____ friend.
 - A. better
 - B. bad
 - C. worse
 - D. best
2. I've got _____ pens.
 - A. any
 - B. some
 - C. one
 - D. an
3. She can't _____ German.
 - A. find
 - B. speak
 - C. cook
 - D. visit
4. Carlos is good _____ maths.
 - A. in
 - B. at
 - C. along
 - D. through
5. He's pleased _____ his results.
 - A. with
 - B. about
 - C. for
 - D. at
6. My brother is really good at math's, so he _____ a calculator.
 - A. don't use
 - B. doesn't use
 - C. uses
 - D. using
7. The students arrive _____ school very early.
 - A. at
 - B. down
 - C. through
 - D. to
8. Do you _____ dressed after breakfast?
 - A. got
 - B. gets
 - C. get
 - D. gotten
9. The teacher _____ us a lot of homework.
 - A. give
 - B. gives
 - C. giving
 - D. are giving
10. My parents are worried _____ my brother.
 - A. with
 - B. for
 - C. about
 - D. in
11. I think Spanish is _____ language to learn.
 - A. the most easiest
 - B. the more easy
 - C. the easiest
 - D. easier
12. My mother _____ to the teacher on the phone.
 - A. spoken
 - B. speaks
 - C. is speaking
 - D. were speaking
13. I don't think I _____ a cheap hotel near the beach.
 - A. will find
 - B. finds
 - C. am finding
 - D. found
14. She's looking for student _____ that is close to her university.
 - A. accommodate
 - B. flat
 - C. library
 - D. house
15. My computer _____ down yesterday. I have to buy a new one.
 - A. shut
 - B. turned
 - C. broke
 - D. did
16. She _____ breakfast for everyone.
 - A. makes
 - B. would make
 - C. have made
 - D. can make
17. He _____ surfing, but he isn't very good at it.
 - A. likes
 - B. loves
 - C. enjoys
 - D. is interested in

- A. has tried
B. is trying
C. tried
D. try
18. He said he _____ in a hotel the night.
A. was staying
B. would stay
C. will stay
D. stays
19. Jason _____ that he had seen a man outside the building before the robbery.
- A. told
B. said
C. whispered
D. talked
20. In the UK, more money _____ on the internet every year.
A. are spent
B. can spend
C. is spent
D. is spend

Level 2. Read and translate the text.

a) Complete the text about food in Britain. Write one appropriate word in each gap.

BEST OF BRITISH!

UNLIKE FRANCE OR ITALY, Britain is not famous for the quality of its food. And the truth is, British people are very keen ¹ _____ food from other countries. There are Indian and Chinese restaurants in nearly every town in ² _____ UK – and other types of international food are popular too. However, according to a recent survey, British people are also keen on traditional British food and usually have one ³ _____ two favourite British dishes.

A traditional Sunday lunch with roast beef and Yorkshire pudding is very popular, and so is a full English breakfast. (This is not just bacon and eggs. of course. It also includes sausages, tomatoes, mushrooms and toast.) Another favourite, ⁴ _____ survey says, is sausages and mashed potato – or 'bangers and mash', as people often call it.

Sometimes, favourite dishes have a connection with a special time or place, and often the food seems to taste better because ⁵ _____ that connection. For example, a hot pie is the perfect food when you're watching a football match. But when you're watching tennis at Wimbledon, you want a bowl ⁶ _____ strawberries and cream.

So what is the nation's favourite British food, according to the survey? The answer is: fish and chips – especially take-away fish and chips in paper. And especially when you're eating it by the sea!

b) Answer the questions.

- 1 Which two types of restaurant are very common in British towns?
- 2 What is a full English breakfast?
- 3 What is another name for sausages and mashed potatoes?
- 4 What do people like to eat at football matches?
- 5 Where do people like to eat strawberries and cream?
- 6 Where does fish and chips taste best, according to the survey?

Level 3. Translate the sentences into English.

1. Я маю багато цікавих хобі: малювання, гімнастика, йога, в'язання та шиття одягу. _____
2. Я би хотіла подорожувати навколо світу коли мені буде 20. _____
3. Кожні вихідні мені потрібно їздити до бабусі і допомагати їй по дому. _____
4. Його батьки витрачають багато часу на його виховання, тому він дуже освічений, вихований та розумний. _____
5. Я прочитала 5 книжок з минулого місяця. _____
6. Вчора у цей час я вчила вірш на пам'ять. _____
7. Коли я був в Парижі три роки тому, я відвідав багато історичних місць зі своїми друзями. _____
8. Я люблю вести свій блог в інтернеті. Мої друзі завжди з інтересом читають мої пости та підтримують бесіду в чаті. _____

ENGLISH TEST FOR DIAGNOSING THE LEVEL OF ENGLISH IN 8TH GRADE STUDENTS

Level 1. Choose the correct answer.

1. Is this ___ path to cycle on?
 - A. the safest
 - B. the safest
 - C. the most safest
 - D. more safer
2. My dad always wears a _____ shirt to work.
 - A. smart
 - B. casual
 - C. small
 - D. awful
3. She's got a cool _____ skirt. It's green, yellow and red.
 - A. plain
 - B. patterned
 - C. dark
 - D. blue
4. ___ a pizza in the fridge.
 - A. Is there
 - B. There is
 - C. There are
 - D. There aren't
5. Alex is interested ___ science.
 - A. in
 - B. with
 - C. at
 - D. since
6. Iron _____ to make many things during the Iron Age.
 - A. is used
 - B. are using
 - C. was used
 - D. will use
7. These days people eat more fruit and vegetables because they want to _____ healthier.
 - A. be
 - B. being
 - C. to being
 - D. was
8. You _____ to bring any money for the school trip.
 - A. don't need
 - B. aren't needing
 - C. needs
 - D. will need
9. Would you mind _____ the window, please?
 - A. to open
 - B. opening
 - C. opened
 - D. opened
10. My grandmother is frightened _____ computers.
 - A. with
 - B. at
 - C. in
 - D. without
11. I could hear strange sounds in the _____ of the night.
 - A. darkness
 - B. noise
 - C. lightness
 - D. sky
12. Where can I ___ in the printer?
 - A. type
 - B. scan
 - C. plug
 - D. log on
13. You have to _____ the password to get Wi-Fi here.
 - A. enter
 - B. writing
 - C. send
 - D. carry on
14. We studied the _____ of the country.
 - A. music
 - B. history
 - C. chemistry
 - D. language
15. They _____ surfing yesterday.
 - A. go
 - B. won't go
 - C. went
 - D. have gone
16. He _____ take a taxi – it's too expensive.
 - A. will
 - B. won't
 - C. must

- D. don't
17. My cat hurt its _____ outside.
- A. paw
B. wing
C. teeth
D. beak
18. She _____ at film club this week.
- A. is
B. will be
C. wasn't
D. weren't
19. Many people use social _____ to ask for and give advice.
- A. apps
B. blogs
C. media
D. chats
20. It's very difficult to ride a horse _____ a wood.
- A. through
B. over
C. in
D. along

Level 2. Read and translate the text and do the exercises.

a) Complete the text about the White House. Write one appropriate word in each gap.

Welcome to the White House!

In 1789, George Washington became the first President ¹ _____ the United States. Two years later, he chose this place to build the President's house. Unfortunately, Washington died before ² _____ house was ready, so the first person to live there was the second President, John Adams. He moved ³ _____ the house with his wife, Abigail, in 1800. Since then, every President has lived there.

Over the years, there have been many changes. The British set fire to the house in 1814 during a war between the two countries. Three years ⁴ _____ President Monroe organised the repairs. In 1901, President Roosevelt named the house the 'White House' and the next year, he started a programme to modernise it. This included building a new part of the house: the West Wing. ⁵ _____ 1909, Willam Taft created the Oval Office in the West Wing, and this has been the President's office since then.

The White House has 132 rooms, 35 bathrooms, eight staircases, three lifts, a swimming pool, a tennis court, a jogging track and a private cinema. It receives 30,000 visitors ⁶ _____ week. While it is the home of the US president and his (or her) family, the White House is also a museum of American history.

b) Answer the questions.

- 1 Who decided where to build the White House?
- 2 Who was the first President to live in the White House?
- 3 When did people start calling it the White House?
- 4 How long has the Oval Office been the President's office?
- 5 What sports facilities has the White House got?
- 6 How many people visit the White House each week?

Level 3. Translate the sentences into English.

1. Якщо я був би відомим письменником, я би увесь час сидів дома та писав романи. _____
2. Я планую вивчати історію Великобританії в інституті в наступному році. _____
3. Вчитель сказав що ми добре працювали на його заняттях і всі отримає гарні оцінки з науки. _____
4. Його виховували бабуся з 6 років. _____
5. Він кожного дня знімає по 3 відео на завантажує їх у ютюб для своїх підписчиків у вечері. _____
6. Єлизавета I була останньої з династії Тюдорів. _____
7. Гамлет був написаний Шекспіром у 1601. _____
8. Моя подруга є найпопулярнішою дівчинкою в школі. _____
9. Вимираючі види є важною проблемою нашої екології. _____

ENGLISH TEST FOR DIAGNOSING THE LEVEL OF ENGLISH IN 9TH GRADE STUDENTS

Level 1. Choose the correct answer.

1. He _____ surfing, but he isn't very good at it.
E. has tried
F. is trying
G. tried
H. try
2. Summer is ____ season.
A. driest
B. the driest
C. the most dry
D. drier
3. ____ are the only insects that make food humans can eat.
A. Bees
B. Butterflies
C. Spiders
D. Ants
4. She always _____ her friends in the weekend.
A. meets
B. will meet
C. met
D. is meeting
5. My mum works ____ eight o'clock ____ four during the week.
A. at to
B. from to
C. at..... at
D. to.....from
6. My brother _____ biology at university.
A. studies
B. is studied
C. are studying
D. have studied
7. I have to walk _____ a narrow path to school.
A. through
B. cross
C. over
D. along
8. The Wright brothers _____ the first plane in 1905.
A. build
B. are building
C. built
D. was building
9. He said he _____ in a hotel the night.
E. was staying
F. would stay
G. will stay
H. stays
10. Gold _____ in Wales in 74 AD.
A. are founding
B. would find
C. finds
D. is found
11. Peter admitted _____ the last piece of my birthday cake.
A. to steal
B. stealing
C. to be stolen
D. steal
12. When I _____ my grandma, she _____ my letter.
A. called, didn't receive
B. called, hadn't received
C. call, didn't receive
D. called, not received
13. We left Hong Kong at 9 p.m. and our plane _____ in London early the next day.
A. took off
B. broke down
C. got in
D. cut off
14. The gadget is _____ powered, so it doesn't matter if it isn't sunny.
A. mains
B. solar
C. water
D. electricity
15. Press this volume control and the music _____ quieter.
A. listens
B. appears
C. gets
D. gives
16. The remote control is _____ so it doesn't stand up.
A. far
B. curved
C. straight
D. through

17. Istanbul is famous _____ the Blue Mosque.
 A. at
 B. about
 C. with
 D. for
18. I never remember to back ____ my homework.
 A. in
 B. down
 C. up
 D. through
19. No, I haven't seen her _____ our lesson on Friday.
 A. since
 B. for
 C. just
 D. already
20. John was smiling because he _____ some good news.
 A. had had
 B. has had
 C. had
 D. has

Level 2. Read and translate the text and do the exercises.

a) Complete the text about A Land of Fire And Ice. Write one appropriate word in each gap.

A Land of Fire And Ice

In 1809, John Colter, a hunter, travelled to a new part of the United States: the mountains and forests of Wyoming. He discovered an amazing place. It was an ¹ _____ land of ice and fire. When he returned home, he talked about his adventures - but nobody believed him!

Colter described amazing scenes. There were ² _____ of water – but they boiled! There were trees that appeared to be stone. There were holes in the ground that suddenly exploded, like fountains of boiling water. Everywhere there was the strong smell of sulphur.

Colter walked deep into the forests. He watched and studied an amazing ³ _____ of animals, including bears and wolves. He climbed high mountains and explored beautiful lakes and rivers. There were high waterfalls and deep ⁴ _____ with yellow rocks on each side. In fact, the name of this place comes from those rocks: Yellowstone.

Fifty years later, the US government organised three scientific ⁵ _____ to Yellowstone. They wanted to find out what was really there. Finally, people started to believe John Colter's stories. They realised Yellowstone was a beautiful and unusual place, and asked the government to ⁶ _____ it. So in 1872, President Ulysses S Grant signed a new law: Yellowstone was now the first national park in the world.

b) Complete the text about Are these sentences true (T) or false (F)? Write T or F.

- 1 John Colter was the first person to go to Yellowstone.
- 2 Colter talked to nobody about his adventures in Yellowstone.
- 3 Colter noticed a strange smell in Yellowstone.
- 4 The name 'Yellowstone' comes from the colour of the lakes and rivers there.
- 5 The government sent expeditions to Yellowstone in 1872.

Level 3. Translate the sentences into English.

1. Хоча мій батько є родом з Італії, він добре розмовляє англійською. _____
2. Одне з улюблених страв британців є ковбаски карі. _____
3. Джек Лондон був моряком хоча він відомий як талановитий письменник. _____
4. Тобі спочатку потрібно зареєструватися на сайті і після цього ти можеш зайти у свій особистий кабінет. _____
5. Вирубка лісів призвела до значних проблем у навколишньому середовищі. _____
6. Коли мені було 5 я могла добре читати. _____
7. Вона робить манікюр кожні три тижні. _____
8. Я пишу цей проект з 9 ранку. _____
9. Пітер зупинився для того щоб купити новий комікс. _____
10. Ти добре пам'ятаєш весілля мого брата? _____

Level 4. Imagine you are going to university next year. Write a letter to your friend to ask advice about your future university.

Test zur Diagnose des Niveaustandes der soziokulturellen Kompetenz bei Schülern der 7. Klasse

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

<p>1. Wo liegt Deutschland?
 A. In Südamerika
 B. In Westeuropa
 C. im Herzen von Europa
 D. neben der Ukraine</p> <p>2. In welchen Ländern spricht man Deutsch?
 A. Österreich und Luxemburg
 B. Deutschland und Tschechien
 C. Dänemark und Belgien
 D. Luxemburg und Norwegen</p> <p>3. Wie viele Bundesländer hat Deutschland?
 A. 17
 B. 8
 C. 24
 D. 16</p> <p>4. Was ist die Hauptstadt von Deutschland?
 A. München
 B. Sachsen
 C. Berlin
 D. Bayern</p> <p>5. Welche Note an deutschen Schulen gilt als die beste?
 A. 5
 B. 6
 C. 12
 D. 1</p> <p>6. Was ist Adventskalender?
 A. Kalender der Feiertage</p> | <p>B. Weihnachtskalender für Kinder
 C. Arbeitskalender
 D. Terminkalender</p> <p>7. Was ist der beliebteste Familienferien der Deutschen?
 A. Neujahr
 B. Vereinigung
 C. Oktoberfest
 D. Weinachten</p> <p>8. Was bekommen die Kinder zu Beginn des Schuljahres?
 A. Neue Bücher
 B. Einen Rucksack
 C. Süßigkeittüte
 D. Schuhe</p> <p>9. Wie lange dauern die Sommerferien für Schulkinder in Deutschland?
 A. 3 Monaten
 B. 1 Monat
 C. 1,5 Monaten
 D. 3 Wochen</p> <p>10. Was war das erste gedruckte Buch in Deutschland?
 A. Bibel
 B. Wörterbuch
 C. Grimms Märchen
 D. Abenteuer des Don Quijote</p> |
|---|---|

II. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Markiert die berühmten deutschen Schriftsteller.

- A. Stephen King
- B. Johann Wolfgang von Goethe
- C. Friedrich Hebbel
- D. Arthur Miller
- E. Heinrich Heine
- F. Jack London
- G. Gabriel Garcia Marquez
- H. Herman Hesse
- I. Johann Friedrich Schiller
- J. Franz Kafka

2. Findet die richtigen Entsprechungen zu den deutschen Sprichwörtern.

1.	Alles vergeht, Wahrheit besteht.	A.	Надія помирає останньою.
2.	Alter ist ein schweres Malter.	B.	Не існує надто довгого шляху для того щоб побачити друга.
3.	Die Hoffnung stirbt zuletzt.	C.	Старість – не радість.
4.	Ein Traum ist süßer als Honig.	D.	Все мине, а правда залишиться.
5.	Um einen Freund zu sehen, ist kein Weg zu lang.	E.	Сон солодше за мед.

1	2	3	4	5

III. Ergänzt die Wörter aus dem Kasten in den Text.

Liter Universitäten Malern bekanntesten Firmen Museum BMW Süden Beispiel Orchester

München – die Landeshauptstadt Bayerns

In München wohnen ca. 1,26 Millionen Menschen. München liegt im _____ von Deutschland und ist die Landeshauptstadt von Bayern. München hat zwei _____: die Ludwig-Maximilians-Universität und die Technische Universität. An der LMU (Ludwig-Maximilians-Universität) studieren 47 000 Studenten.

München hat 71 Theater, drei große _____ und 50 Museen und Sammlungen. Die Sammlung der Alten Pinakothek umfasst 9000 Bilder großer europäischer Maler aus dem 15. bis 18. Jahrhundert. Die _____ Bilder sind von den _____ Albrecht Dürer und Peter Paul Rubens. Die Pinakothek der Moderne zeigt moderne Kunst und Architektur. Sie ist ein international bedeutendes _____ für Kunst aus dem 20. Jahrhundert.

Aber München bietet noch viel mehr, zum _____ das berühmteste Wirtshaus der Welt, das Hofbräuhaus. Es ist 400 Jahre alt. Insgesamt trinken die Gäste im Hofbräuhaus täglich 1000 _____ Bier. In München findet man auch viele große _____ wie Siemens (Hersteller von Elektrogeräten, Telefonen und Computern), _____ (Hersteller von Autos), MAN (Hersteller von Lastkraftwagen) oder Rodenstock (Hersteller von Brillen).

IV. Entdeckt eines der Themen:

- Traditionelles Osterfest in Deutschland.
- Schularten in Deutschland.
- Lieblingsgerichte der Deutschen.

Test zur Diagnose des Niveaustandes der soziokulturellen Kompetenz bei Schülern der 8. Klasse

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Welche Farben hat die deutsche Flagge?
 - A. rot, gelb, braun
 - B. rot, orange, blau
 - C. schwarz, braun, gelb
 - D. schwarz, rot, gelb
2. Berlin ist
 - A. ein Land
 - B. ein Bundesland
 - C. eine Stadt
 - D. eine Stadt und ein Bundesland
3. Wann hat Deutschland Vereinigung bekommen?
 - A. 1945
 - B. 1991
 - C. 1990
 - D. 2005
4. Was ist ein traditionelles Kleid von Frauen in Deutschland?
 - A. ein Kimono
 - B. ein kleines schwarzes Kleid
 - C. eine weiße Schürze
 - D. ein Dirndl
5. Was ist die Brezel?
 - A. ein salziges oder selten auch süßes Gebäck
 - B. ein traditionelles Kleidungsstück
 - C. ein bayerischer Tanz
 - D. ein altes Buch für katholische Menschen
6. Was haben die Brüder Grimm für die Entwicklung der deutschen Sprache getan?
 - A. Sie haben viele Märchen geschrieben.
 - B. Sie sangen Lieder über Bremer Musiker.
 - C. Sie erstellten ein Manifest zum Pflichtstudium der deutschen Sprache.
 - D. Sie schufen das erste deutsche Wörterbuch.
7. An welche Länder grenzt Deutschland?
 - A. Dänemark, Italien, Polen;
 - B. Tschechische Republik, Österreich, Ukraine;
 - C. Frankreich, Luxemburg, Belgien;
 - D. Schweiz, Dänemark, Norwegen.
8. Was ist das Oktoberfest?
 - A. Bierfestival;
 - B. Herbstfest;
 - C. Wurstfest;
 - D. Sportschulferien.
9. Welches Insekt darf in Deutschland nicht getötet werden?
 - A. Marienkäfer
 - B. Stinkwanze
 - C. Biene
 - D. Ameise
10. Wie ist das Notensystem an deutschen Schulen?
 - A. Noten 1-6
 - B. Noten 1-12
 - C. Noten 1-11
 - D. Noten 1-5

II. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Markiert die berühmten deutschen Komponisten.

- A. Johann Sebastian Bach
- B. Richard Wagner
- C. Pjotr Iljitsch Tschaikowski
- D. Ludwig van Beethoven
- E. Georg Friedrich Händel
- F. Paul Hindemith
- G. Frédéric Chopin
- H. Antonio Vivaldi
- I. Franz Schubert
- J. Wolfgang Amadeus Mozart

2. Findet die richtigen Entsprechungen zu den deutschen Sprichwörtern.

1.	Beharrlichkeit überwindet alles	A.	На чужих помилках вчаться.
2.	Anderer Fehler sind gute Lehrer.	B.	Як вовка не годуй, він все одно до лісу дивиться.
3.	Alter ist ein schweres Malter.	C.	Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.
4.	Des Faulen Werktag ist immer morgen, sein Ruhetag ist heute	D.	Терпіння і труд все перетруть
5.	Der Wolf stirbt in seiner Haut.	E.	Старість – не радість.

1	2	3	4	5

III. Ergänzt die Wörter aus dem Kasten in den Text.

aktuelle Beantworten Kochshows Olympischen läuft Fernsehen Zuschauer schalten gleiche Spaß

Können Sie ohne Fernseher leben?

Nur 16 % der Deutschen _____ diese Frage mit „ja“, 26 % sagen „ja, vielleicht“ und für 58 % ist das Fernsehen eine wichtige Freizeitbeschäftigung. Viele Menschen können ohne Quizshows, _____, Telenovelas oder Krimis nicht leben. Dreieinhalb Stunden täglich sehen die Deutschen fern. Aber auf fast allen Sendern läuft das _____: Shows, Serien und Werbung. Viele _____ finden das Fernsehangebot inzwischen langweilig und mögen keine Werbung. Fernsehen macht keinen _____ mehr! Doch die Zuschauer _____ den Fernseher nicht aus. Sie essen, telefonieren, lesen, sitzen am Computer, führen Gespräche – und der Fernseher _____ weiter.

Natürlich ist im _____ nicht alles schlecht oder langweilig. Besonders beliebt sind in Deutschland die Nachrichten. 48 % der Deutschen nutzen das Fernsehen für _____ Informationen. An der Spitze der Beliebtheitsskala stehen die Sportsendungen, vor allem bei Olympischen Spielen oder Fußballweltmeisterschaften.

IV. Entdeckt eines der Themen:

- Weihnachten und Silvester in Deutschland.
- Alltag der Deutschen.
- Föderales System Deutschlands.

**Test zur Diagnose des Niveaustandes der soziokulturellen Kompetenz
bei Schülern der 9. Klasse**

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Wie viele Bundesländer gibt es in Deutschland?
 - A. 12
 - B. 16
 - C. 9
 - D. 18
2. Wie klingt der offizielle Name Deutschlands richtig?
 - A. Germany
 - B. der Deutschen Demokratischen Republik
 - C. die Bundesrepublik Deutschland
 - D. Deutschland
3. Was ist Vereiningung?
 - A. Staatsexamen in deutscher Sprache
 - B. Die deutsche Wiedervereinigung
 - C. Feiertag der deutschen Flagge
 - D. Schulabschluss
4. Wann fiel die Berliner Mauer?
 - A. 1989
 - B. 1990
 - C. 1945
 - D. 1788
5. Welche Schriftsteller wurden in Deutschland geboren?
 - E. Conan Doyle, J. W. von Goethe, F. Schiller
 - F. P. Süskind, T. Mann, H. Heine
 - G. Brüder Grimm, Shakespeare, T. Mann
 - H. J. W. von Goethe, H. Heine, A. de Saint-Exupery
6. Welches ist das berühmteste Festival der Welt, das in München stattfindet?
 - A. Ostensest
 - B. Oktoberfest
 - C. Mutterfest
 - D. Würstchenfest
7. Wer hat das erste deutsche Wörterbuch erstellt?
 - E. Martin Luther
 - F. Konrad Duden
 - G. Jakob and Wihelm Grimm
8. Welcher Nachname ist in Deutschland verboten?
 - H. Johann Wolfgang Goethe
 - A. Müller
 - B. Bismark
 - C. Hitler
 - D. Luther
9. Welches Land grenzt nicht an Deutschland?
 - A. Tschechien
 - B. Die Niederlande
 - C. Luxemburg
 - D. Die Slowakei
10. Wer ist Angela Merkel?
 - A. eine berühmte deutsche Feministin
 - B. Präsident von Deutschland
 - C. Kanzler von Deutschland
 - D. Enkelin des letzten deutschen Kaisers Wilhelm II

II. Kreuzen Sie eine richtige Antwort ein.

1. Markiert die berühmten deutschen Philosophen.

- A. Alighieri Dante
- B. Thomas Morus
- C. Friedrich Engels
- D. Arthur Schopenhauer
- E. Sokrates Immanuel Kant
- F. Jean-Paul Sartre
- G. Georg Wilhelm Friedrich Hegel
- H. Francis Bacon
- I. Sören Kierkegaard
- J. Friedrich Nietzsche

2. Findet die richtigen Entsprechungen zu den deutschen Sprichwörtern.

1.	Alles vergeht, Wahrheit besteht.	A.	На чужих помилках вчаться.
2.	Beharrlichkeit überwindet alles	B.	Як вовка не годуй, він все одно до лісу дивиться.
3.	Anderer Fehler sind gute Lehrer.	C.	Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні.
4.	Des Faulen Werktag ist immer morgen, sein Ruhetag ist heute	D.	Все мине, а правда залишиться.
5.	Der Wolf stirbt in seiner Haut.	E.	Терпіння і труд все перетруть.

1	2	3	4	5

III. Ergänzt die Wörter aus dem Kasten in den Text.

Gesprächsthemen Betrieben schnell Ereignis bleiben Weihnachtsfeier unangenehm
Weihnachtsgebäck beliebt Getränke

Jedes Jahr wieder ...

Die wichtigste Feier in vielen _____ ist die Weihnachtsfeier. Jedes Jahr im Dezember sitzen die Kollegen zusammen, singen gemeinsam Lieder, tanzen, essen _____, überreichen kleine Geschenke, reden und trinken reichlich Alkohol. Bei den meisten Mitarbeitern ist diese Jahresabschlussfeier sehr _____, denn man kann mit dem Chef mal ein privates Gespräch führen oder mit der schönen Sekretärin tanzen. Außerdem muss man für das Essen und die _____ nichts bezahlen.

Doch Vorsicht! Karriereberater sehen bei einer _____ auch Gefahren: Gefahr Nummer eins ist der Alkohol. Zu viel Alkohol macht gesprächig und man hat _____ etwas Negatives über einen Kollegen oder die Arbeit gesagt.

Das mögen viele Chefs nicht. Auch mit falschen Gesprächsthemen kann man einen negativen Eindruck machen. Absolut tabu sind _____ wie Gehaltserhöhung oder sehr persönliche Probleme.

Gefahr Nummer zwei ist heftiges Flirten, zum Beispiel mit dem netten Kollegen oder der schönen Sekretärin. Das bleibt nicht ohne Folgen. Einigen Mitarbeitern sind zu enge Kontakte bei der Weihnachtsfeier am nächsten Tag _____ und das Arbeitsklima ist gestört.

Nun gibt es Kollegen, die mögen keine Weihnachtsfeier. Sie _____ lieber zu Hause oder arbeiten. Aber auch das ist schlecht für die Karriere! Diese Menschen gelten als arrogant oder unsozial, denn die Weihnachtsfeier ist und bleibt ein wichtiges soziales _____ im Betrieb.

IV. Entdeckt eines der Themen:

- Nationale deutsche Speisen
- Politisches System Deutschlands.
- Bildungssystem in Deutschland.

Програма «Німецька мова (друга іноземна мова). 7 клас»

№	Тема уроку	Зміст уроку. Компоненти соціокультурної компетентності	Методи	Форма проведення уроку	Прийоми
Тематичний Блок 1. Моя родина і мої друзі. Meine Familie und meine Freunde.					
1.	Яким було літо? Wie war der Sommer?	Компетенції: <i>лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична.</i> Wo warst du im Sommer? Ich war am Meer/auf dem Land/in der Stadt /in den Bergen/in einem Ferienlager/bei meinen Großeltern/bei meiner Oma/ das Ferienlager, bei die Sommerferien. Вивчити улюблені місця німців для відпочинку. Знайомство з містами країни.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез абстрагування узагальнення класифікація диференціація введення у власне мовлення культурологічний творчі завдання
2.	Що ти робиш на канікулах? Was machst du im Urlaub?	Компетенції: <i>загальнокультурна, культурознавча.</i> Man kann im... Mit dem ... kann man... die Aktivität (-en), der Schläger (-, das Boot (-e), das Skateboard (-s), die Angel (-n), angeln (hat geangelt) tauchen (ist/hat getaucht), verbringen (hat verbracht), Spaß. Ознайомитися з особливостями проведення вільного часу в Німеччині. Улюблені водні види спорту.	репродуктивний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
3.	Мої друзі Meine Freunde	Компетенції: <i>соціолінгвістична, комунікативна.</i> befreundet sein mit (Dat.), vertrauen (hat vertraut), misstrauen (hat misstraut), die Klassenkameradin (-nen), gemeinsam der Nachbar (-n), Sinn für Humor haben, intelligent. Ознайомитися з особливостями спілкування однолітків у Німеччині. Популярність соцмереж у Німеччині.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	комбінований інтерактивний	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
4.	Мої найкращі друзі Meine Besten Freunde	Компетенції: <i>соціолінгвістична, комунікативна, соціокультурна.</i> befreundet sein mit (Dat.), vertrauen (hat vertraut), misstrauen (hat misstraut), die Klassenkameradin (-nen), gemeinsam der Nachbar (-n), Sinn für Humor haben, intelligent. Ознайомитися з психологічними, соціальними, віковими особливостями мовленнєвих і поведінкових взаємовідносин підлітків.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація

5.	Моя родина. Meine Familie.	Компетенції: <i>загальнокультурна, соціолінгвістична.</i> bestehen (hat bestanden), gehören (hat gehört), der Ehemann (-''-er) Meine Familie besteht aus... Ознайомитися з родинними взаємовідносинами у Німеччині. Проблема батьків та дітей.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація
6.	Допомагати батькам Den Eltern helfen	Компетенції: <i>загальнокультурна, соціокультурна, соціолінгвістична.</i> die Spielsachen aufräumen (hat aufgeräumt), die Wäsche bügeln (hat gebügelt), babysitten (hat babygesittet), das Geschirr spülen (hat gespült) Ich möchte..., aber ich kann nicht. Ich muss... Die Mutter/Der Vater sagt, ich soll. Ознайомитися з особливостями побутового життя німців. Прибирання та розподіл обов'язків у родині.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація
7.	Можу тобі допомогти? Kann ich dir helfen?	Компетенції: <i>комунікативна, соціолінгвістична, культурознавча.</i> Модальні дієслова в теперішньому часі müssen sollen können dürfen wollen mögen möchte. Вивчити етикетні слова, формули та правила їх вживання в мовленні.	дослідницький репродуктивний	інтерактивний інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація
8.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: <i>загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
Тематичний Блок 2. Шкільне життя. Schulleben					
9.	Нові учні в класі Neue Schüler in der Klasse	Компетенції: <i>комунікативна, соціокультурна, соціолінгвістична.</i> Ich mochte ... schreiben, denn er/sie...Ich habe/spiele auch... Mein Hobby ist auch... Meine Lieblingsjahreszeit ist auch... Meine Lieblingsfarbe ist... Ознайомитися з правилами етикету в новому колективі в Німеччині.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування творчі завдання
10.	Можливо познайомимось ближче? Können wir besser kennen lernen?	Компетенції: <i>комунікативна, соціокультурна, соціолінгвістична.</i> der Fragebogen (-''), das Lieblingsfach (-''- er), die Lieblingsfarbe (-n), die Lieblingsjahreszeit (-en), das Lieblingsbuch (-''-er), das Lieblingstier (-e) (-n), die Lieblingsjahreszeit (-en), das Lieblingsbuch (-''-er), das Lieblingstier (-e). Ознайомитися з порядком оформлення бланків та анкет в Німеччині.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
11.	Мої шкільні друзі й знайомі Meine Schulfreunde und	Компетенції: <i>соціолінгвістична, соціолінгвістична.</i> Sophies ... hei.t... Er/Sie ist ... Jahre alt. Er/Sie lebt in...	пояснювально-ілюстративний евристичний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення

	Bekannten	Seine/Ihre Telefonnummer ist... Er/Sie arbeitet als... Er/Sie ist Schuler/Schuler in. Sein/Ihr Lieblingsfach in der Schule ist...Entschuldigung!, (Das) macht nichts, der Schulfreund (-e), die Schulfreundin (-nen). Ознайомитися з особливостями спілкування по телефону у Німеччині.	дослідницький репродуктивний		культурологічний абстрагування творчі завдання
12.	Шкільні речі Schulsachen	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, соціолінгвістична. Ich habe in meiner Schultasche einen/eine/ein/- ... Ich möchte auch der Ohrschützer (-), der Turnschuh (-e), das Aufgabenheft (-e) der Malkasten (-''-), der Radiergummi (-s), ausradieren (hat ausradiert). Вдосконалити знання про шкільне життя у Німеччині.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
13.	Що є для мене школа? Was ist Schule für mich?	Компетенції: загальнокультурна, комунікативна, соціокультурна. Die Schule ist für uns... Ich möchte an ... teilnehmen. das Schulfach (-''- er), die Zukunft, das Zeugnis (-se), die Kenntnis (-se), erfahren, plaudern (hat geplaudert), der Computer-raum (-''-e). Ознайомитися з правилами оцінювання знань учнів у німецьких школах.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
14.	Середня освіта в Німеччині Mittelschule in Deutschland	Компетенції: соціокультурна, загальнокультурна, комунікативна. Die Grundschule, die Mittelschule, Realschule, das Gymnasium, das Abitur nett, hilfsbereit, streng, aufgeben (hat aufgegeben), schimpfen (hat geschimpft), erklären (hat erklärt), die Klassenlehrerin (-nen), der Stoff (-e), das Quiz (-). Ознайомитися з системою освіти в Німеччині.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
15.	Шкільні заходи Schulveranstaltungen	Компетенції: лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична. Ich finde ... interessant. Ich mache.../male ... gern. der Wettbewerb (-e), teilnehmen an (Dat.) (hat teilgenommen). Ознайомитися з традиціями німців щодо проведення соціальних, шкільних та наукових заходів.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
16.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	дослідницький репродуктивний		аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
Тематичний Блок 3. Спорт. Їжа і напої Sport. Essen und Trinken					
17.	Який вид спорту тобі подобається? Welche Sportart magst du?	Компетенції: загальнокультурна, комунікативна соціокультурна. Welche Sportart treibst du gern/lieber/ am liebsten?	пояснювально-ілюстративний евристичний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення

		Die Sportart (-en), der Weitsprung, das Laufen, das Werfen, das Boxen, das Radfahren, das Reiten, das Segeln, das Skifahren joggen (hat/ist gejoggt). Ознайомитися з улюбленими видами спорту у Німеччині. Футбольні клуби Німеччини.	дослідницький репродуктивний		культурологічний класифікація диференціація абстрагування
18.	Улюблені види спорту Beliebte Sportarten	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна, комунікативна. Die beliebteste Sportart in Deutschland ist... An der zweiten Stelle ist ... mit ...Prozent. das/die Aerobic die Fitness, der Kraftsport, die Sportart (-en).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
19.	Види спорту та обладнання Sport und Ausrüstung	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. Zum ... braucht man... die Ausrüstung, rudern (hat/ist gerudert), das Ruder (-), die Inlineskates (Pl.), die Badehose (-n), das Netz (-e), der Eisschnelllauf, der Boxhandschuh (-e)	пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
20.	Спортивні змагання Sportwettkämpfe	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча. Wir spielen/machen.../ laufen.... Der Wettkampf (-''-e), der Kampfsport, der Ballsport, das Snowboarden, die Mannschaft (-en), der Sportverein (-e), ausüben (hat ausgeübt)	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
21.	Спорт і рекорди Sport und Rekorde	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча. die Olympiasiegerin (-nen), die Schachspielerin (-nen), der Stabhochspringer (-), die Weltmeisterschaft (-en), erfolgreich, talentvoll	пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
22.	Продукти харчування Lebensmittel	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна, комунікативна. Oft esse ich ... Ab und zu esse ich Selten esse ich Ich esse ..nie. der Käse (-), die Wurst (-''-e), der Schinken (-), das Öl (-e),die Erbse(-n), die Sahne, belegt, die Backwaren (Pl.)	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
23.	Купуємо продукти харчування Wir kaufen Lebensmittel	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча. Meistens kaufen wir/ Man kann Lebensmittel auf dem Markt... kaufen das Lebensmittelgeschäft (-e), der Paprika (-s), das Brötchen (-), die Dose (-n), die Packung (-en), sonst.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація

					диференціація абстрагування
24.	Що ми готуємо? Was kochen wir?	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча.</i> Was kannst du schon selbst kochen/zubereiten? das Kotelett, die Pfanne (-n), bestreichen (hat bestrichen), schälen (hat geschält), schneiden (hat geschnitten), vermischen (hat vermischt), zufügen (hat zugefügt), circa. Ознайомитися зі звичками у харчуванні у німців. Визначитися з особливостями приготування їжі.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
25.	Що ти любиш їсти та пити? Was isst und trinkst du gern?	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча.</i> das Hähnchen (-), die Nudeln (Pl.), die Nudelsuppe (-n), die Bulette (-n), das Spiegelei (-er). Ознайомитися з традиційними стравами в Німеччині. Улюблені страви німців.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
26.	Апетит приходить під час їжі. Appetit kommt während der Mahlzeiten.	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча.</i> Für das Frühstück/Mittagessen/Teetinken brauche ich... Ich lege/auf den Tisch ... die Marmeladendose (-n), der Brotkorb (-'e), das Milchkännchen (-), der Eierbecher, der Salzstreuer (-), die Soße (-n), fett, scharf, trocken. Ознайомитися з культурними особливостями у раціоні харчування. Важливість сніданку у Німеччині.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
27.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
28.	<i>Контроль читання</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	аналіз і синтез узагальнення
29.	<i>Контроль письма</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення
30.	<i>Контроль аудіювання</i>	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний дослідницький	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення

			репродуктивний		
31.	<i>Контроль говоріння</i>	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення
32.	<i>Підсумковий урок</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознава, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	культурологічний аналіз і синтез узагальнення класифікація

Програма «Німецька мова (друга іноземна мова). 8 клас»

№	Тема уроку	Зміст уроку. Компоненти соціокультурної компетентності	Методи	Форма проведення уроку	Прийоми
Тематичний Блок 1. Meine Familie und meine Freunde (Моя родина і мої друзі)					
1.	Якими були літні канікули? Wie waren die Sommerferien?	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, комунікативна.</i> die Ferien — die Sommerferien, der Platz — der Sportplatz das Lager — das Zeltlager, die Halle — die Sporthalle der Ball — der Volleyball das Feuer — das Lagerfeuer, Boot fahren, angeln, zelten, segeln, in der Sonne liegen, wandern, Rad fahren, tauchen, surfen.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
2.	Ласкаво просимо Herzlich willkommen!	<i>Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична.</i> Herzlich willkommen, Besuch haben abholen das Sprichwort (-wörter), das Treffen (-).	пояснювально-ілюстративний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
3.	Мої родичі Verwandten	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> die Nichte (-n) die Enkelin (-nen) Stund der Neffe (-n) der Schwager (-), der Enkel (-) die Schwägerin (-nen).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
4.	Хто вони за професією? Was sind sie von Beruf?	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> das Berufssymbol (-e) der Nachtwächter (-) der Schreiner (-) der Optiker (-) der Mechaniker (-) der Koch (Koch) das Fotomodell (-e) der Dolmetscher (-!) der Handwerker (-) der Schneider (-) der Musiker (-) der Sportler (-) der Bankier (-s) der Metzger (-) der Apotheker (-) der Schauspieler (-) der Krankenpfleger (-).	пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
5.	Бажання отримати професію Berufswünsche	<i>Компетенції: культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична.</i> der Berufswunsch (-wünsche) deshalb heilen der Übersetzer (-) der Bauarbeiter (-).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація

					диференціація абстрагування
6.	Скажи мені хто твій друг, і я скажу тобі хто ти Sage mir, mit wem du umgehst, und ich sage dir, wer du bist	Компетенції: культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, комунікативна. der Eigennomen (-n) der Personennamen (-n) der Steckbrief (-).	дослідницький репродуктивний	комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення абстрагування
7.	Друзі пізнаються в біді. Freunde erkennt man in der Not	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. feige glücklich stolz Recht haben nennen (nannte, hat genannt) stören (störte, hat gestört) sich schämen (schämte sich, hat sich geschämt) rennen (rannte, ist gerannt) stehlen (stahl, hat gestohlen).	дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез введення у власне мовлення культурологічний класифікація абстрагування
8.	Моя біографія Mein Lebenslauf	Компетенції: лінгвокраїнознавча, соціокультурна, комунікативна. der Lebenslauf (-"e) von ... bis heiraten (Akk.) das Studium seit die Jahresangabe (-n) der Dichter (-) sterben.	пояснювально-ілюстративний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення класифікація
9.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
Тематичний Блок 2. Alltag. Повсякденне життя					
10.	Хто рано встає, тому Бог дає Morgenstunde hat Gold im Munde	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча. faulenzten sich ausruhen sich mit j-m (D.) treffen sich abtrocknen.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
11.	Допомагати господарству Im Haushalt helfen	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична. die Spielsachen aufräumen einkaufen gehen staubsaugen selten die Blumen gießen babysitten den Staub wischen nie die Wasche bügeln das Geschirr spülen den Fußboden wischen.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
12.	Що ти плануєш? Was hast du vor	sich verabreden etw. vorhaben.	евристичний дослідницький	інтерактивний комбінований	аналіз і синтез узагальнення

			репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
13.	Звички у їжі, та національні страви Essgewohnheiten und Spezialitäten	Компетенції: загальнокультурна, культуросознава, лінгвоукраїнознавча, соціокультурна. die Essgewohnheit (-en) die Spezialität (-en) das Abendbrot die Maultasche (-n) grillen die Sahne die Füllung (-en) der Cappuccino die Buchweizengrütze der Quark.	пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
14.	Людина є тим, що вона їсть Der Mensch ist, was er isst	Компетенції: загальнокультурна, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. der Vegetarier (-) der Feinschmecker (-) Pommes frites (PL) belegtes Brot (-e) das Mitleid die Nahrung Appetit haben auf (Akk.) töten die Kantine (-n) die Himbeere (-n) Angst haben vor (Dat.).	пояснювально-ілюстративний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
15.	По одязі людину стрічають Kleider machen Leute	Компетенції: культуросознава, соціолінгвістична, комунікативна. das Top (-s) das Image lila der Hut ("-e) sich kleiden prima der Absatz (-) rosa.	пояснювально-ілюстративний евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація абстрагування
16.	В універмазі Im Warenhaus	Компетенції: загальнокультурна, соціолінгвістична, комунікативна. die Abteilung (-en) das Medium (Medien) scheußlich schick grell die Ware (-n) die Stereoanlage (-n) witzig doof anprobiere Hi-Fi der Kopfhörer (-) schrecklich furchtbar, j-m (Bat.) stehen.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
17.	У кожного свої смаки Über den Geschmack lasst sich nicht streiten	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. der Geschmack ("-e) das Kopftuch (-tücher) die Frisur (-en) gehören (Dat.)/zu (Dat.) die Kopfbedeckung der Badeanzug ("-e) ähnlich das Käppi (-s die Strumpfhose (-n j-m (Dat.) gefallen.	евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
18.	Мода та одяг Mode und Kleidung	Компетенції: загальнокультурна, лінгвоукраїнознавча, комунікативна. die Markenkleidung/-klamotten die neueste Mode tragen, sich kleiden, mit der Mode gehen Mode sein in Mode sein in sein zur Mode werden aus der	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування

		Mode kommen modisch der Punk (-s) der Hippie (-s) der Goth (-s) die Kette (-n) die Nationaltracht (-en).			
19.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
Тематичний Блок 3. Sport. Спорт					
20.	Що люблять робити у вільний час Was macht man in der Freizeit gern?	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. gefährlich langweilig simsens reiten jonglieren versuchen das Bungee-Springen/Bungeejumping joggen faulenzens das Inline-Skaten das Mountainbiking.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
21.	Пропозиції як провести вільний час Freizeitangeboten	Компетенції: культурознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. das Angebot (-e) die Öffnungszeit (-en) die Anzeige (-n) täglich die Kunst ("-"-e) anbieten (bot an, angeboten).	пояснювально-ілюстративний евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
22.	Куди піти на вихідні? Wohin am Wochenende?	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. die Ausstellung (-en) die Eintrittskarte (-n) die Galerie (-n) sich interessieren für etw. (Akk.) etw. (Akk.) übrig haben.	пояснювально-ілюстративний евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
23.	Що сьогодні по телебаченню? Was ist heute im Fernsehen?	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, соціолінгвістична. die Sendung (-en) die Reportage (-n) der Trickfilm (-e) der Krimi (-s) die Wissenschaftssendung (-en) die Show (-s) der Actionfilm (-e) die Serie (-n) die Nachricht (-en) die Komödie (-n) der Kriminalfilm (-e).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
24.	Види спорту і спорядження Sportarten und Ausrüstung	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, соціокультурна, комунікативна. die Sportart (-en) das Ruder (-) das Boxen die Ausrüstung die Inline-Skates das Netz (-e) rudern die Badehose (-).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація
25.	Хто твій кумир? Wer ist dein Superstar?	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний	інтерактивний комбінований	аналіз і синтез узагальнення

		das Gebiet (-e) das Model (-s) der Singer (-) der Modemacher (-) der Schauspieler (-) der Komponist (-en).	дослідницький репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
26.	Спортивні змагання Sportwettkampfe	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, комунікативна.</i> der Wettkampf (-) der Streetball der Eisschnelllauf der Sportverein (-e) der Natursport der Kampfsport das Biathlon das Snowboarding die Mannschaft (-en) die Meisterschaft (-en) ausüben (übte aus, ausgeübt) durchführen (führte durch. durchgeführt).	пояснювально- ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез введення у власне мовлення культурологічний абстрагування класифікація диференціація
27.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	пояснювально- ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
28.	<i>Контроль читання</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	аналіз і синтез узагальнення
29.	<i>Контроль письма</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення
30.	<i>Контроль аудіювання</i>	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення
31.	<i>Контроль говоріння</i>	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний пояснювально- ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення
32.	<i>Підсумковий урок</i>	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	культурологічний аналіз і синтез узагальнення класифікація

Програма «Німецька мова (друга іноземна мова). 9 клас»

№	Тема уроку	Зміст уроку. Компоненти соціокультурної компетентності	Методи	Форма проведення уроку	Прийоми
Тематичний Блок 1. Meine Familie und meine Freunde. Моя родина і мої друзі.					
1.	Літні Каникули Sommerferien	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознава, лінгвокраїнознавча.</i> Boot Fußball im Meer/im Fluss ans Meer am Strand ins Konzert Ausflüge ins Café in der Sonne auf dem Pferd Rad Bücher Filme ins Kino am Computer im Internet Musik Fotos Freunde in die Berge.	пояснювально-ілюстративний евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
2.	Вільний час і каникули Freizeit und Ferien	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> sich sonnen (sonnte sich, hat sich gesonnt), Recht haben vor haben (hatte vor, hat vorgehabt), vor schlagen (schlug vor, hat vorgeschlagen), versuchen (versuchte, hat versucht), Lust haben, nichts dagegen haben, abgemacht, ausgeschlossen.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
3.	Почуття і емоції Gefühle und Emotionen	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> die Bosheit, die Trauer, die Freude, die Angst, das Staunen, das Glück, bİse, traurig, sauer, fröhlich/froh, erschrocken, glücklich, erstauntzuverlässig, treu, tolerant, frech, der Altersgenosse (-n), sich verlassen (verließ sich, hat sich verlassen) auf (Akk.), vertrauen (vertraute, hat vertraut) (Dat.), verraten (verriet, hat verraten), jemand.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
4.	Дай мені пораду Gib mir einen Rat!	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознава, соціолінгвістична, комунікативна.</i> Ärger haben, Sorgen haben, die Klamotten (Pl.), der Tipp (-s), der Rat (Ratschläge), aus kommen (kam aus, ist ausgekommen).	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
5.	Батьки і діти Eltern und Kinder	<i>Компетенції: культурознава, соціолінгвістична, соціокультурна.</i> die Urgroßmutter (- -), der Urgroßvater (- -), der Hass, das Vertrauen, der Respekt vor (Dat.), die Sorge um (Akk.), der Ekel vor (Dat.), das Mitleid	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування

		mit (Dat.).			
6.	Моя біографія Lebenslauf	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. das Abitur, absolvieren (absolvierte, hat absolviert).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
7.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
Тематичний Блок 2. Theater und Kino. Театр і кіно					
8.	Театральні приміщення Das Theatergebäude	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна. die Bühne (-n), das Bühnenbild (-er), das Theatercafe' (-s), das Foyer (-s), die Kulisse (-n), der Vorhang (-e), der Zuschauerraum (-e).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
9.	В театрі. Репертуар Im Theater. Der Spielplan	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, соціолінгвістична, соціокультурна. die Aufführung (-en), der Auftritt (-e), die Probe (-n), das Theaterstück (-e), ablegen (legte ab, hat abgelegt), sich (Dat.) an sehen (sah sich an, hat sich angesehen), inszenieren (inszenierte, hat inszeniert) die Komödie (-n), die Tragödie (-n), die Oper (-n), das Ballett (-e), das Musical (-s), die Erstaufführung (-en), auf führen (führte auf, hat aufgeführt).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація абстрагування
10.	Інноваційний театр Innovatives Theater	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, соціолінгвістична, соціокультурна. abwechslungsreich, avantgardistisch, der Artist (-en), die Darbietung (-en), der Clown (-s), der Künstler (-), unter freiem Himmel.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
11.	Ми йдемо в кіно Wir gehen gern ins Kino	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. vor ziehen (zog vor, hat vorgezogen), sich bekannt machen mit (Dat.), das Popcorn.	пояснювально-ілюстративний евристичний репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний диференціація абстрагування
12.	Мій улюблений фільм.	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна,	пояснювально-	інтерактивний	аналіз і синтез

	Mein Lieblingsfilm	<i>комунікативна.</i> der Actionfilm (-e), der Animationsfilm (-e), der Trickfilm (-e), der Horrorfilm (-e), der Liebesfilm (-e), das Drama (Dramen), der Fantasyfilm (-e), der Science-Fiction-Film (-e), die Hauptfigur (-en) befragen (befragte, hat befragt) nach (Dat.), es geht um (Akk.).	ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	комбінований інтегрований	узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
13.	Мій улюблений актор Mein Lieblingsschauspieler	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> die Auszeichnung (-en), beschließen (beschloss, hat beschlossen), der Gewichtheber (-), gewinnen (gewann, hat gewonnen), der Hauptdarsteller (-), der Nebendarsteller (-), der Immobilienmakler (-), die Staatsbürgerschaft (-en), widmen (widmete, hat gewidmet).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний
14.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i>	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
Тематичний Блок 3. Literatur. Література					
15.	Ми читаємо охоче. Wir lesen gern.	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> das Abenteuer (-), das Ereignis (-se), die Gattung (-en), die Hälfte (-n), Übernatürlich, ungewöhnlich, der Zauberer (-).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
16.	Говорити про книги Über Bücher sprechen	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> die Inhaltsangabe (-n), das Vergnügen (-), unterhaltsam, spannend, humorvoll.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
17.	Відомі німецькі письменники та поети Bekannte deutsche Schriftsteller und Dichter	<i>Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, соціолінгвістична, комунікативна.</i> das Werk (-e), der Erfolg (-e), das Repertoire (-s), der Vertreter (-) Heinrich Heine, Johann Wolfgang von Goethe, Friedrich Schiller.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація
18.	Моя улюблена книга Mein Lieblingsbuch	<i>Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.</i> auszeichnen (zeichnete aus, hat ausgezeichnet),	евристичний дослідницький	інтерактивний комбінований	аналіз і синтез узагальнення

		empfehlen (empfohl, hat empfohlen).	репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
19.	Як часто ти відвідуєш бібліотеку Wie oft besuchst du Bibliotheken?	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна. die Auswahl an/von (Dat.), aus wählen (wählte aus, hat ausgewählt), die Neuerscheinung (-en), aus leihen (lieh aus, hat ausgeliehen), stöbern (stöberte, hat gestöbert), lesenswert.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
20.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознава, лінгвоукраїнознава, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
Тематичний Блок 4. Kommunikationsmittel. Засоби масової інформації					
21.	Засоби масової комунікації Kommunikationsmittel	Компетенції: загальнокультурна, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. das Gerät (-e), das Medium (Medien), der Drucker (-), das Smartphone (-s), sich (Dat.) vor stellen (stellte sich vor, hat sich vorgestellt), entwickeln (entwickelte, hat entwickelt), tippen (tippte, hat getippt), der Laptop (-s), der Scanner (-), das Tablet (-s)/der Tablet-PC (-/-s).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
22.	Комп'ютерна техніка Computertechnik	Компетенції: загальнокультурна, соціолінгвістична, соціокультурна. die Datei (-en), die Tastatur (-en), der USB-Stick (-s), die Maus (-e), der Bildschirm (-e)/Monitor (-en), das Laufwerk (-e), der Prozessor (-en), der WLAN-Router (-), anschließen (schloss an, hat angeschlossen), speichern (speicherte, hat gespeichert).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
23.	Мобільні пристрої Mobile Endgeräte	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. das Endgerät (-e), gefolgt von..., im Alter von..., die Ausstattung (-en).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація
24.	Що може мобільний телефон? Was kann ein Handy?	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна. das Endgerät (-e), gefolgt von..., im Alter von..., die Ausstattung (-en) chatten (chattete, hat	пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний

		gechattet), googeln (googelte, hat gegoogelt), mailen (mailte, hat gemailt), posten (postete, hat gepostet), simsens (simste, hat gesimst), skype (skypete, hat geskypet), twittern (twitterte, hat getwittert), die SMS (-), online.			класифікація диференціація абстрагування
25.	Повідомляти в мережі Im Netz kommunizieren	Компетенції: загальнокультурна, соціокультурна, комунікативна. das Blog (-s), das Forum (Foren), herunter laden (lud herunter, hat heruntergeladen), die Sofortnachricht (-en).	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний абстрагування
26.	Соціальні мережі Soziale Netzwerke	Компетенції: загальнокультурна соціокультурна, комунікативна. das Mitglied (-er), das Netzwerk (-e), der Nutzer (-), das Selfie (-s)	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
27.	Узагальнення вивченого з теми Verallgemeinerung des Gelernten	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	пояснювально-ілюстративний евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	аналіз і синтез узагальнення введення у власне мовлення культурологічний класифікація диференціація абстрагування
28.	Контроль читання	Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	аналіз і синтез узагальнення
29.	Контроль письма	Компетенції: загальнокультурна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	введення у власне мовлення
30.	Контроль аудіювання	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення
31.	Контроль говоріння	Компетенції: соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	евристичний пояснювально-ілюстративний дослідницький репродуктивний	інтегрований	культурологічний введення у власне мовлення
32.	Підсумковий урок	Компетенції: загальнокультурна, культурознавча, лінгвокраїнознавча, соціолінгвістична, соціокультурна, комунікативна.	евристичний дослідницький репродуктивний	інтерактивний комбінований інтегрований	культурологічний аналіз і синтез узагальнення класифікація

**Лінгводидактичний матеріал, спрямований на формування
соціокультурної компетентності учнів: фрагменти уроків німецької мови
(другої іноземної мови) та вправи**

Клас: 7

Фрагмент уроку

Тема: Wie spät ist es? (Відпочинок та дозвілля).

Мета: сформувати вміння визначати час англійською та німецькою мовами; порівняти відмінності та подібності у мовленнєвих кліше англійською та німецькою мовами на позначення часу.

Методи: міжпредметні зв'язки (англійська мова та німецька мова), EuroCom.

L. Heute sprechen wir über „die Uhr“. Aber am Anfang wiederholen wir Englisch o'clock. Seht aufmerksam auf die Uhr und Sagt nächste Zeit auf Deutsch.

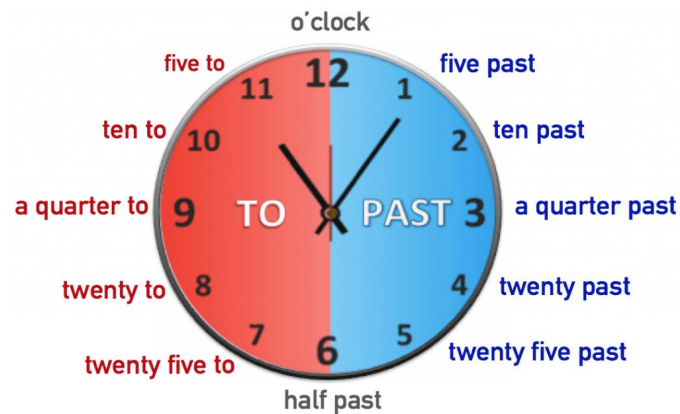

Рис. Е.1. English o'clock

7:05 – *It's five past seven*

9:26 – *It's twenty-six past nine*

8:15 – *It's a quarter past eight*

2:10 – *It's ten past two*

5:30 – *It's half past five*

6:50 – *It's ten to seven*

3:45 – *It's a quarter to four*

1:08 – *It's eight past one*

9:55 – *It's five to nine*

Sehr gut. Ich sehe ihr könnt Zeit auf Englisch sehr gut nennen. Dann lernen wir Die deutsche Uhr. (<https://www.youtube.com/watch?v=KtUsf6ctmc>)

Рис. E.2. Deutsche Uhr

L. Ich glaube ihr findet da sehr viele Ähnlichkeiten. Versucht diese Tabelle auszufüllen.

Tabelle E.1

Порівняння використання часу в англійській та німецьких мовах

What time is it?	Wie spät ist es?
at	<i>um</i>
It's...	<i>Es ist</i>
past	<i>nach</i>
to	<i>vor</i>
quarter	<i>Viertel</i>
half	<i>halb</i>
It's a quarter past eight	<i>Es ist Viertel nach acht</i>
It's twenty five past two	<i>Es ist fünfundzwanzig nach zwei</i> <i>Es ist fünf vor halb drei</i>
It's half past seven	<i>Es ist halb acht</i>
It's thirty-five past one	<i>Es ist fünfunddreißig nach eins</i> <i>Es ist fünf nach halb zwei</i>
It's quarter to three	<i>Es ist Viertel vor drei</i>
It's five to nine	<i>Es ist fünf vor neun</i>

L: Also, da können wir viele Ähnlichkeiten sehen, die uns helfen, das ganze Thema auf Deutsch leichter zu lernen. Sagt mir diese Uhr noch einmal aber jetzt auf Deutsch.

7:05 – Es ist fünf nach sieben

9:26 – Es ist vier vor halb zehn

8:15 – Es ist Viertel nach acht

2:10 – Es ist zehn nach zwei

5:30 – Es ist halb sechs

6:50 – Es ist zehn vor sieben

3:45 – Es ist Viertel vor vier

1:08 – Es ist acht nach eins

9:55 – Es ist fünf vor zehn

L: Sehr gut. Und die letzte Übung. Arbeitet paarweise. Einer von Ihnen wird Engländer sein, der andere – Deutscher. Spielt den Dialog nach Beispiel.

Deutscher: Entschuldigung. Wie spät ist es?

Engländer: Wie spät ist es?! Ah, na ja. What time is it?

Deutscher: Ja. Richtig.

Engländer: It's quarter to three.

Deutscher: It's quarter to three?...

Engländer: Yes! Look at this. It is two o'clock and forty-five minutes.

Deutscher: Na ja! Es ist Viertel vor drei. Danke schön.

Engländer: Welcome.

Вправи

Тема: Neue Schüler in der Klasse (Нові учні в класі).

Мета: сформувати мовленнєві навички з англійської та німецької мов; установа подібності та відмінності в мовленнєвих одиницях обох мов з теми «Мій друг».

Методи: PlurCur.

Уявіть ситуацію: Ви знайомитеся з новим учнем у класі. Він англієць, ви – німці. Новий учень розповідає про себе, свою родину, свої смаки та хобі англійською за планом вказаним нижче. Ви хочете йому допомогти увійти в колектив та перекладаєте почуту інформацію вже німецькою для усіх інших.

- ✓ Where do you live?
- ✓ Who do you live with?
- ✓ What do you prefer to do in your free time?
- ✓ What is your favorite school subject?
- ✓ What is your favorite color?
- ✓ What is your favorite season?
- ✓ What is your favorite author?
- ✓ What is your favorite animal?

Тема: Was kochen wir? (Що ми готуємо?).

Мета: сформувати мовленнєві навички з англійської та німецької мов; встановити подібності та відмінності в мовленнєвих одиницях обох мов з теми «Кухня».

Методи: EuroComGerm, CLIL (Праця та іноземні мови).

Перекладіть рецепт яблучного пирога з англійської мови німецькою (рис. Е.3).

BEST EVER APPLE PIE**Ingredients****Instructions**

1. Adjust an oven rack to the lowest position and place a rimmed baking sheet on the rack. Heat the oven to 500 degrees.
2. In a large bowl, toss the apples with 3/4 cup sugar, brown sugar, flour, lemon juice, sea salt, nutmeg, and cinnamon. Set mixture aside, and prepare to roll out the double pie crust.
3. Roll out the double pie crust on a floured surface then place the bottom crust in the pie pan.
4. Pour the apples onto the unbaked bottom crust. Make sure the apples create a mound shape in the pie crust.
5. Lay the top crust over the apples, then seal and crimp the edges of the crust using either your fingers or a fork.
6. Cut 4-5 vent holes in the top of the pie crust.
7. Brush the top crust with the beaten egg white, and then sprinkle the remaining tablespoon of sugar over the crust.
8. Carefully place the pie on the hot baking sheet in the oven then reduce the temperature to 425 degrees. Bake at this temperature until the top crust is golden brown. This should take 20-25 minutes. (I like to set a timer for 20 minutes and check at that point.)
9. Once the top is golden brown, rotate the baking sheet, and turn the temperature down to 375 degrees. Bake another 30-35 minutes, until the top crust is a deep golden brown and the apple juices are bubbling.
10. Remove the pie from the oven and allow it to cool before serving.

Клас: 8*Фрагмент уроку*

Тема: Herzlich willkommen! (Ласкаво просимо!).

Мета: розширити знання про федеративний устрій Німеччини.

Методи: CLIL (німецька мова та географія).

L: Jeder von uns träumt. Wir träumen von einem besseren Leben oder einer guten Arbeit, von Liebe oder neue Sachen.. aber ich glaube ihr träumt sehr oft von Reisen. Reisen ins Ausland, nach Italien, Deutschland, in die USA, und so weiter. So ich habe heute für euch ein Angebot – Reisen durch Deutschland. Was weißt ihr darüber? Wer war in Deutschland möglich? Heute entdecken wir unsere Horizonte. Und dann müsst ihr auf 16 Gruppen teilen. (Діти поділяються на групи.)

S1: Die Bundesrepublik Deutschland liegt in Mitteleuropa.

S 2: Die Fläche der BRD ist 357 Tausend Quadratkilometer.

S1: Deutschland grenzt an 9 Länder.

S 2: Die Hauptstadt Deutschlands heißt Berlin.

S 1: Die BRD besteht aus 16 Bundesländer.

S 2: Jedes Bundesland hat seine Hauptstadt und sein Wappen.

S1: In Deutschland leben 82 MI Menschen.

S2: Die Staatsflagge Deutschlands ist schwarz -rot-gold.

S 1: Auf dem Staatswappen Deutschlands ist ein Adler.

S 2: In Deutschland gibt es viele schöne alte Städte wie München, Köln, Dresden, Frankfurt-am-Main, Hamburg, Stuttgart.

L: Sehr gut. wir holen grundlegende Informationen über Deutschland wieder. Jetzt müssen wir etwas neues für uns entdecken. Es gibt Karte Deutschlands. Wie viele Bundesländer hat Deutschland? 16! Richtig. Und wie viele Gruppen gibt es im Klassenzimmer? Ja, auch 16! So bitte, eure Ausgaben! Jede Gruppe muss über ein Land erzählen. Отже кожна група мусить розповісти про одну з Федеративних земель Німеччини. Один чи два представники від кожної групи підходить до карти, обирає свій шматочок землі, розповідає про

неї та вішає її на своє місце. Verstehe? OK. Jetzt beginnen wir. Erste Gruppe.
(Діти працюють біля дошки.)

L: Toll! Danke schön für gute Arbeit! Jetzt kontrolliere ich eures Wissen.
Тепер перевіримо ваші знання. Spielen! Wir haben Quiz! У нас Вікторина!
Працюємо у групах. Потім визначаємо найсильнішу та найактивнішу групу
на сьогодні.

1. Die Hauptstadt ist	a) schwarz -rot-gelb.
2. Deutschland heißt	b) Berlin.
3. Die Staatsflagge Deutschlands	c) Wälder, Felder, Berge, Flüsse und Seen.
4. Deutschland liegt in der	d) Mitte Europas.
5. Es gibt hier	e) mannigfaltig und malerisch .
6. Die Natur ist	f) Bundesrepublik Deutschland.

2. Welches Tier ist auf dem Staatswappen Deutschlands?

- a) ein Adler
- b) ein Löwe
- c) ein Bär

3. An welches Land grenzt Deutschland nicht?

- a) Polen
- b) Dänemark
- c) Italien

4. Welches ist das größte Bundesland?

- a) Bayern
- b) Baden-Württemberg
- c) Saarland

5. Welcher von diesen Staaten ist kein Nachbarstaat von Deutschland?

- a) Frankreich
- b) Portugal
- c) Niederlande

6. Und wie heißt die Hauptstadt von Sachsen?

- a) Erfurt
- b) Leipzig
- c) Dresden

Вправи

Тема: Morgenstunde hat Gold im Munde (Хто рано встає, тому Бог дає).

Мета: вивчити нові прислів'я в німецькій мові; вдосконалити знання з фольклору українських, німецьких та англійських народів; виокремити спільне та розбіжне у приказках англійською та німецькою мовами.

Методи: EuroComGerm

Findet die Entsprechungen von ukrainischen, deutschen und englischen Sprichwörtern. Поєднайте еквіваленти українських, німецьких та англійських прислів'їв.

Таблиця Е.2

Порівняння українських, німецьких та англійських прислів'їв

№	Deutsche Sprichwörter		English Proverbs		Українські прислів'я
1.	Besser spät als niemals.	A.	A lot of noise and nothing behind.	a)	Вчитися ніколи не пізно.
2.	Lerne was, so kannst du was.	B.	No one is too old to learn.	b)	У гостях добре, а вдома найкраще.
3.	Viel Lärm und nichts dahinter.	C.	Love and understanding are seldom found together.	c)	Багато галасу даремно.
4.	Liebe und Verstand gehn selten Hand in Hand.	D.	No sorrow without joy.	d)	Любов перетворює розумних на божевільних.
5.	Ost, Süd, West - daheim ist's am best'.	E.	Learn something, that's how you can do something.	e)	Краще пізно ніж ніколи.
6.	Keine Leid ohne Freud'.	F.	The eyes are the gates of love.	f)	Любов починається з погляду.
7.	Zum Lernen ist keiner zu alt.	G.	One trick is worth another.	g)	Грамоти навчатися - завжди пригодиться.
8.	Man lernt, solange man lebt	H.	East, south, west - it's best at home.	h)	Немає лиха без щастя.
9.	Die Augen sind der Liebe Pforten.	I.	Better late than never.	i)	Наскочила коса на камінь.
10.	Eine List ist der andern wert.	J.	You learn while you live	j)	Вік живи - вік учись.

Тема: Freunde erkennt man in der Not (Друзі пізнаються в біді).

Мета: розвинути навички письма, формування вміння порівнювати структури англійського та німецького речення, читати та розуміти текст тексту із соціально-культурним змістом.

Методи: EuroComGerm.

Hilf deinem Freund, einen Brief zu schreiben. Korrigiere seine/ihre Rechtschreib- und Übersetzungsfehler. Finde 10 Fehler. Допоможи другові написати листа. Виправ його помилки у правописі та у перекладі. Знайди 10 помилок.

Lieber Markus!

Leider habe ich you heute nichts Erfreuliches zu berichten. Letzte Woche had bekommen wir in der Schule Zeugnisse. Meine Noten waren nicht besonders gut. Befor allem in Mathe und Physik habe ich mich gegenüber dem letzten Jahr verschlechtert. Zufrieden can ich deshalb mit meinem Schulzeugnis nicht sein, denn ich habe etwas Besseres erwartet. My Eltern waren auch nicht begeistert, als sie meine marks gesehen haben. Sie haben geraten mir, im nächsten Schuljahr mehr to lernen und mich weniger mit meinen Hobbys zu beschäftigen.

Das hat mir natürlich nicht so sehr gefallen. Ich gebe zwar zu, dass ich nicht genug Zeit mit dem Lernen verbracht habe, aber ich would like mich auch nicht von meinen Beschäftigungen trennen. Allerdings könnte ich mir vorstellen, dass ich mich an Stelle meiner Eltern ähnlich verhalten hätte. Ich denke aber, dass all von der richtigen Organisation abhängt. Ich werde also versuchen, mich zu bessern und so in Zukunft auch bessere marks in der Schule zu bekommen. Ich hoffe, dass du wegen der Schule nicht so viele Probleme with deinen Eltern hast wie ich.

Schreib mir bitte auch about it.

Bis bald

deine Marion

Тема: Sportwettkampfe (Спортивні змагання).

Мета: вдосконалити мовні та мовленнєві компетенції учнів з англійської та німецької мов для входження у міжкультурний діалог; порівняти особливості спілкування іноземців, вивчити формули мовленнєвого етикету.

Методи: EuroComGerm.

Sprechen. Drei Teilnehmer der Olympischen Spiele: Ukrainer, Deutscher und Briter. Der Brite spricht über seine Leistungen in Spielen. Der Deutsche übersetzt für den Ukrainischen, was er selbst verstanden hat. Damit ein Ukrainer das Formular für den ersten Kandidaten ausfüllen kann. Говоріння. Три учасники Олімпійських ігр: українець, німець та британець. Британець розповідає про

свої досягнення в іграх. Німець – перекладає для українця, що зрозумів сам.

Для того щоб українець заповнив формуляр на першого конкурсанта.

D. Ich habe bereits an vier Spielen teilgenommen.

B. He has already taken part in.. ..

U. _____

D. Bis heute habe ich 2 Goldmedaillen und eine Silbermedaille.

B. _____

U. _____

D. Und heute plane ich zu gewinnen

B. _____

U. _____

D. _____

B. _____

U. _____

Клас: 9*Фрагмент уроку*

Тема: Freizeit und Ferien (Вільний час і канікули).

Мета: вдосконалити вміння висловлювати свої наміри та бажання; вміння використовувати модальні дієслова (з опорою на знання модальних дієслів англійської мови); ознайомитися з особливостями планування відпустки в Німеччині.

Методи: EuroCom.

L: Heute wiederholen wir Modalverben Das ist nicht neues Thema für euch. Modalverben zeigen im Gegensatz zu den meisten Verben keine Handlung, sondern eine Einstellung zur Handlung - Wunsch, Wille, Absicht, Gelegenheit, Erlaubnis und Verpflichtung. Deshalb möchte ich ein Video sehen und dann zwei Assoziogramme machen.

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bD4vSw6AWps>

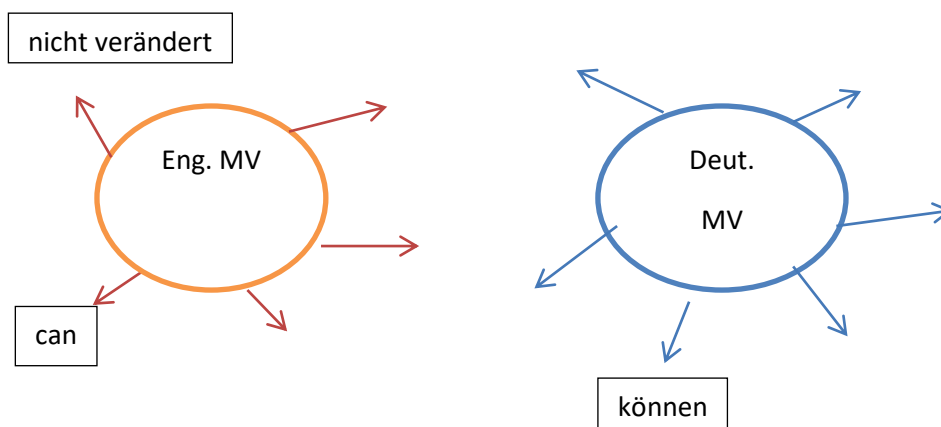

Рис. Е.4. Асоціограма «Модальні дієслова»

(Варіанти учнів*)

L: Also da können wir die Besonderheiten der Verwendung von Modalverben und die Schwierigkeiten im Vergleich zu englischen Modalverben sehen. Тут ми можете побачити особливості використання модальних дієслів, та складнощі в порівнянні з англійськими модальними дієсловами.

L: Bitte füllt die Lücken im Text aus, indem ihr die folgende Tabelle zur Wiederholung verwendet.

Використання модальних дієслів

	können can МОГТИ	dürfen have to ДОЗВОЛЯТИ	müssen must МУСИТИ	sollen should бути зобов'язаним	Wollen Want ХОТІТИ	Mögen	
						Would like бажати	Like подобатися
ich	kann	darf	muss	soll	will	möchte	mag
du	kannst	darfst	müssen	sollst	willst	möchtest	magst
er/sie/es	kann	darf	muss	soll	will	möchte	mag
wir	können	dürfen	müssen	sollen	wollen	möchten	mögen
ihr	könnt	dürft	müsst	sollt	wollt	möchtet	mögt
sie	können	dürfen	müssen	sollen	wollen	möchten	mögen

Die Frau im Reisebüro: „Guten Tag, was ____ ich für Sie tun?“

Herr Weiß: „Wir ____ gern im September nach Bayern fahren.“

Frau Weiß: „Nein, das ist nicht ganz richtig: Die Kinder haben nicht im September, sondern im Juli Ferien. Wir ____ nur im Juli fahren.“

Herr Weiß: „Also gut, im Juli. Wir ____ gern im Juli nach Bayern fahren.“

Anna: „Nein, das ist auch nicht ganz richtig: Mama hat gesagt, sie ____ nicht jedes Jahr nach Bayern fahren und dort wandern. Das stimmt doch, Mama, oder nicht?“

Frau Weiß: „Ja, ich ____ einmal ans Meer fahren und in der Sonne liegen. Dort ____ wir auch baden. Ihr wisst doch, unsere Nachbarn, Herr und Frau Schwarz, sind im letzten Jahr an die Nordsee gefahren. Sie sind ganz braun geworden.“

Herr Weiß: „Ach, das ist doch langweilig. Ich ____ nicht den ganzen Tag am Strand liegen und braun werden. Außerdem ist das ungesund für die Haut.“

Peter: „Mein Freund Otto und seine Eltern sind nach Mallorca geflogen. Dort scheint immer die Sonne, und die Hotels sind nicht teuer. Dort wir auch toll baden.“ **Herr Weiß:** „Aber wir ____ nicht mit dem Auto nach Mallorca fahren. Ich ____ nicht in ein Flugzeug steigen!“

Peter und Anna: „Hast du etwa Angst? Schau mal das Plakat: "Sie ____ New York sehen!“ Unser Lehrer sagt immer, wir ____ ins Ausland fahren und eine andere Kultur und fremde Menschen kennen lernen.“

Herr Weiß: „Seid ihr total verrückt geworden!? Wer ___ das denn bezahlen!?“

Frau Weiß: „Na ja, wir haben doch ein bisschen gespart. Aber, Kinder, so ein Flug nach Amerika ist wirklich zu teuer. Ich habe gerade eine Idee: Tante Agathe ist auf Sylt gewesen. Es ist dort sehr schön. Und mein Bruder Siegfried hat dort eine Ferienwohnung. Ihr wisst ja, er ist nicht verheiratet und hat ziemlich viel Geld. Ich frage ihn morgen. Vielleicht ___ wir dort Urlaub machen.“

die Frau im Reisebüro: „Dann sprechen Sie bitte zu Hause weiter. Ich habe jetzt zehn Minuten zugehört und ___ jetzt weiter arbeiten! Hier warten noch mehr Kunden! Auf Wiedersehen!“

(Lektion 13 Modalverben | Online-Übungen Deutsch von Claus Lenz für jugendliche Zuwanderer und Flüchtlinge (lehrerlenz.de).)

Вправи

Тема: Mein Lieblingsbuch (Моя улюблена книга).

Мета: ознайомити з відомими письменниками Німеччини; формувати вміння переносити наявні знання про одну іноземну мову на іншу іноземну мову (транспозиція); вдосконалити навички перекладу.

Методи: EuroCom, CLIL (Literatur, Englisch und Deutsch).

Ergänzt die Wörter in die Texte. Gleichzeitig könnt ihr Informationen aus einem anderen Text verwenden. Доставте слова в тексти. При цьому ви можете використовувати інформацію з іншого тексту.

Таблиця Е.4

Erich Maria Remarque Biography

Erich Maria Remarque Biography	Erich Maria Remarque Biographie
Erich Maria Remarque was born in Osnabrück, Germany, in 1898 into a lower-middle-class family. In 1916, he was drafted into the German _____ to fight in World War I, in which he was badly _____. Ten years after the war ended, he published Im Westen Nichts Neues, translated into English a year later as All Quiet on the Western Front, a novel about the experiences of ordinary German	Erich Maria Remarque wurde 1898 in Osnabrück in eine kleinbürgerliche Familie geboren. 1916 wurde er in die deutsche Wehrmacht, um im Ersten Weltkrieg zu _____, in dem er schwer verwundet wurde. Zehn Jahre nach Kriegsende veröffentlichte er Im Westen Nichts Neues, ein Jahr ____ ins Englische übersetzt als All Quiet on the Western Front, einen Roman über die _____

<p>_____ during the war. The novel instantly became an international, critically-acclaimed _____. In 1933, the Nazis banned Remarque's two novels and held a bonfire to burn copies of the books. In 1939, he _____ the path of many persecuted German intellectuals and immigrated to the United States, where he obtained _____ in 1947. His family was not so lucky: the Nazis killed his sister during World War II, in part because of her _____ to him. In the United States, Remarque had a tempestuous affair with the actress Marlene Dietrich, which inspired his novel Arch of Triumph. In 1958, he _____ another film star, Paulette Goddard. They eventually left the United States and moved to Porto Ranco, Switzerland, where Remarque _____ on September 25, 1970.</p>	<p>einfacher deutscher Soldaten während des Krieges. Der Roman wurde sofort zu einem internationalen, von der ____ gefeierten Erfolg. 1933 _____ die Nazis die beiden Romane von Remarque und veranstalteten ein Lagerfeuer, um Kopien der Bücher zu verbrennen. 1939 folgte er dem Weg vieler _____ deutscher Intellektueller und _____ in die Vereinigten Staaten, wo er 1947 die Staatsbürgerschaft erhielt. Seine Familie hatte _____ Glück: Die Nazis töteten seine Schwester im Zweiten _____, auch wegen ihrer Verwandtschaft zu ihr ihn. In den Vereinigten Staaten hatte Remarque eine stürmische Affäre mit der Schauspielerin Marlene Dietrich, die ihn zu seinem Roman Arch of Triumph inspirierte. 1958 heiratete er einen anderen Filmstar, Paulette Goddard. Sie _____ schließlich die Vereinigten Staaten und zogen nach Porto Ranco in der Schweiz, wo Remarque am 25. September 1970 starb.</p>
---	---

<https://www.sparknotes.com/author/erich-maria-remarque/>

Тема: Kommunikationsmittel (Засоби масової комунікації).

Мета: розвиток діалогічного мовлення; формування комунікативних навичок для адаптації в міжкультурний діалог; порівняння мовленнєвих одиниць в англійській та німецьких мовах.

Методи: CLIL (IT, Englisch und Deutsch), EuroComGerm.

Helfen Sie einem Engländer, einem Deutschen zu erklären, wie man am Computer arbeitet. Допоможіть англійцю пояснити німцю, як працювати за комп'ютером і перекладіть його слова.

A. Do you know how to program a simple game?

D.

A. Do you know how to upload a video game?

D.

A. Do you know how to connect to a Wi-Fi hotpot with your tablet or phone when you're away from home?

D.

A. Do you know how to forward a text message you've received from one friend to another friend?

D.

A. Do you know how to print a document directly from your phone?

D.

A. Do you know how to install an app on your phone?

D.

A. Click on that button just yet, and enter your new password first.

D.

A. And then you should get an email with new data.

D.

A. Don't follow any links contained in the email.

D.

A. You need to paste your photo here.

D.

A. Can you rate my contribution to the blog? Please give it five stars!

D.

Тема: Bekannte deutsche Schriftsteller und Dichter (Відомі німецькі письменники і та поети)

Мета: розвивати вміння монологічного мови (монолог – розповідь про видатного німецького поета / письменника); розширювати знання про культуру та мистецтво Німеччини, про внесок країни в розвиток світової культури.

Методи: CLIL (Literatur, Englisch und Deutsch), PlurCur.

Літературна лотерея. Клас ділиться навпіл. Кожна група тягне карточку зі своєї коробочки. У однієї групи тільки назви відомих літературних творів, у іншої – автори. Учні повинні утворити пари та розповісти про автора а його творчість.

GOTTHOLD EPHRAIM LESSING	EMILIA GALOTTI	HEINRICH VON KLEIST	DER ZERBROCHNE KRUG
GOTTFRIED VON STRABBURG	TRISTAN	JACOB UND WILHELM GRIMM	KINDER- UND HAUSMÄRCHEN
JOHANN WOLFGANG GOETHE	DIE LEIDEN DES JUNGEN WERTHER	HEINRICH HEINE	DIE HARZREISE
FRIEDRICH SCHILLER	KABALE UND LIEBE	JOSEPH VON EICHENDORFF	AUS DEM LEBEN EINES TAUGENICHTS
FRIEDRICH SCHILLER	MARIA STUART	ARTHUR SCHOPENHAUER	PARERGA UND PARALIPOMENA
WILHELM BUSCH	MAX UND MORITZ	THEODOR FONTANE	EFFI BRIEST
FRIEDRICH NIETZSCHE	ALSO SPRACH ZARATHUSTRA	THOMAS MANN	BUDDENBROOKS - VERFALL EINER FAMILIE
FRANZ KAFKA	DIE VERWANDLUNG	BERTOLT BRECHT	DIE DREIGROSCHENOPER
ALFRED DÖBLIN	BERLIN ALEXANDERPLATZ	STEFAN ZWEIG	SCHACHNOVELLE

Тести контрольного етапу педагогічного університету

Test 2 zur Diagnose des Ausbildungsstandes soziokultureller Kompetenz bei Schülern der 7. Klasse

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

<p>1. Was ist Lieblingssport der Deutschen?
 A. Boxen
 B. Rugby
 C. Fußball
 D. Tischtennis</p> <p>2. Nennt die Jahre der Olympischen Spiele in Deutschland.
 A. 1936, 1972
 B. 1943, 1998
 C. 1921, 1970
 D. 1936, 1950</p> <p>3. Was spielen die Deutschen nicht?
 A. Kriket
 B. Volleyball
 C. Amerikanischer Fußball
 D. Schach</p> <p>4. Für welches Tier muss man Papiere haben und Steuern zahlen?
 A. Katze
 B. Pferd
 C. Hund
 D. Kaninchen</p> <p>5. Was müssen alle Nachbarn beachten?
 A. Nachmieter
 B. der älteste Bewohner des Hauses
 C. Hausordnung
 D. Gewerkschaft</p> | <p>6. Welche Prüfung legen Abiturienten ab?
 A. Abitur
 B. allgemeine Prüfung
 C. Götter Prüfung
 D. Fachprüfung</p> <p>7. Welches Tier darf zu Hause nicht gehalten werden?
 A. Hamster
 B. Waschbär
 C. Schlange
 D. Eichhörnchen</p> <p>8. Ab welchem Alter gehen die Kinder in Deutschland zur Schule?
 A. ab 5
 B. ab 6
 C. ab 7
 D. ab 8</p> <p>9. Was bekommen die Schüler zu Beginn des Schuljahres?
 A. Bücher
 B. Neue Jacke
 C. Süßigkeiten
 D. Rucksack</p> <p>10. Ab welchem Alter dürfen Kinder in Deutschland offiziell arbeiten?
 A. ab 10
 B. ab 13
 C. ab 15
 D. ab 17</p> |
|---|--|

II. Ergänzt ein richtiges Wort.

<p>1. Wenn du Kopfschmerzen hast, sollst du _____ nehmen.
 A. Wasser
 B. Heißer Tee
 C. Aspirin
 D. Tropfen</p> <p>2. Sein Lieblingsfach war _____.
 A. Geschichte
 B. Klassische Musik</p> | <p>C. Wettkampf
 D. Schulfach</p> <p>3. Sie _____ heute als Journalistin.
 A. ist
 B. arbeitet
 C. studiert
 D. zieht</p> |
|---|---|

4. Peter Meier ____ am 22.6.1975 in Leipzig geboren.
 A. wurde
 B. ist
 C. werde
 D. hatte
5. In den deutschen Schulen ist die ____ die beste.
 A. Eins
 B. Zwei
 C. Fünf
 D. Sechs
6. Ich mache jetzt _____ an der Uni.
 A. Fach
 B. Ausbildung
 C. Bildung
 D. Zertifikat
7. In Deutschland können Kinder ab drei Jahre einen _____ besuchen.
 A. Realschule
 B. Kindergarten
 C. Grundschule
 D. Gymnasium
8. Von 1960 bis 1964 _____ er als erster Kapellmeister an der Komischen Oper in Berlin,
 A. warst
 B. gearbeitet
 C. arbeitete
 D. war
9. Wie meisten __ Tiere leben in Australien.
 A. verboten
 B. gefährlichen
 C. giftigen
 D. großen
10. Die Riesenschildkröte ist das ____ Tier.
 A. älteste
 B. kleinste
 C. wirksamste
 D. höchste

III. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

1. У Німеччині є більше 150 видів ковбас. _____
2. Марко полюбляє лежати у ліжку та читати книгу у вечері. _____
2. Я живу у трьохкімнатній квартирі разом з моїми батьками. _____
3. В якій кімнаті поломаний телевізор? _____
4. Карлос мені вчора знову не зателефонував. _____
5. На Великдень ми з мамою варимо та фарбуємо яйця, печемо багато Пасок.
6. Я би хотіла взяти собаки з собою у відпустку. _____
7. Чи не могли Ви заповнити цей формуляр? _____
8. Моя мама часто купую овочі та фрукти на ринку. _____
9. Кожного року у школі проходять спортивні змагання. _____

IV. Schreibt einen Brief aus dem Urlaub.

Test 2 zur Diagnose des Ausbildungsstandes soziokultureller Kompetenz bei Schülern der 8. Klasse

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Was isst man in Deutschland traditionell zu Weihnachten (am 25.12.)?
 - A. Lachs
 - B. Gans
 - C. Rind
 - D. Schwein
2. Was sind die beliebtesten Berufe in Deutschland?
 - A. Arzt, Polizist, Geschäftsmann
 - B. Manager, Verkäufer, Lektor
 - C. Lehrer, Erzieherin, Designer
 - D. Fondsmanager, Arzt, IT-Spezialisten
3. Wie heißt die Nationaltracht in Deutschland?
 - A. Kimono
 - B. Mantel
 - C. Dirndl
 - D. Schleier
4. Wie oft im Jahr haben Studierende Ferien?
 - A. 3 mal
 - B. 5 mal
 - C. 6 mal
 - D. 7 mal
5. Wählt die beliebtesten Länder für einen Urlaub in Deutschland.
 - A. Spanien, Kroatien, Österreich
 - B. Italien, Frankreich, Norwegen
 - C. Tschechische Republik, Österreich, Bulgarien
 - D. USA, Slowakei, China
6. Wählt die beliebtesten Sportarten in Deutschland?
 - A. Fußball, Tennis, Basketball
 - B. Fußball, Schwimmen, Schach
 - C. Laufen, Gewichtheben, Boxen
 - D. Volleyball, Basketball, Fußball
7. Was ist Schörle?
 - A. Wein mit kohlenensäurehaltigem Wasser verdünnen
 - B. Bier mit Wein verdünnen
 - C. Apfelsaft mit Mineralwasser verdünnen
 - D. Art teurer Champagner
8. Wann sind Geschäfte in Deutschland geschlossen?
 - A. immer arbeitet
 - B. nur am Sonntag
 - C. am Samstag und Sonntag
 - D. am Sonntag und an manchen Ferientage
9. Wo essen die Deutschen normalerweise zu Mittag?
 - A. zu Hause
 - B. bei Eltern
 - C. im Restaurant
 - D. in Mensa
10. Wählt das Lieblingsgetränk der Deutschen.
 - A. Schörle, Bier, Wein
 - B. Apfelsaft, Bier, Sekt
 - C. Wein, Kwas, Bier
 - D. Bier, Mineralwasser, Schorle

II. Ergänzt ein richtiges Wort.

1. Du kannst verschiedene _____ in IKEA finden.
 - A. Möbel
 - B. Landschaften
 - C. Würstchen
 - D. Bücher
2. Mit 15 haben ihm Chemie und Physik _____ gemacht.
 - A. Noten
 - B. Gefallen
 - C. Spaß
 - D. Kontrolle
3. In Englisch hatte ich sehr gute _____.
 - A. Noten
 - B. Fach
 - C. Rucksack
 - D. Möglichkeit
4. 2004 habe ich meine Diplomarbeit _____.
 - A. abgeschlossen

- B. studiert
C. gewesen
D. schreiben
5. Im Urlaub fotografiert Andreas alle _____ mit seinem neuen Fotoapparat.
A. Menschen
B. Sehenswürdigkeiten
C. Attraktionen
D. Museen
6. Hast du schon einmal im Lotto _____?
A. gewonnen
B. gefunden
C. bekommen
D. gebraucht
7. Zusammen _____ sie 2850,- Euro brutto im Monat.
A. verlieren
B. verdienen
C. zahlen
D. überweisen
8. Immer mehr junge Bundesbürger _____ das Internet für einen Bummel durch die Online-Kaufhäuser.
A. nutzen
B. surfen
C. posten
D. googeln
9. Wir haben die Schuhe in _____ 39 nicht mehr in Weiß, nur noch in Schwarz.
A. Größe
B. Farbe
C. Kleidung
D. Höhe
10. Unsere _____ hat den letzten Europapokal mit 5:2 gewonnen.
A. Sportklasse
B. Tennismannschaft
C. Fußballmannschaft
D. Sportklub

III. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

1. Я мрію піти на Октоберфест у наступному році. _____
2. В магазинах «Теді» я завжди можу знайти багато маленьких милих речей для мого дому. _____
3. У школі ми займаємося фізкультурою три рази на тиждень. _____
4. Якщо я маю вільний вечір, я дивлюся улюблені серіали фільми з моїми друзями. _____
5. Мартін, наступної середи у нас змагання по шахам в гімназії. _____
6. Отто Мюллер працює повний робочий день як офісний працівник і Петра Мюллер працює не повний робочий день. _____
7. Наш начальник не може розмовляти іспанською. _____
8. Я завжди можу довіряти своїм друзям, вони підтримують мене у будь-якій ситуації. _____
9. Працівникам не можна курити у їдальні. _____
10. На мою думку найкращий десерт це тор Чорний ліс. _____

IV. Schreibt einem Freund einen Brief von Wettbewerbswettbewerben.

Test 2 zur Diagnose des Ausbildungsstandes soziokultureller Kompetenz bei Schülern der 9. Klasse

I. Kreuzt eine richtige Antwort ein.

1. Wann konnte man den ersten Krimi kaufen?
 - A. 1887
 - B. 1941
 - C. 1841
 - D. 1914
2. Wann entstand das erste Theater in Deutschland?
 - A. 1838
 - B. 1912
 - C. 1883
 - D. 1899
3. Welche Steuern sollte jeder Deutsche zahlen?
 - A. für Fernseher
 - B. für Funkt
 - C. für Auto
 - D. für Kinder
4. Was hat die Brüder Grimm berühmt gemacht?
 - A. Sie schrieben Volkslieder.
 - B. sie erstellten das erste deutsche Wörterbuch.
 - C. Sie schrieben Theaterstücke.
 - D. Sie waren berühmte Politiker.
5. Wer hat die Bibel zuerst ins Deutsche übersetzt?
 - A. Otto von Bismarck
 - B. Nikolaus Kopernikus
 - C. Martin Luther
 - D. Papst Benedikt XVI
6. Wer ist der Autor von Parfümeur?
 - A. Tom Tykwer
 - B. Karl Lagerfeld
 - C. Patrick Suskind
 - D. Tobias Moretti
7. Wählen Sie berühmte deutsche Schriftsteller?
 - A. Erich Maria Remarque, Franz Kafka, Thomas Mann
 - B. Johann Goethe, James Joyce, Jack London
 - C. Hermann Hessen, Jonathan Swift, Jane Austen
 - D. Victor Hugo, Alexandre Dumas, Hans Christian Andersen
8. Wer schrieb das Theaterstück „Die Entführung aus dem Serail“?
 - A. Johann Sebastian Bach
 - B. Wolfgang Amadeus Mozart
 - C. William Shakespeare
 - D. Ludwig van Beethoven
9. Die bekannteste deutsche Bibliothek ist?
 - A. Bibliothek von St. Genevieve
 - B. Marthas Palastbibliothek
 - C. Klosterbibliothek Wieblingen
 - D. Bibliothek der Universität Hamburg
10. In welchem Jahr erschien der erste Duden?
 - A. 1690
 - B. 1880
 - C. 1919
 - D. 1764

II. Ergänzt ein richtiges Wort.

1. Hier sind die Ergebnisse der letzten ____: Das Lieblingshobby der Bundesbürger ist das Fernsehen.
 - A. Umfrage
 - B. Erstellung
 - C. Projekt
 - D. Erklärung
2. Ihre Karten für die Theatervorstellung _____ an der Abendkasse.
 - A. liegen
 - B. abholen
 - C. ansehen
 - D. bestellen
3. In dieser Erzählung _____ die Leser zum ersten Mai das Grundmotiv des
 - A. liegen
 - B. abholen
 - C. ansehen
 - D. bestellen

- klassischen Kriminalromans: Ein Privatdetektiv klärt ein Verbrechen auf.
- finden
 - lesen
 - besichtigen
 - entdecken
- Der _____ erzählt über das Abenteuer eines Helden oder einer Gruppe von Helden.
 - Liebesfilm
 - Abenteuerfilm
 - Komödie
 - Actionfilm
 - In den Büchern von George Simenon _____ Kommissar Maigret Mörder und Verbrecher.
 - sucht
 - beobachtet
 - forscht
 - verdächtigt
 - In Wien _____ Mozart mit seinen Opern viel Geld.
 - speichert
 - verdiente
 - gab aus
 - sparte
 - Das Theaterstück war sehr spannend und gefiel allen _____.
 - Augenzeuge
 - Aufpassen
 - Teilnehmer
 - Zuschauern
 - _____ spielt Rollen im Theater oder im Film.
 - der Schauspieler
 - der Artist
 - der Dramatiker
 - der Dramaturg
 - Um 10 Uhr. Treffen wir uns um Viertel vor zehn vor dem _____, um neuen Trickfilm anzusehen.
 - Kino
 - Theater
 - Cafe
 - Ausstellung
 - In der _____ hat Arnold Alois Schwarzenegger große Erfolge mit dem Film «Conan der Barbar».
 - Modernkunst
 - Filmkunst
 - Spotbereich
 - Politik

III. Übersetzt folgende Sätze ins Deutsch.

- Коли заходиш до будівлі, ліворуч можна побачити гардероб, а праворуч каси та театральне кафе. _____
- Я навчаюся на ІТ спеціаліста, щоб у майбутньому створювати гарні сайти. _____
- У п'ятницю ми ходили з батьками до національного німецького театру. _____
- Установка принтера триває дуже довго. _____
- Вони хотіли би побачити п'єсу «Чотири королі». _____
- Опера Моцарта «Чарівна флейта» мала шалений успіх. _____
- На молодого чарівника та його вірних друзів у новому шкільному році чекають нові пригоди. _____
- Я цікавлюся новим комп'ютером, так як я хочу купити собі новий. _____
- Історичні романи дають нам змогу побачити реальне життя наших пращурів. _____
- На уроці літератури ми отримали цікаве завдання написати про нашу улюблену книгу. _____

IV. Schreibt einen Brief über Verhältnisse mit Ihren Eltern.

Довідки про проведення дослідно-експериментальної роботи

КРИВОРІЗЬКА ГІМНАЗІЯ №69 КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
м. Кривий Ріг, Металургійний район, вул. Хамзата Гелаява 4, тел. (0564) 43-05-83
E-mail: school_69@ukr.net

8.9 19.09.22

ДОВІДКА

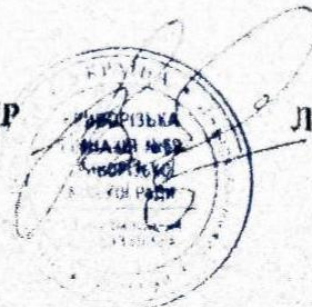
про проведення результатів дисертаційного дослідження
Сулік Олександр Анатолійович
з теми «Формування соціокультурної компетентності в умовах
багатомовності в закладі освіти»
на здобуття наукового ступеня філософії
за спеціальністю 014 «Середня освіта» (Іноземні мови)

Видана довідка засвідчує, що протягом 2022-2023 навчального року у закладі освіти проводився педагогічний експеримент за результатами дисертаційного дослідження здобувачки наукового ступеня доктора філософії (спеціальність 014 «Середня освіта» (Іноземні мови)) Сулік О.А. з теми «Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі».

Під час експерименту було апробовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі.

Результати експерименту довели ефективність запропонованої методики, підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація довела актуальність дисертаційного дослідження Сулік О.А. та доцільність застосування його результатів на практиці в умовах освітнього процесу в навчальному закладі.

Висновки про впровадження експериментальної перевірки теоретичних узагальнень та запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі були обговорені на засіданні педагогічної ради закладу (протокол №2 від 15.09.2022)

В.о. директора гімназії № 69 КМР**Людмила БЕРЕЖНА**

КРИВОРІЗЬКА ГІМНАЗІЯ №69 КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
 м. Кривий Ріг, Металургійний район, вул. Хамзата Геласєва 4, тел. (0564) 43-05-83
 E-mail: school_69@ukr.net

59 19.09.22

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ

засідання педагогічної ради № 2 від 15.09.2022 року

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

12. Про доведення результатів дисертаційного дослідження Сулік О.А. до педагогів КГ № 69 КМР.

СЛУХАЛИ:

В.о. директора гімназії Людмилу БЕРЕЖНУ, яка доповіла присутнім про висновки та результати проведеного на базі закладу дисертаційного дослідження Сулік Олександрі Анатоліївни. Звернено увагу, що у зазначеному вище дослідженні наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання проблеми формування соціокультурної компетенції в умовах багатомовності закладів освіти, яке одержало експериментальне підтвердження. У дослідженні створено модель процесу формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності через систему взаємозалежних між собою етапів.

УХВАЛИЛИ:

1. Взяти інформацію керівника закладу до відома
2. Сприяти педагогічній співпраці та рівноправному діалогу педагога з учнями гімназії.
(постійно, адміністрація закладу)
3. Створювати на уроках іноземних мов психолого-педагогічні умови, спрямовані на формування соціокультурної компетентності освіти.
(постійно, вчителі іноземних мов)
4. Застосовувати під час уроків іноземних мов інноваційні педагогічні технології, що сприяють формуванню критичного і творчого мислення здобувачів освіти.
(постійно, вчителі іноземних мов)

Голова педради

Секретар педради

Людмила БЕРЕЖНА

Тетяна ЛЯШЕНКО

УКРАЇНА
 Дніпропетровська область
 50000, м. Кривий Ріг
 вул. Чкалова, 1Ж
 тел. +38 (068)-603-55-15

**Криворізький ліцей
 академічного
 спрямування
 «Міжнародні перспективи»**
 Криворізької
 міської ради

Ідентифікаційний код
 25519542

№ 55 від 10.04.23
 на № _____ від _____

**Криворізький ліцей академічного спрямування
 «Міжнародні перспективи» Криворізької міської ради**

Дніпропетровська область, 50000, м. Кривий Ріг, вул. Петра Веропотаєвця, 1Ж
 Телефон: (068) 603-55-15, E-mail: klasmp.kmr@gmail.com Код ЄДРПОУ 25519542

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Сулік Олександри Анатоліївни
 на тему: «**Формування соціокультурної компетентності в умовах
 багатомовності в загальній школі**»
 на здобуття наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 014 Середня освіта (Іноземні мови)

Цією довідкою ми засвідчуємо, що упродовж 2021-2022 н. р. проводився педагогічний експеримент за результатами дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії (014 Середня освіта (іноземні мови)) Сулік О. А. на тему: «Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальній освітній школі».

Під час експерименту було апробовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в закладі загальної середньої освіти.

Результати експерименту засвідчили ефективність запропонованої методики, підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація довела актуальність дослідження Сулік О. А. та доцільність застосування його результатів на практиці в закладах загальної середньої освіти.

Висновки про впровадження експериментальної перевірки теоретичних узагальнень та запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в закладі загальної середньої освіти були обговорені на засіданні педагогічної ради закладу (протокол від 27.12.2022 № 10).

В.о. директора КЛАС

«Міжнародні перспективи» КМР

Тетяна МЕЛКУМОВА

УКРАЇНА	
Дніпропетровська область	
50000, м. Кривий Ріг	
вул. Чкалова, 1Ж	
тел. +38 (068) 603-55-15	
Криворізький ліцей	
академічного	
спрямування	
«Міжнародні перспективи»	
Криворізької	
міської ради	
Ідентифікаційний код	
25519542	
№ 53	від 27.12.2022
на №	від

**Криворізький ліцей академічного спрямування
«Міжнародні перспективи» Криворізької міської ради**

Дніпропетровська область, 50000, м. Кривий Ріг, вул. Петра Вернопетельяна, 1Ж
Телефон: (068) 603-55-15, E-mail: klasmp.kmr@gmail.com Код СДРПОУ 25519542

Витяг з протоколу
засідання педагогічної ради
від 27.12.2022 № 10

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

2. Про доведення результатів дисертаційного дослідження Сулік О. А. до педагогів КЛАС «Міжнародні перспективи» КМР.

СЛУХАЛИ:

В. о. директора ліцею Тетяну МЕЛКУМОВУ, яка доповіла присутнім про висновки й результати проведеного на базі закладу дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії (014 Середня освіта (іноземні мови)) Олександрі СУЛІК на тему: «Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальній освітній школі».

Під час експерименту було апробовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в закладі загальної середньої освіти. Результати експерименту засвідчили ефективність запропонованої методики, підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація довела актуальність дослідження доцільність застосування його результатів на практиці в закладах загальної середньої освіти.

УХВАЛИЛИ:

1. Узяти до відома інформацію керівника закладу.
2. Сприяти педагогічній співпраці та рівноправному діалогу педагогів і педагогинь з учнями й ученицями ліцею.

(постійно, адміністрація закладу)

3. Створювати на уроках іноземних мов психолого-педагогічні умови, спрямовані на формування соціокультурної компетентності учасників освітнього процесу.

(постійно, учителі іноземних мов)

4. Застосовувати під час уроків іноземних мов інноваційні педагогічні технології, що сприяють формуванню критичного та творчого мислення здобувачів освіти.

(постійно, учителі іноземних мов)

Голова педради

Тетяна МЕЛКУМОВА

Секретар педради

Тетяна ЄФІМОВА

КРИВОРІЗЬКА ГІМНАЗІЯ №100

КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

вул. Каткова, 20, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50102
тел. (097)4953828 e-mail: kzsh100@ukr.net

№ 12 від «14» 09 2022р.

Довідка

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Сулік Олександри Анатоліївни

на тему: «Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі»

на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 014 Середня освіта (Іноземні мови)

Цією довідкою ми засвідчуємо, що упродовж 2021-2022 н.р. проводився педагогічний експеримент за результатами дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії (014 Середня освіта (іноземні мови)) Сулік О. А. на тему: «Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі».

Під час експерименту було апробовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі.

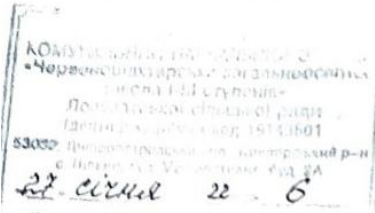
Результати експерименту довели ефективність запропонованої методики підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація довела актуальність дисертаційного дослідження Сулік О. А. та доцільність застосування його результатів на практиці в умовах середньої загальної школи.

Висновки про впровадження експериментальної перевірки теоретичних узагальнень та запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі були обговорені на засіданні педагогічної ради закладу (протокол № 2 від 05.09.2022 р.).

В. о. директора КГ № 100 КМР

Інга ХОМУК

УКРАЇНА
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРВОНОШАХТАРСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ»
ЛОЗУВАТСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ
53032, Криворізький район, с. Вільне вул., Меліоративна 2а, тел/факс 477-92-47
e-mail: schahtar_school@ukr.net, код ЄДРПОУ 19143601

Довідка
 про проведення дисертаційного дослідження
Сулік Олександр Анатолійович
 з теми **«Формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в закладі освіти»**
 на здобуття наукового ступеня філософії
 за спеціальністю 014 «Середня освіта» (Іноземні мови)

Видана довідка в тім, що протягом I семестру 2021-2022 навчального року у закладі освіти проводився педагогічний експеримент за результатами дисертаційного дослідження здобувачки наукового ступеня доктора філософії (спеціальність 014 «Середня освіта» (Іноземні мови)) Сулік О.А. з теми «Формування соціокультурної компетентності в загальноосвітній школі»

Під час експерименту було апробовано методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі. Експериментально доведено, що вдале поєднання й доцільно дібрані викладачем методи, прийоми, форми, засоби й технології, що відповідають меті конкретного заняття, суттєво підвищують ефективність розвитку соціокультурної компетентності в умовах багатомовності у учнів загальноосвітніх шкіл.

Результати експерименту довели ефективність запропонованої методики, підтвердили гіпотезу дослідження. Проведена апробація довела актуальність дисертаційного дослідження Сулік О.А. та доцільність застосування його результатів на практиці в умовах освітнього процесу в навчальному закладі.

Висновки про впровадження експериментальної перевірки теоретичних узагальнень та запропонованої методики формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі були обговорені на засіданні педагогічної ради закладу (протокол №1 від 14.01.2022р.)

Директор

Юлія ВОЛОШИНА

УКРАЇНА
 КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «ЧЕРВОНОШАХТАРСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ»
 ЛОЗУВАТСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ
 53032, Криворізький район, с. Вільне вул., Меліоративна 2а, тел/факс 477-92-47
 e-mail: schahtar_school@ukr.net, код ЄДРПОУ 19143601

ВИТЯГ З ПРОТОКОЛУ
 засідання педагогічної ради № 1
 від 14.01.2022 року

7. Про результати проведення дисертаційного дослідження Сулік О.А. у КНЗ «Червоношахтарська ЗОШ І-ІІІ ст.»

СЛУХАЛИ:

Директора школи Юлію ВОЛОШИНУ, яка ознайомила присутніх з висновками та результатами проведеного на базі закладу дисертаційного дослідження Сулік Олександрю Анатоліївною та акцентувала увагу присутніх на ґрунтовному висвітленні та узагальненні вагомих наукових та практичних досягнень української і світової наукової думки з позицій дидактики, лінгвістики, психології, психолінгвістики, соціології, філософії, фізіології щодо окресленої проблеми формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності в загальноосвітній школі, яке одержало експериментальне підтвердження. У своєму дослідженні автор пропонує сучасний погляд на впровадження багатомовної освіти в Україні та, зокрема, щодо синхронізації процесів навчання з першої і другої іноземних мов та модель процесу формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності через систему взаємозалежних між собою етапів.

Виступили : Сулік О.А., яка зазначила, що під час теоретико-експериментального дослідження розроблено та експериментально перевірено методику формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовності для загальноосвітніх закладів; розроблено критерії, показники та визначено рівні розвитку соціокультурної компетентності в умовах багатомовності для загальноосвітніх закладів.

УХВАЛИЛИ:

1. Взяти надану інформацію до відома.
2. На засіданні МО вчителів суспільно-гуманітарного циклу детальніше опрацювати результати дослідження та розглянути питання педагогічної співпраці та рівноправному діалогу педагога з учнями гімназії.

(ЗДНВР, керівник МО)

3. На уроках іноземних мов створювати психолого-педагогічні умови, спрямовані на формування соціокультурної компетентності освіти.

(постійно, вчителі іноземних мов)

4. З метою формування критичного і творчого мислення у здобувачів освіти застосувати під час уроків інноваційні педагогічні технології та інтерактивні методи навчання.

(постійно, вчителі іноземних мов)

Голова педради

Секретар педради

The image shows a circular official seal of a school, partially obscured by two handwritten signatures in blue ink. The seal contains text in Ukrainian, including 'Школа №...' and 'Дніпропетровська область'. The signatures are written over the seal and extend to the right.

Юлія ВОЛОШИНА

Ольга Кравець